DÜŞ/DÜŞÜN 29

KADINSI VE KADINLIK

MONIQUE COURNUT-JANIN

Türkçesi: Özge Soysal - Murat Erşen

ARAŞTIRMA DİZİSİ
BAĞLAM

DÜŞ/DÜŞÜN 29

KADINSI VE KADINLIK

MONIQUE COURNUT-JANIN

Türkçesi: Özge Soysal - Murat Erşen

BAĞLAM

Bağlam Yayınları 362
İnceleme-Araştırma 250
Düş/Düşün Dizisi 29
ISBN 978-605-5809-55-3

Düş/Düşün Dizisi Editörü: Ayça Gürdal Küey

Monique Courmut-Janin
Özgün Adı: Féminin et Féminité
Kadınsı ve Kadınlık

© Bağlam Yayıncılık
© Presses Universitaires de France, 1998

Birinci Basım: Haziran 2012
Kapak Görseli: Gradiva Rölyefi
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Baskı: Huzur Ofset
Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi
B Blok 336/1 Topkapı/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 11081
Matbaa Sertifika Numarası: 25116

BAĞLAM YAYINCILIK Ankara Cad. 13/1 34410 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....9

Önsöz ANNE, KIZ, KADIN.....15

Bölüm I KADIN RUHSALCİNSELLİĞİ.....23

CİNSİYETİN ÖTEKİ TARAFINA DAİR.....23

Kurama duyulan ilgi.....23

"Kadın ne ister?".....29

Cinsiyetin öteki tarafı.....29

Freud'da kadınlar.....34

Atride'ler tarafı.....42

Ve Dumas'da...".....45

Kan.....46

Kastrasyon ve Fetiş.....48

"Kırmızı kaplamalı..." 58

ÖTEKİNİN BEDENİ ÜZERİNE.....59

Kastrasyon karmaşası ve kaygısı.....59

Ötekinin cinsel organına bakış.....90

"BU KÂĞIDI KARINDAN SAKLA".....95

Freud (Fliess'e mektuplar).....95

KUTU VE SIRRI.....102

BAŞLANGIÇ.....102

Fermuar.....102

İçte gizli kadınsı, dışta gösterilen kadınlık.....103

KADINSI KASTRASYON MESAJI.....103

Kadınlık altında kadınsı.....106

"Babanı baştan çıkar ama cinsel organınla değil".....106

Kadınlık örtüsü altındaki kadınsı Oedipus karmaşası.107

Anne-kız işbirliği: Biri gizlice kadınsı, diğeriyse bütünüyle fallik. 108

Kadınsı Oedipus'un Freudcu seyri içinde.....109

"Bir çocuğa tecavüz ediliyor" 109
Kadınsı, kara versiyon.....110
KRİZLER.....111
Ya adetler de "hazine" tarafında idiyseler? 112
Babanın kadınlığının soy zinciri 113
Hamilelik hikâyeleri.....114
KADINLIĞIN ÖRTÜSÜ ALTINDA 116
İleti 116
Farklılık, ötekinin bedeni üzerine.....117
Nesne: Kastrasyonun habercisi.....117
Kadınsı düşlemler.....118
Küçük kız çocuğunun teşhiri 120
Ensestüel arzunun çocuğu.....121
Kişi olarak aşk nesnesi 122
Haberci kadın ve anne 122
Bütünüyle fallik.....123
Saklı-ortada oyunu 124
Gradiva, kertenkele ve çatlak.....124
Zorunlu üçüncü 127
Yinelenen ensest.....128
Ergenlikte baba ve kız çocuğu 129
Hayır, o cinsel değil!.....130
Dokunma, görme, işitme 130
Merkezcil hedefli bir dürtü.....132
Çifte anahtar 133
KAYNAKÇA.....134
Bölüm II ERGEN KIZ 135
İLK RUJ YA DA ERGEN KIZIN EBEVEYNLERİNDE KADINLIK KORKUSU 135
BİR KIZ ÇOCUĞA TECAVÜZ EDİLİYOR.....148
Yoksun bırakılmış çocuk ve cinsiyet farklılığı 149
Kızların gizil dönemi.....150
İçe girme kaygısı 151
Kökensel düşlemler ve çocuksu cinsellik kuramları.....152

"Parkta kitap okumak için oturduğunda..." 152
Bilinçdışı düşlemin hazırlanması olarak gündüz düşü 153
"Dokunma ufaklık" 154
Orgazm ve "kendiliğin kaybı" 158
Anneye değin "zamandan kopma" olarak aybaşı.....158
Ailede yeni bir kadın.....159
Ötekiye özdeşim 160
AYNI VE ÖTEKİ:.....161
ERGEN KIZDA EŞCİNSEL DEVİNİMLER 161
KAYNAKÇA.....171
Bölüm III HİKAYELER.....173
KADINSI EŞCİNSELLİK. DİŞİL NARSİS 173
Pazarlıksız Bütün.....173
Mideye indirmek ya da parçalayarak yutmak.....174
Eşcinsel nesne seçimi.....175
Anneyle erken ilişki.....175
Kadınsı kastrasyon mesajı 176
Engeller 177
Mastürbasyona değin yasak.....178
Olaysalın tarafında 179
Fallikten anala kendilik imgesi. Babaya değin imagoya dair olasılıklar 180
Ergenlik.....181
Kurt adam ve kadının (kadın) sevgilisi 183
Analizin tarafında.....184
OLDUM OLASI KAYBEDİLMİŞ, HİÇ KAYBEDİLMEMİŞ NESNE(LER) 187
Fazla "tuzu kuru" Myriam.....191
Lia ya da yasaklanmış düşünce 195
Lia ve Myriam 200
EURIPIDES'İN "MEDEASI" ÜZERİNE ÇEŞİTLEMELER.....206

Bölüm IV ÖTEKİ 215
ENSESTÜEL DÜŞLEMDEN KÖKENSEL CİNAYETE 215
ÇİFTCİNSELLİK: DÜŞLEMİN DÖNÜŞÜMLERİ VE ALDATMACANIN DOĞURGANLIĞI 220
Sözlük tarafında 221
Efsanelerin tarafında 221
Temel bir düşlem? 222
Anne ve çocuk 223
Kısmi nesnelerin önemi ve karşıt çiftlerin oyunu üzerine 224
Otoerotizm 226
Cins 226
Vazgeçme Üzerine 227
Özdeşimsel çalışma 228
Kadınsı kastrasyon mesajı 229
İlk çocuk cinselliği kuramı 230
Gizilgüç olarak bulunan bir cinsel organa dair 231
Parmaklarla ilkel sahneyle oynamak 231
Ergen kız 232
Erkek çocuk tarafında 233
Mastürbasyon 235
Irkçılık tarafında 235
Diğerleri arasında bir ruhsallık 236
İlksel sahneye geri dönüş 239
Başarısızlıklar 239
Eş ve yansıtma 240
ANALİZ EDİLEN NEVROZ MELANKOLİK BİR ÇEKİRDEĞİ AÇIĞA ÇIKARDIĞI ZAMAN 241
Sonuç DİRENMEK, İŞBİRLİĞİ YAPMAK 257

SUNUŞ

Bu kitabın çevirisine yaklaşık beş yıl önce başlamıştık. Aradan geçen onca zamandan sonra çeviriyi tekrar okumaya başladığımda fark ettiğim, bunun birkaç gözden geçirmeyle neredeyse yayınlanmaya hazır bir çeviri olmaktan uzakta, konuya ve yazarın tarzına oldukça mesafeli duran bir Türkçeleştirme yapmış olduğumuzdu. Sanırım bu kitabı çevirdiğimiz diğer kitaplarla gerek içeriği gerekse yazarın kendine özgü dili açısından benzer bir kefeye koymuş, daha doğrusu benzer bir çeviri stili ve çalışmasıyla çevirebileceğimiz yanılgısına düşmüştük. Oysaki bu kitabın çevirmeninden yapılan entelektüel çalışmanın da ötesinde beklediği başka bir özellik -belki de fedakârlık demeliyim- daha vardı: Tıpkı bir roman okuyucusu gibi kitabın anlatısının içine girmek, yazarın kendisinden çok adım adım anlatısını kurduğu dilin müzikalitesiyle özdeşleşmek, kısacası manzaraya kuramsal bir metne yaklaştığımız gibi dışarıdan bakmak yerine etkilerinden kendimizi ruhsal olarak muaf tutamayacağımız kadar içinde yer almak.

Freud, Ernest Jones'un aktardığına göre gençlik yıllarının can sıkıntısıyla başa çıkmak ve muhtemelen de biraz para kazanmak için ilk çevirisini yaparken, John Stuart Mill'in yazdıklarını Almancaya uyarlamak yerine tüm bö-

lümü okuduktan sonra kitabı kapatıp, bir Alman yazarın aynı düşünceleri nasıl dile getireceğini düşünürmüş. Bu işlemlerden hangisinin daha zahmetli olduğunu tartışabiliriz elbette ama kanımca her ikisi de sonrasında Freud'un kendi yazdıklarında okuyucudan beklediği ve aynı zamanda psikanalizin içinden yazan her yazara esinlendiği şey olacaktır: Cesaret ve içtenlik. Okuyucusuna okuduğunun biricik muhatabı olduğunu düşündürtecek ve yazarın kendisini canlı kılacak denli samimi bir yazın. Büyük bir kuramcının sorularıyla, sorgulamalarıyla, çelişkileriyle ve hem hastalarına hem de okuyucusuna yaptığı itiraflarla kutsanmış bir ölümsüzlüğün değil ama yaşayan bir cesaretin tarafında yer almayı tercih etmesi, aynı zamanda bu alanda çalışma yapan herkesi düşüncelerinin gelişimini kavramsal ve metodolojik ciddiyetin yanında içtenlikle paylaşabilmeye davet etmesidir de. Psikanalizin varsaydığı bu çifte koşul, analitik bir çalışmanın ya da kendi sorularını üretme arzusunda olan bir araştırmanın kişide gizlice yolunu alan öznel sorgulamalardan bağımsız olmadığının, dolayısıyla da kuramsal referanslarımızın, kimi kavramlarla çalışma kolaylığımızın, dünyayı algılama ve anlama biçimimizin duyuşumuzu ve yaklaşımımızı etkilediğinin bir işaretidir.

Bu kitabı, eğer kadınsının oluşumuyla ilgili kendi doktora çalışmamı yaptığım sıradaki sayısız geri dönüşlerimi saymazsam, çeviriyi yeniden düzenlemek için elime aldığım ikinci seferde artı bir zorlukla karşılaştım. Bu defa beni başka bir yerden duymaya çağıran anlatı ve ritim,

önceleri belki de salt "kadınlık" tarafından duyduğunı, Monique Cournut-Janin'in tarifiyle tam da *babaya göre, her şeyden önce babayı hesaba katmanın yaşamsal menfaatine göre* kurulan kadınlığın ve ödünç aldığı, bir nevi gizli bir sözleşme yaptığı fallik düzenlenişin beri ve öte tarafından duymaya çağırdı. Bu zamanlama aslında kadınlığın kuruluşunu doğu ve batının, geleneksel ve modernin birbirine karıştığı bir toplumda farklı sosyal söylemlerle olan ilişkisi içinde düşündüğüm ancak daha sonraları düşüncelerimin gidişatının beni kadınlığın toplumda dolaşımda olan temsillere özdeşiminin ve fallus isteğinin gerek olumlu gerekse olumsuz versiyonlarının ötesinde kadınsıya has bir çalışmaya, kadınsının çalışmasına, kaçınılmaz olarak da annenin melankolik nostaljisi sorusuna yöneltmesine denk düştü. Babaya göre konumlanış her şeyden önce kadınlık üzerine bir çalışma yapmak, söz söyleniek isteyen her yazarın psikanalizin babasıyla doğrudan bağ kurması, psikanalitik soy zincirini ziyaret etmesi, bildiklerini yeniden özümseyip, düşüncesine bir yol açabilmek için güzergâhında kimi seçimler yapma zorunluluğuyla karşılaşmasıdır. Kısacası babaya değin karmaşaların yeniden gündeme geldiği ve babanın ölümünün kaçınılmaz olarak yeniden kendisini dayattığı bu süreçte, yazarın çalışma nesnesi sorusunun kitabın üzerinde çalıştığı konudan ayrışarak belirmesi de ancak bir *sonradanlık* etkisiyle mümkün olabilir. Bu belki de kadınlık ve kadınsı temalarının, aynı zamanda annelik ve kadınsı temalarının da hem birlikte düşünülüp hem de uzlaşamayacak kadar ayrı kutup-

larda yer alan bir bölünme ve ikilik içinde, birbirlerini dışlayarak var olabileceklerinin bir göstergesidir. Hakikat, temsil, namus gibi konuları içine alan sosyal bağın düzenlenişi sorusu çoğu kez bir çıkmaz olarak ortaya çıkan ama aynı zamanda Freud'un bilmecesi misali bir tür gizemle yaklaştığı "hangi kadın" sorusuna birçok bölünmeyle (melek-şeytan, iyi-kötü, anne-dişi, içerisi-dışarısı vb.) cevap bulurken, dürtüler ve dürtülerin kaynağı söz konusunu olduğunda Oedipus ve kastrasyon karmaşasının, dolayısıyla da ruhsal gerçekliğin oluşumunun da ötesinde birbirinin üzerine katlanan bir ikilikle (haz ve ötesi) karşılaşırız.

Bilinçdışı kuramının kâşifinin bilinçdışıyla, bilinçdışına bastırılmış olanla –Freud, W. Fliess'le mektuplaşmalarında bunun kadınsı öğe olduğunu yazar- ilişkisini sorgulamakla başlayan M. Cournut-Janin, buna paralel olarak başka pek çok yazar gibi Freud'un metinlerinde kadınlıkla ilgili söylediklerini nasıl okumalıyız sorusunu sorarak da ilerler. Salt kadınlar ve kadınlık üzerine sabitleşmiş bir söylem olarak mı yoksa kadınsıya yapılan referansların Freud'un metinlerindeki işleyişiyle ilgili sayısız bilgiler olarak mı? Tercihini bu seçeneklerin ikincisinden yana kullanan yazarın, bu referansların Freud'un yapıtının farklı zamanlarındaki seyrinin bir haritasını da çıkardığını söyleyebiliriz. Bu kitabı hem okurken hem de çevirirken sıklıkla anımsadığım, annelik ve kadınsı üzerine yazan bir başka psikanalistin, Danièle Brun'ın dikkatimizi çektiği üzere kadınlığın başlangıçta düşün tarafında olan işleyişinin -Irma'ya enjeksiyon düşünü hatırlarsak-, Freud'un

arayışında olduğunun giderek yazarak ve yazıyla ilerlediği bir akılcılığa büründüğü izlenimine kapılabiliriz. Annenin gizemli gülümseyişini, ideal kadının yine de temkinli olarak gerçek-dışı bırakılan temsilini hatırlatan Mona Lisa'nın hayaletini sanatçının yaratıcılığı üzerine çalıştığı yıllarda çözümsüz bırakmayı tercih eden Freud, aynı şekilde onu takip eden bir başka kadınlık figürünün, W. Jensen'in Gradiva'sının ölümsüzleştiği antik kabartmasını divanının ayakucuna yerleştirmeyi de ihmal etmemiştir. Bununla birlikte, bilmecenin yerini çok daha kesinlikli ve kapalı bir tona bıraktığı otuzlu yıllarda Freud'un metinlerinin *ve* ile başlayan içsel gramerinin *ya da*'nın eleyiciliğiyle sonlandığını görmezlikten gelmek mümkün değildir. Ama bu dışarıda bırakmanın bilinçdışını tanımanın yollarından biri olduğunu yine Freud'la birlikte hatırlayarak, onun kadınlıkla ilgili önemli metinlerini bu ilkeyi takip ederek okuyabiliriz. Bu aynı zamanda hem yazarın konuyu ele alırken yaşadığı kişisel zorlukları hem de kadınlık üzerine tutturulan her söylemin yetersizliğini ve ancak yaklaşık kalabileceğini hesaba katmanın dayanılmaz hafifliğidir de...

Bilinçdışında temsili olmayan, eksik kalan ama bilinçdışının da o olmadan var olamayacağı bir gösterenden itibaren nasıl yazmalı? Bu sorunun türlü cevapları olabilir elbette ama Monique Cournut-Janin bu nasıl sorusuna kendi cevabını belki de en belirgin şekilde kitabının sonunda yer alan "Analiz edilen nevroz melankolik bir çekirdeği açığa çıkardığı zaman" bölümünde veriyor. Kitabın başlangıcından bu yana yer yer aralıklı, es'lerle mola alı-

narak ilerleyen anlatımını keyifli bir akışın takip etmesi ve yine sonrasında duyulan bir soluklanma ihtiyacı, okuyucuya adeta birincil süreçlerin kimi özelliklerini barındıran bir anlatının içinde olduğu duygusunu yaşatıyor. Söz konusu olan bölümse, fallik düzenlenişin *sonradanlık* etkisinin gerek yazarın bahsettiği zorlu analizlerin sonlanışına doğru deneyimlenen ve hem analisti hem de analizanı hazırlıksız yakalayan, gerekse okuyucuyu kitabın sonuna yaklaştığı bir zamanda soluksuz bırakan, aynı zamanda da yazarın işlediği birçok konunun ardından beliren çalışma nesnesinin olanca gücüyle kendisini duyurduğu bir bölüm. Yazının bu kadınsı tarafı, yazılmakta ya da anlatılmakta olana karşılık yazılmamaya devam eden ve anlatıya direnen, bununla birlikte kendisini yazarın dili kendisine özgü düzenleyişinde açımlayan bu diğer tarafı, taşları yerinden eden, anlamı yolundan çıkaran, alışkanlıkları bozan kadınsının kadınlıkla aynı yere yazmadığının da bir yankısı sanki...

Bizimle birlikte bu kitabın çevirisinin yolunu almasını bekleyen Ayça Gürdal Küey'e içten teşekkürlerimizle...

Özge Soysal, Mart 2012

Önsöz
ANNE, KIZ, KADIN

İlk olan annedir, ilk nesne, ilk baştan çıkarıcı. Anna'nın Hans'a olan konumu gibi erkek kardeşine göre sonradan doğmuş kız çocuğu daima ikinci sırada gelir ya da kendisine gösterilen ilgi bakımından ikincidir: Fare adamın baştan çıkarıcı kız kardeşi yaşça büyük olsa da adı geçmeyen önemsiz kişilik olarak kalır. Anne ilk olduğu için midir ki kadın ve kız hem anneye hem de erkeğe göre ikinci sırada kalmalıdır? Havva Âdem'den sonra gelir. Âdem, bedeninden canlı bir varlık çıkartma şeklindeki kadınsı arzuyu gerçekleştirecek ilk ve de sonuncudur.

Gözlerini ve kulaklarını açmış halde annesinin küçük kız kardeşini henüz doğurduğu odaya girerkendir ki Hans, Freud'un yalnızca yarısını ele aldığı o travmayı yaşar, zira aileye öylece giren sadece yeni bir çocuk değildir, bu bir kız çocuğudur. Annesini baştan çıkarmanın "bir çiş yapana" sahip olmaktan başka bir biçimi olacak mıdır?

Freud kadınsıdan tüm yapıtı boyunca bahseder, çoğu kez satır aralarında ve erkeksinin örtüsü altında. Tedaviye aldığı ilkin histerik kadınlardır. Onu psikanalist yapan bu kadınlar hatta Emmy von R'dir. İkinci bir doğuş mu?

Dora ona kendisini anlatır. Freud, bu genç kızda uzun süre sadece, kendisine ereksiyon halinde sarılan Bay K.'yı geri itmiş olduğu için histerik biçimde alt üst olmuş ergeni duyar. Baştan çıkarma kuramı o sıralarda Freud tarafından bastırılmış gibidir. Eğer bir erkek onu arzuluyorsa "normal" bir ergen kız derhal karşılık verecektir...

Daha sonra 1918'de, *Bekâret tabusu*'nda ilk cinsel ilişki konusunda "kadınların kendilerini savunma genel eğilimini" kabul edecektir.

Hans, *Fare adam* ve *Kurt adam*, Freud tarafından aktarılan bu üç vaka, kadınsının erkeksiyi kışkırtıp, rahatsız ve altüst ettiği ama ayrıca kadın cinsiyetindeki penis eksikliğinin görülüşüyle kastrasyon tehdidi sayesinde kastrasyon karmaşası etrafında sağlam ruhsal bir yapılanmaya da olanak tanıyabildiği bir hikâyenin kuruluşuna yardım ederler. O zaman, benliğin ve üstbenliğin, altbenliğin isteklerini gözettiği, ılımanlaştırdığı ve ayarladığı ikinci bir topik örgütlenir.

Schreber'e gelince, onun hayali bir kadın olmaktır, çiftleşmeye maruz kalmaktan ve Tanrı'yla çocuk yapmaktan zevklenen bir kadın...

İkinci sırada gelen kız, erkek kardeşinin gelişimi üzerinden oluşturulan ikincil bir gelişim hakkına sahip olacaktır. Erken yapıtlarda Jensen'den alınan genç Hanold'un sevimli, gizemli ve denilebilirse zamanından önce analist olan Gradiva'sı hariç, Freud tarafından tasvir edilen hiçbir kadın çekici bir ruhsal düzenleniş göstermez. Anne olmuş kadınlar bir başka yere, üç "K""ya,

Kinder, Kirche, Küche (çocuklar, kilise, mutfak) kapatılmadan önce Gradiva, Sigmund'un ilk aşkı Gisella'ya ya da nişanlı Martha'ya gönderimde bulunacak mıdır? Lou Andréas Salomé bir istisnadır. Anne olmamak ondan korkunç fallik imgeyi, tüm kadınların çağrıştıracağı Medusa'yı uzaklaştıracak mıdır?

Yine de Freud okuması, kimilerinin hoşuna gitsin ya da gitmesin kadın ruhsalcinselliğinin donmuş bir görüntüsüne yol açmaz. Bu, klinik ve kuramsal metinler arasında dolaşarak gerçekleştirilmesi gereken çoklu bir okumadır. Böylelikle kız çocuğundaki preödipal esas keşfedilebilir. Dahası, her iki cinsiyette de ötekinin bedeninin görülmesinin ve de ötekinin kendisine duyusal olduğu kadar metaforik bakışının da taşıdığı önem keşfedilir. "Onun bakışında ben kimim?"

Bir ölçüde zarlar zaten atılmıştır. Kendi üzerine ilk bakış kadınsıdır: Her iki cinsiyetteki çocuk annenin bakışında temel olarak yazgısını okumaz mı? Okuduğuna inanmaz mı? Sonuçta bu, divandaki hastaların çoğunun inanmaya itileceği şeydir. Sevilmek; biraz, çok, tutkuyla? Çocuk, aynada hazdan kaygıya (angoisse) tüm palet üzerinde annenin bakışına anlam verebilecek şeyi arar. Bu, annenin ötekisinin de hemen oyuna dâhil olduğu bir karmaşıklıktır. Winnicott'u açımlarsak "yeteri derecede ödipal" bir anne için bu annenin ötekisi karma bir erkeksi imgedir: Çocuğun âşık babasının, annenin bilinçdışı baba imgesine incelikli iplerle yeniden bağlandığı bir imge. Bu anne için kendi annesi gölgede, mevcut

özdeşimsel bir imgedir, ensest nitelikli dürtüsel tohumlara karşı koruyucu bir imge. Ama annenin ötekisinin her şeyden önce anneye ait iki karşıt görünümlü, tatminsiz, ayrışmamış imge olduğu, yaşam boyu devingen ya da güçlü biçimde sabitlenmiş başka durumlar da vardır. Bu kitapta sunulan son metinlerden birinde bu görünümlerden birini ele alacağım.

Nihayet, tüm insanların yazgısında ötekinin yüzünün, evriminin çeşitli kritik anlarında yansıttığı bu korku hatta terör sorgulanacaktır. Ötekinin bakışı, anneden farklı ama ayrıca kendine yabancı, kurucu algısal izler kaydeden bir yabancı olarak keşfedilir. Bu izlerin çocuğun cinsiyetine göre farklı bir yazgısı vardır. Her insan için anneyle ayrılış çalışması annenin mevcudiyetinin ve namevcudiyetin dönüşümlülüğünde örgütlenir. Anneden başka olarak var olmak, annenin namevcutken rakip babayla birlikte düşlemlendiği bir otoerotizmin oluşabilmesini varsayar.

Kız çocuğu için anneyi terk etmek, ondan kopmak, anne tarafından yeniden yutulma ve tüm başkalaşmanın yitmesi tehlikesine düşmemek için anneyle nirengi noktaları yeterince üçgenleşmiş özdeşimsel yolları bulmayı zorunlu kılar. Erkek çocuğunaysa farklı cinsel organı yardım edecek, cinsel organını yitirme korkusu onu annesinden uzaklaştırıp, babasına yaklaştıracaktır... Eğer her şey yolunda giderse. Bu, kız çocuğu gibi yeniden yutulma tehlikesine düşmekten çok annenin ebediyen fetişi olarak kalma tehlikesi olacaktır. Kuşkusuz, iki

cinsiyet arasında böyle farklılıklar vardır ama annenin ebediyen fetişi olmak kız çocuğu için de bir ihtimal olarak kalır.

Erkeksi bakışın ve düşlemlerin sarmaladığı şeye bilinçdışı olarak dikkatli olan ve de dikkatli kalan kadının ruhsalcinsel oluşumu ve evrimi üzerinde çok durdum. Kadının ruhsalcinsel yazgısı, annesinin bakışıyla babanın ve sonra da aşığın bakışı arasındaki karmaşık oyundaki -en azından- iki düzlem üzerinde oynanabilir: Annede olduğu gibi annesel düzlem ve daima az çok kadınlık örtüsü altındaki kadınsı düzlem. Kadınlık, erkekle, babayla, oğlanla sürdürülen ilişkinin onlarda kastrasyon kaygısını tetiklerne tehlikesi yaratmaması için fallik düzendedir ve bilinçdışı olarak kurulur. Aslında Freud şunu fark eder: Erkek tarafından tanınmak ve onun aşkını kabul etmek, kadını fazlaca anaç bir bağdan bağışık tutan hatta kurtaran şeydir.

Burada yeniden bir araya toplanan metinlerin çoğunda öngörülen sorunsallar, temel gönderimleri Oedipus ve kastrasyon karmaşası olan nevroz modeli etrafında düzenlenirler. Aslında benlik buralarda dış tehlikelere ve dürtülerden doğup ona içeriden saldıran tehlikelere karşı bastırma düzenindeki savunma araçlarıyla kendini savunmaya elverişli görünür. Özetle, çok ezici olmayan hatta koruyucu bir üstbenlik tarafından yardım gören bir benlik, kabul edilebilirin sınırlarında tutulan bir altbenlik ve özneyi özlemleriyle yeterince uyum içinde gerçekleşimlere doğru itebilen bir benlik ideali. Bu tablo,

bireysel düzenlenişlerin karmaşıklığına yanıt vermek açısından fazla şematiktir ama nihayetinde ilk iki bölümde bahsettiklerim gibi belli sayıda analitik güzergâhı anlamaya ve izah etmeye olanak tanır.

Diğer vakalara gelince, psikanalistten birbirlerine yabancı düzlemleri imleyen daha zor bir dinleme kullanmasını talep ederler. Bu, bir kürün başından itibaren apaçık olabilir: Psikanalist, her zaman olmasa da çok sıklıkla analize başlama ortak kararını öncelemiş olan görüşmeler sırasında, nevroz modelinin yeterli olmayacağını öngörebilecek hatta bazen bu modelin seanslarda söz konusu şeyi izah etmeye tamamıyla uygunsuz olduğu ortaya çıkacaktır.

Analiz talebiyle gelen nevrozlu bir hasta, bilinçli güdeleyicisi ne olursa olsun işlevsel bir algıyla analitik çerçeveyi hemen benimser. Onu dinleyen kişinin bunu özel bir tarzda yaptığını "bilir"; aktarıma bağlı "sahte ilişkilere" rağmen yanıta ulaşmak zorunda olmadığını ama yorumlar umabileceğini bilir ya da bunu çabucak anlayacaktır... Bahsettiğim hastalarla hiç böylesi bir durum yok. Onlar "gerçek cevaplar" beklerler. Winnicott'un şekillendirdiği oyun alanı yoktur, nasıl ki aktarım diye bilinen aşağı yukarı bulanık olarak bir aktarımdan fazlası değilse. Sınır durumdaki ya da narsisistik hastalar psikanalistlerinden çifte bir dinleme isterler: Olası biri, Oedipus'u, kastrasyonu çağrıştıran işleyişin bazen karikatürel tarzda olan bir dinlemesi, diğeri de ilk hedefi bir çerçevenin yaratılması ya da bilinmeyen veya az bi-

linen bir ıstırabın tanınması aracılığıyla bir ilişkinin kurulabilmesine olanak sağlayan bir dinlemedir.

Sapkınlık modeli, illa ve sadece cinsel sapkınlık gösteren hastalarda olmamak üzere en açıcı model olabilir. Sahte, tüm biçimleri altında bireye olduğu gibi tedaviye de pusu kurup bekler. Belli bir dozda sahte-kendilik, genelde çocuğun ailevi beklentiye uygun olması şeklindeki üstü açık ya da kapalı talebe tabi olması durumunda gönüllü ya da gönülsüz (*nolens volens*)* en sıradan savunma önlemi olacaktır. Söz konusu olan çoğu kez geçici, bazen de geçici olmayan nitelikte bir savunmadır.

Fetiş ise hem gördüğü şeye -kadınların penisi olmadığına- inanmayı üstlenemeyen oğlan çocukta hem de fallik bir imgeye -*penise sahip olmadığına göre bir zamanlar kendisi penistir* - özdeşleşen kız çocukta bir savunma aracıdır. Burada geçici olabilen düzenlemeler söz konusudur... Diğer vakalarda, bunlar kalıcı biçimde sürüp giderler: Fetişist için saplanmış cinsellikten ya da kimi kadınlarda fallikten başka bir şey olmaktan zor vazgeçme gibi.

Son metinlerden biri kürün sonunda meydana çıkan kimi zorlukları inceliyor; başlangıçtaki sıradan nevrotik düzenleniş altında melankolik bir çekirdeğin kadınsı yinelemini saptamaya götürüyor. Kadınsı fobinin sıklığını kaydedip, bunun en son engel olduğunu varsayarak anneyle kaynaşma niteliği gösteren iki karşıt görünümlü bir tutkuya karşı

---

* nolens volens, (ing) whether willing or unwilling (ç.n.)

ivedi yer değiştirme Jean Cournut ile benim La castration et le féminin dans les deux sexes [İki cinsiyette kastrasyon ve kadınsı] (R.F.P. 1993, Spécial Congrès) adlı metnimizde önermiş olduğumuz biçimiyle süreğen, yapılandırıcı ve evrensel fobi olarak kastrasyon karmaşasının merkezi konumuyla çelişkisiz biçimde birleşir.

Nihayet, son metinde ötekinin kininin uyandırabileceği, bireysel olduğu gibi toplu da olan sapma risklerini anımsatacağım. Burada yaptığım yalnızca dayanılamaz olanı düşünmenin, ona inanmanın imkânsızlığını ele alan bir konuyu, ötekinin tasfiyesinin bürünebileceği muhtelif biçimlerle şüphesiz ki birleşen bir konuyu yazmaktır.

Bu kitap okuyuculara ve kadın meslektaşlarla yapılan tartışmalara çok şey borçludur ama ayrıca erkek meslektaşların düşünceleriyle karşılaşmalara da. Bunlar arasında özellikle André Green, Jean-Luc Donnet, Paul Israël, Claude Le Guen ve Jean Cournut sayılabilir.

M. C-J

Bölüm I
KADIN RUHSALCİNSELLİĞİ

CİNSİYETİN ÖTEKİ TARAFINA DAİR

Freud bunu "kara kıta" diye adlandırıyordu.

Ya da Marie Bonaparte'la birlikte kendisini şöyle ifade ediyordu: "Kadın ne istei?"

İlk önce divandan kurama muhtemel uyanışın koşullarını, sonra da böylesi bir okumanın yazarda ve okuyucuda cinsiyetler arasındaki benzerlikleri ya da farklılıkları hesaba katmaktan kaçınamayacağını göstermek, dolambaçlı yöntem sorununun ya da belki de başlangıcın Freud'un eserlerinin okunmasında imlediği şeyi göz önüne almak bakımından zorunlu görünüyor.

Kadın ve kadınlık üzerine bazı Freudcu metinlerde erkeksi temel düşlemlerin gelişimini ana çizgileriyle belirteceğim. Kadınlığın düzenlenişinde etkili olan kimi düzeneklerin nasıl da babaya değin düşleme *yanıt* olduklarını gösterrneyi amaçlıyorum.

Kurama duyulan ilgi

Freudcu soruya Dumas'nın fantastik bir hikâyesi bize "kendi" yanıtını verecektir.

Kurama duyulan ilginin divan üzerinde uyanma biçimi öylesine çeşitlidir ki onu sınırlar içine almayı denemek beyhude olacaktır. Kesin olan şey, bu ilginin hem her bir kimsenin bireysel hikâyesinin hem de psikanalizin tarihinin alanı içinde çizildiği ve dokunduğudur.

Elbette psikanalistle olup bitenler, bu iki hikâyeyle ilişkisine göre bir birleşme noktasıdır.

Psikanaliz, az çok evcilleştirilmiş yani değerinden kaybetmiş bir biçim altında bir kültür olgusu haline geldi. Böylece psikanalist, divandan gelen hatta kür öncesindeki ön-görüşme veya görüşmelerde psikanaliz tarafından damgalanmış bir dil duyabilir. Dirençlerin, düzenlenişlerinin karşısına çıkan her çareye başvurması açıktır ama biliyoruz ki bu analizin genel durumunda hiçbir şeyi derinden değiştirmez.

Buna karşılık, her psikanalizi yıllar boyunca gittikçe güncel bir görünüş biçiminde konumlandıran şey, kuramsal gövdenin evrimi ve özellikle de bu gövdeye verilen çeşitli değerlerdir. Bir zamanlar kuramın yalnızca psikanalist tarafından var olduğuna inanılabilir. Kürlerin süresi uzamış, hemen desteklenen ya da *a posteriori* desteklenen oluşturucu psikanalizlere, kuramsal psikanalitik düşüncenin –üniversitede, pek çok sayıda kurumsal, pedagojik, toplumsal veya terapötik yerlerde- değişmez referans olduğu bir ortamda evrilen hastaların girişimleri olan çok sayıda başka psikanalizler eklenmiştir.

Kürün en sağlamında bile bu psikanalitik düşünceyle tanışıklığın sıklığı ancak kaçınma, yanlış uyarlama ya da

ıstırap olabilir. Sonrasında, dlüşünme yetisi engellenmemiş olanlar için bu yetinin sadece kuramsal bir gövde değil ama ayrıca bir *tartışma* olarak da ortaya çıkan şey üzerinde çok hızlı işlediği bir zaman gelir. Bu aslında çok katlı, çoğu kez temellerine değin sarsılan, her durumda yazarlara ya da okullara göre farklı biçimde konuşulan, yazılan bir kuramdır ki analiz edilenlerin çevrelendiği kültürel ortamda kulaklarına çalınan budur. Ve psikanalist, koltuğundan, böylesi bir tartışmadan bahsedildiğini o zaman duyar.

İhmal edilebilir bir sahneye girişin söz konusu olduğunu düşünmüyorum. Hatta burada tedavinin temel bir anının, analiz edilenin gelecekteki düşünce özgürlüğünün ona bağlı olduğu bir anın var olabileceğini düşünüyorum.

Analiz edilenin o zaman, koltuktan kendisine gönderilenden algıladığı şey farklı tiplerde olabilir:

- Ya kuram yasaklanmış bir yer (topos) olarak görünür ve ruhsal yaşamın herhangi bir bölgesinin alan dışı kalmasının her analizde temsil ettiği trajik duvar bilinir.

- Ya da kuram izin verilmiş bir bölge olarak görünür ama turistin bir ibadet yerini bu ibadetin yapıldığı sırada dolaşabilmesinin mümkün olduğu tarzda: Sessizce ve olabildiğince saygılı bir mesafeden.

Üçüncüsü, analizin belli bir anında kuram hakkında ya da analiz üzerine söylenileni açık ve canlı bir bölge -yani analist için canlı ve analiz edilen için açık- olarak duymaya olanak tanıyan ihtimaldir.

Kuramsal engellemenin kaldırılışı, düşüncelerle oynama olasılığının yenilenişi ama ayrıca bu düşünceleri örgütleme her analizde önemlidir. Analiz edilen tarafından hesaba katılan bir kuramı olmayışı bile analistiyle arasında geçenlerin altında yatan bir kuramın üstü kapalı tanınışını varsayar. Öyleyse söz konusu olan basitçe, kuramla ilgilenenin ötekinin olması dileğidir, yani analiz esnasında yeniden canlanan bir dilek: Çocuğun, cinsiyet ve ölüm hakkındaki bilgiyi, bu bilgiyi ancak yeterince güçlü oldukları varsayılan yetişkinlerin doğru kullanımına bırakması şeklindeki umutsuz dilek.

Çocuk cinselliği kuramlarının haklarını çok iyi korumaları durumunda psikanaliz, dâhiyane bir Freud'un mükemmel, ölümsüz, cinsiyetsiz bir psikanalizi kuşaktan kuşağa aktardığı ve leyleklerin hediye paketinde özenle getirdikleri kuş tüyü bir psikanalitik soy zincirini yeniden bulamama kaygısından kaçınabilir.

Gözü pek bir şüphe ve paket açılır, güzelce düzenlenmiş Freudcu kavramlar bulunur: Bu, divandayken bir bilme susuzluğu verebilir ama herhangi bir şeyi değil, sadece revaçta olan soruları bilme susuzluğunu.

Zorlamak suretiyle tarih dışı biçimde "yürütülebilecek" Freudcu bir kuram vardır; çünkü ne de olsa Freud bizi diğerine yoğunlaşamayacak kadar bir topiğe alıştırdığı bir tuzak kurmuştur.

Ama en nihayetinde Freud'dan en açık ve en iyi kabul edileni (bu ikisi birlikte düşünülür) aldığımız koşulda, bunu çok biçimsel olarak öğretebiliriz. Kısaca, belki

böylece çeşitli kaygı kuramlarından bahsedilebilir ama yaşadığı falan zamanda Freud'un kuramından ya da Avusturya'nın tarihinden ya da onun eserinden değil. Hem Freud hem de bizim için içlerinde hep aynı soruların doluştuğu tüm kapı aralıkları kapanır: Ne yapıyoruz? Bunun anlamı nedir? Bunun Freud için anlamı neydi? Bugün Fransa'da, İngiltere'de ya da Viyana'da hangi anlamı alabilir? Genellikle pek sevilmeyen metinlerinde Freud, dünyanın her tarafından kendisine gönderilenlerle mücadele etmeyi bırakınamıştır.

Eğer leyleğe kadar ve hatta bunun gerçekten bir leylek olup olmadığını sormaya kadar gidersek, oraya vardığınızda neden bir çaylak ya da akbaba değil diye de sorarız. Tüm bunların bizi nereye götürdüğünü görüyorsunuz: Örneğin kendi zamanında psikanaliz dünyasında canlı bir tutku ve büyük ilgi uyandıran Viderman'ın kitabının tam kavşağına; çünkü orada anlattığı yanlış hikâyelerin tam ortasında bocalayan, yaşayan ve yaratan bir Freud görüyoruz[1].

Az önce bahsettiğim kuramla karşılaşma durumu sadece daha sonra yeni bir psikanalistin oluşturucusu olarak ortaya çıkacak olan psikanalizlerde karşılaşılmıyorsa da psikanalistin analizindeki özel bir anı belirtebilir.

Kendi psikanalistinin güncel ve tarihsel devinim olmak üzere psikanalizin ikili alanına yazıldığı o an, o zamana değin Freud'u her türlü erimin ve ulaşılabilirli-

---

[1] Serge Viderman, *La construction de l'espace analytique*, Denoël 1970.

ğin dışına kayan şeylerden ebediyen kurtararak köken olarak kaydeder. O zamana değin var olduysa bile artık pür bir entelektüel okuma mümkün değildir ve aktarım oyunu Freud'u muaf tutmayacaktır.

Freud'a daha yakın kuşak psikanalistlerin, psikanalize düşman bir dünyada hala öncü olduklarını -oysaki *gerçekte* bizler sadece bilinçdışına düşman kalan bir dünyayla bütünleşmişizdir- ve bu psikanalistlerin Freud'la farklı bir ilişkiye sahip olduklarını tasarlayabiliriz.

Günümüzde Freud'un nitelikleri pek çok değişik tarzda, kültürel olarak değerden düşürülmüş, sayısız imgelerde sulandırılmış, bulandırılmıştır. O halde psikanalistler için Freud tarafından yazılan tüm eserlere ve bu yazılanların tarihine yöntemsel bir dönüşün aciliyeti kesin olarak daha büyük önem kazanmıştır. Bu ayrıca, 1953 sonrası tüm Fransız psikanalistler kuşağı için kendi kuramsal araştırmalarında ekolden ve düşünceden kopuşlar nedeniyle bölünmüş olarak yaşamamak bakımından tek şanstır.

Freudcu yazılar donuk, hareketsiz bir metin değil, ancak yaşayan bir dil olabilirler. Bu bir psikanalist için her daim bastırmaya tabi olduklarından hep zor olan bir okumayı ve her sayfada yazarın söylediklerileriyle ve söylemedikleriyle karşılaşmayı içerir.

"Kadın ne ister?"

Freud için daha sonraları büyük ölçüde "kadın ne ister" sorusunda kalacak olan kuramının kökenini Anna O. tarafında aramak gerekir.

Her şey bize Anna O. ile karşılaşmaktan karısıyla ikinci bir balayı seyahatine çıkarak kaçan Breuer'un aşk hikâyesini Freud'un kendi hesabına düşündüğünü ve Breuer'un hazırlıksız yakalanışını fark ettiğini, anladığını ve tüm hayatı boyunca mümkün olduğunca bu durumdan titizlikle kaçındığını düşünmeye izin verir.

Freud'un şehvetperest olmakla, kadınlarla olan teropötik ilişkisinde onları cinsellikten konuşarak yoldan çıkartıp yararlanmakla suçlanma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktan yakınıp, kendisini çevresindeki tıbbi ortamın son derece gerçek ve düşmanca hücumlarına karşı savunurken, aynı zamanda analitik durum tarafından kaçınılmaz olarak pekiştirilen kendi cinselliğine karşı da savunmadığı nasıl düşünülmez? Freud bundan bir önsöz yaptı: Dora vakasının önsözü.

Freud "hekimin sadece hastasına karşı değil, bilime karşı da ödevleri vardır" dediği zaman, Breuer'un yoluna koyamadığı şeyi düzenler: Artık kuramla haz alacaktır.

Cinsiyetin öteki tarafı

Cinsiyetin öteki tarafında, kadın bir psikanalist tarafından yapılan Freud okuması hakkında konuşma biçimidir. Bu kadın, cinsiyetin öteki tarafından okur.

Aynanın oyunu bir erkek için -Freud gibi bir erkek psikanalist- erkeğin psikanalist olduğudur. Bu basit bir konu değildir. Eğer bu konuda cinsiyetin eril tarafındaki bazı psikanalistlere inanılırsa, iyi, kötü, babaca hatta neden olmasın anaca yaşanabilecek her şeyin kökeninde yer alan bu yaşlı, üstelik de ölmüş beyefendiyle baş etmek hiç de kolay değildir.

Ama nihayetinde ayna bir aynadır.

Bu geometrik çocukluğun kelimelerini arama arzusu uyandırır; mesela homoteti/benzeşim.

Kadın psikanalistler içinse böyle değildir. Onlar elbette Freud'un bilge davetini izleyebilirler. Eğer buradaysanız sevgili arkadaşlar, eril kısmınız gayet iyi işleyecektir ve işte biz bizeyiz, lütfen feminist kaprisler yapmayınız.

İşte burada kızılabilir. Yanılmıyorsam, Luce Irigaray'ın yaptığı biraz da budur.

Ayrıca embriyolojiye de başvurulabilir: Bu durumda savlar ve karşı-savlar çarpışabilir ama sonuçta çıkış noktası bilinçdışının keşfinden çok Freud'un yılanbalığının cinsel organları üzerine çalışmasındadır.

Hélène Deutsch'ın kitabında yapmış olduğu gibi bir kadın olarak davaya yararlılık gösterip psikolojik olgu üstüne psikolojik olgu da yığabiliriz. Bu elbette çok öğreticidir. Ama kitabının ilk bölümleri, onun lam ile lamel arasına koyduğu bu kadınların psikolojisi için öylesine iç sızlatıcı bir acıma ile damgalanmıştır ki hazırla-

nan şey fazlaca ıstırap çektiğinden onu yorumlamak güçtür. Ama bu çok öncedendi...

1964'de yayınlanan *Kadın cinselliği üzerine yeni psikanalitik araştırmalar* girişimindeki iki erkekten biri olan Christian David, ilk önce zorlukların bir dökümünü yaparak, uyuşmazlıkların, ayrılıkların ve önyargıların kaynağı olarak Freud'a geri dönüyordu. Daha sonra birkaç satırda kitabın ortak yazarıyla birlikte açık bir biçimde en iyi yaklaşım taktiği olarak değerlendirdiği şeyi anlatıyordu:

"Erkeklik ve kadınlık, etkinlik ve edilgenlik kavramlarının göreceliği bir kere içine nüfuz edildiğinde kadın cinselliği ile ilgili "basmakalıp fikirlerin" belirlenimciliğini aydınlatmak bakımından çok yardımcı olur. Ama bu, benimsenmiş ilkeler bir kere geçersiz kılınıp sonra da bir kenara bırakılınca doğrudan özerk bir kadın cinselliği incelemesine olanak vermelidir; *yoksa alışıldığı üzere erkek cinselliğine bağlı olarak ve erkek cinselliğine göre değil.*"

Peki ya tam olarak kadın cinselliğinin doğrudan, özerk incelenişi yöntemsel olarak kabul edilebilir değilse?

"Geçersiz kılınıp bir kenara bırakılarak benimsenenler" olarak sunulan şey, Freud'un söyleminin tamamlayıcı bölümüdür. Bizim çalışma konumuz bu söylemin gelişimi*dir*; aklanması söz konusu olan bir hatayla lekelenmiş bir hakikat olarak değil ama tarihinin yeniden çizilmesi, her anının sorgulanması söz konusu olan ve her zaman yazarının cinselliğine bağlı bir yapı olarak.

O halde Freudlar tarafına, pratiğinin başlangıçlarına geri dönüyorum.

Freud'un bu denli çok yazdığı genç nişanlısı Martha, düğün eşiği aşıldıktan sonra artık asla Freud'un çalışmasına karıştırılmamıştır: Aile yaşamı bir tarafa, psikanaliz pratiği ve kuramsal gelişimi diğer tarafa. Bu durumda Freud'un bölünme (clivage) üzerine yazdığı geç metni, bizim için muhtemelen onun bilinçli ve düzenli ve yine muhtemelen bilinçdışı yaşamının ruhsal örgütlenmesi hakkında yankı uyandırır.

Her dönemde her Freud okuyucusu zamanının kuramsal, psikanalitik, bilimsel olduğu kadar toplumsal ve siyasi olaylarıyla da damgalanmıştır. Çünkü en yalın anlamıyla Freud okuyan psikanalist belirli bir yerde ve zamanda yaşamaktadır.

Korseyle sıkılmış bedeninin içinde Martha ne dağda dolaşıyor ne de ormanda gezinti yapıyordu. Deniz banyoları söz konusu bile olamazdı. Martin Freud bize annesinin ve teyzesinin onun için bacakları olmadığını açıkladığında gülebiliriz ama yine de büyükannelerimizin ve büyük büyükannelerimizin fotoğraflarını anımsadığımızda bu ifade hiç de yabancı değildir.

Freud, 30 yaşındaki kadının donuk görünümlü ruhsal yaşamını aynı yaştaki erkekte karşılaştığı olası büyük hareketliliklerle kıyasladığında, söz konusu olanın kadının o zamanın toplumundaki gerçek konumu olup olmadığından emin değilim.

Gerçek bir rahatsızlığın kürün devamı için temsil ettiği güçlüğü biliyoruz: Geriye dönük olarak düşündüğümüzde, dış dünyanın dönüşümlerinin nesnel koşulları o zaman yaşayan bir kadın için bize öylesine ölçülü görünür ki, bunun kürün ekonomik dönüşüm şansları içindeki alanı büyük ölçüde sınırladığını düşünemeyiz.

Geriye Freud'un kadın gelişimiyle ilgili kötümserliği kalıyor. Bu konuda hassas olmamak elde değilse de buradaki inatçı noktayı aşmak önemlidir.

Bir an bu metne şu şekilde başlamayı düşünmüştüm:

"Bayanlar, Baylar,
Bir yandan size konuşma yapmaya hazırlanırken, içsel bir güçlükle boğuşmaktan kendimi alamıyorum ve kendimi bir şekilde haklılığımdan emin hissetmiyorum. Bununla birlikte bu konferans, kuşkusuz sizi diğer konulardan daha çok ilgilendirebilecek bir konuyu ele alacak. Kadınlık problemi sizi meşgul ediyor çünkü erkeksiniz. Aramızda bulunan kadınlar içinse bu soru sorulmuyor çünkü onlar bizatihi "bahsedeceğimiz bilmecenin" kendisidirler".

Freud'un 1932'de *Kadınlık* başlığıyla *Yeni Konferanslar'ın* beşincisini açtığı bu satırlardan bazılarını tanıyacaksınızdır. Bu sunumda elbette çarpıcı olan şey, kendileri bu bilmece olduklarından, kadınlar için kendisini göstermeyen bilmecedir. Sosyolojik olarak evrilmiş bir toplumun eski hesap defterinde çoktan yerini alabilecek türden bir açıklama. Ben burada başka bir yaklaşım deneyeceğim zira Freud'un bu cümlede söyle-

dikleri alınan tüm bir yolun yeniden alınması ve bir sonuca varmasıdır.

Kadın psikanalistler kendilerini cinsiyet farklılığının ötesinde olduklarına inandırmayı deneyebilirler. Freud ve Ferenczi buna davet ediyor gibi görünseler de bu bana analiz edilemez kestirme bir yol gibi geliyor.

Kadın psikanalistler, Freud'un yazdıklarına göre kendilerini sanki erkekmiş gibi konumlandırma tuzağını reddettiklerinde, Freud'u cinsiyetin öteki tarafından okuyacaklardır, erkek bilinçdışının düşlemlerinin analizinden incelediğimiz "corpus"u yaratmış olan kişinin cinsiyetinin öteki tarafından.

Sanırım öteki taraf durumundan, *doğrudan* dişil bilinçdışından kaynaklı bir psikanalitik "corpus"u bulmaktan kesin bir vazgeçiş çıkar. Freud'dan doğduğundan, bu "corpus" ne yeni bir başlangıç için silinebilir ne de bir kenara bırakılabilir.

Freud kadın cinselliğinden kuramsal metinlerinde açıkça bahseder ama ayrıca bundan bahsettiği başka yerler de vardır. İşte bu başka yerler sorgulamak için çekici olabilir, çünkü Freud oralarda kadınlık ve kadın üzerine olan düşlemlerini geliştirir.

Freud'da kadınlar

Kadınlık üzerine daha çok şey bilmek için Freud şairlere başvurmamızı salık vermiştir. O halde onu tam da kendisini kendi şiirsel damarına bıraktığı yerde takip edelim.

Jensen'in *Gradiva*'sı ve Freud'un onun hakkında söylediği şeyler küre dair bir metafor sunar: Analistin yerinde karşılaştığımız bir kadındır, gereken her şeye sahip ve hoşa gitmek için neredeyse gerekmeyen hiçbir şeye sahip olmayan bir kadın.

Bu belki de erkeğin kadın cinsel organı karşısındaki kaygısının izlerinin Freud tarafından nadiren ortaya çıkarıldığı, kadın üzerine ilk ve son metindir[2].

Kuşkusuz daha sonra Freud, eserlerinde bu izlerden bambaşka şeyler yaratacaktır.

Kahraman Hanold gizliliği alışıldığından biraz daha fazla sürdürdüyse de, Zoe Gradiva ile karşılaşmasının gerçekliği, Gradiva'nın faydalı müdahaleleri-yorumları Hanold'u o zaman gerçekleşebilecek en *mutlu sona*, zamanın aksine çocukluk mutluluğunun köklerini yeniden bulabileceği mutluluğun tatlı yoluna alıp götüreceklerdir.

Yine de daha sonra Freud'un başka metinlerinde açımladığı bir başka yorumun satırlarda belirebileceğini kaydedelim.

Hanold, kaygan bir düğümle bir kertenkeleyi yakalayan Gravida'yı rüyasında gördüyse de kadın cinsel organı tarafından kastre edilme korkusu henüz Freud'un mürekkebine bulaşmamıştır. "Ayak fetişizmi" terimi mevcut olsa bile bu problem sadece çocukluğun hiçbir şekilde ürkütücü olmayan erotik anıları dolayımıyla ele alınmıştır.

---

[2] S. Freud, (1907) *Sanrı ve Düş "Gradiva". Ruhçözümsel Bir İnceleme*, İstanbul, Payel, 2003, çev. Emre Kapkın.

Gradiva'nın iki bin yıl önce başına geldiği düşünülen ölüm Hanold'un gizil cinselliğine bağlanıyorsa da bu ölüm, Freud için daha sonra "üç sandık teması"nda olacağı gibi kadınlık imgesini temsil etmez.

1913'te ton değişir. Jensen'i Shakespeare için terk ediyoruz.

Zoe Gradiva'nın yaşam tablosundan Üç Tanrıçaya geçiyoruz. Bilinçdışında kadın yaşamın, aşkın ama ayrıca ölümün de imgesidir. Jones bu konuda Freud'un Ferenczi'ye 9 Temmuz 1913 tarihli bir mektubunu alıntılar. Freud eğer iki gün arayla Ferenczi'ye yeniden yazmadıysa, tarihte muhtemel bir hata vardır. Aslında elimizde *Mektuplaşmalar* içinde 7 Temmuz tarihli bir mektup var. İşte Freud'un Ferenczi'ye açtıkları: "(Marienbad'da) yanımda tek eşlikçi olarak şu sıra çok iyi serpilen küçük bir kız çocuğu olacak (söz konusu olan Anna)". (Hiç kuşkusuz *Üç sandık seçimini*nin[3] öznel unsurunu uzun zaman önce tahmin ettiniz). Birkaç satır sonra: "Ölmek için olduğu gibi yaşamak için de Yahudi bir babanın çocuğunun, geleceğinin güven altında olduğunu bilmeye zorunlu bir ihtiyacı vardır". Çocuktan kasıt elbette psikanalizdir. Jung'un ve Komitenin söz konusu edildiği mektubun devamı bunu onaylar.

Onu toprağa verecek olan kız çocuk Anna ayrıca Freudcu çocuğun bakımını da üstlenecektir.

---

[3] Freud Ferenczi'ye yazdığı bir mektupta (7 Temmuz 1913) üç kız çocuğuna sahip olmasının «üç sandık seçimi» metninin oluşumunda oynadığı rolden «öznel bir unsur» olarak bahseder (ç.n.)

1917'de *Bekâret tabusu'nda*, kadınlık ve ölüm çağrışımı devam eder. Beyaza ve ölümcül siyaha kanın ürkütücü kırmızısı, adet kanamasının olduğu gibi cinayetin de kırmızısı eklenir.

Freud, etnolog Crawley'in cümlesini kendisine mal ederek şöyle yazar: "Tabu olan sadece kadınla ilk birleşme değildir. Tüm cinsel ilişkiler böyledir. Neredeyse denilebilir ki kadın tümüyle tabudur".

Daha ileride, kuşkusuz ilkel insan konusunda Freud "kadına karşı özsel bir korkudan" bahseder.

Daha da ileride: "Yılan oynatıcıları, onları daha sonra tehlike olmaksızın idare edebilmek için zehirli yılanları bir örtü içinde birbirlerine ısırtırlar", diye yazar.

Freud tarafından *Bakirenin zehri* başlıklı tiyatro oyunu hakkında verilen açıklama budur:

"İncil kaynaklarına bakılırsa Judith, Holopherne'in kellesini uçurur."

Freud bize Judith'in Holopherne'i hadım ettiğini söyleyerek yolun ancak yarısını kat eder. 1922'de "Judith'in cinsel organı Holopherne'in cinsel organını hadım eder" diyecektir.

1919 *Tekinsiz*

Heimlich [Tekin] kelimesi konusundaki dilbilimsel soruşturmada kelimenin ve karşıtının iki temsil dizisine gönderimde bulunduğu bir sekansın sonunda kadın genital organlarını buluruz:

- Bir yandan bilindik ve rahat,
- Diğer yandan saklı ve sinsi.

Freud'un kişisel olarak yarıştan çekildiği bu metne - tekinsiz der bize, orada kendisi yoktur, çünkü bu kendisi için hiçbir yakın tecrübeyle bağdaşmaz- yine de kişisel bir anı karışır: Yinelenen bir hata yabancı bir şehirde onu kafa karışıklığı içinde tamamen afallanmış halde birçok kez fahişelerin mahallesine götürür.

İşte yeniden tekinsizin kökensel yeri olarak kadın cinsel organına geri döndük.

Kumdan adama gelince, onu daha ileride yeniden bulacağız.

1922'de yazılan *Medusa'nın Başı*'ndan elimizde sadece ölümünden sonra yapılan bir basım vardır: Freud'un kendisi bunu asla yayınlamamıştır.

Kelle uçurmanın iğdiş etmeye eşit olduğunu Freud zaten söylemişti. Burada korkuya salan Medusa'nın başı, annenin cinsel organıdır.

Ve sonra şu bütünüyle garip olan cümleyi alıntılıyorum: "Düşmanı korkutmak için ona kendimizi dehşete düşüren şeyi yapmak gerekir. Rabelais de, diye devam eder Freud, bir kadını cinsel organını göstererek şeytanı kaçırır".

Freud'un daha sonra uyandıracağı düşüncenin burada filizlendiği görüyoruz: Kadınlar *için de* kadın cinsel organı korkuyu tetikler, çünkü Freud bunu bize düşmanı korkutmak için ona kendimizi dehşete düşüren şeyi yapmak gerekir dedikten hemen sonra bildirir.

1927'nin fetişizmi kadın cinsel organının kaygı uyandırıcı imgelerinin sergilendiği metinler dizisini kapatır. Burada kadın cinsel organının yarık oluşu artık söz konusu değildir: Dehşet, annede penisin namevcudiyetinin saptanmasından yani kastrasyon korkusundan kaynaklanır.

"*Bu izlenim* -der bize Freud- *kimilerini eşcinsel olmaya ve kimilerini bir fetiş yaratmak suretiyle kendilerini korumaya götürürken, büyük çoğunluğun bu korkuyu aşmasının nedenleri nelerdir, kuşkusuz, bunu söyleyemiyoruz*".

1937 yılı: *Sonlanan ve sonlanmayan analiz*

Freud bize analiste fazlasıyla iş açan iki temanın kadın için penis kıskançlığı, erkek içinse kendi duruşuna karşı başkaldırı yani bir başka erkeğe yönelik edilgen tavır olduğunu söyler.

O halde iki cinsiyette de söz konusu olan kadınlığın reddidir. Neden? Freud biyolojiye başvurmayı dener ve cinselliğin büyük gizemiyle sona erdirir.

Bu gibi bazı Freudcu metinlerde (örneğin *Leonardo* gibi başka metinleri de seçebilirdim (*doğrudan* kadın cinselliğinden bahseden metinleri bilerek ve isteyerek bir kenara bıraktım) iğdiş edilmiş hatta yarık kadın cinsel organı karşısında eğer bastırmanın, yadsımanın, fetişin ve eril karşı çıkışın kesinlikle hiçbir yararı yoksa Freud'un tamamlanmamış metninin varsaydığı üzere bölünme, erkek için tek çözüm olarak kalır.

Freud öldü ve biz de bölündüğümüzle kaldık.

Belki de bu bölünmeyle ilişkili şaşırtıcı ve klinik olarak çoğu kez yalanlanan şeyi yani erkek çocuğun kesinlikle ayrıcalıklı, ikircikli olamayan ilişkisine dair savı anlatabiliriz.

Freud tarafından tedrici olarak yürütülen ve eserlerinde zamandizimsel olarak algılanabilir olan çalışma, kadın cinsel organı konusunda en kaygı verici düşlemlere kadar giderken, iş cinselliğe gelince bizi perspektifli bir bakışla baş başa bırakır.

- Kesiksiz çizgilerinde bir erkek cinselliği
- Bir ölçüde noktalı noktalı, bir ölçüde de bazı özel düzenlemelerle açıkça eril tipteki cinselliğe uydurulan bir kadın cinselliği
- Ve sonra da kadınlığa dair düşlemler.

Tüm bunlarda en çok eksik olan şey en temel dişil düşlemlerdir.

Kuşkusuz öyle ya da böyle dişil düşleme dair tasvirleri, psikanalitik çalışmaları Freud'da bulmak mümkündür. Örneğin, *Bir çocuk dövülüyor* analizdeki yapılanmaya dair kesinlikli ve örnek bir metindir. Bu çalışmasında Freud, Jensen'le, Shakespeare'le ya da herhangi bir etnologla karşılaşma ihtiyacı duymamıştır. *Bir çocuk dövülüyor* bitmiş bir metindir. Burada işaret ettiğim çoğu metin gibi düşlemlere dair bir yazı olmayıp, klinik düşleme dair bir incelemedir.

Böylece, eğer erkeğin kastrasyon kaygısı iğdiş edilmiş veya tehlikeli olarak hissedilen kadın cinsel organının anıştırdığı şey tarafından tetikleniyorsa, erkeğin kaygı-

nın bu nedenini hatırlatabilecek her şeyden sakınmak için bulacağı bilinçdışı düzenleme, dile gelmeyende, kız çocuğun babaya değin sorunsalda kendi yerine dair bilinçdışı algısını koşullayabilir.

Böylesi bir hipotez, Freud'un kadınlığa ve kadına ilişkin tüm söyleyebildikleri ve de kız çocuğunun cinselliğinin önemli bir ölçüde örgütlendiği şeyin kesin anlamını verir. Zira kadın, kastrasyonun ve ölümün, aynı zamanda da yaşamın yerine yerleşmiş bulunur. Dayanılmaz bir yere dayanılmaz konuş. Bunun için midir ki kadın fobik yer değiştiren ama bedeni üzerinde histerik yer değiştirendir?

Erkeğin ama önce baba erkeğin ona geri yansıttığı bu sorunsalı ne yapar kadın? Baudelaire'i hatırlayalım:

"Hatırlayın gördüğümüz nesneyi,
ruhum öylesine ılıman o güzel sabah
Bir yolun kıvrımında, iğrenç bir leş
çakıllar saçılmış bir yatağın üstünde..."

Pek çok kültürde, daha gençken kadınlara doğumda yardım edenlerle, yaşlandıklarında ölülerle ilgilenenler aynı kadınlardır.

Eğer analizde ödipal duruma dair yaklaşım ilkel sahne etrafında düzenleniyorsa, analizdeki yapılanmayı temsil eden bu sahne ne ebeveynlerin kendi aralarında oluşturdukları erotik ve duygusal uzlaşıma ne de onların kendi ebeveynlerine olan karşılıklı konumlarına yabancı kalacaktır.

Tam da ebeveyn çiftindeki taraflardan her birinin sessizlikte bıraktığı şey, belki de bir çocuğun doğumunun yeniden dolaşıma geçireceği şey olacaktır.

Kadın cinselliği kuramına ilişkin olarak Freud'un noktalıları adını verdiğim şeyde Freud'u takip ederek şu formüllerden birini sorgulayabiliriz.

"*Küçük kız çocuğunun Oedipus öncesi döneminin içine girişimiz bizi şaşırtır*, der bize, *bir başka alanda Yunanlılarda minos-miken medeniyetinin keşfedilmesi gibi*".

*Atride'ler** *tarafı*

Freud'un önerdiği bu "içe girme" metaforunu takip edelim.

Tuhaf seçim: Mikenler, Tirynthe, bunlar sınırsız, kısmen harap olmuş dahası görkemli alanlar, küçük mağaralar ve gömütlerdir.

Elie Faure, Atride gömütlerinde bulunan vazoları şöyle tasvir eder:

"*Kadınlar, göğüsleri çıplak, dudakları kırmızı, gözlerinin etrafı siyah, yabanıllara yaraşır kötü bir beğeniyle uçuşan elbiselere bürünmüşler, Doğudan satın alınan ya da Atride'lerin vahşi seferlerinde güç aldıkları katıştırılmış ve boyanmış kukla bebekler. Bazen gülen, şarkı söyleyen hasatçılar, demet haline getirilmiş başakların altında büyük bir neşe ama neredeyse her zaman ikircil dişi,*

---

* Yunan mitolojisinde geçen ailevi bir lanetlenmenin hikayesi (ç.n.)

yırtıcı, deniz canavarı. Gücün ve rastlantının buyruğundaki yetişmiş her ilkelin yaşamı gibi kösnül ve hoyrat yaşam".

"Yüksek kentlerinin [akropol] kapısını hantalca doğrulmuş bronz başlı taş aslanlar koruyorlardı. Öldüklerinde, altın yapraklardan bir kefenin altına yatırılıyorlardı..."

Klasik Yunan sanatı, ilkel sanatın harabelerini muhtelif tapınaklarla ve erkekçe heykellerle kaplayacaktır. Edeplice örtülmüş hatlarıyla kadın heykel-sütunlarında bol makyajlarıyla ve çıplak göğüsleriyle yılanlı miken tanrıçalarından geriye ne kalacaktır?

Annenin boya kutularıyla oynayan, heyecandan kızarmış, kirpikleri kapkara, dudakları kırmızı küçük kızın suratında annesel vaazdan daha sağlam bir şekilde patlayan hangi baba tokadı, küçük kızı babayı öylesine garip bir biçimde öfkelendirir gözüken şeyden olabildiğince uzaklara yollayabilir?

Küçük kız çocukta fallik dönemin devamı ya da yeniden başlaması diye adlandırılan şey, babanın bilinçdışı dehşetine pekâlâ bilinçdışı bir cevap olabilirdi.

Freud'un eserlerinde yazgılarından memnun küçük kız çocukları pek bulunmaz. Bu sadece *socius*'tan ileri gelmez –bu öylesine doğrudur ki aile babası Freud, mektıplarında kendi çocuklarının küçük kız çocukları olma hazzından bütünüyle emin görünür ama bu işin bahçe tarafıdır.

Avlu tarafı –cinsiyetin öteki tarafında kolay özdeşimler çiçeklenmez:

- Histerik hastalar mı?

- Martha mı? O gerçekten çok fazla öteki tarafta. Psikanalizin değil, ailenin bulunduğu yerde.

- Anna –Freud *Akropol üzerine hafıza bozukluğu*na dair garipliği geliştirirken, *Benlik ve savunma mekanizmaları* üzerine bilgece derlemeyi yazan, Freud'un kendisi tarafından analiz edilen kızı?

Freud tarafından Melanie Klein eleştirisi için görevlendirilen Anna.

Londralı üç psikanaliz topluluğunun[4] ismindeki üstü kapalı nükte, şimdiye kadar içinde tartışmanın sulandığı bulanıklığa imza atar.

Özdeşim oyunlarının en yalın hallerinde olabilmeleri için bazı şeyler tam olarak işaretlenmemiştir.

Psikanalist bir kadın, bu tuhaf bir şeydir. Havva'nın Âdem'in tarafından çıkması gibi biraz Freud'dan çıkmıştır. Ama ne de olsa bu Âdem ile Havva hikâyesi zaten her zaman bir erkek hikâyesidir.

Ama gene de başarılı olur. Kadınlar tarafından yapılan analize bir şekilde şaşırmamalı mıyız bilmiyorum.

"Bu her zaman bir erkek hikâyesidir" konusunda Freud'un kumdan adama dair söylediklerini dinleyelim.

Nathanael'in delicesine âşık olduğu bu tuhaf otomat kukla Olympia'yı Freud, Nathanael aracılığıyla kendisinden bir parçanın, bir zamanlar cinsel olarak babaya boyun eğmek istemiş olan kadınsı parçanın bir yansıması haline getirir. Neden burada durmalı? Tamamına er-

---

[4] Anna Freudcu, Kleincı ve Orta Grup.

miş mükemmeliyette genç kız olan Clara da o denli bir kukla değil mi? Öyleyse o da sadece eril yansıma olmayacak mı? Kısacası, kadın olmayacak mı?

Öyleyse kadın yok mu? Erkeğin kadınlığının yansıması dışında kadın yok mu?

Tuhaf bir hikâye...

Başka yerde arayalım...

Ve Dumas'da...

Hoffmann Freud'u büyülüyordu. Dumas'yı da büyülemişti.

A. Dumas'nın *Kadife kolyeli kadın* başlıklı öyküsü birçok nedenden ötürü tuhaf bir öyküdür. Çünkü ilkin, esere dair babalık iddiası okuyucu karşısında ileri sürülmeyen çok sayıda aşırmalara konu olmuştur. En sonda gelen aşırıcı Dumas ise bu babalık iddiasını öykünün içinde hikâyeyi hemen ölümünden önce kendisine anlatan Charles Nodier lehine reddetmiştir.

İş özel isimler oyununa gelince bununla da kalmaz, zira Dumas kahramanına Hoffmann ismini verecektir.

Sıra hikâyede: Bu fantastik bir hikâyedir, korkutmak için yazılmıştır. Tam da Freud'un, Hoffmann ya da Schnitzler böyle yazmış olduğunda sevdiği türden hikâyeler gibi. Bu bir adamın kadınlara olan aşklarının dehşet verici hikâyesidir. En azından açık bir okumada böyleymiş gibi görünür.

Burada hikâyemizin kahramanı olan Hoffmann, o zamana değin tanımadığı bir genç kıza uzaktan belli belir-

sizce siluetini görerek delicesine âşık olduğunda, kumarda kazanmış, tam neşeyle Paris'e gitmek üzere hazırlanmaktadır. Bu kız bir orkestra şefinin kızıdır. Hepsi de müzisyen olan Hoffmann, baba ve kız üçlüsü, müzik tutkusu içinde hemen yola koyulurlar ve bir süre için birbirlerini hiç terk etmezler.

Kan

Hikâyenin andığı ilk kan genç kızın, güzel Antonia'nın annesinin kanıdır. Bu anne eskiden harika bir şarkıcı olup fazla iyi şarkı söylediği için ölmüştür: Göğsünde bir damar çatlamıştır.

Annenin bu ölümünün uyarıcı anlamını Dumas hemen, yaşlı müzisyenin annesinin trajik ölümüne rağmen kızının şarkı söylemesine kolayca izin verdiğini belirttiğinde bildirir.

Alıntılıyorum: "Kuşkusuz Üstat Gottlieb müziğin telinin genç kızların kalbinde çınlayan tek tel olmadığını, başka biçimde narin, başka biçimde titreşimli, başka biçimde öldürücü bir başka telin, aşk telinin de olduğunu unutmuştu !"

Böylece Antonia'nın kaderi önceden örülmüştür ama hikâyenin kahramanı Hoffmann'dır. Hem kaderle oynamak hem de onun aracı olmak ona düşer.

Hoffmann müzisyenlerin mekânında, ona oğlum diye seslenen bir baba ve her bakımdan harika, aşkına cevap veren bir genç kız tarafından karşılanınca ne olur?

Eh işte, hızlıca Paris'e yollanır.

Neden? İşte Dumas'nın bu konuda söyledikleri: Antonia, babasının yargılayıp, ona iki bedenin temasında iki ruhun birliğinde olduğundan daha çok tehlike olduğunu söylemesi için fazla pürü paktı.

Daha ileride, Hoffmann Paris konusunda şöyle içini döker: "*Hiç anlayamadığım tuhaf bir arzu. Bu ses yazgının sesi*".

Sonra Antonia'nın ağzından:

"*Rahip, Efendimiz İsa'nın kanını (hikâyedeki ikinci kan) takdis edeceği an bana iki konuda yemin edeceksiniz, bana sadık kalacağınıza ve artık kumar oynamayacağınıza*". Hoffmann bu yeminleri Antonia'nın hayatı üzerine eder. Arkası amansızca gelecektir.

Paris'e varışında Hoffmann, onu giyotine götüren arabada La du Barry ile karşılaşır. Ardından bu korkunç manzarayı unutmak için Operaya gider. Orada yaşamın, ölümün, tekinsizin işaretleri bir araya gelir ve üst üste yığılır. Tiyatro sandalyesindeki bir adam Hoffmann'ın komşusudur. Bu hikâyeyi yazarken kesinlikle çok eğlenmiş olsa gerek, Dumas onu *Kumdan adam*ın Coppélius'u ile karşılaştırır. *Paris'in hükmü* adlı oyun sergilenmektedir (üç sandık temasını yeniden buluyoruz).

Sahnede sıra dışı güzellikte, saydamca solgun, boynunda elmas bir giyotin olduğu ortaya çıkacak bir şeyle tutturulmuş siyah kadifeden bir kolye taşıyan dansçı bir kadın görünür. Hoffmann kendinden geçer ve yeniden delicesine âşık olur.

Mannheim'de kalan iffetli nişanlı Antonia ile Arsène -dansçı kadının ismi budur- arasındaki benzerlikler ve farklılıklar metne çekiç gibi iner, okuyucuyu büyüler: Yalnızca, Hoffmann'ın *Kumdan adam*ında geçenlerin tersine, ki aslında iki hikaye arasında yankılar çoktur, burada Dumas Hoffmann'ın ürkmüş gözleri için kastrasyonun ve ölümün işaretlerini kadınların, sadece kadınların bedeni üzerine çizecektir.

Kastrasyon ve Fetiş

Hoffmann'ın Arsène için aldatmacanın, fetişin (tiyatro, dekor, kostüm, oldukça kadınsı dansçının erkeksi adı) işaretiyle damgalanmış delice tutkusu Hoffmann'ın içinde Antonia'ya duyulan saf aşka, göksel müziğe, baba kişiliğinin müşfik onayına karşı savaşır.

Arsène'i baştan çıkarmak için para ve paranın gücü gereklidir.

Antonia'ya sadık kalmak için kumar oynamaktan vazgeçmek gereklidir.

Anal erotizmin baskınlığı, bir yandan beden ve ölüm, öte yandan ötekinin arı aşkı...

Cinsel organın, kastrasyonun ve ölümün yakınlığı Hoffmann'da kendini gösteren bir sanrı biçimi altında birçok kez yinelenir.

Alıntılıyorum: "*Kimi kez Bayan du Barry'i solgun ve kafası kesilmiş halde Arsène'in yerine dans ederken gördüğünü ve kimi kez de Arséne'in dans ederek giyotinin önüne ve cellâdın ellerine gittiğini sanıyordu*".

Antonia'nın kadınlığı, yapmacıksız şarkı söyleyen Antonia'nın arı boğazı Hoffmann'a ancak kaçış olanağı vermişse de, Arsène'in fazlasıyla fetiş dolu kadınlığı onu kastrasyon korkusundan yeterince korumayacaktır. Giyotine doğru sürüklenen Bayan la du Barry, bu kastrasyonun en değerli temsilidir.

Arsène, cinsel bastırma ve iğdiş edilmiş kadın cinsel organının korkunçluğu arasındaki uzlaşmayı temsil eder: Bu uzlaşma, Arsène'in imgesi olduğu fetişin zamanıdır.

Hikâyenin devamı *görme* üzerinde durur.

Hoffmann, Arsène'le bir tiyatro sahnesi üzerinde karşılaşır. Arsène'in elbisesinin şeffaf kumaşından bacaklarının özgür oyunu görünür. Şarkıcı ve müzisyen kızı Antonia için duyulan aşk hemen *işitme* tarafında, meleksi müziğin cinsel organı unutturduğu tarafta ve bir de babaya değin tanınma tarafında konumlanmıştır. Gene de Hoffmann'ın aklında koruduğu Antonia portresi, onu ayartmadan koruyan bedensiz yüzün yani ne cinsel organın ne de anüsün olduğu ideal portredir –ağzı kapalı portre.

Antonia'nın portresi iffet imgesidir, bir imge olarak iffettir, hem erkek hem de kadın için kadın bedeninin savunma nitelikli idealleştirilmesi olan imgedir. Bu ayrıca Hoffmann'ın yapacağı kabul edilen bir Arsène portresidir. Onu reddetmek için onun önünde soyunan Arsène, Hoffmann kendisine olan tutkusunu ilan ettiğinde soğuk ve küçümseyicidir. Buradaki tersine dönüş açıktır: Hoffmann'ı soğutan, kadın çıplaklığının görülüşüdür.

Sadece altın, Arsène'i fethetmeye olanak tanıyabilirdi. Kaybedilebilen ya da kazanılabilen, alınabilen ya da verilebilen altın. Eğer Hoffmann altınını verirse, daha asli başka bir şeyi kaybetmekten belki kurtulabilecektir.

Öykünün sonu fantastik bir kreşendodur.

Nihayet zengin olan Hoffmann –kumar oynamış ve kazanmıştır- ortadan kaybolan Arsène'i arar. Gece başı-boş halde Paris'i dolanırken, kendisini giyotinin dibinde bulur ve orada, beyaz boynu siyah bir çizgiyle çevrelen-miş, inleyen bir varlığı yerden kaldırır. Bu elbette Arsène'dir, her zamankinden daha solgun, otomat gibi konuşan, cebi altın dolu Hoffmann'ı izleyen bir Arsène.

Şölen ve rüya gecesi, yarı kâbus bir rüya. Şampanya: İçtiği zaman pembemsi birkaç damlası Arsène'in kadife kolyesinin iç sınırında garip biçimde yuvarlanır

Uzun aşk gecesi: Elbette sabah uyanınca Hoffmann'ın kollarında tuttuğu ölü bir kadındır. Hakikat, daha önce Operada karşılaşılan ve Coppélius'a benzeyen tuhaf Doktor tarafından açıklanır. Bir gün önce Hoffmann'ın giyotinin altında yerden kaldırdığı hakikat, giyotinle kafası uçurulmuş Arsène'in cesediydi.

Devamı: Antonia'nın madalyonu yeniden beyazlaşır, imge silinmiştir.

Antonia'nın kendisi –çokça kan içeren bir hikâyenin son kanı- tıpkı annesi gibi tam da Hoffmann'ın Arsène'in çıplak omzunu öptüğü saat ölmüştür.

İşte cinsellik ve onun erkekleri içine attığı tehlikeler üzerine çok güzel bir erkek hikâyesi. Metin gerçekte kaygılı Hoffmann'ı gösterir. Yazarın bulduğu düzenlemeye göre kadınların kastrasyonun ve ölümün işaretleri ve kurbanları, erkeklerse bunlardan korunan izleyiciler olmalarına rağmen riske atılan yine de Hoffmann'dır.

Sürekli mevcut olan bir tema vardır: Kan teması. Annesinde olduğu gibi Antonia'daki ölümcül kanama, solgunluğu tekrar tekrar hatırlatılan, kansız bir Arsène'nin boynundaki giyotin-mücevher, kadife kolyeden ürkünç biçimde boncuk boncuk beliren pembenisi damlalar... Cinsel organ yoktur, var olan boğazdır. İçtiği zaman Arsène kanar. Antonia ve annesi şarkı söylediği zaman kanlı bir damarın çatlamasından ölürler.

Bu kan temasına yeniden geri dönmek üzere biraz Dumas'nın girişimi üzerinde duralını.

*Kadife kolyeli kadın*ın başında, Dumas'nın eserin babalığını atfettiği merhum bir babanın kızı olan Marie Nodier'e hitaben yazılmış bir mektup vardır.

Ama bütün metin, yirmi sekiz yıl önce ölen gerçek Hoffmann'a hitap eden [Dumas'nın Hoffmann'a *Kumdan adam*'ın Nathanaël'ininkinden başka bir kader biçtiği] bir mektup değil midir? Bu sebepten Dumas, iyi babası kötünün darbeleri altında ölen Nathanaël'de eksik olan şeyleri kendi etrafında toplar. Hemen bir kazan patlamasında değil de nitülklerin en değerlisini Dumas'ya vasiyet bıraktıktan sonra –ona dil bahşetmiştir- hayata gözlerini yuman merhum baba kişiliğinde bir Nodier

çizer. Hikâyenin başında Dumas bize Nodier hakkında şunları anlatır:

"Nodier kaç defa sevmişti? Bunu kendisine söylemesi bile imkânsızdı, zaten o büyük şairdi! Gerçeklikle düşü hep karıştırırdı. Nodier, sonunda varlıklarına inandığı hayal gücünün düşlemlerini onca sevgiyle okşamıştı. Onun için, "Thérèse Aubert", "Fée aux miettes", "Inès de la Sierra" var olmuşlardı. Bunlar, [kızı] Marie'nin kız kardeşleriydiler; ancak, Bayan Nodier'in bunların yaratımında hiç rolü olmamıştı; Jüpiter gibi o da tüm bu Minervalar'ı kendi beyninden çıkarmıştı".

"Ama bunlar sadece insani yaratıklar değildiler, bunlar sadece Nodier'nin yaratıcı soluğuyla can verdiği Hawa'nın kızları, Âdem'in oğulları değildiler. Nodier bir hayvan icat ederek onu vaftiz etmişti. Sonra onu kendi yetkesiyle, Tanrı'nın bu konuda ne diyeceğini dert etmeden ebedi yaşamla donatmıştı".

"Bu hayvan Tarantaleo'ydu".

Nodier tarafından icat edilen dil hayvanı *Tarantaleo*'nun sevimli hikâyesini atlıyorum ama Dumas'nın Nathanaël gibi uçurumda yok olup gitmeyecek bir Hoffmann yaratmak için ihtiyaç duyduğu şey aslında bu kelime yaratığıdır. Hikâyeler anlatan bir adam, "hayali çocuk" yaratmaya yetenekli bir adam -kelimeleri ölümün ötesinde canlı kalan ölü bir adam– kumdan adamda yok olup giden fallik düzenek, ölü Nodier tarafından kişileştirilerek kadife kolyeli kadının Hoffmann'ına göz kulak olur.

Fantastik türün büyük tiryakisi yazar, giyotin temasıyla büyülenmişliği sadece bu öyküyle kalmayan Dumas, kendisi kader rolünü oynayarak ya da hatta tıpkı Hitchcock'un kendi filmlerinde oynaması gibi burada Coppélius'a benzeyen ünlü tuhaf Doktorun özellikleri altında kendisini sahneye koyarak Hoffmann için zarları yeniden atıyorsa, bunun Hoffmann'ı ölümden ya da kastrasyondan değil delilikten korumak için olduğunu belirtmek gerekir.

Öykünün son göz kırpışı Nathanäel'in çılgın kaderiyle paralellik çizer:

Hoffmann, kendisiyle bir aşk gecesi geçirdiği kadının bir gün önce giyotinle uçurulan başının ayaklarına yuvarlandığını gördüğü zaman haykırarak Paris'e çıkar.

Dumas'da kalabalık, aptal ve kan dökücüdür. Koşan bir adam ancak derhal infaz edilmesi gereken bir suçlu olabilir.

Kader-doktor, ancak tımarhane kaçkını süsü vererek Hoffmann'ı kalabalığın elinden kurtarır.

Nodier'i, Dumas'yı, Hoffmann'ı terk edip kana geri dönelim.

Divan üzerinde bu tema birçok biçimde ortaya çıkar ama eğer konuşan bir erkekse, söz konusu olan kastrasyon ya da ölümdür.

"Ekin tarlalarımızı pis kan sulasın":

Bu gerçekten bir erkeğin hikâyesidir...

Erkeğin adet kanamaları karşısında çoğunlukla yaşadığı, iğrenmenin ardındaki dehşettir.

Kadınlar içinse yaşantılanan bazen aynı düzlemdedir ama ne hep böyledir ne de yegâne biçimi budur.

Bilhassa divandaki kadınlar adet kanamalarından duyumsal olarak zengin bir narsisistik havada bahsedebilirler.

Rahatsızlık, acı, utanma, kirlilik... Bütün bunlar üzerine yazılıp çizilmiştir. Oysaki kadın analistler divanlarında utanç verici olduğu için değil de narsisistik olarak yatırım yapıldığı için saklanan o çok kösnül hazdan, görsel, dokunsal, kokusal hazdan bahsedildiğini duyarlar. Erkek analistlerse belki daha az, ee ne de olsa...

Hayatının büyük bir bölümünde, her ay birkaç gün bedeniyle yaşadığı kendisine ait bu özel ilişki kadın tarafından olumlu bir biçimde narsisistik olarak yatırım yapılan tek kutuptur bazen. Belki de kız çocuğunda bu deneyimin anneyle olan ilişkisinin tarihinde görece geç zamanda belirmesi, dişil özdeşimdeki belli bir özerkliği paradoksal olarak kolaylaştırır. Bu ayrıca sfinkter hâkimiyete tâbi olmayan bir anallığın sonunda yoluna girmesi de olabilir.

Eğer kendi öz niteliğini kaybetme korkusu erkekte mastürbasyona değin bir suçluluk konusuysa, adetlerden zevk almaya da çoğu kez yaşama özdeşleştirilmiş aşırı harcama hazzı olarak rastlanır. Bataille'ı anımsatırız.

İlkel kabilelerde, belki de haklı olarak, cinsel olarak uyarılmış ve uyarılabilir olduğu varsayılan "kirli" kadın

diğerlerinden yalıtılır yani kendisiyle, kendi bedeniyle baş başa kalır. Yalnız, çünkü tabu. O hiç bir şey *söyle*mez.

Freud bize kadınların kadınlıktan bahsetmediğini söyler ya da psikanalistler gibi yani erkek gibi konuş-tuklarını söyler.

O halde bizim sessizlikle sonuçlandırmamız gerekir.

Bununla birlikte analizde olup da kendisi için annenin cinsel organı şu ya da bu vakit dehşet verici bir şey olmamış bir kadın yoktur. Kadınlar, erkekler gibi bu dehşetten, tuhafın içine bu düşüşten korunmak için hem tedirginlik hem de güvence veren bir *yer*e sahip değildirler. Kaygı oyunundaki tüm imgesel fedakârlıklarda farklı biçimler altında kullanılabilir bir cinsel organ: Her şey olur ama bu değil; ya da tam tersine geri kalanı kurtarmak için bu.

Kız çocuk için böyle değildir. Onda görülür organ yerine erkek çocuğun cinsel organının kendini göstermesi gibi gözüken bir yüzey imgesi vardır. Bu onun bedeninin bütünüdür. Her halükârda bu, kız çocuğunun gerektiğinde aynadaki kaygı verici deliğe yapıştırıp göreceği şeydir. Öyleyse bu sorunsal içinde kız çocuk, önden görünen, erotikleştirilmiş saf bir yüzey olarak deliğe sahip değildir, ne de arkadan görünen olarak. Böylesi fazla anal olurdu.

Ön-ergenlik döneminde kızlarda çok sık görülen içine girilme korkusu, gerçekten de eril cinsel organdan, babayla ensest ilişkiye girmekten bir korku mudur? Söz konusu olan o sırada anımsanan düşlemler ışığında anne

bedeninden, çok acılar çeken, çok acılar çektiren, çukur, saklı, yaşamın yani ölümün yerinden ona doğru yönelen çok daha derin bir füze tarafından yırtılmaktan duyulan korkular değil midir?

Çoğu kez kendisine güzel ve cinsel organsız saf bir yüzey yatırımını yaparak bir erkeğin aşkının peşine düşer. Ve eğer söz konusu olan erkek bir ergense, her ikisinin de, özellikle kızın ve bir zaman da erkeğin, kızın eksiksiz olmasından hesaplarına düşen payı almaları için bir şans vardır. Bu fallik telafiler, örneğin zihinsel telâfiler konusunda hiçbir önyargıya varılmazken, diğer yandan bir içe girme diyalektiğini yeniden gündeme getirirler.

Erkek için dedim çünkü bu hikâyede eril eş kastrasyon kaygısına ilişkin kendi savunmacı düzenlenişinde olası dürtüsel bir tatminile hızlıca yolunu bulur: İster ona ait cinsel organa kız tarafından yatırırn yapılsın, ister kız tarafından arzulansın, cinsel organı zevk nesnesidir.

Kızın erkeği takip etmesi için annesel yakınlığın, anneyle olan aşkın yakınlığının büyüleyici dehşetinin babanın yasak oluşundan daha sıcak olması gerekir: O zaman karşı cinsin organı çoğu kez ilkin anneden kaçmaya yönelik olacak, ancak sonra neyse o olarak yatırın yapılacaktır.

Ergende ilk cinsel ilişkilerle bunlardan zevk alma olgusu arasında çoğunlukla gizil bir döneminin var oluşu bu düzenlenişi açıklayacaktır.

Kastrasyon kaygısı dolayısıyla kadın, erkeğe keşif yeri olarak görünür –bu kastrasyonun ikinci etabıdır–. Bu öyle bir yerdir ki erkeğin arzusu her zaman tehdidin süreğenliğiyle karşılaşma tehlikesi içindedir.

Bu sorunsal, babanın sorunsalı olarak kadın cinselliğini damgalar. Bu durumda kadın cinselliği anneyle ensest ilişkiye girme tehlikesiyle, bu penisi yok etme korkusunun ensest yasağının bir dönüşümü olarak babanın penisine yapılan yatırımı engelleme tehlikesi arasında kalmış görünür.

Verilebilen ya da yitirilebilen şeyin birbirinin yerine geçebilir temsilleri düzeyinde özel bir nesneyi ya da babanın cinsel organını ağız yoluyla, kloako-anal yolla hatta işitsel, görsel ya da kokusal yollarla mideye indirme düşlemleri, hem annedeki hem de babadaki nesnenin yok edilmesi kaygısıyla aşırı derecede karşılaşmışsa, kız çocuk kendisinde böylesi tasarımların dolaşımını durdurma tehlikesiyle hatta babanın ya da annenin elinden "alıp-yok edebileceği" her türlü nesneden yoksun olduğunu sürekli denetleme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Bunun sık görülen eşdeğerlisi, sanki bu düşünce bedenin bütün erotikleşmiş ağızlarından aşırı derecede geçiyormuş gibi düşüncenin içsel manipülasyonunun olmayışı olacaktır. O zaman kafa, kelimelerin, anne babaya değin kelimelerin yeniden elden geçirilmesi mümkün olmaksızın, acılı biçimde boş kalır.

Zihinsel engellenme Freud tarafından suçluluk veren ve tatmin edici olmayan bir mastürbasyona bağlanıyorsa,

cinsel organdan ziyade kafadaki düşünceleri manipüle etme hazzının muhtemelen eril olarak hissedilen etkin bölümü vazgeçiş nesnesi olmuştur.

Bu yaklaşım içinde kadın cinselliğinin incelenmesine bir ön hazırlık yapmayı denedim. Bütün savları sunmadığım gibi örneğin diğer pek çoğu arasında kendi çıkış noktamdan, vajinanın imgesel ve sembolik yerinden bahsetmedim.

Yine bir dehşet, aşk ve ölüm hikâyesi daha. Kadınlar arasında bir hikâye. Yine bir erkek tarafından yaratılmış bir hikâye. Bu sefer bir film: Ingmar Bergman'ın *Çığlıklar ve fısıltıları*.

"Kırmızı kaplamalı..."

Ölen dördüncü bir kadının etrafında üç kadın. Erkekler yanda duruyorlar.

Kadınlar-kadınlar, kadınlar-ölü, kadın-anne. Serpilmiş tek şey annelik ve sadece ölünün etrafında. Göz kamaştırıcı ve ürkütücü. Neredeyse sessiz.

Bergman, bir metinle birlikte ekibine yapmak istediği filmi sunar:

"Bir düş. Bir nostalji ya da belki bir umut, Ürkütücü olanın asla dile getirilmeyeceği bir ürküntü.

"- Kösnülün telkin arzusunu gizleyen ve değerli kılan kibar, pahalı elbiseler.

"- Bir özelliği olacak: Tüm iç mekânımız farklı renklerde kırmızı. Neden böyle olması gerektiğini sormayın bana, zira bilmiyorum.

"Kendim de sebebini bulmaya çalıştım ama birbirinden gülünç açıklamalar buldum. En dar görüşlü ama en savunulabilir olanı şu ki içsel bir şey söz konu olsa gerek, zira çocukluğumdan beri ruhun içini her zaman kırmızı renklerde nemli bir zar olarak gözümün önüne getirmişimdir".

Bu kösnüllüğün, tutkunun, tiksintinin bütün harmonileriyle bir ölüm hikâyesidir. Üç kızın annelerine beslediği aşkın ve kinin hikâyesidir. Bunlar başka hiç kimseyi sevmemişlerdir. Erkek yok, baba yok. Sadece uzun zamandır ölü olan annenin ruhunun -kırmızı- içi.

Erkekler neden yok?

Ne'den kaçmışlar?

Belki de bir cevap kız kardeşlerden birinin jestinde Bergman tarafından verilir: Kadın kırık bir bardağın ucunu cinsel organına sokar ve yatağın örtüsünü çekip göbeğini açar. Ama der erkek iğrenmeyle, kanıyorsun!

Oedipus, son bir kez Jocaste'ın çok tanıdık bedeninden elbiselerin kopçalarını söker.

O an elbiselerin düştüğü neden asla söylenmez?

Ve Jocaste çıplaktır.

O zaman, bu kopçalarla Oedipus kendi gözlerini oyar.

ÖTEKİNİN BEDENİ ÜZERİNE

Kastrasyon karmaşası ve kaygısı

Freud'un 1937'de *Sonlanan analiz, sonlanmayan analiz* içindeki kötümserliği, aslında her psikanalitik pratiğin zaman zaman uyandırdığı soruları yankılar.

Bu "penis arzusu" ve bu "eril başkaldırış", her iki cinsiyetteki kadınlığın bu yadsınışı, bunları düşlem ve semptom statüsünde korumak ve gönderimde bulundukları şeyi, nelerden koruduklarını analiz etmek gerçekten de bu denli imkânsız mıdır?

Cinsel organ, yaş, tüm biçimleri altında gerçeklik oradadır ve de hastanın ve psikanalistin ruhsal gerçeklikleri için daimi tuzaklardır.

Böylece görev, divandaki her sözde, özellikle cinsiyet farklılığını bize analiz alanı içinde yalnızca bir gerçeklik olarak kabul ettirecek şeyden şüphe etmeyi daima yineleyip durmaktır.

Kastrasyon karmaşası 1908'de henüz gerçek bir ilk ürün olmaksızın kuram içinde ortaya çıkar ve yıllardan beri zaten mevcut olan ödipal düzenlenişle eklemlenir. Oysa kastrasyon karmaşasının Oedipus karmaşası içindeki formülasyonu henüz mevcut bile değildir. Üstelik narsisizm de henüz yerli yerinde değildir.

Özetle: 1907: *Çocuklara verilen cinsel açıklamalar*
1908: *Çocuk cinselliği kuramları*
1909: Küçük *Hans*

Herbert Graf'ın merkezi kişilik olduğu üç metin. Herbert'ın arkasında analizi Freud'u kendi oto-analizi dolayımıyla 1897'den beri meşgul eden diğer çocuğun gölgesi belirir. Sigmund ve Herbert: İki erkek çocuk.

Hans'ta olduğu gibi büyüyüp analize giren diğer çocuklarda da çocuk cinselliği kuramlarının yankıladığı ve düşüncenin düzenlenişi etrafında farklılığın algısına göre kurulan şeyi algılarız. Bir de küçük çocuklar soruların dansına girip de erişkinleri ister istemez kendilerine katılmaya zorladıklarında cinsiyetler ve kuşaklar arasında oynanan şey görülür.

- "Al anne, lütfen, ye şunu... Kelebek gözlükleri olmayan annem, onları sadece okumak için takıyor. Ona uzattığım kaşıkta ne olduğunu görebilmek için iyice öne eğiliyor... Senin için topladığım toz parçası bu, hiç kirli değil, korkma, yut şunu... Daha önceden yaptın bunu...

- Ne anlatıyorsun sen be? Deli misin nesin...

- Hayır. Sen bana dedin ki ben senin karnından böyle çıkmışım... Çünkü sen toz yutmuşsun... Bunu da yut yaa lütfen, benim için yap, bir erkek ya da kız kardeşim olsun istiyorum çok...

Annem sinirlenmiş gibidir

- Sana ne dediğimi bilmiyorum...

- Bunu dedin bana. Bir de şey dedin, duydum seni... Dedin ki bir çocuğun daha olursa sevinirmişsin... Öyleyse yap anne, al, yut...

Annem uzanmış elimi indirir...

- Ama bu toz değildi o...

- Söyle bana öyleyse...Hangi toz?

- Of, bilmiyorum..

- Biliyorsun. Söyle ya...

- Çiçeklerin üstündeki gibi tozlardan
- Çiçeklerin üstünde mi? Hangi çiçeklerin?
- Hatırlamıyorum.
- Ya gayret et, hatırlamaya çalış...

- Of yeter, bunaltma bakayım beni sorularınla... Hiç-bir şey yapmadan arkamda dolaşacağına git sen de bütün çocuklar gibi oyna, uyduracak başka şey bulamadın, görüyorsun ki meşgulüm.

Konuşan çocuk Nathalie Sarraute'tu. Bu bölüm ise 1983'de yayımlanan *Enfance* [Çocukluk] kitabından bir parça.

Şimdi de Hans:

- Anne, senin çiş-yapanın var mı?
- Elbette. Neden sordun?

Hans:

- Sadece aklıma geldi.

Bu karşılıklı açılış konuşmaları, açık bir metin, bir bilmece olarak ele alınabilir.

Diğer pek çokları gibi ben de *küçük Hans*'ı, özellikle de başlangıcını tekrar tekrar okudum. 1908 tarihli *Çocuk cinselliği kuramları* üzerine olan metni de.

Böylesi çağrışımsal ve -eğer varsa - Freudcu yönteme sıkıca bağlı bir okuma, girişilen işteki çalışmamda benim kendi çağrışımlarımı da kapsar. Psikanalistin, benim durumumda kadın bir psikanalistin çağrışımlarını: Okunan şeye özdeşimsel oyun bu çağrışımlardan kesinlikle etkilenmiştir.

"Anne, senin çiş-yapanın var mı?" Bu cümle bir şüpheyi, belki de bir korkuyu ifade eder: Sen buna sahip olmayabilir misin acaba? Bir umut: Buna sahip olduğunu bana onayla.

Annenin "elbette"si, tüm anlam belirsizliği oyunlarından geçerek tüm olası yorumları, karşı-hakikati, hakikati süpürüp temizler.

Anne kuşkusuz onun da çiş yapmak için bir organı olduğunu mu söylüyor?

Bir cinsel organı olduğunu mu söylüyor?

Bir erkek cinsel organına mı sahip olduğunu söylüyor?

Ve dahası, bunu *nasıl* söylüyor?

Cevabını bilinçli olarak mı seçti? Bu cevap aklına kendiliğinden mi geldi?

Yoksa söylendiği gibi ağzından mı kaçtı? Anneye bu cevaba bir gizem katma niyeti, bir hoşnutsuzluk duygusu mu eşlik ediyor? Ya da tam tersine yalan söylemek hoşuna mı gidiyor? Peki quid de "*wiwimacher*[5]" nedir? Bize söylendiğine göre Hans'ın kendi cinsel organını böyle isimlendirme alışkanlığı varmış: Öne çıkartılan o halde "çiş yapma" *işlevi* ama bu kelimenin türeyişi ya da Hans'ın ailenin üç başoyuncusu -Hans, babası ve annesi- arasında yaptığı seçim hakkında daha fazlasını bilemiyoruz.

Her halükârda sidiksel işlev uyarılma bölgesi olarak penisi gizler.

---

[5] *Ing.* Wee- wee-maker, *fr.* Fait-pipi: Çiş-yapan yani penis (ç.n.)

"Elbette" cevabı: İşte geri itilmiş korku ya da şüphe. "Neden" sorusu Hans'a üstünlüğü geri verir, konuşmayı "sadece aklıma geldi" cümlesiyle sonlandırır. Bu karşılıklı konuşmayı yeniden kapatmıştır.

Annenin verdiği cevaba geri dönelim. Bu cevap kimden gelir? Küçük bir kızken şimdi de oğlu tarafından kışkırtılan, Hans'ın annesi olmuş kişiden mi? Penisle donanmak isteyecek olan küçük bir kız çocuğundan mı?

Ve eğer Hans'ın annesinin bilmeksizin kelimenin belirsizliğinden yararlandığını düşünürsek, bu cevap dolayımıyla ne istemektedir?

Oğluyla matrak geçmek mi?

Onun içini rahatlatmak mı?

Onu kandırmak mı?

Öte yandan Hans'ın annesi, oğlu dolayımıyla kime cevap vermektedir?

Kimin çocuğuna? Hans'ın babasının çocuğuna mı? Kendi babasının çocuğuna mı? Analisti Freud'un çocuğuna mı?

Küçük kız çocuğu olarak mı, kadın olarak mı, anne olarak mı cevap vermektedir? Hans'ın ağzından çıkan sorunun arkasında, algıladığı hangi soruya cevap vermektedir?

Freud daha o dönemin metinlerinde, ardından daha sonraki makalelerinde iki cinsiyette de penis olduğu şeklindeki o ilk çocuk cinselliği kuramına inanışın eril bilinçdışındaki kalıcı önemi üzerinde ısrar eder. Ayrıca

sadece eşcinseller için söz konusu olmamak üzere dişil cinsel organın penisten yoksun olarak görülüşü karşısında su yüzüne çıkmaya daima hazır kaygının yakınlığı üzerinde de ısrar edecektir.

Öyleyse Hans'ın annesi bu kaygıya karşı kimin içini rahatlatmaya çalışmaktadır?

Küçük Hans metniyle yakından ilgilenmiş çok sayıdaki yorumcu, annenin cevabına nadiren eğilmişlerdir. Florence ve Jean Begoin 1981'de yayınladıkları Fransız Dilinin Psikanalistleri Kongresi'ndeki raporların metninde ve Maud Mannoni *Çocuk, "Hastalığı" ve Diğerleri*'nde, her biri kendi tarzında, Freud tarafından anılan bu ilk karşılıklı konuşmaların bilhassa aklımda kalan noktalarına değinmişlerdir.

Burada niyetim, her annenin özel olduğunu kabul ederek, asla Hans'ın annesinin özel bir anne olduğunu öne sürmek değildir.

Ayrıca, başoyuncunun duygulanım ve şey ve kelime temsilleriyle uğraştığımız ve metne göre kurgulayabildiğimiz ölçüde, bunları birbirine göre yeniden konumlandırmanın yararsız olduğunu düşünmüyorum.

Hans'ın annesi eskiden Freud'un analizinden geçmiş biridir. Ailede onunla ilişkisi olmuş ilk fert olduğu varsayılabilir. Sonra kocası Çarşamba toplantılarının değişmez müdavimi olmuştur. Kadının ona eşlik ettiği hiçbir yerde söylenmez. Biz de böyle olduğunu varsayalım. Gene de görünüşe göre kendisini iyileştiren psikanalistine hâlâ bağlı kalan bu kadının, şimdi aile içinde ona doğrudan

erişme olanağı kalmayan tek kişi olduğu görmezden gelinemez. Daha sonra boşanacağı bir kocası olduğunu biliyoruz. Jean Bergeret daha o zaman metnin satır aralarında bu geçimsizliğin izlerini okur ve Bergeret'ye göre bu kadının yaşamında şövalyemsi bir delikanlı ve Hans'ın hikâyesi içinde travmatik -çünkü yasak- bir ilk sahne vardır. Her halükârda, bu delikanlı saygın psikanalistin yerini alamayacaktır. İyileştiği için Freud tarafından yüzüstü bırakılan kadın, kocasıyla ya anlaşmazlık içinde olacak ya da gerilimli bir ilişki yaşayacaktır. Max Graf ise Freud'la, üstat-öğrenci imtiyazlı bağını sürdürür. *Dakikalar*'ın [Minutes] ilk cildinde yayımlanan Viyana Çarşambalarına katılanlara dair bir kayıtta Max Graf, Freud'un samimi arkadaşı olarak nitelendirilir.

Hans'ın annesi için oğlu, eski analistiyle kocası arasında ek bir bağın olanağı olur.

Bir yanda üç erkek ve *de facto* [fiilen] bir kenara konmuş ve göreceğimiz gibi kocasının gözünde oğlunun zorluklarının sorumlusu olarak görülen tek başına bir kadın.

Dahası var. Freud'un metninde üzerinde durduğumuz başlangıç cevabı, Hans'ın annesinin tam da yeniden hamile olduğu bir zamanda yer alır. Hans daha tam üç yaşında değildir: 1906'nın Şubat ya da Mart ayındayız ve Anna'nın Ekimde doğacağını biliyoruz. Öyleyse Hans'ın annesi hamilelik başlangıcı olan şu fiziksel ve ruhsal alt-üst oluşu yaşamaktadır.

Almanca metinde daha iyi hissedilen "kendiliğinden anlaşılıyor"u verecek "iyice gergin neden" kadın için bu bağlamda yer alır.

Tüm bu anlattıklarımız, pek çok aracı vasıtasıyla duyduğumuz bu hikâyenin tek kadın başoyuncusunu biraz daha canlı, biraz daha mevcut kılmayı denemek içindir. O zamanlar onun Freud'a erişim yolu bulanamaması gibi bizim de metin içinde bu kadına bundan daha fazla doğrudan erişim imkânımız yoktur. Hans'ın babası ise karşılaştığı, üstelik de düzenli olarak karşılaştığı Freud'a yazar. Hans babasıyla konuşur, ayrıca tek bir kere bile olsa Freud'u ziyaret eder ve babası tarafından Freud'a yazılan mektupların konusu olduğunu bilir.

Kendimizi bir ebeveynler-çocuk üçlüsü karşısında buluruz. Çocuk Hans, sevgisel ve cinsel bir filizlenmeyle doludur ve *Wissensdrang*'ının yani bilme susuzluğunun içgüdüsel itişe bağlı olduğunu, ayrıca da ebeveynlerinin yatırım alanlarını yeniden düzenlediğini düşünebiliriz.

Hans'ın babası daha önce davranmış, Freud'a hayranlığı ve danışması dolayımıyla eril bir eşcinsel yatırımı sağlamlaştırmış görünür: Hans'ın, Anna'nın doğumu sırasında yaşayacağı kaygı verici şeyi, Hans'ın babası çocukluk izlerinin yeniden canlanmasıyla Hans'ın doğumu esnasında yaşamış olsa gerekir. Freud'la mektuplaşmaları, babanın belirttiği gibi Hans'ın çiş-yapanı için çok canlı bir merak gösterdiği zaman başlamıştır. Max Graf bu mektuplaşmayı Hans'ın ilk zorlukları sırasında yoğunlaştırarak devam ettirecektir. Demek ki bu mek-

tuplaşma, karısının ikinci hamileliği ve kızlarının doğumu dönemini kapsar.

Hans'ın annesi kendisinden başka bir yerde bir erkeği yeğlediği bir ilişkiyle fazlasıyla meşgul olan bir kocanın koruyuculuğundan yoksun, kendi babasından sonra şimdi de oğlu için yeniden canlanan ensest eğilimlerine karşı kendisini savunmak için yapayalnızdır. Öte yandan, yeniden hamiledir. Karnındaki bu çocuk ve oğlunun soruları hangi çocuk cinselliğini yeniden depreştirir? Penis nerededir? Kim penise sahiptir? Kendisi onu yemiş midir? Erişkin kabullenmişliği ardında, bu sorular onun için de bir o kadar kaygı vericidir. O halde onun için en iyisi, ön-bilinçli olarak sahip olmadığı bu cinsel organı "saklayıp-korumak" değil midir? Kendisini sözlerinde bir penisle donatarak, herkesi –kocasını, oğlunu, babasını, hatta psikanalistini- olduğu gibi kendisini de rahatlatır. Ne erkeklerin bakışının, sözlerinin ve hatta uzak duruşlarının ona gösterdiği ne de nihayet her gerilere gidişinde yeniden bularak hatırladığı yutucu, tedirgin edici, doymak bilmez bir dişil cinsel organa sahip değildir.

Freud tedavileri sırasında onu, eril kaygı ve panik durumunda itilme riskinin dişil cinsel organı gizleyerek ve örterek en aza indirgendiği bu karanlık inancında farkında olmadan onaylayacaktır.

Klinik, bu noktada bu savları kolayca somutlaştırır: Hamilelik ve doğum erkek hastalarda, eğer baba durumundaysalar, anneyi döllemenin suçluluk verici ödipal

dileği dolayısıyla ve bu dileğin berisinde, kadınları dışlamak suretiyle sadece erkekler kardeşliğinin onları koruyabileceği arkaik bir dünyaya yeniden canlılık verir. Bu koruyucu eşcinsel devinimi Michel Fain ve Denise Braunschweig, *Eros ve Anteros*'ta başka bir görünüm altında açıklarlar.

Hans'ın ikili üçlü yaşlarında Graf ailesindeki homo-heteroseksüel dengede beliren şeyin hipotetik ama makul bir resmini çizerken hiçbir şekilde herhangi bir tarihsel gerçeklik iddiasında bulunmadım. Buna karşılık, ödipal dönemdeki bir çocuk için ebeveynlerin kendi çocuk cinselliklerinin yeniden canlanmasında yankı bulan şeye vurgu yapmak istedim.

"Ebeveynler –der bize Freud 1907'de *Çocuklara verilen cinsel açıklamalar* içinde- çocuğun bu ilgisi karşısında körlüğe yakalanmış gibidirler. Bu ilgiyi dikkate almadan yapamadıkları durumda, ilgiyi derhal bastırmaya çabalarlar". İşte ebeveynlerin ruhsallığı düzeyinde, kör olan kalıramanı Oedipus'un boğucu sıkıntıları içindeyiz. Ebeveynlerdeki bu "körlük" -kelime Freud'a aittir- insan cinselliğini birçok zamanda yapılandırır gibidir ve ebeveynlerde bastırmanın kaçınılmaz olarak başarısızlığa uğrayışları, kendisini söylenenlerde ve söylenmeyenlerde, edimlerde ya da dizginlemelerde gösterir. Ama bu daima semptomun çifte-değeri olan bastırılanın geri dönüşü ve savunma tarzındadır.

Annesi Hans'a bir çiş-yapanı olduğunu söyler. Bütün anneler oğullarına aynı beyanatı vermiyorlarsa da her

birinin kendi tarzında bir yandan yeniden etkinleşmiş ödipal baştan çıkarma arzuları, öte yandan erkek soyunu kendi cinsel organlarının var oluşu fikrinden korumak için [cinsel organlarını] gizleme arzuları arasında bir orta yol aramaya yönelmesi pek muhtemeldir.

Böylece anneler babasal bir üstbenliğe ve de muhtemelen ödipal rekabete dair annesel yasağa itaat ederler. Ayrıca belki de çocukluklarından beri şunu özümsemişlerdir: Bedenlerinin bütününün sergilenen büyüleyiciliği ve güzelliği oradadır ama cinsel organlarını göstermek için değil, saklamak için.

Böylelikle erkeklerin kaçışını ve kendileri için yüksek risk teşkil eden aşkın kaybı tehlikesini önlerler.

Öyleyse Hans'ın annesinin oğluna cevap verdiği bu ilk zamanda cinsel organların farklılığı silinmiştir. Annenin uyutucu değilse de yatıştırıcı olan bu cevabı bana tehdidin işitildiği zamandan bile önce, ardından kadın cinsel organının görüldüğü zamandan sonra 0 (sıfır) zaman değerine sahip olarak görünür. Bu, onu işleyecek şey için zemini düzenleyen bir zaman değeridir.

"Daha sonra, Hans üç buçuk yaşındayken -alıntılıyorum- eli penisindeyken yakalanır". Annesi tehdit eder. "Eğer bunu yaparsan Dr. A'yı çağırırım, çiş-yapanını keser. Sonra neyle çiş yapacaksın?"

O halde 0 (sıfır) zaman şudur: "Evet, penisim var, benimle daha fazla uğraşma". Sonra tehdit: "Eğer bunu yaparsan, eğer kendini uyarırsan, penisini kesmesi için bir adam çağırırım: Benim önümde kamışını kaldırma-

malısın. Hâlâ ödipal yasakların ve arkaik dehşetlerin damgasını taşıyan kendi çocuk cinselliğimi uyandırmayı kes. Bırak bir erişkin cinselliğini rahatça yaşayayım. Yoksa biri kendini uyardığın ve beni sinir eden şu şeyi kesmeye gelecek".

Kastrasyonun habercisi, der bize Freud. Oğlu ve erkeği arasında bir çatışma yaşamaktansa, kelimelerle daha genç olanı -oğlunu- kendisi için çok tehlikeli olan bir rekabetin dışında bırakarak bu çatışmayı durdurmayı yeğlemesi gerçekten hiçbir şekilde çelişkili değildir. Bir adamın adına onu tehdit ederek, onu tedbirlice bu adamdan korur.

Freud'un bize söylediğine göre küçük Hans'ın henüz suçluluk duymaksızın kastrasyon karmaşasını kazandığı an işte bu andır.

Bu metinde Freud, daha sonra yapacağı denli kesin biçimde iki tehdit zamanı yapılandırmaz. Burada bu iki zaman gizli kalacaktır.

Öyleyse Hans için her canlı varlık bir çiş-yapana yani bir penise sahiptir. 1908'de Freud henüz fallik dönemden bahsetmez ve hatırlatırım ki 1905 tarihli *Cinsellik kuramı üzerine üç deneme*nin ilk baskısında kastrasyon karmaşası da söz konusu değildir.

Annesiyle aralarında geçen ilk cümlelerden sonra, Hans şunu eklemiştir: "Sadece *aklıma geldi*". O zaman Freud soyutlamanın yerleşmesinden, kuramsallaştırıcı işlevden bahseder.

Böylece soyut düşünce yani ruhsal nesneleri duyuların varlıklarını denetlemeye olanak tanıması olmaksızın düşünme olasılığı, küçük bir erkek çocukta her canlı varlığa eril bir cinsel organ bahşeden yanlış kuramsallaştırmayla ortaya çıkar: Freud tarafından saptanan çocuk cinselliği kuramlarının ilki işte budur.

Hans, küçük kız kardeşi Anna'yı banyo yaparken gördüğü zaman farkına varır: "Ama onun çiş yapanı henüz küçük" ve sonra ekler "ama büyüyecek".

Burada Freud, Hans'ın verdiği "ama büyüyecek" yargısı konusunda bir not ekler. "Çocuk zihninin bu zamansız karışmasından ürkülebilir, diye yazar. Bu genç araştırıcılar neden gerçekten gördükleri şeyi yani çiş-yapanın olmadığını saptamazlar. Hans -diye devam eder- özenli çıkarımsal işlemlerden sonra cansız nesnelerin aksine her canlı varlığın bir çiş-yapana sahip olduğu genel önermesine varmıştı. Annesi ona gözlemden kaçan kişilere ilişkin doğrulayıcı bilgiler vermek suretiyle kanısını kuvvetlendirmişti". Yine alıntılıyorum: "Kendi küçük kız kardeşi üzerinde yaptığı bu tek gözlemden sağladığı zihinsel edinimden artık vazgeçemez durumdadır".

Bu not dolayısıyla kendimizi kastrasyon karmaşasının ikinci zamanının karşısında buluyoruz. Annenin ilk cevabı ve tehdit işitilenin tarafındaydı, şimdiyse söz konusu olan görülen şeyin reddidir.

Ve Freud Hans'ı, bilincin ruhsallığın mutlak bir niteliği olduğunu düşünen Wundt Okulu'nun felsefecileriyle

karşılaştırır. Hans için çiş-yapan, canlının mutlak bir niteliğidir. Freud'un çağdaşları için bilinçdışı düşünülemez bir şeydi. Hans içinse ve belki de sadece Hans için değil, düşünülemez olan şey kadınsıdır. Notu sonuna kadar okuyalım: "Zira çocukların cinsel araştırmalarında çoğu kez vuku bulduğu gibi kesin bilginin bir kısmı burada yanlışın arkasına gizlenir. Küçük kız çocuk da gerçekte "klitoris" adı verdiğimiz bir çiş yapana sahiptir, her ne kadar klitoris büyümeyip sürekli biçimde cılız kalsa da".

Böylece Freud bize, psikanalizde bizim için esas olan bir şeyin, bir kuramın, eğer yaşıyorsa, şurada ya da burada çocuk cinselliği kuramına dair kökenini açığa vurmaktan kaçınamayacağının bir örneğini verir. Bu tam da kadındaki eril cinsel organın düşünülemez, kabul edilemez eksikliğini, cılız da olsa penis diye isimlendirdiği bir organla *in fine* [nihayetinde] dolduran Freud'un çocuk cinselliği kuramıdır.

Yukarıda yorumladığım not ve Hans'ın babasının sessizliği annenin ilk cevabını yalanlamayarak, bu erişkin erkeklerin bu çocuk cinselliği kuramına yakınlıklarına tanıklık eder. 1908 tarihli bu metinde Freud için penisin her iki cinsiyette kapladığı asli yer işaret edilerek şöyle denmiştir: "Nevrotikler özel bir ruhsal içeriğe sahip değildirler, ama onları hasta kılan karmaşalar biz sağlıklı insanların da mücadele ettiği aynı karmaşalardır". Ve daha ileride: "Çocuk cinselliği kuramlarının bilgisi, çocukların düşüncesinde aldıkları biçimler (...) nevrozların anlaşıl-

ması için tam anlamıyla zorunludur: Orada çocuksul kuramlar hâlâ yürürlüktedir ve semptomların sergilediği biçim üzerinde belirleyici bir rol oynarlar".

"İçerdikleri "arı hakikat" parçası, der yine Freud, [çocuksul kuramların] kökenlerini çocuğun organizmasında zaten etkinlik gösteren cinsel dürtünün bileşenlerinde bulması olgusuyla açıklanır".

Böylece yaşama dair şeyleri kuramsal ve mantıksal olarak düşünme zorunluluğu aciliyet gösterdiği zaman, çocuk bir ağızla, bir anüsle, ikisi arasındaki gerçek ve düşlemsel bir dolaşımla, kulaklarla, gözlerle, bir tenle, kokuları algılamak için bir burunla ve sürekli hazzın ve/ya da hoşnutsuzluğun yaratıcısı şiddetli şeyler yaşayan ruhsal bir işleyişle uzun zamandan beri etkinlikte olan erotik bir işleyişin tüm zenginliğini, tüm izlerini elinin altında bulur. Dahası, küçük erkek çocuk uyarılan, uyarılabilir ve kendisiyle çiş yaptığı bir penise sahiptir. Küçük kız çocuk çiş yapar -ve daha şimdiden- kimi betimlemeleri sürdürebilmek için kelimeler eksiktir, dil tuzağa düşer: Daha belirsiz, daha bulanık hatta varlıktan yoksun.

Kelimelerin bulunmayışından cinsel organının üstü örtülmüştür ve bu noktada hiçbir şeyin küçük kız çocuktaki bu cinsel organın sınırlarını açıkça çizmediğini söylemek gerekir. Belki de küçük kız ilk başlarda birini kendisinden başka olarak hayal etmeye, onu kendinden farklı olarak tasarlamaya daha az yetenekli değildir?

Histeri? Neden olmasın? Tüm görsel saptamalara karşı iki cinsiyette farklılığın yadsındığı bir zaman olacaktır bu.

Çünkü sadece oto-erotizmi var olduğu ve Freud'un 1895'de "uzlaşmaz tasarım"dan bahsettiği anlamda farklı ötekinin tasarımı ilkin uzlaşma kabul etmediği için. Şurası bir gerçektir ki her iki cinsiyette 0 (sıfır) zamandan sonra her şey görülür olanın yani eril cinsel organın görülmez olanı, düşünülemez dişil cinsel organını saklamaya yarayacağı yollar sayesinde düzene girer.

1908 ve küçük Hans etrafındaki bu odaklanmadan sonra, bir yandan gerçek başlangıçları olmaksızın kastrasyon karmaşası ortaya çıktığı, öte yandan da bu dönem Freud'un görüş açısındaki bir değişikliğin kuramsal olarak dikkate alınışına tekabül eder gibi göründüğü için önceki Freudcu metinlere dönüş kendisini dayatır. Uzun zaman boyunca Freud'un kendisine sorduğu soruların ve ardından gelen gelişimin kökeninde başlıca histerik kadınlar yer almıştır. Daha sonra, 1897'de başladığı oto-analizi ve *Rüyaların Yorumunu*'nun kaleme alınışından itibaren insan cinselliğinin erkek vakalar üzerinde incelenişine ve kuramsallaştırılmasına yeniden odaklanılmıştır.

Kuşkusuz Dora ve Gradiva istisna teşkil ederler ama ilkinin yayınlanma tarihi 1905'i gösterse de analizin yapıldığı tarih 1899'dur.

Freud'un, Jensen'in Gradiva'sına ayırdığı çalışmaya gelince; bu Freud'un muhtemelen istisnai olarak bir kadına hatta analist bir kadına olası özdeşiminin izlenimini verir. Freud'un çekici Gradiva ile ilişkisinin sadece metin üzerinde olduğu doğrudur. Ayrıca belki de kast-

rasyon karmaşasının geç tarihli ortaya çıkışına karşın 1910'da formüle edilse de metin içinde uzun zamandan beri mevcut olan Oedipus karmaşasının aşamalı keşfi öne sürülebilir. Burada ne Freud'un kastrasyon karmaşası için Kronos'a, Uranus'a ve Zeus'a ilişkin yaptığı kimi göndermeleri ne Kral Oedipus'la karşılaşmasını ne de özellikle Freud'un daha sonra hastalarını analiz ederken tekrar bulacağı oto-analizi sırasındaki kendi ödipal düzenlenişini yeniden ele alıyorum.

İki karmaşanın birbirlerine eklemlendikleri kabul edilir. Yine de kendilerini oldukça farklı tarzlarda takdim ederler.

Psikanalitik kurama ve uygulamaya yerleşen Ödipal yapı, simetrik ayar noktalarıyla uyumlu bir kurulum olarak görünür. Babaya duyulan aşk, anneye karşı kin ve bunların tersi. Anneye duyulan arzu, babanın ölümünü dilemek ve bunların tersi. Ruhsal zamanda muhtemelen yeri değişebilen bu farklı olasılıkların açılımı birbirlerini gizleyerek ya da tüm sahneyi kaplayarak Oedipus karmaşasına her iki cinsiyette mimari bir zenginlik. tükenmez bir kuramsal ve klinik karşılama kabiliyeti verir. Kastrasyon karmaşası bu niteliklere her aşamada karşı koyar görünür: Ruhsal yaşam içinde yayılmış, nesnelerine yönelen mimari bir yapı olmayıp görünüşte tamamen narsisistik iç-ruhsal (intrapsychique) dirençtir. Görünüşte diyoruz çünkü küçük erkek çocukta gördüğümüz gibi kastrasyon karmaşasının gerçekleşmesi için görülmüş ve yadsınmış bir dişil cinsel organ gereklidir.

Freudcu optiğe göre kız çocuk içinse kıskançlık nesnesi haline gelen penissi nesne üzerine bir bakış gereklidir. Bir de Oedipus karmaşası için olduğu gibi farklılığın diğer düzleminde yani nesiller düzleminde yaralayıcı bir karşılaşma.

Gözlemin sona erdirdiği küçük kız neredeyse *Rüyaların Yorumu*'nun kadınlığa dair verdiği çarpıcı bir imgeyi verir. Alıntılıyorum: "Geçen sene zeki ve saf bakışlı genç bir kızı muayene etmek üzere çağırıldım. Görünüşü garipti. Genelde kadınlar giyim kuşamlarına en küçük ayrıntısına varıncaya dek özenirler, hâlbuki onun çoraplarından biri düşmüş ve giysisinin üst kısmından iki düğme açılmıştı. Bir bacağındaki ağrılardan şikâyetçiydi ve kendisinden istenmeden baldırını gösterdi. Ama asıl şikâyeti aynen şöyleydi: Vücudunda gidip gelen ve bütün vücudunu "sarsan" "gizli bir şey" olduğunu sanıyordu. Sık sık tüm bedeni sertleşiyordu. Meslektaşım bana bir bakış attı, bunu çok aşikâr bulmuştu. Hastanın annesinin durumdan hiçbir şey anlamaması bize garip göründü; oysa kendisi de kızının betimlediği durumu sık sık yaşıyor olsa gerekti. Genç kız söylediklerinin ne demeye geldiğinin farkında değildi, yoksa bunları söylemezdi. Burada sansür o derece körleşmişti ki alışıldık bilinçdışı bir düş, safiyane bir şikâyet kılığında bilincin eşiğini aşabilmişti".

Mastürbasyona değin bir düşlemin sahnelenişi burada vücudun bütünüyle ilgilidir. Bu sahne cinsel birleşmeyi, vajina içinde penisi ya da yine bu sertleşmiş vücut dola-

yımıyla ereksiyon halindeki bir penisi düşündürtüyordu. Böylece sahneyle ilgili akılda tutulabilecek şey, her şeyden önce kadın cinselliğini damgalayan şeyin, sınırları iyice çizilmiş cinsel bir bölgenin çok kesin fikrini dışlayan tüm bedenin katılımı olduğu ve de elbette çiftcinsellik (bisexualité) özdeşimidir. Pek çok ergen hem içine girilen hem de içine giren olarak ve de dahası içine girilmez nesne olarak mastürbasyona değin düşlemlerinin üstesinden gelmeyi becerir.

Freud *Dora*'da şöyle yazar: "Kadın, cinsel organlarından gurur duyar". 1908 yılında yaptığı kuramsallaştırma kadın cinsel organlarının üzerine eril kastrasyon kaygısının örtüsünü atacaktır. Kadın cinselliği üzerine daha sonraki gelişimlerde, örneğin *Medusa'nın Başı*, *Tekinsiz* ya da *Bekâret tabusu* gibi metinlerde sık sık ürküntü, acayiplik ya da tehlikelilik yaşantısı su yüzüne çıkar.

Gülünç cinsel organa dair hem karşıtlarla dolu hem de tamamlayıcı olan fikre gelince; bu fikir 1937'nin kötümserlik yolunu çizer. Kadın yandaşlar arasında Hélène Deutsch, bu düşlemi durağanlaştırmış değilse de genişletmiş görünür: Kız çocuk olmak gerçekten bir zarara maruz kalmaktır.

Erkeklerin analizinde çoğunlukla yinelemeli tarzda en başa gelen kastrasyon kaygısının yeniden yaşanması, gerileyici ve depresif olan aşırı şiddetli batışlara karşı koruyucu bir payanda sunar gibidir. Penisini kaybetmeye dair düşlemlenen tehlike o zaman bedenin ya da ruh-

sal yaşamın geri kalanını koruma gibidir. Bütün için parçanın hatta bazen analizi çıkmaza sokan parça için bütünün pazarlığa sürülmesi -ama belki de söz konusu olan, hoş görülemez, özümsenemez bir düşleme karşı koyucu bir çıkmazdır.

Erkekte uyarılma duvarını taşıran travmatik şiddet karşısında, kastrasyon sorunsalını kimi kez koruyucu bir payanda olarak bulan şeyin kadında bambaşka yollar izlediğini düşünüyorum. Bu yol çoğu kez bütün için parça değil ama zengin imkânlar barındıran anal işleyişin kendisine ya da nesnelerine dair tehlikede olanını kurtarma yoludur.

Hans'la paralellik gösteren bir biçimde çocukluğunu altüst eden ve belli bir ruhsal işleyiş düzlemini harekete geçiren şeyden bahseden erişkin bir hastaya, Louise'e kulak verelim.

"5 yaşındayken kutladığımız Noel'e kadar her çocuk gibi mağazadan satın alınmış olduğumu düşünüyordum. Ebeveynlerim orada beni seçmişlerdi: Ben onların istediği kız çocuğuydum. Kendimi çok net bir şekilde, diğer çocuklarla birlikte çıplak olarak tezgâhın üzerinde otururken görebiliyorum. Hepimiz biraz porselen bebekler gibiyiz. Eskiden benim de bir tane vardı bundan, bacaklarının arasına iki delik açmıştım, öne küçük, arkaya büyük bir delik". Louise bir çocuk evine götürülmüştü, ebeveynlerinden ilk kez ayrılmıştı. "İlk aylara dair hiçbir anım yok; sonra Noel Babadan bir koli aldım. Diğer çocuklar benimle dalga geçtiler ve bir sürü başka sorular

sordular ve ben biliyordum ki yapmamalıydım, direnmek gerekirdi, beceremedim, onlara şu mağaza hikâyesini anlattım. Gülmekten kırıldılar ve hepsi gitti. Nefret ettiğim hediyelerimle başbaşa kaldım. Sanırım Noel Babanın var olmadığını az biraz biliyordum. Ama mağaza için aynı şey geçerli değildi. Tamamen tükenmiştim ve onların bunu yapmasına izin verdiğim için kendime çok kızıyordum". Louise bir gece bilerek altına doldurmuştu, dediğine göre onu daha da yalnız bırakacak şeyi "görmek için".

"Seçilmiş olduğum doğru değildi. Sanki hiç ebeveynim yokmuş gibiydi. Sonra sadece tek bir şeyi düşünüyordum, gizlice kurşun kalemlerin içini toplamayı. Onları özenle düzenliyordum, onları boylamasına çatlamış kurşun kalemlerin uçlarında kaydırıyordum, sert ve güzel kokuyorlardı, bunlarla parmaklarımın ucunu boyamayı seviyordum. Sanırım sadece kalem içlerim için yaşıyordum".

Birkaç seans sonra: "Kurşun kalemleri yeniden düşündüm ve kızım doğduğu zaman onu "küçük kömürüm" diye çağırdığımı ve onun bana ait olduğunu hissetmek için onun da kokusunu almaya ihtiyaç duyduğumu hatırladım".

Kuşkusuz birçok düzeyde yüzüstü bırakılmışlığın yardımına yetişen bu kalem içi toplama konusunda takıntılı düzenekten bahsedilebilir. Anal tipte bir işleyişe gerileme Louise'in içinde kendisi ve nesneleri için gizli bir yaşamı koruyordu.

Aslında çocuk-Louise'in denetlediği şey, dışkılarının ve tasarımlayabildiği her şeyin egemenliğini kurşun kalem içleri dolayımıyla yeniden ele almasıydı; bu onu kavramsal zenginliklerinden vazgeçmeye zorlamış olsa da. Ama onun kendisi de iki özdeş birliğin kurşun kalemin boylamasına iki yarısının oluşturduğu bir ebeveyn çifti içinde korunan, içerilen küçük kalem içiydi ve bu yüzden kendisine ait çocuk cinselliği kuramını, düşünme özerkliğini gizlice yeniden buluyordu.

Gerçekten de gerçeklikte dünyaya getirilen söz konusu olan bir kadın olduğundan "küçük kömür- kız çocuk" olsa da, Louise tarafından bulunan ruhsal düzenleme karmaşık bir yüzüstü bırakılma deneyimine maruz kalmış küçük bir erkek çocuğun düzenlemesi de olabilirdi. Belki bunu kendi kastrasyon karmaşasıyla eklemleyeçekti, belki de kastrasyon karmaşası her yeri kaplayacaktı. Louise'in hikâyesi pek çok kadının analizini anımsatıyorsa da, söz konusu olan kadınlığın her iki cinsiyette de analizidir.

Anne tehdidi dolayısıyla penisine elveda diyen Hans "**çadırına(tutu)**" geri çekilir. Yine mastürbasyona değin oyunları yansıtan ya da bunların yerine söz oyunlarına fırsat veren şu **iki hecelik kelimelerden** biri.

Freud'un 1908'de betimlediği şekliyle *İkinci cinsellik kuramı*, çocuğun onlara vereceği role göre uyarılabilirlikleri çocuğa yol gösteren tüm bölgeleri bütünleştirir. Böylece bebeğin çıktığı yer *anüs*tür ve *ağızdan* girmiştir. Çocuk yapmak öyleyse hazzı ve egemenliği, kasılmayı ve gevşe-

meyi beraberinde getirir. Eğer penis küçük erkek çocukta şiddetli dürtüleri canlandırıyorsa, söz konusu olan içine girmek, kırmak, her yerde delikler açmak, ağızla ve anüsle bedene sokmak ve bedenden çıkartmaktır.

Her iki cinsiyetten erişkinler, divan üzerinde özdeşim oyunları ve rüya çalışması yoluyla, çifte delen-delinen olasılığını ve de ebeveynlere dair nesnelerin ya da bu nesnelerin parçalarının tüm bir hâkimiyet, kontrol, tahrip, yutma ve boşaltım serisini yeniden bulurlar. Lou Andréas-Salomé'nin açıkça belirttiği gibi anal işleyiş, kendiliğin içinde, alıkoyulmayı ya da muaf tutulmayı isteyen bir ötekinin ilk hesaba katılışını temsil eder. Böylece, anal tarzdaki bu ruhsal dolaşım nesneleriyle birlikte kendiliğin gerçek bir temsili gibi işler: Ruhsal yaşamın içinde dışkı olarak kendiliğin, çocuk olarak kendiliğin, penis olarak kendiliğin temsili. Bunu gerçekten yatırını yapılan çocuk olarak düşünmekten ziyade, dışkı ya da penis olarak düşünen, şu ya da bu ebeveyn tarafından kendiliğe yapılan yatırımını ifade eden çocuk olarak düşünmeliyiz. Ve elbette, ebeveynlerden her birinin temsilcisi, kendiliğin tiyatrosu içindeki bu değişik tarzlarda ele alınacaktır. Belki bu sadece kadınlar için söz konusu olmayan ama kadınlığın analizini önceden oluşturan şey için özellikle mevcut ve aşikâr olandır: Bağırsağında kendisine aşk ya da nefret, özen ya da şiddet gösterilen kısmi ya da bütünsel bir nesnenin taşıyıcısı olarak kendi.

Şimdi de bir kadının analizinin ifade edilen bir ıstırabın aciliyet durumunun -delirme korkusunda olduğu gibi- çok belirgin biçimde ortadan kalktığı tedavisinin ikinci soluğundaki üç psikanaliz anını anlatacağım.

İlk sekans, çok büyük bir heyecanla ve yeniden hatırlanışındaki canlılık karşısında duyulan bir şaşkınlıkla anlatılan bir anının yeniden bulunmasıyla başlar. Bu anıda hasta, bir tencere içinde gizlice kendi "kakasını" karıştırmaktadır. Bu, mastürbasyonda olduğu gibi suçluluk duyulan bir anı olarak yeniden kurulur ve bütün anlamını babanın baldırları üzerine zorla yatırılarak çıplak kıçına şaplaklar yenildiğinin anımsanması mümkün hale geldiği zaman, ödipal sırdan alır.

Bir ya da iki seans sonra Violette annesini anımsar: "Onu her zaman yontulmamış, akılsız, hiçbir şeyle ilgilenmeyen biri olarak yargılamıştım. Geçen günden beri kendimi onunla tekrar gördüm, mutfağın sıcağında, ortanı sakindi. Sanırını orada iyiydim. Oysaki hep sinirimi bozdu. Hep ona benzememek istedim. Bir erkek çocuk olmak daha basit olurdu" ve bir sessizlikten sonra üzgün bir tonla "babamla böyle sorunlar olmazdı".

Violette'in analizi devam ediyordu ve yaşamda zamanı zaman yapılan bazı *clash*lar ile ötekilerle, arkadaşlarla, aileyle ilişkiler ve mesleki icraatlar onu giderek daha fazla tatmin ediyor gibiydi. Erkek ve kız çocuklara oldukça özelleşmiş mesleki bir eğitim vermek olan işi, diğer şeyler arasında ona büyük haz sağlıyordu. Bu işte

kendisinin yetkin olduğuna dair bir duygu taşıyor ve kendisini kadın olarak iyi hissediyordu.

Bir gün seansa bütünüyle umutsuz bir halde geldi.

"Özellikle sizin için geldim, çünkü hastayım. Artık bir türlü işimi yapamıyorum. Görülmesini istemediğim şeylere dek kendimi göstermek zorunda olduğumu hissediyorum. Kendimi güçsüz ve gülünç duyumsuyorum. Bilhassa erkek çocuklar var, buna katlanamıyorum. Kadın olmak benim için işleri öylesine güçleştiriyor ki. Erkek olsaydım daha kolay olurdu. İşimi hazırlamak için inanılmaz bir gayret gösteriyorum. Sonunda kendimi tükenmiş buluyorum. Sanırın bende eksik olan bir şey var".

Bu seans, temanın yinelenmesidir: Hem çocukluk zamanının "eğer erkek çocuk olmuş olsaydım daha kolay olurdu"su bakımından hem de gündelik olarak işinde yaşadığı şeyle karşıtlık içinde olması bakımından. Çökmüştü, çağrışım kuramıyordu. Ona eskiden kendisine kız çocuğu olarak bakıldığında kendisini hiç güçsüz ve gülünç hissettiği izlenimine kapılıp kapılmadığını sordum. Hemen tesir etti ve ardından "evet, komşumuzun oğluyla evin arkasındaki ağaçlıkta. Ona göstermem için ısrar etmişti ama bundan memnun olmadı. Sonra beni küçümsediği izlenimine kapıldım, kendimi çok değerden düşmüş hissettim, artık okula gitmek istemiyordum. Bende bir şey eksikti".

Yeniden beni araya girmeye iten uzun bır sessizlik oldu. Şöyle önerdim: "Aynı şimdi olduğu gibi mi?". O da doğruladı: "Ben küçükken, ondan sadece babamda vardı,

annemde değil. Benim bir erkek beynine sahip olduğumu söylüyorlardı ve küçük erkek kardeşim doğduğu zaman kendime ondan daha akıllı olduğumu söyleyerek avunuyordum".

O halde burada yeniden yüzeye çıkmakta olan, penis isteği/kıskançlığı adı verilen şeydir ve her halükârda bir erkek çocuğu olma isteğidir. Violette şimdiden kendisi için çok kazanç getirici ve değer kazandırıcı olmuş işini kesin olarak bırakmaktan bahsediyordu. Bir zamanlar onu "tanımayan" erkek çocuğunun önünde yaptığı teşhirden sonra olduğu gibi, ona neredeyse okulu bıraktıracak olan benzer bir keskin kaçıştı.

"Peki, bunun dışında şu an neler olup bitiyor?" sorusu üzerine önce birkaç saniye sessiz kaldıktan sonra gözyaşlarına boğularak: "Annem ruhsal olarak ölüyor. Tamamen benim nezaketime bağımlı hale geliyor. Şu son günlerinde ona şefkatle refakat etmek isterdim. Yapamıyorum. Kendimi kötü hissediyorum ve onun da çok savunmasız olduğunu hissediyorum. Beni kuklamı diye çağırmasına tahammül edemiyorum".

Bir kuklanın cinsel organı olmadığını belirtelim.

Hemen ardından, Violette:

"Şu an kocama yakın olmaktan, onunla cinsel ilişkiye girmekten sakınabilmek için her şeyi yapıyorum". Tekrar söze başlayıp annesinden bahseder: "Bir zamanlar öylesine zarif olan annemi artık sokakta hiç kimse fark etmeyecektir".

O zaman Violette için eğer annesi onun dediği gibi "savunmasız" hale gelirse, işindeki erkek çocukları baştan çıkartmaya, kocasıyla sevişmeye devam edemeyeceğini kavramak mümkün oldu. Çok yakın ödipal zafer, onun cinsiyetsiz olmak şeklindeki önceden bilinen konumu tercih etmesine ve kendisinin söylemiş olduğu gibi "bu sorunları babasıyla yaşamamak" için bir erkek çocuğun cinsiyetini istemeye kadar gelip dayanmasına neden oluyordu.

Cinsel organa sahip olmamak, babasıyla sorunlar yaşamamak: Aynı Hans'ın annesi gibi dert yaratan dişil cinsel organı eril bir cinsel organdan saklamak.

Birkaç ay sonra Violette'in analizinin, daha sonraları zaten tamamen iyi huylu olduğu ortaya çıkacak hafif bir lezyonu gösteren jinekolojik bir muayene tarafından tetiklenen son bir sekansı gerçekleşti.

- "Bunun bir kanser *başlangıcı* olabileceğine kendimi bir türlü inandıramıyorum. Bu benim için içsel bir çürümenin *sonucu*. Annem benden bahsederken şöyle derdi: "Ah bir bilseniz şu güzel melek gözlerin ardında saklı olanı"".

- "Bir rahmin ne olduğunu hiç bilmem. Birçok çocuğum oldu. Ama nasıl oldu hiç bilmiyorum".

- "Oğlumun hamsterini düşünüyorum. Beni biraz iğrendiriyor ama yine de onu yürek sızlatıcı buluyorum. Oğlum ona tatlı almaya gitmek istediğinde gözyaşlarına boğuldum".

-"Rahmime karşı nazik olmak isterdim". "Bana rahmimi düşündürtüyormuş gibi hamsteri okşamak istiyorum".

Risk alıp: "Hamster mi?" dedim.

- "Evet, sanki bende böyle bir şey olduğunu asla düşünememişim ya da içimdeki çürüme yüzünden cezalandırılacağımı düşünüyormuşum gibi". Kısacası bu gizli bir çürümeden başka bir şey değildi.

Bir sonraki seansta rüyasını anlattı:

- "Sizinle birlikte divandayım ama yüzüstü yatmışım.

Sanıyorum ki yüzüstü yatıldığında, bir de kadınsak, cinsel organımızı hissederiz. Onu hissediyorum ama tanımıyordum. Hamstera gitgide daha fazla alışıyorum.

Kelimelerin önemli olduğunu düşünüyorum. Annem bana cinsellikten bahsetmezdi".

Birden canlanarak: "Hatta sanıyorum ki düşünebilmek ve hatta kavramları ustalıkla kullanmak geri kalandan her şeyden önce temeldir, yaşamsaldır. Artık adet kanamalarımı duyumsamayı seviyorum, ayrıca sanki artık elbiselere bürünerek kendimi saklamam gerekmiyormuş gibi sanırım biraz kilo da vermek istiyorum".

"Her jinekolojik muayenenin bir tecavüz olduğuna inanıyorum. Kendimizi zorlanmış hissediyoruz".

- Aynı babanız kıçınıza vurmak için sizi tuttuğu zaman olduğu gibi mi?

- Evet.

Ardından Violette kendisini bana gönderen doktordan oldukça idealize edilmiş bir imge olarak uzun uzun

bahsetti: "Sanırın bana babamı hatırlatıyor. Her şeye rağmen babamızı sevebiliriz, öyle değil mi?"

Bu analizin hikâyesinden çok küçük bir parçayı ele aldım.

Anal bir tarza çekiliş, bu kadının kuşkusuz analiz boyunca muhtemelen bir zamanlar yaşadığı ödipal taşkınlığı bir şekle sokmasına, çerçevelemesine olanak tanır. Melek gözlerin ardında saklanan içsel çürüme onun için anal bir değere sahipti ve kısmen hışmına bağlıydı. Bu hem kıça vurulan darbelerden hissedilen utançtı hem de bunlara bağlı bir hazdı.

Tatminden, kadınsılıktan ve annelikten hiçbir şekilde yoksun olmayan bir yaşama rağmen, çürüme ya da pislik olmayan kadınsı bir içselliğin taşıyıcısı olduğunu bilmek onun için imkânsızdı.

Violette böylece bölünmüş bir tarzda işliyordu.

Anneye dair mevcut ve yararlı bir imgenin yavaş yavaş yeniden kurulması, tencerenin ve tencerenin içinde bulunan şeyin anallıktan rahme yönelmesine olanak tanımıştı. Başka birçok şey arasında, erkek çocuğun hamsterı için şefkatinin rahminin yeniden saygınlık kazanmasına olanak tanıması biçimine dair söylenecek daha çok şey var. Çocuğun şiddet göstermeyişi Violette'i çocuk-hamster, ayrıca penis-hamster geliştirmekte özgür bırakıyordu. En klasik ifadeyle, öylesine canlı penis kıskançlığı o gün, Violette'in hikâyesinde geri kalan diğer şeyler gibi tam seyrinde yerini almıştı: Başka bir şeye karşı, annenin ruhsal, ödipal cinayetine karşı sa-

vunmacı bir düzenleniş olarak. Her şey uzun süre boyunca kalçaların üzerinde ve kafanın içinde olup bittiğinden, ne penisin ne de vajinanın var olduğunu düşünen Violette, şiddetini kelimelere ancak analiz yoluyla, analiz çerçevesinde ve oyun içinde hâkim olunan bir anallık çerçevesinde dökebilmişti. Bu bakımdan iyi kalitede bir önbilinç işleyişine sahip bir histerik gibi görünüyor. Violette için iki zamanda gerçekleşen travmatik bir sahne söz konusu olmamakla birlikte, sıklıkla desteklemelerin ve sonradan tamamlananların [après coup] bir ardışıklığı vardır.

Bölünmüşlük kavramı ne rahmi ne de vajinayı gerçekten tanımayan ve hem kadın hem de anne olan bu hasta için kolayca akla gelir.

1938'de Freud aşağıdaki şekilde başlayan ve tamamlayamadığı bir metinde *Benliğin Bölünmüşlüğü*'nü ele alır:

"Şu sıra söylemek zorunda olduğum şeyin uzun zamandan beri bilindik, aşikâr bir şey mi, yoksa bütünüyle yeni ve bulmacamsı bir şey mi olduğunu bilemediğim sıkıntılı bir durumda bulunuyorum. Ama ikinci şıkkı yeğliyorum".

Tekinsiz içinde işlenen temaya çok yakın bulunuyoruz ve eğer Benlikteki bölünmüşlük annenin cinsel organının her zaman için bilindik ama asla bütünleştirilemeyen tanınışına bu denli yakınsa, sanki bölünmüşlük her zaman saklanan kadınlığın zemininde ortaya çıkıyormuş gibi kastrasyon karmaşasına bu metinde *in fine* verilen asli yeri yeniden bulmaya şaşırılacak bir şey yoktur, bu aşikârdır.

Ötekinin cinsel organına bakış

Erkek cinsel organı gibi delen, anüs gibi ya da vajina gibi delinmiş göz, hem ötekiyle hem de kendisiyle karşılaşmayı çerçeve içine alır.

Bakış sınırlandırılabilir ve hem mevcudiyetin hem de kaybın sınırlarını çizebilir: Uzaklaşan göğüs ve sonra o kadın ya da o erkek ya da şu kendisinden düşen bir şey, dışkı, adet kanaması, çocuk ve sonra penis, çünkü kastrasyon kaygısında söz konusu olan sadece budur. Göğüs-penis-dışkı-çocuk dizisi. Freud 1923'de kastrasyon karmaşasının köklerini böyle bulguluyordu. Bu köklerin Karmaşa sorunsalında söz konusu olan şeye yani penise dair kesinliği sulanıdırdığını anlamaksızın.

Gören ve kabul etmeyen kız için, der bize Freud, söz konusu olan yine bakıştır.

Aynada karşılaşma asla basit değildir. Aynanın alanı bedenin önden görünüşünün sınırlı bir imgesini sunar. Erkek cinsel organı, ona sahip olan kişi için görülürdür -ayna olmadan önce de görülürdür- ama ayna, erkek cinsiyetinin işine tam da baldırların ardında gizli kalmış bir penis eksikliğini ifşa eden sahnelemede yarayacaktır –ergenlikteki sıradan bir oyun. Ayna bundan çok daha öncesinde, her iki cinsiyetteki çocuklara karnın üzerindeki yastığın, gebenin seyre dalındığı ideal oyunun yüzeyini sunmuştur.

Böylece iki cinsiyet arasındaki cinsiyet oyunu, ruhsal yaşamın içinde kendisiyle imgesi arasındaki mesafe, sanki seçimin karşı konulamazlığına bir nefeslenme

aralığı koyup. bir kenar çiziyormuş gibidir. Aynada kız için gizli, saklı olan cinsel organı arkasından görülür olamadığı gibi bu arka, her iki cinsiyette de kendinde görülür değildir. Bakışıyla sınırlamanın, hâkimiyetin imkânsızlığı, ötekinin bakışına, ötekinin içe girişinin yarattığı kaygıya daha da açık kılar. Dişil cinsel organ için de durum budur. Kendi cinsel organına bakışla hâkim olamama, ergen kızın aynasında kişiliğin mutlak kaybını da kolaylaştırır. Söz konusu olan hiçbir şekilde psikotik değer değildir ama histerinin her iki cinsiyette her daim derinlikli olarak mevcut bulunan dişil ruhsal yaşam olması anlamında, histerik bir değerdir. Aynadaki çözülüm muhtemelen, hiçbir şeyin, erkek çocukta penis etrafında olduğu gibi kızın ruhsal örgütlenişini erotik bir nokta etrafında gruplamamasına gönderir. Kızın tüm bedeni üzerinde kolaylıkla mevcut olan uyarılma, hiçbir birlik duygusu tetiklememekle birlikte özdeşimlerin ve rollerin çokluğunu da kamçılayabilir.

Her iki cinsiyetten hastalar, yatırım yaptıkları nesneleri analizde özellikle ağız ve anüs arasında dolaştırıyorlarsa da, kız vajinası ve rahmiyle fazladan bir zorluk çekecektir. Anatomik imge bu noktada bizi sadece imgeselde olup biten şeyin metaforu olarak ilgilendirir. Anüs ve vajina arasındaki ayrılığın çeperinin çok ince olduğu doğrudur ama anal ve genital erotizm, genital erotizm ve yıkıcı düşlemler arasında olduğu denli değil.

Anallık, bir yandan yaşam ve doğurganlık, öte yandan ötekini öldürmektir. Çocuğun ve penisin kadının ruhsal

yaşamında şiddetli biçimde yıkıcı olarak yaşantılanan bir dışkılamadan korunabilmesi için, dişil cinsel organ anallığın bu iki mirası arasında gelişimini bulmak zorundadır.

Ayrıca belirtilebilir ki her iki cinsiyette kayıp, kaybın gerçek cinsel deneyiminin gerçekleşmediği cinsiyetin tarafında düşlemlenir. Kesilmiş bir penis, bu asla gerçekleşmez. Buna karşılık, ruhsal yaşamda kadın cinselliğine ritim veren şeyin izi yani adet kanının ay be ay kaybı ve dahası, erkek ve kadın tarafından düşünülebilir olan her şeyin ötesindeki karnından yeni bir insani varlık çıkartma, inanılmaz bir kadınsı kapasitedir. Fetüsün etkin itilişi dolayısıyla anne tarafından edilgin olarak maruz kalınan güç, insani varlığın yetenekli olduğu ruhsal sığanın olasılıklarının sınırını aşar. Hâkimiyet kurulamaz, aktarılamaz nitelik bir başka tarzda yeniden destekleyecektir.

Hamilelik ve doğum deneyimi, kendi kökeni ve türün devamına dair efsane içine yeniden yerleştirilen, bu efsaneler içinde imgelendiği ve görüldüğü şekliyle düşüncenin berisinde yer alıyor gibidir.

Her insan bu bulmacayla yüzleşmeyi dener. *Çocuk cinselliği kuramları* üzerine 1908 tarihli metnin teması da budur. Bedenine en çok yatırım yapılan yerde erkek çocuk tarafından eril beden üzerine kaydedilmiş, imgesel olarak eril beden üzerinde toplanmış bulunan şeyin tam da kadınsı kayıpların -adet kanamaları ve doğum- bu düşünülemezliği olduğu hayal edilemez mi?

Böylece Freud her iki cinsiyette kastrasyon kaygısından bahsettiği zaman, bu kaygının ruhsal yaşamda küçük erkek çocuğun cinsel organı üzerinde, kadınınsa bedeni üzerinde ve içinde oynanan şeyi "parçalara ayırdığı" düşünülebilir.

Kız çocuk için babanın bedeni üzerindeki bu aynı "parçalara ayırma" aynı kaygıyı tetikleyecektir ve eğer onu kaygılandıran şey, babanın olası kastrasyonunun kendisi tarafından gerçekleştirildiğiyse, kız çocuk için bu kaygıyı kontrol etmenin daha zor olduğu kabul edilebilir. Bu tehlikeden ne pahasına olursa olsun korunmak, yatırım yapılmış penisi ağzı, anüsü ya da cinsel organı tarafından ısırılmak, kapılmak, yenmek, sindirilmek, yok edilmek tehlikesinden korumak için dürtüsel olarak yatırım yapılmış her şeyi susturur.

Daha da beteri, anoreksik ve sessiz olmayı kendisine görev bilmesi olacaktır (sözler de yıkıcı olarak hissedilebilir). Nesnelerini her türlü anal kirden uzak tutarak ve tüm gücüyle bir cinsel organı olduğunu yadsıyarak, ideal biçimde temiz olmak isteyecektir.

Korkacağı şey doğrudan bedeni içinde ve üzerinde bir kayıp olmayacaktır ve eğer kendisini erkek çocuk gibi bir pazarlığın içine bırakırsa, ondaki hiçbir şey ayrılabilir bir nesne olmak için yeteri kadar sınırlanmadığından, kendisinin bir fedakârlığı söz konusu olacaktır.

Kuşkusuz penis isteği/kıskançlığı, anneye girmek-sahip olmak için tedavinin şu ya da bu anında belirmekten geri durmaz ama bu aynı zamanda tehlikeli

dişil cinsel organın gizli yerinin arayışının izlenmesi olarak da kendisini gösterir. Bu bazen, bütüncül kayıptan yani sevilen nesne olarak kendiliğin kaybından önce bir dayanak hizmeti gören ve düşünülebilir, sınırları çizilebilir bir şeyin araştırılması olarak ortaya çıkar. İstenilen ve eksikliği çekilen bir penis, en azından onunla biri olunacağının imgelenmesinin olanağıdır.

Erkek aşkı kaybedince kendi yetersizliğinden şikâyet eder. Kadın tarafından sevilmek için yeterince yakışıklı, akıllı, sert ya da güçlü olamamıştır. Sevilen nesne tarafından terkedilen bir kadınsa kendisini psikanaliste çoğunlukla *bir hiç* olarak betimler; sanki sevilen erkeğin kaybı kadını "sahip olma" yetersizliğine değil de daha radikal biçimde olmak yeteneksizliğine gönderiyormuş gibi. Adeta farklılaşamayacağı bir anımede yeniden yutulmakla tehdit edilir.

Michel Fain'in ve Denis Braunschweig'ın "yaşamın birincil bastırılmasından" bahsederken gerçekleştirdikleri metapsikolojik sıçrama, kuramsallaştırmalarının sadece bu kısmı ele alındığı takdirde şu savı kesinlikle geçersiz kılmayacaktır: Her iki cinsiyette dayanak olan erkeğin penisi, görülür ve kaygı verici olmakla birlikte düşünülebilirdir; her iki cinsiyette düşünülemez olan yine kadınsı olacaktır.

Böylece bu olası pazarlığın, sonsuz arkaik uçurumlara doğru gerilemeye karşı koruyan bu dayanma duvarının tüm zenginliği, kastrasyon modeline eklenir. Erkekte sıklıkla mevcut olan bu kastrasyon modeli, kadında daha az doğ-

rudan ve daha sıkıntılı olarak mevcuttur ve bundan dolayıdır ki kadını, depresyona karşı daha az savunmasızdır.

O halde daha yakından bakıldığında, gerçeklik olmasa da ruhsal gerçeklik hakkında kadında eksik olanın penis değil ama belki kastrasyon karmaşası olduğu söylenebilir.

"BU KÂĞIDI KARINDAN SAKLA"

Freud (Fliess'e mektuplar)

Orgazm, psikanalizden doğan bir kelime değil, erişkinlere ait bir kelimedir. Çocukluk arayışının yeniden bulunduğu sözlüğü ziyaret etmeye teşvik eder.

En güncel ve en basit olanıyla başlayalım: *Resimli Petit Larousse*. Orada şu tanımı buluyoruz:

"Orgazm: Yunanca yüksek ateşlilikten kudurmak anlamındaki *orgaô* kelimesinden gelir. Cinselliğe değin uyarılmanın en yüksek noktasıdır".

Belirtelim ki yine *Resimli Petit Larousse'da* "Cinselliğe değin" [Génésique] kelimesinin karşısında "üremeye ilişkin" ifadesini okuyoruz.

O halde burada *üreme*, hemen kaynayan ateşliliğin yanına gelen referanstır.

Littré'de orgazm bir "tıp terimidir": Yaşamsal etkinliğin bir parçasının, çoğu kez abartılı artışıdır.

Verilen alıntı Cabanis'tendir "Adetlerin ilk püskürmesinin eşlik ettiği sinirsel orgazm".

Ardından mecazi anlamında: Ruhun taşkınlığı, köpürmesi, *orgasmos* = hamur gibi yoğurmak, hafifçe ıslatmak eylemi anlamında *orgaô* = nemliliğin, özsuyun ve dolayısıyla köpürmenin en son noktası. Mecazi anlam için şu alıntı verilir: "Kendilerinin üzerlerine çıktıkları bu orgazm ve sarhoşluk haline varabilmek için öğütler veriyorlardı." Diderot (Opinions des anciens philosophes / Eski filozofların görüşleri)

Nihayet tarihsel olarak XVI. yüzyılda: "O zamanında doğanın dehası, babalara kızlarını nedimlerin konuşmalarından özenle korumayı buyurur, oysaki o yaşta bütün bedenle harika bir orgazma ulaşılabilir".

Littré sözlüğünün bu maddesi titiz bir metin incelemesini hak eder. "Parça/kısım", genital sıfat olmadığında bile gündelik dilde eril cinsel aygıtı belirtmek için kullanılır, hiçbir zaman dişili belirtmek için değil. "Bütün için parça" yani eril kastrasyon sorunsalının bahis konusu dilin dehası içinde hazır bulunur.

Seçtiğimiz alıntı adetler sürecinde hissedilen cinsel bir uyarılmadan bahsediyor: Cabanis'in bu konuda söyledikleri iki asırdan bu yana neredeyse unutuldu...

Littré'nin bu metnini analiz etme riskine girildiğinde, adetleri ve "bu yaşta bütün bedenle orgazma ulaşmayı" kadınsı tarafta buluruz. Erkeksi taraftaysa (teozoflarda) öğütlerin suniliğini, (nedimlerde) sohbeti ve (babalarda) kızlarını korumak için özen göstermeyle karşılaşırız. Eril ve dişil rollerin dağılımında tabii ki "özsuyun en üstün noktasında olması" anlamında *orgao* eksik kalmaz.

Robert'e geçelim:
1623: Öfke krizi

1) Eski tıp: Kızgınlık-histeri
   Orgazm nöbeti (Ansiklopedi)
2) Eski fizyoloji: XVIII. Yüzyıl sonu, ereksiyon
3) Modern didaktik (XX. Yüzyıl): "Cinsel hazzın vardığı en yüksek nokta"

Ve Gide'den seçilen alıntı: "Haz orgazma ulaşır".

İşte dilin evrimiyle orgazmın eşdeğerlisi olarak ortaya konan öfke.

Seçilen alıntı yavan olsa da tüm normatif cinselliği hor görüyor, ne de olsa Andre Gide'den.

Şimdi de üç ciltlik *Tıbbi Larousse*'un içine bakalım.

Orgazm şöyle tanımlanır: "Kösnül duyumların algısına tekabül eden cinsel uyarılmanın doruk noktası. Erkekte *boşalma*ya, kadındaysa vajinanın kaldırıcı adalelerinin ve çeper adalelerinin *ritmik kasılması*na tekabül eder. Orgazma ulaşamamak erkekte *iktidarsızlık belirtilerinden biri*dir, kadındaysa *cinsel soğukluğun* [frigidité] *asli unsuru*dur".

Bu çok tıbbi yaklaşımın faydası eril iktidarsızlıkla dişil cinsel soğukluk arasında yaptığı ayrıştırıcı ama simetrik olan yaklaşımdır.

Freud, Fliess'e *J Elyazması* adıyla bilinen mektubu muhtemelen 1895'de ya da bu tarihten az bir zaman önce gönderir. Bu mektupta söz konusu ettiği şey orgazmdır ve Freud'un ortaya koymuş olduğu problemin verilerini

mükemmelen konumlandırarak, Freud tarafından henüz kuramsallaştırılmamış ve daha sonra cinselliğe dair tüm normatif yaklaşım tehlikelerini nihai olarak aşmasına olanak sağlayacak nevrozlar kuramının başlangıç noktasını algılayabilmemize olanak tanır.

27 yaşındaki Bayan P. J....'nin gözleminde kaygı krizinin sebebi gerçekte kocasının yokluğundan kaynaklanan cinsel yoksunluk değil, eski bir sahnenin hoş görülemez anımsanışıdır. Freud tarafından oluşturulan zaman dizimsel işleyiş şöyledir: Baştan çıkarma sahnesi (burada söz konusu olan çocuklukta değil erişkin yaşta yaşanan bir baştan çıkarmadır) – ilk kriz– unutma ve ikinci kriz.

Belleksel kalıntıları Bizet ya da Mozart havalarında şakıyan bu Viyanalı Hanım konusunda Freud, kaygı haline dönüşen cinsel boşalmadan bahseder ama aynı zamanda eski malzemelerin keşfinde bize 1926'da yazacağı şekliyle kaygı kuramının uygulamasının bir örneğini verir.

Freud'un bu ilk gözlemi orgazmdan ne seksologların ne fizyologların ne de hekimlerin tarzında bahseder. Bu yalnızca psikanalistleri ilgilendiren bir tarzdır.

Freud'un bu kadın hastası orgazm olmuş, hiçbir şeyin farkına varmamıştır, İşte şimdiden kadın cinselliği taraflarındayız. Freud kendi ısrarcı tarzında kadınların samimiyetsizliğinden, histeriklerin cinsel samimiyetsizliğinden bahseder.

Erkeğin boşalması görülen bir şeydir, erkeksi orgazın iktidarın/gücün delilidir, hazdan söz edilmez. Yukarıda danıştığımız tıbbi sözlük problemin can damarına dokunmaktan ustalıkla sıyrılır: Erkek boşalamadığı için iktidarsız olduğunu söyler ya da böyle söylenir; kadın orgazm hazzına....ulaşamadığı için frijit olduğunu söyler ya da böyle söylenir.

Hazzın yoğunluğunu gerçekten kim ölçebilir?

Öyleyse bilinçdışı orgazm hazsız mıdır? Ve neden orgazmsız haz olmasın? Problem en basitinden yanlış ortaya konulmuşsa da bilinçli, tıbbi söylem tarafından orgazm üzerine tutturulan terimler, *kitle iletişim araçları* tarafından yeniden ele alınıp, genişletilmiştir.

Kadının cinsel eşine söylediği yalanın sıklığını anımsatmaksızın, zevk (Jouissance) üzerine söyleme göre cinsel simetrisizliği göstermek mümkün müdür? Yalan ister konuşulsun, ister oynansın, ister inlensin fark etmez... Divan üzerinde kadınların kendilerine olası bir açıklama bulmak için nefes nefese kaldığı yalan. Yalan söylemek için mi yalan söylerler? Cinsel senaryoda ötekiyle olup bitenler içinde bir şeyler yalanı çağırdığı için mi? Yoksa silinmesinin ancak yalanın erkeksi onayına dayanarak gerçekleşeceği kadınsı bir zevk midir söz konusu olan?

"Zevke geliyorum"un "zevke gelmiyorum", "bu beni soğutuyor"u öne sürdüğü ve muhafaza ettiği şey, hangi eski ortak-uyarılmanın başka türlü uzaklaştırmak için fazlaca canlı olan anısının tekrarıdır?

Yalan, bir üçüncüyü dâhil eder: Yalan söylediğini düşünen kadının kendisi sessizce şöyle cevap verir: "Hayır zevke gelmiyorum". İlkel sahnedeki ya da mastürbasyon sahnesindeki tüm zevkin geçersiz kılınması.

Ama söz konusu olan gerçekten hep bir yalan mıdır? Oysa Freud'un bahsettiği hasta, Bayan P. J... bilmeden zevke geliyordu.

Kadınların genelde henüz "açığa çıkmamış" bir vajinaya bağlı olan ve cinsel soğukluğun başlangıcı olarak adlandırılabilecek şey, ilkel sahnenin zevkini çok fazla anımsatan bir zevkten zevklenmeyi bilinçli olarak hissetmenin imkânsızlığında ruhsal olarak açıklanabilir.

Neden erkeklerden ziyade kadınlar?

Şu hipotez öne sürülebilir mi?: İlkel sahneye dair cinsel senaryo kadın tarafında içe girme, zorla girilme/sokulma niteliklerini daha seçici olarak bulur.

Çocuğun içine girilmiştir: ilkel sahne cinsel ortak-uyarılma sayesinde çocuğa tüm deliklerinden, gözlerinden, kulaklarından "girer". Erkek çocuk bu sahnenin yarı içeride yarı dışarıda, yitirilebilir, ayrılabilir düşlemsel uzantısı olanağına sahiptir. İstilâyı daha sonra kendi cinsel senaryosunda ötekiyle fiili olarak yeniden oynayabileceği, sınırlandırabileceği fallik olanağa sahip ola*bilir*. Kız çocuk ise bu olanaktan yoksundur; kız için uyarılma, içe giriş, zevk... Tabii ki yalan da hep dışarıdan gelecektir –ama yalan belki de ilkel sahnenin fazlaca eziyetli biçimde yeniden yaşanmaması için zorunludur.

Çiçeklerle bezeli saçakların ötesinde bir de trajik sorgulamalar var: Orgazm toplumsal bir hak mıdır? Ahlaki midir? Bir görev midir? Reich'ın düşüncesini eleştirmeye soyunan metinler zevki orgazmdan, normı olarak dolayısıyla baskı olarak düşünülen zorunlu orgazmdan kurtarmak isterler. Böylece Pascal Bruckner *Critique* dergisinin Nisan 1976 sayısında her zaman eril orgazma öykünen vajinal bir orgazmın inandırıcı olmadığını ustaca belirtir. Aşktaki tek mümkün yasa olarak nitelediği istisnanın savunusu/övgüsü *Psikanalize giriş*'i anımsatır. Freud'un yaralayıcı bir nükteyle palavracıları kıskançların, hasetlerin cinsel sapkınlığıyla suçladığı ve normalliği kesin olarak belirleyecek gerçek hudutlar çizmenin imkânsızlığıyla sona erdirdiği *Psikanalize giriş*'i. Tüm bunlardan sonra, böylesine talep edilen sonra da kınanan bu orgazmın işlevi ideolojik değil de metafizik bir tarz üzerinden belirlenemez mi?

Uykuda devinim dinlenceye bırakılmıştır. Freud, motor sisteminı devre dışı bırakılmasını rüyada sansürün gevşetilmesi olasılığına bağlar.

Cinsel eylem esnasında neler olur, özellikle de doruk noktasında?

1905'te *Cinsellik kuramı üzerine üç deneme*'de Freud orgazmın metapsikolojisini şakanın metapsikolojisine yaklaştırır. Daha 1900'da *Traumdeutung*'da [Rüyaların Yorumu] algının ve hafızanın birbirlerini dışladıklarını ileri sürer. Orgazm, zevk algısının doruk noktasına ulaştığı bellek tasarımlarının bu asimptotik [kavuşmaz] dışarı atılma anı olacaktır; ikincil getirisiyse ilkel sahneye dair ödipal

sorunsalın hoş görülemezinin anlık da olsa silinmesidir. Fiziksel ve ruhsal sınırların kaybı, kastrasyon tehdidini özne ve nesnenin yalnız kalmışlığında silecektir. Orgazm, nesne seçimi tipine dair her ikilemin ötesinde ve berisinde bir üçüncü olmaksızın, tam bir kadınsı-erkeksi orgazmı olacaktır.

Böylesi bir orgazm riiyanın koruduğu uykuya yol açar.

Sınırların kaybı hiç kuşku yok ki bu sınırların yeniden bulunmalarının ikincil zorunluluğunu getirir: Rüyadan uyandığımız gibi...

KUTU VE SIRRI

BAŞLANGIÇ

Dora'nın mücevher kutusuyla D. Winnicott'un[6] küçük kızının saklamayı bildiği sır arasında, kutu ve bu kutunun gizli-tuttuğu şey eğretilemesi kurulur: Içeride "yerleri değiştirilebilir" bir içerik zengini olan kadın bedeni (penis, dışkılar, çocuk... mücevherler, düğmeler[7], adetlerin müjdecisi kanı da unutmayalım).

Fermuar

Kutu eğretilemesi –gizlice (kızlık zarı anahtar kelimedir)- fermuarı da çağrıştırır. Fermuarın babaya ait

---

[6] «Eğer küçük bir kız çocuğu sır tutamazsa hamile kalamaz».

[7] L. Andréas-Salomé, Kadınsı Tip, *L'amour du narcissisme* içinde, Gallimard, 1980.

olduğunu ve koruyucusunun da anne olduğunu ortaya koyalım.

İçte gizli kadınsı, dışta gösterilen kadınlık

Başka yazarların benzer fikirlerini takiben, kadınlığın süsüyle, farıyla onu "güzel" kılan ve bakışları genital organlardan uzaklaştıran her şeyiyle çekici olan kadını gösteren şey olduğunu öne sürdüm. Biliyoruz ki genital organların görülüşü erkek çocuk için onda kaygıyı ve kastrasyon karmaşasını tetikleyen şeyin ilk zamanına tekabül eder.

Böylece kadınlık, erkeğin bakışını onda kaygıya ve kaçışa sebebiyet verecek şeyden uzaklaştıran, bütünüyle süslenmiş bedeni gösterir. Öyleyse kadınlık bir aldatmacanın[8] bilinçdışı örgütlenişi olarak anlaşılabilir ve ruhsalcinselliğin büyük oyununun içine dâhil olur: Arzu nesnesi olan ama aynı zamanda korkuyla yer değiştirmiş yasağın nesnesi her zaman "ötekinin bedeni üzerindedir".

KADINSI KASTRASYON MESAJI

Bu başlangıç, anneyle kız-bebeği arasında geçenleri yeniden oluşturmamıza yardımcı olur. Düşündüğümüz, elbette ruhsal yaşamı kendi Oedipus Karmaşası tarafından örgütlenen, anneliğin duygusal, yatırımcı, bağlayan,

---

[8] Burada kadınsı düzenlenişle, fetiş oluşturmaya eğilimli erkeksi düzenleniş arasındaki yakınlığı görebiliriz.

çözen ve algılanabilir bir şiddet deneyimi olduğu bir annedir. Michel Fain ve Denise Braunschweig bu krizin meselesini gayet iyi saptamışlardır: Annedeki ödipal suçluluk, gerçek çocukla ödipal arzunun çocuğu arasındaki ruhsallık-içi yakınlık sebebiyle uyanır. Böylece bu anne her iki cinsiyetteki çocuğa hem arzuyu hem de yasağı aktarır. *Infans*'a dair **psikojenetik** bir eğilim imgelemek ve bunu birçok düzeyde yapmak gerekir:

- Anneyle özdeşleşme ve aynı zamanda ona aşk nesnesi olarak aşamalı yatırım yapma kapasitesi
- Anneden üstü kapalı ya da biçimlendirilmiş mesajlar alma yeteneği.

Bu anne bir zamanlar kendisi tarafından yatırım yapılmış her şeyi içine almayı, yemeyi, mideye indirmeyi arzulayan bir kız-bebekti. Bu "nesneler" dizisi içinde babasının penisi özel bir yer işgal etmiştir. Kendisinin bu oral, anal, âşık, kıskanç ve de kindar içine alıcı doymak bilmezliği bilinçdışında her zaman mevcuttur. Bu açgözlülük, bir kız çocuğunun annesi olduğunda, yoğun bir biçimde bu kıza yansıtılmış bir karşı-yatırım mekanizmasını harekete geçirir. Üstü kapalı mesaj şu şekilde şematize edilebilir: "Cinsel organın, babanın cinsel organını almayı, midene indirmeyi arzulamasın. Ondan ne zevklenmeli ne de onu yok etme tehlikesine atılmalısın". Böylece anneye değin bilinçdışı, göz dikilen nesneyi yok etme korkusuyla birlikte babaya değin bilinçdışında hep mevcut bulunan kastrasyon kaygısıyla karşılaşır. Bu dile gelmemiş anne mesajı, gördüğümüz gibi küçük kız çocu-

ğunun tüm bedeninin yatırımından geçer: Cinsel organının belirgin yatırımı böylelikle yerinden oynar, yer değiştirir, üstü örtülür, reddedilir, bastırılır.

Metapsikolojik açıdan belirginleştirerek, Michel Fain ve Denise Braunschweig'ın "vajinanın birincil bastırılışı" terimi altında dişil cinsel organa bu mesafe alınışı açıklayan kuramsal yapıdan söz edebiliriz[9]. Ama bizi burada ilgilendiren şey, koruyucu fallik aldatmaca olarak kadınlığın iletimini örgütlediğini düşündüğümüz anne-kız mesajının kendine özgülüğüdür.

Ödenen bedel, dürtü ve savunma arasındaki uzlaşmayı sağlayan dişil cinsel organın küçük kızda devre dışı bırakılmasıdır. Kız çocuğu olarak tanınır, olduğu haliyle sevilir, çekici hatta baştan çıkarıcı ve mümkünse en az "anal" olarak sevilir. Çünkü ne de olsa delik deliktir ve anal, genitali çağrıştırabilir ve genital sessiz kalmak zorundadır. Kız, anne tarafından yatırım yapılmış olarak öyledir ama penis taşıyıcısı olarak öyle olan erkek çocuktan başka türlü öyledir: Annenin bakışının, sevdiği erkeğin çocuğunun bedenini sarmaladığını imgeleyerek, kız "bütündür, bütünü falliktir" diyebiliriz. Böylece anne ve babanın bakışları bu kız çocuğun etra-

---

[9] Ama kendisi de erkek için fallik aldatmacaya elverişli olan klitorisin değil (örneğin "büyüyecek!"). Kadın için söz konusu olan erkeğin kastrasyon kaygısını uyandırmaktan sakınmak, bu gerçekleşecek olursa da yatırın yapılmayı tehlikeye atmamaktır: Kız çocuğundaki sevilmeme korkusu Freud'a göre erkekteki kastrasyon korkusuna denk düşer. D. Braunschweig et M. Fain, *Eros et Antéros*, PBP, Payot, 1971.

fında kesişir. Baba için de kızı (kızlık zarı dâhil) bütündür. Bu onun kendi cinsel organına ve çocuğun annesinin bedenine yaptığı yatırımı temsil eder (1917 tarihli Freudcu formülün eşdeğeri olarak[10]). Bilinçdışında her zaman mevcut olan kastrasyon kaygısının her iki eşi de, annenin cinsel organını ilişki sırasında keşfetmeye sürüklediğini varsayıyoruz.

Kadınlık altında kadınsı

Kız çocuğuna geri dönelim: Küçük kız, erkeklerin kastrasyon kaygısını uyandırmamak yönündeki bu önlem örtüsü altında, anneyle beden bedene ilişkisinde, ağzında memeyle, arzulanan ve maruz kalınan nüfuz edici bedensel bakımları düzenler, ruhsalcinsel yaşamının temel olarak merkezcil ve içe alıcı yönelimli düzenlenişini hazırlar. Küçük erkek çocuk da aynı coşkuları deneyimler ama kendisi ve başkaları tarafından yatırım yapılmış penisi bu heyecanlardan dışarıya doğru yararlanır (içe girmek, her yere delikler açmak[11]). Kız çocuğundaysa bu, içine almaya iter.

"Babanı baştan çıkar ama cinsel organınla değil"

Öylesine olağan olduğu için sapkın olarak tasarlanamayan, annelerin kızlarını babalarını baştan çıkarmaya teşvik etmeleri şeklindeki bu eğilim bir uzlaşım olarak

---

[10] S. Freud, "Sur les transpositions de pulsions plus particulièrement dans l'érotisme anal", *La vie sexuelle* içinde, P.U.F.

[11] "Çocuk cinselliği kuramları" içinde.

değilse, nasıl anlaşılabilir? "Babanı, benim kendi babamı baştan çıkarmayı sevmiş olduğum gibi baştan çıkar ama cinsel organın olduğu haliyle devre dışı kalsın" özdeşimi. İşte bu, ensest yasağı için ödenen bedeldir.

Kadınlık örtüsü altındaki kadınsı Oedipus karmaşası

Freud, kız çocuğunun Oedipus karmaşasına erkek çocukta betimlenen kastrasyon karmaşasının darbesi altındaki parçalanma-yıkımdan bambaşka bir yazgı biçer.

Belki de öngördüğümüz oluşum bizi Freud'un soruya dair fikirlerine yaklaştırır: Annesi tarafından korunan cinsel organına mesafeli kız çocuğu, daha uzun bir Oedipus yaşayabilecektir. Neden olmasın?

Anne, zamanından önce ve daimi bir biçimde kız çocuğunu vajinasının bir karşı-yatırımına sürükleyecektir. Kız çocuğundaki -birçok yazarın önerdiği gibi[12] – annenin içine girme arzusunun da ötesindeki penis isteği/kıskançlığı, söz konusu karşı-yatırımı kuvvetlendirmeye yarayacaktır: "Hayır anne, beni seninle rekabet içine sokacak bir vajinam yok (buna sahip olmayı arzu etmiyorum), tek bir cinsel organın, son derece imrenilen eril cinsel organın olduğuna inanmayı tercih ederim".

---

[12] Özellikle Maria Torok.

Anne-kız işbirliği: Biri gizlice kadınsı, diğeriyse bütünüyle fallik.

Burada söz konusu olan, tam da mümkünatının koşulu olan bir aldatmaca üzerinden kurulan bir suç ortaklığıdır. Bu, annenin kızına öğrettiği bir süslenme oyunudur: Güzel elbise ve güzel saç tuvaleti, olma ve görünme tarzı ve de "bir erkek çocuğu gibi[13]" kız çocuğu (olma) oyunu. Böylece cinsel organ bir kez daha dışarıda bırakılarak, erotik olarak yatırım yapılmış bir suç ortaklığı sahneye konur. O halde kadınsı bilinmeyen, söylenmeyen olarak iletilir; kız çocuk annesinden kendisini kadınsı (kadınlık ama kadınsı da) olarak sevmeyi öğrenir. Çocuk vaadi, -yaşasın oyuncak bebek!- başka bir krizin yolunu hazırlar: Kadın kadına olan canlı kaçınılmaz rekabet. Bu rekabet eğer paylaşılan bir şefkatten sonra gelirse, zararın en azı için pazarlık yapılabilir. Ne var ki tam da kendisini "tam", "bütün" olarak algıladığı zaman parçadan bütün için vazgeçmek, erkek çocuk için olduğundan daha az kolay görünür ve kaybın "tamamına" doğru devrilebilir: Artık sevilmemek, artık hiçbir şey olmamak.

Gene de uzlaşmanın çeşitli vazgeçişler biçimi altında bulabileceği olası yolları yadsımak istemiyoruz. Ne var ki bu yollar çoğu kez ya hepsi ya da hiç'in sınırlarındadır.

---

[13] Moda olan kadın giysileri markaları, başarılarını hiçbir şekilde "olmamış erkekten" değil ama daha çok fallikle olan "oyundan" alırlar.

Kadınsı Oedipus'un Freudcu seyri içinde

Kız çocuğun Oedipus yasağıyla yüzleşmesi, erkek çocuğuna göre daha az açıkça ve daha az aniden midir? Öngördüğümüz bu düzenlemeler ve bu aldatmaca sayesinde belki.

Cinsel organını bastırmak bazen ergenliğin de ötesinde çiftcinsel bir baştan çıkarma oyununa olanak tanıyacaktır: Kız ama delinmemiş ve fallik, "bir erkek çocuk gibi" ama bütün. Asıl meseleler kaçınılmaz olarak daha sonrasında yeniden belirirler. Kızın ve oğlanın, bir zaman bu düzenlemede paylarına düşeni bulduğu şu âşık ergen çiftleri betimleme olanağım olmuştu.

"Bir çocuğa tecavüz ediliyor"

Kız çocuğunda sıklıkla karşılaşılan kaygının içine girilme kaygısı olması, kendisi ve diğerleri tarafından "bütünüyle fallik" olarak yatırım yapılmasından mıdır? İçine girilme (ve uygun bir organa sahip olma) arzusunun fazlaca erken ortaya çıkması riski, betimlenen uzlaşmayı başarısızlığa uğratacaktır. Başka bir yerde, içine alma etkinliği arzusunun aşamalı olarak özümsenmesinde tecavüz düşlemlerinin oynadığı rolün, ilkel sahnenin sadist düşlemleriyle birlikte işlenmesi olduğunu göstermeye çalıştım. Bu tema etrafındaki düşlemler, tüm zenginlikleri içinde çiftcinsel özdeşimlere de izin verirler: İçine girmek, içine girilmek.

Bu satırlar boyunca, kız çocuğunun kadınsıya girişine dair fazla kuramsal ve özellikle de fazla idilik bir tablo

çizmiş olabilir miyim? Belki. Düzenlenmenin özel bir tarzını -"bütünü fallik"- özellikle önceledim. Elbette bu tek tarz değildir ama ahenkli bir çiftcinselliğin sıklığı ve bütünleştirici değeri açısından bu tarz çoğu kez belirgindir.

Burada kadınsı eşcinselliğe ilişkin terimler kullanmamama rağmen, bazı taraflarını belirtmiş olduğumu düşünüyorum.

Kadınsı, kara versiyon

Bazı analizlerde başından itibaren, bazılarındaysa daha sonra, kadınsı eşcinsel beden bedene aktarım kendisini çok ürkütücü bir dürtüsellikten şiddetli bir kaçış olarak gösterir. Kendiyi olduğu gibi ötekiyi de harap eden bir kinin, kendi ile ötekinin farksızlaştığı, kendiliklerini yitirdiği, düşüncenin özerk olamadığı hatta işleyemediği bir karışımın dehşeti olarak.

Erojen bölgeleri anneye bağlayan düşlemler, dehşetli bir redde yol açmamak için fazla arkaiktirler: Kalçalarını, cinsel organını yıkatmak, lavman vermek[14] vs.

Annenin içine girmek ve ona bir çocuk vermek için babanın yerini alma ödipal arzusu da güvenlikli değildir. Bu arzu ondan bir çocuk bekleme şeklindeki daha derinlere gizlenmiş arzunun yerine geçse bile. Ama "başarılı" bir analizin bedeli de bu çocuksu coşkuların, bastırmaların hatta bölünmelerin ve sonuçta bunların yol açtığı önemli engellemelerin ya da yoğun karşı-yatırımların

---

[14] H. Troisier, "L'empreite érotique de la mère sur la fille". S.P.P. Bülteni içinde, no:25, 1992.

dindirilmesinde, bütünleştirilmesinde, hoş görülmesinde değil midir?

Hepsi eş ya da anne de olsalar, onca kadın divanda bedenlerinin uyarılabilir çeşitli bölgeleriyle bunları kendilerine ait olarak düşünme kapasitesi arasında yatırım yapılmış bir bağ oluşturabilmek için yıllarını geçirirler.

KRİZLER

Doğurganlığın keşfi: İlk adetler

Beklensinler ya da sürpriz olarak gelsinler, krizler her şeyin sallandığı kritik bir andır. Divandaki birçok kadın, annelerinin babalarına o ritüel cümleyi sarf ettiği zaman hissettikleri utancı belirtirler: "Kızın artık büyüdü". Biraz daha yakından bakıldığında burada söz konusu olan gelecekteki kadınsı ve annelik rolünü keşfetmesidir. Ama ayrıca hem babaya benzersiz bir yakınlaşma hem de bir mesafe alma da söz konusudur. "Bir kadın oluyorsun, o halde artık eskisi gibi babanla, erkek kardeşlerinle vs. oynayamazsın". Hem vaat hem de yasak kabilinde belirsiz bir tür mesaj.

"Dr A..."'nın sözünün edilmesi herhangi bir şeyi kesmekten ziyade, bir tür tabunun oluşturulması da: "Artık dizlerine çıkmaya cesaret edemiyordum" örneğindeki gibi.

Bazen hamile kalma korkusu, eğer dokunma tabusuna yeterince riayet edilmiyorsa söz konusu meseleyi açıklar:

Ensest yasağı. Hamile kalma tehlikesine girmemek için artık babanın dizlerine oturmamak: Arzu ve yasak.

Ya adetler de "hazine" tarafında idiyseler?

Adetlerin uyandırdığı tiksinti üzerine çok yazıldı ama aksi üzerine pek az. Kadın analistler bu konudaki sırdaşlıklara daha mı çok tanık olurlar?

Övünçten bahsediyorum, zengin ve yapışkan sıvının sıcak kokusu için duyulan tattan, kız çocuğunun karnını başka türlü, daha derinden algılamasına neden olan bu ağırlık için, acının sınırındaki bu ağırlık duygusu için hissedilen övünçten. Örneğin meme uçlarının daha çok dikleşmesi gibi sadece onun bildiği kimi belirtiler sayesinde, ay be ay gelecekteki bir çocuğu vaat eden, özel, ona ait bu yoğun akıntının ne zaman geleceğini hemen bilmesinden. Dışkılardan farklı olarak kendiliğinden, annesinden bağımsız kendi ritminde gerçekleşir: "Adet kanamalarım var". İyelik bu yeni öz-aitliği gayet iyi belirtir. Ve çok yıllar sonra menopoz çıkageldiğinde, yası tutulacak olan sadece ebediyen mümkün olan çocuk değildir, adetlerin de yasını da tutmak gerekir[15].

Bu zenginleştirici "kriz", her kriz gibi öyleyse bir kastrasyon yaşantısı düzenleyerek tıkanıklık yapabilir: Artık "her şeyi yapamamak" ya da tam olarak "bir erkek çocuk gibi" olmaktan vazgeçmek. Ama çoğu kez adetler

---

[15] Menapozun güncel tıbbi tedavisi bir süre boyunca adet akıntısını koruyabilir: "Akışını hissetmekten" duyulan haz, sözde angarya görünenden vazgeçişten daha fazla duyulur.

kutunun hazinesine katılırlar ve hiçbir şekilde dekorun korunmasına engel olmazlar. Bölünme? Değil ama birçok düzeydeki ruhsal işleyiş. Bu "fazlalığın" çıkışı ne kadınlıktan ne de kadınsıdan vazgeçmeyi gerektirmez. İçe girme fikri gizil kalmaya devam eder. Bu tarz bir düzenlemede adetler vajinayı içermez ve "bütünü fallik", adet kanamalarına sahip olunmasıyla daha da tam olur.

İyi olasılıkla!

Babanın kadınlığının soy zinciri

"Kadınsı soy zinciri" her iki cinsiyette annenin kadınsılığına ama ayrıca çiftcinselliğine özdeşim yani onun kendi babasına değin bir özdeşimı oyunu değil midir? Ama burada, bu çoklu özdeşimlerin bir başka yanı üzerinde durmak, kız çocuğunun babasının kadınsı bileşenine dair sunduğu şeye özdeşiminden bahsetmek istiyorum. Bu bazen yararlı bir özdeşimsel katkı vesilesidir.

Hilda'nın sert bir annesi vardı, gayet kadın ama az kadınsı. Babasındaysa kadınsı özdeşimler ve bilhassa kızının kadınlığına özdeşimi, bir oyun alanına olanak tanımıştı. Hilda, onu hem kız çocuğu hem de aynı zamanda hiç tanımadığı anneannesinin torunu olarak gösterern, açıkça erkeksi olarak hissedilen babasal bakışın kendisi üzerinde yarattığı etkinin ince karmaşıklığını divanda yeniden oluşturdu. Bu anneanne, fallik tedirginlik içindeki babasını koruyabilirdi. Hilda kendiliğinden bu görevi üzerine almıştı. Eril kastrasyon kaygısının koruyucusu olarak kadınlığa dair annesel mesaj,

Hilda'da bir parça eksik kalmıştı. Babasıysa bu mesaja bilinçdışı olarak sahipti. Kastrasyon mesajı olarak düşünülebilecek olan bir şeyi hatırladı, çok küçükken kendi kendisine "dokunuyordu": "Dokunma ufaklık, uf olur". Gürbüz bir çocuktu, "annem gibi" diyordu ve yumuşaklıkla, şefkatle dile getirilen bu cümleyi hep babaya dair bir dilek olarak anlamış olduğunun farkına vardı: "*Bana* uf yapabilecek şeye dokunma".

Hilda da diğerleri gibi, kadınlarda kendi ruhsalcinsellikleriyle kurdukları ilişki tarzını derinden belirleyen şeyin erkeklerin kastrasyon kaygısı ve onlarda bu kaygıyı uyandırmama derdi olduğu fikrinde beni onayladı.

Hamilelik hikâyeleri

Célia hakkında sadece esas olanı anlatacağım. Gencecik bir kadındı, zengin potansiyelleri vardı ve parçalara ayrılmıştı. Yaşadığını ancak, sırasıyla bir nesneyi idealleştirip, hemen ardından bırakarak mekik dokuduğunda hissediyordu. Durduğu an, var olduğunu kesinlikle hissetmiyordu. Kadınsıydı ama söz konusu olan, nesneye derinden bağlı bir düzenekten çok narsisistik bir güvenceydi. Akıllıydı ama bir işi ya da bir araştırmayı gerçekten sürdüremiyordu. Giderek gerçek bir önem kazanan psikoterapi çalışmasından sonra arzuladığı ve sevdiği erkekten olan hamileliğinin onun için nasıl da bir tür billurlaşma sürecine olanak tanıdığını anlatmak istiyorum. Bana verdiği izlenim, bebeği karnında büyüdükçe kendisini yapılandırdığı izlenimiydi. Var oluşuna bir gerçeklik vermesine

yardınıcı olan hakiki özdeşimler ortaya çıktı. Kendisini anne olmak üzere olan bir kadın olarak algılıyordu. Bir kız bekliyordu. Hamilelikleri kendi çocukluklarını yeniden bulmalarına yardımcı olan diğer hastaların aksine Célia'nın bu çocukla olan özdeşimi, onun için yeni olan, seven ve koruyucu bir annesel ilişkinin başlangıcı tarzına bürünmektense, Celia bu gelecek kız-çocuk etrafında kendisini kuruyor gibiydi. Annelik "krizi" onda hamileliğinden önce tamamına erememiş bir ergenlik krizini devam ettiriyordu. Célia'nın ruhsal düzenlenişi, benimi için ikinci topiğin terimlerinde açıkça düşünülebilir hale geldi.

Başka hastalarda daha az patırtılı da olsa, annelik krizi bana henüz sonlanmamış bir özdeşim oyununu tamamlamanın vesilesi olarak göründü. Anne olmak, içinde bir bebek algılamak, bir role başlamak, kadınlar soy zinciriinde olduğu gibi nesillerin ardışıklığında da bir yer edinmek anlamına gelir. Zaman, yaşlanmanın ve ölümün kabul edilmesiyle birlikte, bunun bedelini ödemek gerekse bile, yeni bir anlam ve doluluk kazanır.

Judith'de fiziki hamilelik yoktu ama gazetecilik mesleğiyle bir zamanlar büyükannesi tarafından yazılmış ve o zamana değin bilmediği bir kitap arasındaki bağı yeniden dokumak suretiyle kadınsı soy zincirine yapılan bir yatırımı vardı: Annesel ve kadınsı soy zincirinin bir başka tarzı ve doğurganlık olarak yaşayabildiği şeye dair bir başka yaklaşımı.

Bütün bunları, salt kadın ya da erkek olmanın asla tam olarak yatışmayan ıstırabına merhem ve açılım olan, iki

cinsiyete özdeşimlerin zenginliğiyle sona erdirilemek mümkün mü?

Sadece anneden kıza, kadından kadına olsaydı ne olurdu? Anneden kıza çünkü baba, anne tarafından kendi çocukluk hikâyesi yeniden ele alınarak gösterilmiş üçüncü durumundadır.

Babanın annesinden kız torunla, çünkü baba olmadan ikisinin arasındaki sonsuz soy zinciri anlamını ve tadını kaybederdi...

KADINLIĞIN ÖRTÜSÜ ALTINDA

İleti

Kadınların kendilerini Hibrit [Melezlik] içinde yok olup gitmekten alamayacakları söylenir. Kadınsı -kadınsı değilse de annelik- deliliğin eşanlamlısı olacaktır. Ayartıcı kadın, büyücü kadın, anti-sosyal kadın, bulaşıcı kadın... Kadınsı, aşırılığı, usun ve yasanın olmayışını belirtecektir. Ve Freud, kadınların Üstbenliğinin zayıflığı hususunda dosyaya metapsikolojik olduğu için ciddi bir argüman ekleyecektir. Kısacası, kadın ve onun kadınsılığı pek çok bakımdan güvensizlik esinleyecektir.

1937'de Freud, kadınsının bu reddiyle sadece erkeklerde değil –onlar için bu doğal olacaktır- ama kadınlarda da karşılaşıldığını belirtir.

Burada, kadının ruhsalcinselliğine dair kabulde kadınsının, kadının kendisiyle ve nesnelerle kurduğu ilişkilerde

esnek olabilmesi için *strateji* olarak adlandırabileceğimiz bir şeyin anneden kıza iletimi sorusu ortaya çıkar.

Farklılık, ötekinin bedeni üzerine

Freud bunu *Çocuk cinselliği kuramları*'nda açıkça ortaya koyar: İki cinsiyetten olan insanların her birinin farklılığın ne olduğunu keşfetmesi öncellikle ötekinin bedeni üzerine *bakış* yoluyladır. Erkek çocuk için etki travmatiktir ve bunu *işitilmiş* tehditle birleştirdiği zaman narsisistik biçimde yatırım yapılmış bu parçasını, penisini kurtarmak için ödipal arzularını bastırmaya zorlanacaktır.

Kız çocuğuna gelince; kendisinin sahip olmadığı bu penisin *görülmesi* onda da travmatiktir. Bu görüntü, kıskançlığı tetikler ve bu kıskançlık hem babanın yaptığı gibi annenin içine girme arzusuyla birlikte anneyle birincil ilişkinin işlenmesinde hem de bir zaman anneyle rekabete girmekten sakınmada asli bir rol oynar.

Nesne: Kastrasyonun habercisi

Freud, annenin baba adına erkek çocuğa karşı dillendirdiği kastrasyonun kız çocuğundaki eşdeğerlisini öne sürmemiştir. Daha az açık biçimde, bu tehdit dile getirilmekten çok telkin edilecektir ama yine de Freud'un "bir çocuk dövülüyor" düşleminin birinci ve üçüncü zamanı arasına yerleştirdiği bu bilinçdışı zaman misali, konumlandırılması gereken kavramsal bir araçtır.

Kadınsı düşlemler

Bu ikinci zamanın *içeriğini* kız çocuğu vakasında kısaca yeniden ele alalım: "Babam bedenimin arkasındaki, içini göremediğim cinsel organımdan daha fazla göremediğim ama başkaları için yüzey olan, *görülebilir*, şu güçlü, dağılan bu beden parçasından hatta taşkın ama *içimde* deneyimlenen belirsiz duyumların bu parçası üzerinde beni hem döver hem uyarır hem de cezalandırır". Röntgenci konumun, bu düşlemin merkezinde yer aldığı belirtilebilir; birinci ve üçüncü zamanda bakan, düşlemin öznesidir.

"Bir çocuk dövülüyor" hem erkek hem de kız çocuk için uyarıcı annesel bakımlara bağlı heyecanlardan, babayla düşlemlenen o fiziksel bulışmaya bağlı uyarılmanın yol açtığı heyecanlara geçişin ruhsal önemini belirterek, babanın çocuğun kendi bedeniyle şiddetli bir *temas*ının sahneye konuluşunu imler. Bu, Catherine Parat'nın[16] kız çocuğun babasına yönelik yapılandırıcı *mazoşist* hareketi olarak soyutladığı şeye karşılık gelen, her iki cinsiyetteki kadınsı bir aşamadır. (Thierry Bokanowski[17] bunun erkek çocuğundaki eşdeğerlisiyle ilgilenmiştir).

---

[16] Catherine Parat, « L'affect partagé », *Le fait psychanalytique* içinde, P.U.F., 1995.

[17] Thierry Bokanowski « Destins au féminin chez l'homme » *Revue Française de Psychanalyse* içinde, Tome LVII, numéro spécial Congrès, 1993.

"Bir çocuk dövülüyor" düşlemine görünüşe göre daha geç bir zamanda tecavüz düşlemi de katılacaktır ama ruhsallığın süreğen değişimlerle sonradan sonraya işlediğini ve bunun da tüm basamaklı sunuşları göreceli kıldığını biliyoruz. Bu düşlemlerin ruhsal geleceği, daha sonra anne olacak küçük kız çocuğunun yansıtılmış karşı-yatırım kipi üzerinden kendi kızına karşı kastrasyon mesajı olarak verilenin matrisini oluşturabilecektir. Tecavüz düşlemi aslında "bir çocuk dövülüyor"un önbilinç çalışmasında gerçekleşmesine olanak tanıyacak olan düşlemi tamamlar. Dokunulan bölge bu kez açıkça *içsel*dir; söz konusu olan *içe girme*dir ve *Bir çocuk dövülüyor*da olduğu gibi tecavüz düşleminin de etkin faili *baba* ya da onun ikamesidir. Ruhsal aygıt, püir yineleme saplantısı tarafındansa Eros tarafında yeteri kadar işlediğinde, bu düşlemler çiftcinselliğin ruhsal keşfine ve karşılıklı özdeşimlerin bütünleşmesine katkıda bulunarak, dramın çeşitli başoyuncularına bir özdeşim oyunu gerçekleştirirler.

Burası bir çocuk bekleyen, sonra onu dünyaya getiren ve nihayet onun için bir süre tüm narsisistik yatırımlarını kendisini tamamen çocuğa adamak üzere terk eden bir kadında meydana gelmesi kaçınılmaz olan ruhsal devimleri ayrıntılı biçimde yeniden ele almanın yeri değil. Bu kendisini önbilinçli hatta bilinçli olarak davranışta gösterir ve o zamana kadar bastırılmış ve yeterince karşı-yatırım yapılmış dürtüsel hareketlerin uyanışını ilgilendiren değişikliklerin karmaşıklığını hiçbir şekilde dışlamaz.

Penis eşittir çocuk ve bu çocuk annede gerileyici bir devinim içinde kendi babasından olduğu gibi çocuğun babasından hatta kendi annesinden çalınmış bir penis olarak temsil edilebilir. Bilinçdışı olarak ensest arzunun çocuğuna yeniden bağlanan bebek, öyleyse varlığıyla bile annesel kaygıya yol açar. Gündüz çocuğu ve gece çocuğu, çocuğu yoklukta kendisine otoerotizmler yaratmaya kışkırtan, seven kadının sansürü. Bu düzenek üstüne çok şeyler söylendi, çok şeyler yazıldı, bunları yeniden ele almayacağım.

Küçük kız çocuğunun teşhiri

Sözlerimi bu araştırmaların uzantısı olarak konumlandırarak, özellikle *bakış* üzerine yoğunlaşacağım. Kız-bebek aşk nesnelerine kendisini baştan çıkarıcı olarak göstererek, teşhir ederek annede heyecana hatta göze çarpar bir kaygıya sebebiyet verir. Çıplak olmaktan ve ötekinin –özellikle de babanın- *bakışı* tarafından *görülmekten* memnun olan küçük kız, annenin gözünde kendisinin de bir zamanlar hissettiği teşhir etme hazzını temsil eder. Küçük bir kız çocuğuyken anne, sonrasında kendisini suçlayarak, kendi babasında bir cevap aramış ve belki de bulmuştur. Bu cevabın erotik değeriyse babasında bastırma tarafından örtülmüştür: İtaatsizlik etmiş küçük kızının poposuna vurmak. Aslında itaatsizlik edilen, düzenleyici bir sonradanlıkta yeniden ele alınan ödipal yasa değilse nedir? "Sadece annem Baba tarafından *cinsel olarak dokunulabilir*". Tasarlanmış, sonra da

dünyaya getirilmiş olan çocuk, kastrasyon düzlemindeki korkuları askıya almaz. Tam tersine, küçük kız çocuğu bunları az çok yer değiştirmeyle kendi cinsel bedeni düzeyinde yaşar. Annenin narsisizmi çocuk üzerine yansıtıldığından, annenin şimdi tehlikede olarak algıladığı şey işte kendisinin bu uzantısıdır.

Ensestüel arzunun çocuğu

Görünüşe göre hamilelik, doğum krizi, ardından annesel bakım hâkimiyet deliliğini, bu tüm-güçlülük övüncünü sağlamıştır: Kendisine ait olan ve annenin ruhsallığında sadece ensestüel arzunun çocuğu düşü sansürünün hassas yoğunluğunun ayırdığı çocuk. Oedipus'un çocuğu, erkek ya da kız olsun, yasaklanmış ve Üstbenliğin bir yargısının etkisiyle kaybolma tehlikesi içinde olan çocuktur. Üstbenlik, bu ruhsal kriz içinde sıklıkla yeniden cinselleştirilmiş ve çocuğun babası üzerine yansıtılmıştır. Kendimize, kadınsı Üstbenlik konusundaki Freudcu kötümserlikle kısmen karşılaşacak olan böylesi bir düzeneğin, en azından çocuğa ilişkin olarak annenin ruhsallığında varlığını sürdürüp sürdüremeyeceğini sorabiliriz. Cinsiyeti ne olursa olsun bu çocuk anne için daima az çok yasayı ihlal eden ve aynı zamanda Michel Fain'i[18] izlersek, sodomist ve arkaik bir babanın kastre edici korkunç penisi tarafından tehdit edilen bir çocuktur. Annenin ve çocuğun gerçek babanın

---

[18] Michel Fain, Le désir de l'interprète, *La psychanalyse prise au mot*, Aubier-Montaigne, 1982.

otoritesi altına girmesi, annenin baba yasası karşısında -başkaldırı da dâhil- güvence altına alınmasını sağlayacaktır. Annenin çocuğunu eğittiği ve koruduğu, dışarıdan çoğu kez nesneden yoksunmuş gibi görünen tedirginlik daima, ensest arzuya ve bu arzunun kırılgan karşıt-yatırımına bağlı bu bilinçdışı suçluluğun izini taşır. Bebeğin gelişiyle, sadece baba olması değil, ayrıca genç anneye karşı anaç olunması beklenen babanın rolünden nadiren bahsedilir -o bu rolden haberdar mıdır peki?: Kadın ve bebeği için bir oyuk sağladığından.

Kişi olarak aşk nesnesi

Artık sevilmeme korkusu, kuşkusuz her iki cinsiyetteki insanlarda mevcuttur. Dahası Freud bunu kadında, kadının uyandırmaktan o denli korktuğu erkeksi kastrasyon kaygısının eş değerlisi haline getirmiştir. Öylesine değerli kılınmış bu cinsel organa uygunlaşan oral, anal, genital devinimlerin izi kadınsı bilinçdışında varlıklarını sürdürür.

Haberci kadın ve anne

Erkeğin kastre edilme kaygısının ve erkeği iğdiş edip sevgiden yoksun kalma, bedeninde, ruhsalcinselliğinde ya da çocuklarıyla cezalandırılma kaygısının eşiğini düşürmek, görünen odur ki kadına düşer. Oğlunu hem babasıyla rekabetten hem de babasıyla her koşulda kendi genital cinselliğine bağlı erotik heyecanlar paylaş-

maktan babanın adına korumaya çalışır. Aktardığı mesaj şöyle ifade edilebilir: "Bizi, kendini ve beni, cinsel organınla tahrik etme".

Kızı söz konusu olduğunda da aynı düzeyde ("kendimizi tahrik etmeyelim") müdahalede bulunacaktır ama bu aynı zamanda kızına yoğun biçimde yansıtılmış bir karşı-yatırım sayesindedir. Üstü kapalı olarak bu şu anlama gelecektir: "Cinsel organın, babanın cinsel organını almayı, onun vücuduna girmesini arzulamasın. Ona ne sahip olmalısın ne de onu yok etme tehlikesine atılmalısın". Annenin bilinçdışı, istenilen nesneyi yok etme korkusuyla birlikte, kastrasyon kaygısının her daim mevcut olduğu babanın bilinçdışıyla karşılaşır.

Cinsel organının belirgin yatırımı, küçük kız çocuğunun tüm bedeninin yatırımıyla örtülebilir, yer değiştirebilir, bastırılabilir...

Bütünüyle fallik

Kız çocuğun "bütünüyle fallik" tarz üzerinden yatırımı, onu babanın himayesine alan annesel önlemin biçimlerinden biridir. Böylece annenin penis taşıyıcısı babaya yatırım yaptığı tarzda, küçük kıza narsisistik olarak bütünüyle yatırım yapılır. Babaya gelince; gözü küçük kız çocuğunu, onu narsisistik kılan bir bakışla sarmalayabilir, çünkü kız çocuk onun fallik gücünü temsil etmektedir ve kadınsı ancak türün cinsiyetini hatırlatır, eksiklik belirtisinin yeniden su yüzüne çıkabileceği yeri değil.

Saklı-ortada oyunu

Kadınlık, önerdiğim şekliyle bir kadının saklı-ortada oyununda eril kastrasyon kaygısını uyarıdırma tehlikesini bozmaya elverişli ama aynı zamanda öteki cinsiyetin arzusunu uyandırmak için yeterince *kadınsı* esinleyerek gösterdiği ("var-yok") şeydir. Kadınlığın aktarılabilmesi, yatırım yapılıp, içe yansıtılabilmesi anneyle, annenin yol açtığı bir özdeşim oyunu içinde gerçekleşir. Öyleyse önbilinçli, çifte bir annesel oyun var sayabiliriz: Kızını vajinanın ve içe girme arzusunun karşı yatırımına teşvik ederken, babadan zevklenebilmeyi kendisine ayıran bir oyun. Kadınsı ruhsalcinselliği damgaladığını düşündüğümüz bir çifte oyun.

Dürtüsel yazgılar genitalin önceliği/üstünlüğü altında olsalar da, kadında çoğu kez büyük bir sıklıkla bedenselle olan yakınlıklarını koruyacaklardır. Bunun içgüdüsel olduğu öne sürülebilir mi? Hem de hormonal vardiyaların daha doğrudan ve her yaşta işin içine girdiklerini düşünürsek. Bir kız doğum yapar, annesi kendi bedeninde, kendi içinde, bir zamanlar ***hendekler*** denilen şeyi hisseder... Bu örnekler çoğaltılabilir. Freud somatik hoşnutluktan bahsederdi, histeriden de bahsedilebilir. Peki ya "normal" eklenebilir mi?

Gradiva, kertenkele ve çatlak

Freud'un eserlerinde yer alan tüm kadınlar içinde en kadınsı olanı, tüm kadın analistlerin memnuniyetle kendi-

lerini özdeşleştirdikleri Gradiva'dır. Freud onu kastrasyon karmaşasının kendisi için henüz daha sonra kazanacağı kesinliğe sahip olmadığı bir dönemde Jensen'den ödünç almıştır. Alçak kabartmadaki tasviri hatırlayalım: "Başı hafifçe eğik, ensesinden ayak bileklerine düşen olağanüstü derecede kıvrımlı elbisesinin etekliğini sol elinde toplamış tutuyordu ve böylece sandaletleri içindeki ayaklarını açık bırakıyordu". Göstermek, açık bırakmak, gizlemek: Genç arkeolog kuşkusuz büyülenmişti ama alçak kabartmadaki Romalı kadının devinimsiz, dolayısıyla güven verici bakışı üzerinde gezinen canlı Zoé'nin kışkırtıcı bakışının yarattığı yer değiştirme tarafından korunuyordu. Norbert Arnold, şimdi kadın olmuş çocukluk arkadaşıyla arasına bilinçdışı olarak azami bir coğrafi ve zamansal mesafe koyma ihtiyacı duymuşsa da, romancının onu genç kadınla tanıştırdığı Pompey'de gördüğü, Jensen'in deyişiyle "garip şekilde bulanık" düş bize bunun anahtarını verir: "Güneşli bir yerde Gradiva oturmuş, *kertenkele yakalamak için ottan çabuk çözülen bir düğüm* yapıyor". Freud, kuramının gelişiminin o anında rüyanın, rüyayı görenin kastrasyon kaygısını ifade eden yanıyla ilgilenmeyecektir. Kertenkele yakalanması o zaman sadece -kuşkusuz bir çatlağa giren kertenkele-cinsel organ türleri- genç adamın tavlanmasını yansıtır (çabuk çözülen düğüm, tedirgin edici bir dişil cinsel organla ilişkisine göre ne yeniden ele alınır ne de analiz edilir). Gravida'nın görünüşüne gelince; hareketine önem kazandıran şey, elbisesinin etekliğinin açıkta bıraktığı... Daha ileri gitmeyelim... Bakışı, gözünün kadınsı kastras-

yonun keşfinin yarattığı travmadan hemen önce algılayacağı bedenin ya da elbisenin bir parçası üzerinde duran fetişist misali. Böylece, *kadınlığı* adlandırmak için önerdiğim şey, erkeksi bakışın sakınabilmesi, yer değiştirebilmesi için sunulan, örten, giydiren, saklayan şeye tutunmadır. Makyajın, elbiselerin, mücevherlerin parlaklığı, tüm bunlar çağrışım yaptırır, gösterir *ve* gizlerler. Bir davranış biçimine iten ve muhtemelen karmaşık, bulanık bilinçdışı bir programı yerine getiren kadınsı bir ruhsal düzenek içindeyiz:

- Bakışı tehdidi çağrıştıracak şeyden uzaklaştırarak erkeksi arzuyu yatıştırma düzeneği, fetişist tarafından sahneye konulan kastrasyon düzeneğine benzerlik gösterir.

- Ama ayrıca saklı-ortada sayesinde *hoşa gitmek*, sevilmek şeklindeki *kadınsı arzuyu bildirerek* bakışı çekmek.

- Kendisine (bilinçdışında hâlâ var olduğuna inanmak için sebepler bulabileceğimiz fallik bir düzeyde) narsistik bir güvence sağlamak ki bu da fetişle benzerlik gösterir. Penise sahip olmamanın yarattığı eski hayal kırıklığından kaynaklanan ve altta yatan düşünce şudur: "İstenilen/kıskanılan bu cinsel organa sahip değilim belki ama bütün olarak gözler önüne serdiğim şeye benim tarafımdan yatırım yapılmıştır ve sadece korkutmamı ama hoşa da giderim".

- Nihayet, bu narsisistik oyunu anneyi takiben diğer kadınlarla paylaşmak. *Kadınlığa* ilişkin olarak ikincil eşcinsellik, kadınlık düzeneğinin kendisinde namevcut olan ama aynı zamanda da bu düzenekte içerilen bir

üçüncü üzerinde oynanır. Erkek grupların eşcinselliğinin tersine, böyle yatırım yapılmış kadınsı eşcinsellik, erkeksi üçüncünün etkisi altında bulunur.

Zorunlu üçüncü

Küçük kız çocuğuna geri dönelim. Kadınlık örtüsü altında, annesinin *kadınsı*lığına özdeşimi öyleyse gerçekleşebilir ama daha gizli biçimdedir. Buna yeniden döneceğim. Gördüğümüz gibi kadınlık, her şeyden önce babayı hesaba katmanın yaşamsal önemi dolayısıyla babaya göre kurulur. Anne-kız ilişkisi, anne-oğul ilişkisinden daha az biçimde uyarıcı bakımları dışlamaz. Daha dağınık olarak yayılmış erotizmi, küçük kız çocuğunu anneyle özellikle kuvvetli bir aşk ve özdeşim ilişkisine yönlendirir. Kız çocuğunda erkek çocuğundaki merkezcil dürtüsel davranışların yerini alan merkezkaç dürtülerin baskınlığı, kolaj ve Rus bebeklerindeki gibi içine kapanma tehlikesini arttırır. Bu durumda anne-kız ensestinden gerçekten bahsedilemeyecektir bile. Zira olduğumuz yer, her yasağın berisindeki psikotik bir kaynaşma dünyasıdır.

Anne, kadınlık oyunuyla baba karşısında aşk dolu bir anne-kız işbirliği telkin ederken, bir yandan da baba düzeninin üstünlüğünü kaydeder ve küçük kız çocuğunun gelecekteki nesne değişimini hazırlar. Anne tarafından kotarılan bu devinimler içlerinde belli bir çifte değerlik hatta bir çifte oyun barındırırlar. Annesel işleve kadar uzanan kadınsı bir ikiyüzlülük mü vardır? Büyük

olasılıkla burada söz konusu olan, hoş karşılanan bilinçdışı bir çifte oyun ve çifte değerlik olsa da, hakikatin çırılçıplaklığı cinselliğin alanında naifliğin hatta sadizmin doruğu olabilir.

Yinelenen ensest

Kızlarını korumayan hatta kızlarını babalarıyla ensest bir karşılaşmaya iten kadınların ruhsal işleyişini nasıl anlamalı? Analiz, sonraki kuşakta annenin ensestüel hikâyesini yeniden yaşayan kızın yinelemesini gün ışığına çıkarabilir. Annesel imago, ruhsallıkta geliştirilebilir bir ilkel sahne dolayımıyla babaya bağlanamadığı zaman, yasayla yüzleşmesi gereken bir arzunun gelişimi tıkanır ki bu da bazen dürtüsel çıkış yolu olarak salt edimi bırakır.

Jocaste kızlarına ne aktarabilirdi? Antigone'a gelince; o da annesinin ve vaktinde Laios'un da yapamamış olduğu gibi ensestüel nesnelerini bırakmayı kabul etmemiştir.

Anne olmak yasakları aktarmaktır. M. Fain ve D. Braunschweig[19] bunu aynı zamanda anallık terbiyesi dolayımıyla göstermişlerdir: Bir delik, bir deliktir ve vajina anüsten ancak, kuşkusuz fiziksel ama ayrıca ruhsal olan çok küçük bir çeperle ayrılır. Küçük kız çocuğunun annesi için onu temiz kılmak, şimdiden onu baba yasasına uygun kılmanın bir biçimidir.

---

[19] D. Braunschweig et Michel Fain, *Eros et Antéros*, Payot, PBP, 1971.

Kadınlık terimi altında betimlemeye çalıştığım şeyin örtüsü altında daha kolaylıkla aktarabilecek olan kadınsıya geri dönelim. Anneyi bu kadınsı kastrasyon mesajını vermeye sürüklemiş olan, bir zamanlar yaşantıladığı bu ödipal suçluluğu ve narsisistik utancı küçük kız çocuğu bedeninde ve ruhsallığında kendi hesabına yeniden yaşayacaktır. Annesinden babası tarafından ayrılmış halde her ikisini de [ödipal suçluluğu ve narsisistik utancı] ve birini diğeri sayesinde keşfedecektir. Anne-kızın beden-bedeneliği, süslenme, saç yapma ve bebekleri giydirme oyununda babanın bakışının dışlanmadığı çoklu aynalar dramatizasyonuyla karşılaşır.

Ergenlikte baba ve kız çocuğu

Anne, kızının ruhsalcinsel evriminde sürekli araya girer. Anahtar niteliğindeki bir an da adet kanamalarının ortaya çıkmasıdır. Freud'u takip ettiğimizde, kendimizi annesel mesajın çifte değerliliği üzerinde sorgularız. Buna örnek: "Anne senin çiş yapanın var mı?" sorusudur ve bu sorudan "Evet, tabii ki, sen ne sanmıştın ya?" cevabını elde ederiz. Annenin babaya, kızının artık adet gördüğünü bildirme tarzı olan "kızın artık bir genç kız oldu!" divanda birçok kadın dinlenildiğinde hem kızından ortaya çıkmış bu taptaze kadınsıyı babaya *sunan* hem de yeni bir biçim altında ensest yasağını yeniden uyandıran çifte mesajın rahatsız edici anı varlığını sürdürür.

Kız çocuğun, bir zamanlar babanın onurunu –fallik bütünlüğünü- temsil eden bekâretinin babaya ait olduğu-

nu ve geleneklerin evriminin bilinçdışı düzeyde muhtemelen bundan hiçbir şey değiştirmediğini unutmayalım.

Hayır, o cinsel değil!

Tüm ebeveynlerde kendi çocuk cinselliklerinin bastırılmasına bağlı olarak çocuklarının cinselliğini yadsıma vardır ve bu, ergenliğin gelmesine henüz zaman varken, bazen çok şiddetli biçimde çocuğun cinsel organının sadece bir cinsiyet organı olmadığını hatırlatır. Bu tür bir işleyiş "Hayır, bu cinsel değil"e benzeyecektir. Kimi ergen kızlar, görülür göğüslerle, kalçalarla yuvarlaklaşan ve onları kadın olarak işaret eden bu bedeni kabul edemezler: Cinsiyet organı herkesin gözünde cinsel hale gelir.

Jocaste, çifte annesel düzleme bir örnektir, çünkü belirli anları takiben bir ihlal içinde yaşadığını bilir ya da bilmek istemez. "Yeterince iyi" bir anneyi çocuklarına karşı kastrasyonun habercisi olmaya iten şey, işte bu bilgi-olmayan-bilgidir.

Dokunma, görme, işitme

Göz önüne almak zorunda olduğumuz üç tip duyusal algının önemi üzerinde durmak istiyorum. En ilkeli *dokunma*dır ve kökensel üç düşlemde de içerilmiştir. Anne – André Green'in[20] belirttiği gibi – hem babayla hem de çocukla zorunlu olarak temasta olması gereken tek kişi-

[20] André Green, *Les chaines d'Eros*, Odile Jacob, 1997.

dir. Dokunma yasağı, onun durumunda babanın himayesinde olan cinsel değerin bir bastırılışı üzerinde hareket edebilir. "Normal" bir histeriden o kadar uzakta mıyız?

Görme, bizi ilgilendiren durum içinde yani cinsiyet farklılığının travmatik algısının sonuçları bakımından en temel nesnesel ve narsisistik düzenlemelerin kullandıkları duyusal işlevdir. Birkaç yıl önce karşılaşmış olduğum ve başından bu yana bir başka kadınla giden kocası yüzünden iyi olmadığından şikâyet eden genç bir kadınla yakın zamanda yaptığım bir görüşmeyi çok kısaca anlatacağım: "Çirkinim ve bunun değişmesi için hiçbir şey yapmıyorum" diyor ve bir zamanlar baştan çıkarmak için kendisini gerektiği gibi *göstermeyi* bildiğini ekliyor. Bu "çirkinim" şikâyeti onda yeni bir şey. Kocasının bakışı sevilebilir kadın var oluşunun garantisi olduğundan, artık *onun* hoşuna gitmediği için kendisini çirkin *algılıyor*. Bu terk edilme vesilesiyle bir gerileme gerçekleşmiştir. Kendisine artık ilgi göstermeksizin ve de dikkat etmeksizin, tüm narsisistik yatırımını küçük çocuğu üzerinde toplar. İki yıl önce, bu çocuk doğduğu zaman onda saptadığım ve o zaman için oldukça banal olan şeyi anımsıyorum. Bana küçük kızının kendinde bir hiç olduğunu söylüyordu: Tamamıyla penis taşıyıcısı değerinin bir bağımlısı. Kendisini bütünüyle –var oluşun ölçütü- erkeğe gönderimde bulunma şeklindeki bu kadınsı eğilimi önceden belirtmiştim. Oysaki erkek, ayrılık durumunda daha çok kendi cinsel organını, kendi fallik

gücünü tartışma konusu yapar ve kendisini eşinin terk edişi yüzünden iğdiş edilmiş hisseder.

Mevzubahis son duyu elbette *işitme*dir, çünkü ödipal yasaklar dil yoluyla aktarılır; kastrasyon mesajı bastırma ve çocuk cinselliğini gizil bırakma sürecini tetikler.

Merkezcil hedefli bir dürtü

Kadınsı ve kadınlık: Kendisini gözler önüne seren, *yükselen, kadınlık*tır. Her iki cinsiyetin kaygılarını tedavi etmeye yönelik bilinçdışı savunma, *Kadınsının* kadınlığın örtüsü altında daha gizlice kurulduğu görülür. Bu, kadın kimliğine karmaşık, en azından çifte bir görünüş verir. Eğer kadınlık fallik olana gönderimli bir yüzey, bir bakış meselesiyse, kadınsı da anal ve ağza değin genital erojen bölgelerin bir oyuğu, Melanie Klein'a göre anneden ya da babadan gelsin, haset edilen her şeyi içeriye alan merkezcil hedefli bir dürtü meselesidir. Kız çocukta böyle bir oluşum söz konusuyken, kadınsının düzeninden olanla anneselin düzeninden olanı basitçe ayırt etmek kolay iş değildir. Anneyle olan ödipal rekabet, anneye özdeşimle çarpışır ve burada izlenebilecek şey ancak, Freud'un kız çocuğunun ilk nesnesiyle olan ilişkisinin daha sonra kuracağı tüm ilişkileri damgaladığı şeklindeki öne sürümüdür. Divan üzerindeki söylem iki bilinmeyenli denklem içinde yüzer gibidir: Vajina ve bambaşka bir tarzda da olsa rahim. Dışkılar, penis ve çocuk sadece birbirlerinin yerine geçebilir olarak değil, ayrıca iyice belli organlara açıkça gönderimde buluna-

maz halde görünür. Söz konusu olan tabii ki de kuramsal bilgi değil, bakışa hiçbir şekilde dayanamayan bir bilgidir. İşte bu, kendisi için cinsel organı görülür olan ve sahibinin uyarılıp-uyarılmama haline göre görülür biçimde değişikliğe uğrayan erkek çocukla asli bir farktır. Kız çocuk için sadece dışkılar, erotik değerlerine ek olarak *bedeninden* çıkıyor olarak gözlemlenebilirdir.

Böylece kadınsı, bilinçdışına yakın görünür ve bundan şüphelendirecek şey genç annenin dürtüsel boşalımı değildir. Ergenlik döneminden ve babaya yapılan duyurudan bahsediyordum. Adetler, özellikle anneyle söz konusu olan şeye göre büyüklerin dünyasına programlanmış girişi, doğurganlık vaadini ve bazen de anal utanca kapılmayı belirlerler. Analizde çoğu kez anal olanı genital olana, kendilik olanı bedene ya da annesel ruhsallığa bağlamanın ve de ayrıştırmanın yolu yavaş yavaş keşfedilerek, anallık üzerinden bir çalışma yapılabilir. Kadınsının analizi erkekte çiftcinselliğe girişi koşullandırsa bile, kendiliği ve ötekiyi çevreleyen çizgilerin görece bulanıklığı, belki de bir kadında bir erkekte olduğundan çoğu kez daha hoşgörülü bir şekilde varlığını sürdürür. Ama bu başka bir meseledir...

Çifte anahtar

Kadınlık, fallik olanın mantığını benimseyerek, fallikle oynamanın bir biçimi olacaktır.

İnsanların ellerinden geldiğince kat etmek zorunda oldukları güçlüklerle dolu yolda, cinsel organlarının

onları çoğunlukla nesneyle özdeşime ya da nesne ilişkisine taşıdığı annelerinin kadınsılığında kadınlık, bir dramdan ziyade komedi sergileyecektir. Anneyle kız arasındaki işbirliği yerine yerleşebilmiş ve annenin kadınlığı erkek çocuğun düşlemlerine az çok uzun zaman ve az çok özgürlükle kadınsı niteliklerle nasıl oynayacağını sunmuş olsa bile kadınlık, ödipal trajedinin şiddetinden hiç kimseyi esirgemez.

Kadınsı müzik daima anahtar olarak, bir yandan herkesin ruhsal düzenlenişine göre farklı biçimde ahenkli hale gelen fallik düzen ve diğer yandan kadınsı olan iki düzeyde mi olacaktır?

KAYNAKÇA

ANDRÉAS-SALOMÉ L., *L'amour du narcissisme*, Gallimard, 1980.

BRAUNSCHWEIG D. et FAIN M., *La nuit, le jour*, Editions de Minuit, 1976.

CHASSEGUET-SMIRGEL J., LUQUET-PARAT C., GRUNBERGER B., McDOUGALL J., TOROK M., David C., *Recherches psychanalytiques sur la sexualité féminine*, Payot, 1964.

FREUD S., "Les théories sexuelles infantiles", içinde *La vie sexuelle*, P.U.F., 1969.

WINNICOTT D. W., *La nature humaine*, Gallimard, 1990.

Bölüm II
ERGEN KIZ

İLK RUJ YA DA ERGEN KIZIN EBEVEYNLERİNDE KADINLIK KORKUSU

Lisenin çıkışından sonra 15 yaşındaki Marie ergenler için olan bir Merkeze başvurur ve evine geri dönmeyeceğini bildirir. Gece için konaklama ve eğer mümkünse yurtta çabucak bir yer ister. Karşılayıcılarla olan görüşme ve tartışmadan sonra Marie, ebeveynlerini bilgilendirmek, rahatlatmak ve kızlarını ertesi gün görmeyi önermek için telefon açmamızı kabul eder. Telefonda *annesi* umutsuzca

"*Eğer geri gelmezse kendimi öldürürüm*", *der.*

baba, çok kızgın

"*Eğer geri gelmezse onu öldürürüm*", *der.*

Bu iki cümleden itibaren burada yalnızca ergenlik krizini değil ama ergen olmuş bu kızın ebeveynlerini içeren üçlü bir kriz durumunu incelemeyi istiyoruz. Kızda, erkeğe göre daha doğrudan yaşantılanan bu kriz, kadınlığın reddinin Freud'un *Sonlanan analiz ve son-*

lanmayan analiz'in son bölümünde amansızca değindiği kuramsal ve klasik sorularını açıklıyor.

Şüphesiz kızlarının ergenliğe girişi yetişkinler için dinamik ve ekonomik bir topiğin yeniden elden geçirilmesinin tek fırsatı değildir ama bu rastlantı, tüm bu düzenlemeleri ve krizin kahramanlarını kısık bir gürültüde ya da göz alıcı bir şekilde bağlayan ve ayrıştıran karmaşık özdeşimsel ve nesnel oyunların bir bütününü oluşturan ergenlik krizinin bir parametresi olarak düşünmemiz için yeterince hatırı sayılır ve sistematiktir.

Düşüncelerimiz, yetişkin ebeveynlerin ve ergenlerin analizlerinden yola çıkmaktadır ama aynı zamanda ergenlerle olan terapötik görüşmelerde ve ebeveynleriyle olan karşılaşmalarda (bu Marie'nin vakasıdır) daha sıcak ya da daha taze aydınlanmalar elde etmişlerdir. Krizin etkin dramdaki ve acildeki patlayıcı tutumu öyleyse ana çizgileriyle, ergen olan ya da olmuş bütün kız ebeveynlerinde az çok mevcut olduğunu düşündüğümüz esas verilerin altını çizer. Kız ya da erkek olsun bu durumun öznesi için bir kriz vardır ama ayrıca ruhsal yaşamlarını altüst ettiği ebeveynler için de bir kriz söz konusudur. Ortak bir gizilliğin örtük ve bilinçdışı uzlaşması bozulmuş, klasik durum tersine çevrilmiştir. Şimdi çocuklar odada, ebeveynler kapıda yani her şey tersinedir. Bundan böyle kendilerine iyi kötü soru soranlar ve ebeveynliğine dair cinsellik kuramlarını hazırlayanlar ebeveynlerdir. Çocuksu cinsellik kuramlarında olduğu gibi ne doğru ne yanlış olan bu kuramlar, birden yeniden etkin-

leşmiş ilkel sahne üzerinde odaklanan düşlemselliğe tanıklık ederler. Artık büyük mağazadan satın alınmış leylekler ya da bebekler söz konusu değildir ama daha ham olan ve sadece ensest düşlemleri değil, daha incelikli olarak özdeşimsel düzenlemeleri de örten tecavüz ve fahişelik temaları söz konusudur.

Marie'nin ebeveynleri Paris'in çevresindeki bir ilçede küçük bir restoran yönetiyorlar. Anne mutfakta, baba kasada çalışıyor. Lisedeki saatlerinden sonra Marie de salonda servise yardım ediyor. Ticaret iyi yürümekte ve aile bu son aylara kadar sorunsuzca yaşamaktadır. Bir süredir Marie –bunu bize daha çok sakince açıklar- itiraz eder, çünkü babası dışarı çıkmasına, sinemaya, havuza gitmesine izin vermez. Marie çelişkiyi yerindelikle nükteler: "Gözümün tutmadığı bir sürü tipin olduğu bir salonda servis yapınamı istiyor ama kız arkadaşlarımla dışarı çıkmamı istemiyor. Ruj sürmemden ve kısa etek giymemden şikâyet ediyor". Ve soruyu babasına göndererek sonlandırıyor: "Ne istediğini bilmesi gerekirdi!"

Marie biraz yuvarlakça, küçük bir esmer. Yüzü hala çocuksu ama birkaç aydır görünür olarak erin (pubère) şekilleri var.

Diğer taraftan sınıfta iyi sonuçlar alıyor, okumak istiyor ama ne okumak istediğini henüz bilmiyor. Ortamına karşı isyankâr olmasa da babasıyla belirgin bir sorunu var: Babasının her akşam ona yaptığı bu "tekrarlanan sahnelerin" dinmesi için üzgün ama kararlı olarak kısa bir süre önce

aldığı başka şekilde yaşama yani yurtta yaşama kararının yarattığı sorun. Arkadaşlarından "Karşılama Merkezi'nin"[1] adresini öğrenerek, bir kaçış düzenlemeye kararlıdır ve gerek ahlaki bir yardım talep etmek "çünkü sevdiğimiz ebeveynlerimizi terk etmek kolay değildir" gerekse maddi bir yardım yani lisenin ve restoranın kapalı olduğu her pazar ailesine geri dönmeyi hesapladığı, çok uzak olmayan bir yurt bulmayı istemeye gelir.

İlk patlayıcı tepkilerini geçirdikten sonra Marie'nin ebeveynleri ertesi gün merkeze gelmeyi kabul ederler. Hiç kuşkusuz baba hemen tonlamayı verir: Kızgınlık, tehdit, kafayı üşütmüş kızına, merkeze, topluma vs. karşı suçlamalar... Etkisiz ve yenilmiş anne sessiz kalır ve ağlar.

Birlikte ve ayrı olarak yaptığımız aralıklı birçok görüşmeden sonra kaçışı ve çatışmayı iyi kötü daha az acıklı kılmayı başarıyoruz. Marie'nin hayal ettiği çözüm uygulamalı planda gerçekleştirilmesi zordu; diğer taraftan ölüm ve intihar düşlemleri durmaya başlamış gibiyken ayrılığı desteklemek tutarlı mıydı? Her biri kendi istediğini söyledi ve uzlaşma kabul edildi: Marie geri dönüyor, baba daha makul, anne daha mutlu oluyor ve bütün bunların hepsi eğitimsel etkinlik ölçüsünde -"aferin"- değerlendiriliyor. Yaklaşık bir sene sonra Marie arkadaşça bir ziyaret için merkeze uğrar ve bize "o

---

[1] (Frs.) Centre d'Accueil. Söz konusu olan « Points-Jeunes Paris » Karşılama Merkezi'dir. Beş sene hizmet verdikten sonra Paris Belediyesi tarafından masraflarının çokluğu öne sürülerek kapatılmıştır.

havanın hâlâ devam ettiğini ama babasının canını daha az sıktığını..." söyler.

Bu vaka sonuçta gayet sıradandır, ne ciddi bir semptom ne de kesin bir psikopatoloji saptanmıştır. Zaten sıradanlığı nedeniyle örnek teşkil eder ve çeşitli düzeylerde birçok açıklamaya izin verir.

Bu ebeveynlerin tepkisi yalnızca göz alıcı kaçış fenomenine özgü değildir, kaçışın gerçekliği onların ruhsal yaşantılarının içsel hareketlerini sadece dışarı yansıtınış ve açığa çıkarmıştır. Kaçışın belirtisel ve olaysal niteliğini bırakarak, bu ruhsal yaşamla ilgilenelim. Kültürel ortam ve ailesel grup tarzı için de aynı şey geçerlidir, bunlar da göreceleştirilmek zorundadır. Yapılanmış ve korunmuş gelenekleri olan aileler ister eski Katolik Fransız burjuvazisinden gelsinler ister Cezayir kökenli olsunlar, kızlarının ergenlik krizine karşı genellikle mal ve miras paylaşımını yöneten, kuşaktan kuşağa evlilikleri öngören, soy zincirini, akrabalık yapılarını kuran düzenlenmeler tarafından korunurlar. Örneğin, kızlarını kardeşin oğluyla evlendirme ya da zenginlikleri ve hisseleri birleştirme projesi hem bir simgesel düzeni, "soy ağacının" uyumunu hem de eşcinsel topluluğu ve varlıklı erkekleri çıkarlar ve kadınlar açısından güvence altına alır. Dram, bu düzenleniş rasgele topa tutulduğunda daha aşikârdır. Uygunsuz bir evlilik ve skandal, ebeveynin kültürel kalıbını elinden alır ve onu utançla kişisel sorunsalına gönderir.

Ekleyelim ki gebelik önleyicinin, arkasında gizlenebilecek bir ekranı elinden almasıyla bu sorunsal daha da açıktan belirir. Hap ve kürtaj böylelikle hamilelik korkusunu ve anne-kızın sosyal tacını biraz hükümsüz kılmıştır. Ebeveynlerin sorunu artık gerçekten bu değildir. Sorun kendisini aslen çocuk görmeye devam ettiğimiz bir yerde kadının belirmesi düzeyinde gösterir.

Ayrıca belirtelim ki hiç şüphesiz ergende olduğu gibi ebeveynlerde de tek bir kriz türü yoktur. Her biri ona maruz kalır ve onu kendi içsel imkânlarına, hikâyesine ve işleyiş şekline göre yönetir. Böylelikle ebeveynlerde bellek yitiminin kısmi bir kalkışını ve kendi çocukluklarının bastırılmışının yeniden canlanışını saptayabiliriz. Ebeveynlerin işleyişi tercihen karşı-yatırımlar üzerine kurulduğu zaman, bu karşı-yatırımlar duygusal şiddet patlamalarına ve dürtüsel yoğunluğa sebep olabilecek şekilde çözünürler. Diğer vakalarda, bastırılmamış, karşı-yatırım yapılmamış ya da ebeveynin çocukluğunda ve erinliği sırasında işlenmemiş olan şey, uyarılma duvarını (pare-excitation) ciddi düzensizliklere hatta somatik kazalara neden olacak düzeyde travmatik biçimde zorlayarak, bilinçli yaşama baskı yapar. Ama işleyişin bu çeşitli şemalarının ve somut durumların çeşitliliğinin berisinde önemli olarak beliren şey, "sonradanlıkların" "öncedenlikleri" (avant-coup) hoş görülebilir bir anlama bürüyerek, yeniden etkinleştirici, akıl almaz, zincirleme çıka gelişidir.

Her ebeveyn erinliğe değin ikinci bir sonradanlığa maruz kalır ve çatışmayla olduğu kadar topik düzenlemelerle elinden geldiğince baş edebilmek için –yıkılmış olarak ya da kurnazca- ekonomik düzeni değiştirmeye zorlanır.

Ebeveynsel krize bir başlangıç ya da önceleyici zaman belirlemek istediğimizde bir takım koşullar, algılar, sezgiler, sözel meydan okuyuşlar ve kaçak bakışlar arasından oldukça sistematik olarak iki duygu ve temsil bütününü, biri nesne kaybından, diğeri cinsellikten arındırılmış yolların yeniden-uyarılmasından ileri gelen ve birbirini tamamlayan bütünleri buluruz.

Kız çocuğunun erinlik dönüşümlerinin algısı ve bir kadının belirişi öncelikle bir çocuğun kaybını, narsisistik ve nesnel yatırımların nesnesinin kaybını imler. Şüphesiz kimse ölmemiştir ama bununla birlikte çalışılması gereken yaslar vardır. Örneğin kızın sadece bir çocukken dayanak sağladığı çeşitli yansıtmaların yası. Ergen kız, savunucu ya da kabul edici bedeniyle kendisini daha önceki yatırımların yerine -kolaylıkla ya da mecburi olarak- geçmeyen yeni bir nesne konumunda bulur. Sihirli yinelemeler, imgesel özdeşimler ve de aidiyetler alt üst olmuşlardır.

"Benim çocuğum" seslenişi çiftcinsellik ya da cinsel tarafsızlık düşlemleri de dâhil her şeye izin veriyordu. "Benim kızım" zaten daha yönelimliydi, "senin kızın" daha çok ebeveynlerin aşk ya da uyuşmazlık tarafındaki evlilik ilişkilerine tanıklık ediyordu. İyelik sıfatlarının dizisi her durumda söylenemeyenin eşiğinde duruyor:

"Benim kadınım". "Sen her zaman benim küçük çocuğum olacaksın". "Kadın-çocuk", "çocuğum, kız kardeşim" vb. türündeki formüller şoku dindirmeyi denerler ama özellikle güzel bir yadsınmaya ve idealleştirilmiş, çocuksul aşklara tarafsız kaldığı sanılan yeşil cennetin zamanının nostaljisine tanıklık ederler. Geriye dönük olarak idealleştirilmiş zaman ve ideal çocuk... İşte kaybedilen şey. Güzel bir nesneyi teşhir etmenin gururu, tüm-güçlülük ve narsisistik tamamlanmışlığın ölümsüzlüğü, adaklarının taşıyıcısı çocuğun kaybını her zaman telafi etmiyor.

En az ideal nesnenin kayıp yaşantısı kadar bilinçdışı olabilen temsil-duygu ikinci bütünlüğü, temel olarak o zamana değin gizli kalan dolaşımların yeniden cinselleştirilmesiyle damgalanmıştır. Kızın erinlik krizi yalnızca ebeveynlerin Oedipus'a değin adaklarını değil, daha genel olarak eşzamanlı ve çatışmalı özdeşimlerin, ilkel sahnenin çeşitli senaryolarındaki düşlemselliğini yeniden etkinleştirir. Oedipus'a değin, ön-genital çatışmaların yeniden dirilmesi, yeniden uyanmış ya da başka bir şekilde uyanmış libidonun yeni ekonomik düzeni: Savunmaların topik, niceliksel ve niteliksel yeniden düzenlenmelerinin nedeni.

Aslında üzerinde durmak istediğimiz, klasik rekabetler ve özdeşimler değil, bazen dramatik ve acılı bir şekilde kadınlık-edilgenlik düşlemleri etrafında ya da daha ziyade karşısında kurnazca oynanana gönderen şeydir. Kadın cinselliği, fallik düzenleme ve her iki cinsiyetteki kastras-

yon karmaşası konularında tartışırken, kızın ergenlik krizinin getirdiği bir fırsatla yani kadınlıkla bu yüzleşmenin ergen kızın annesi ve babası tarafından aynı tarzda tartışılmadığını saptamıştık. "Eğer geri gelmezse kendimi öldürürüm" diye haykırıyordu genç kaçağın annesi. Bu, tam tersine, kızının gidişiyle kendi annesi için nesne haline geldiği yeni yatırımları açığa vurmuyor mu? Anne için kızının kaçışı öncelikle bir aşk kaybına eşittir. Kızı başka bir yere gidiyor, başka birini tercih ediyor. Ve bu başkası baba değildir. Baba da kendisini bir o kadar terk edilmiş, yoksun bırakılmış bulur ki bu iğdiş edilmek değilse nedir? Kızın gidişi ayrıca narsisistik özdeşim nesnesinin kaybını gösterir: "Yatmaya" gitti, kendisine edilgence içeri girdirtmeye, öyleyse tecavüz ettirtmeye gitti. Bakire kızın anneyi koruduğu belki de hoş görülemez olan kadınlık artık kız-kadın tarafından oynanamayan bir roldür. Bu tabloda halen doğrudan suçluluk duygularını (benim hatam) ve özdeşim tarafından dolaylı (bu onun hatası, ben o olarak, o -kız- benim) ve utanç duygularını saptıyoruz. Fallik nesne yatırımı olarak kız, ortadan kaybolarak annenin kastrasyon düşlemini işaret eder. Ama biliyoruz ki annenin fallik düzenlenişi de çoğu kez sağlam değildir. Parçayı bütün için feda edememiş ve babanın bu durumda başarısızlığa uğramış penisine de tutunamamış olan anneyi, muhtemelen kendi babasına ve kendisi de ergen olduğunda babasının güçsüzlüğüne gönderir. Anne, en iyisinden nostaljik bir terk edilmişlik duygusunu tanıyacak ya da en kötüsünden öz-yıkıcı eyleme geçiş düşüncesine

sürükleyen depresif bir duruma dalacaktır. Fallik sistemin düzensizliği ve ailenin fallusunun bu kaybolu şu, suçluluğunu ve utancını daha fazla güçlendirip, onu arkaik annenin *imago*suyla karşılaştırdığı oranda eyleme geçişler öz-yıkıma sürükleyecektir.

Ergen kızların babaları bakışı yardıma çağırırlar: Şüphesiz kızlarının kadın olduklarını keşfettikleri bakışı ama özellikle, başka adamlarda kızlarına bakarlarken yakaladıkları bakışı. Böylelikle ötekinin bakışındaki olası cinsel arzunun algısıyla kızlarının kadınlığı yine tecavüz ve fahişelik düşlemlerini uyandırarak açığa çıkar. "Derslerin önemsiz, senin istediğin kendini becertmek ve fahişeyi oynamak". Babasının bu sözlerini aktaran Myriam bize daha ne kadar direnebileceğini bilmediğini açıyor. "Bana bunu öyle çok söylüyor ki kaldırımda bitireceğim, bir gün bunun olması gerekiyordu..." Babanın arzusuna onu korumak için boyun eğmek.

Söz konusu olan bilinçdışı arzunun yansıtılması ya da bu olası arzunun açımlayıcı algısı da olsa, babanın hiç kuşkusuz kendisini kapılmış bulduğu yer yasak bir arzunun kalıntılarıdır. Kıskançlık, zincirlerinden boşaldığında Oedipus'a dair yeniden uyanan bir arzuyu düşündürtür: Annesine sahip olmayı arzulayabildiği gibi kızına sahip olmayı arzulamak. Ama bu arzunun yanında öteki arzu, anne *gibi* olma yani edilgence erkeğin penisini kabul etme arzusu, bastırma engellerinin ya da yadsımanın düzenlenmelerinin ardında yeniden etkinleşmiştir. Baba için olduğu gibi küçük erkek çocuk için de böylesi bir arzunun tatmin

edilme "koşulunu" biliyoruz: Anne gibi iğdiş edilmiş olmak. O halde söz konusu olan, ergen kızın babasının kastrasyon kaygısının uyanmasıdır. Bu, kadın olan kızın babasının dürtüsel dengesini alt-üst eden bir uyanıştır, zira bu kız artık bir zamanlar ailevi ekonomide kadınlık korkusunun etkilerini engellemiş narsisistik fallik nesneyi oynamakta başarılı olamamıştır.

Ebeveynlerin kız bebek için düşlemleri, kızın vajinasının "fallik örtüyle" örtülmesine katkıda bulunmuştur. Sanki sevilen erkeğin cinsel organı üzerine yerleşen annenin âşık bakışı, bu erkeğin yatırım yapılmış cinsel organını (kız) çocuğun kendisine taşır. Böylece baba *ve* anne bu çocuğu kız olarak, fallik ve delinmemiş yani babanın kastrasyon kaygısını uyandırmayan olarak görebilirler. Üstelik sadece penis-çocuk eşitliği üçüncü terimi, anüsü ve vajinayı fazlasıyla yaklaştıran dışkıyı "unutturmada" işe yarayabilir.

Çocuğunu narsisistik ve fallik temsil olarak yatırımının örtüsünün altında, her şey zamanında ve yeterli imkânlılıklarla belirdiğinde, narsisistik olarak yoksun bırakıcı şeyden, karısını ya da annesini çağrıştıran bir kızla ilişkinin belirmesine geçiş yapılabilir. Yeteri kadar yüceltilmiş eşcinsellikte olduğu gibi karşıcinsellikteki yatırımlar ve doyumlar, babanın kızını düşlemsel bağlar yarattığı ya da bu bağları yeniden bulduğu bir erkeğe "vermesine" yani terk etmesine izin verebilirler.

Eğer böylesi koşullar babanın ruhsal yaşamında bir araya gelmemişse, arzulanan bir kıza özdeşimin ani teh-

likesi, kadınsı özdeşimle ilişkisindeki geri çekilmeyi nesneyi kaybetmeme gerekliliğiyle birleştirerek, hiç kuşkusuz gerileme-saplanma yönünde düzenlenmiş bir dizi savunmayı harekete geçirir. Öyleyse artık fallik nesne olmayan kız, öngenital biçim altında temel olarak anal türde yatırım yapılan nesne gibi geri kazanılabilecektir. O halde yatırımlar alanını baba için hoş görülebilir olarak yeniden düzenleyen şey, bu kızın gözetimi ve giriş-çıkışlarının kontrol altına alınmasıdır. Kontrol edilen, hâkim olunan kız kaybedilmemiş, böylelikle kastrasyon sorunsalından kaçınılmıştır ("Babam canımı daha az sıkıyor" diyordu Marie).

Bazen bu yeterli olur. Bu durumda anal gerileme zamanının nesneyle ilişkiyi koruduğunu, yatırımların hareketinin bir hazırlığını sağladığını söyleyebiliriz. Diğer vakalarda libidinal olarak sınırlanmış bu gerileme aşılmıştır: Yerinden oynatılan ve atılan, şiddetli yıkıcı dürtülerin dayanağı olan anal nesnedir. "Eğer geri gelmezse onu öldürürüm". Fallik nesne olarak ve itaatkâr kısmi-pislik nesne olarak kaybedilmiş kız, babanın zor durumda olan ruhsal düzenlenmesini bozucu var oluşuyla adeta inkâr edilmiştir.

Ve öyleyse söz konusu olan kastrasyon-dışkıyı atma yani yıkıcı oral ve anal dürtüleri birbirine bağlayarak hakaretlerin zincirinden boşalmasıdır.

"Benim için o artık boktan başka bir şey değil". Fatima'nın uzunca bir süre sakladığı cinsel karşılaşma keşfedilince, Fatima ileriye doğru bir kaçışla intihar eder. Erkeklerin aile grubu, ölümün sonlandırmaya izin verdiği sadist

taşkınlığı kestirerek sonuçlandırmıştı: " Ölmüş olması onun için daha iyi".

Edilgen bir arzunun aynasıyla aniden karşılaşan erkeksi ruhsal düzenlenişin bozuluşunu gösteren şüphesiz abartılı bu şekillerdeki böylesi ölümcül bir gerileme, Üstbenliğin yeniden cinselleştirilmesi yoluyla açıklanabilir.

Yetişkin olmaya hazırlanan kızın cinselliği konusunda ebeveynlerin tamamlamak zorunda oldukları ruhsal hazırlanışın olası başarısızlıklarının değişik etkileri üzerinde durmayı önemsiyorum.

Baba için anal gerilenıe olasılığının "bütün için parça" sorunsalını yeniden bulduğunu ve gerileme, nesneyle libidinal ilişkiyi koruyarak hâkimiyetin önüne geçtiğinde, feda edilenin parça-kız olduğunu saptıyoruz.

Anne için kızının vajinasının belirmesi, Oedipus'a değin rekabetin berisinde babanın ve kocanın penisini içeren arkaik kaygıları uyandırabilir. Ama annenin penis karşısındaki arkaik dürtülerinin korkutucu biçimde yeniden etkinleşmesi, babanın kaygısı sadist-anal bir gerilemeyle açığa çıktığı sürece olur. Suçluluk öyleyse onu suçun bedenini silmeye zorlar. Kendisi de kızının aracılığıyla bu dayanılmaz "vajinal açımlamanın" suçlusu olarak belirir. Böylece her şey, hep ya da hiç sorunsalında depresyon biçiminde devinir, sanki anne kızını yeniden karnına alabilirmişçesine.

Özetlersek:

Kadınılık bu uç vakalarda, ebeveynin cinsiyetine göre nesneyi ya da hem nesneyi hem de özneyi yok eden bir

süreci harekete geçirerek, her iki cinsiyette de kabul edilemez olarak belirir.

Baba için kastrasyon modeli yarısıtma yoluyla, Benliğinin korunmasını sağlayan gerileyici bir düzenekte kızın feda edilen atılışına izin verir. *Bütün için parçanın* feda edilişi sorunsalı: "Eğer geri gelmezse onu öldürürüm".

Anne içinse yitik nesne tam tersine bütünü yıkmak için melankolik süreci çağrıştıran bir geri dönmeyle yeniden özümsenir. *Hep ya da hiç* sorunsalı: "Eğer geri dönmezse kendimi öldürürüm".

Bu bitmeyen davanın üç başkahramanının -baba, anne, kız- her biri için kadınlığın korkunçluğu karşısında babanın anlam ve bakışa en yakın işlevlerinden biri olan -bir tek değil- fallik kurtara-bileni güvenceye almaktır. İyi durumlarda.

BİR KIZ ÇOCUĞA TECAVÜZ EDİLİYOR

Sıradan bir âşık psikolojisinin saptaması: Erkekler zevklerinden, eşlerinde kışkırttıklarını düşündükleri zevkten daha kolay bahsederler. Küçük erkek çocukları beden ölçülerini sanki kahramanlıklarını karşılaştırıyormuş gibi keşfeder, karşılaştırır ve ölçerler.

Zevklerinin bu şiddetli ve yoğun anında kadınlar, bunun gerçekleşmediği zamanlar hariç, konuşmazlar. Söylemlerin hatta teşhirin bu farklılığı bizi kadın cinselliği sorunsalına gönderir.

Ruhsalcinselliğin özelliği, her iki cinsiyet için de kendisini *diğerine göre* kavramaktır ve bu zaten Freud'un yapıtında açıkça bulunur:

1. Küçük oğlanı kastrasyon karmaşasına sürükleyen kadın cinsel organının görülüşüdür.

2. Kız çocuğu için de küçük oğlanın penisinin görülüşü, klasik olarak, aşağı yukarı aynı veriyi sağlar.

Yoksun bırakılmış çocuk ve cinsiyet farklılığı

Cinsiyeti ne olursa olsun uyarıcı, baştan çıkarıcı bir anneyle birlikte olan çocuğa geri dönelim: Çok küçük... İşte ortaklaşa kabul gören düşlemimizin çıkış noktası.

Bunun divandaki ya da koltuktaki yankılarını dinlediğimizde, düşlemin oluşumunun birkaç değere sahip olduğunu düşünürüz.

Yoksun bırakılmış *ve* cinsel çocuk: Eril ya da dişil, Freud'a göre penise sahip ya da değil ve daha sonra simgeselleşebilir hale gelmiş bir dünyada ruhsal yaşamı düzenleyen kastrasyon karmaşası.

Küçük kızı ilgilendiren Freudcu kuramı biliyoruz. Belki bir başkasını da biz önerebiliriz: Anne ve babaya değin bakışın *ayırıcı özellik* olarak penisin üzerinde takılı kalmayıp kız bebeğin bütün bedenini kuşatması ve *bütünü cinsel* olarak belirlemesi yani erkeğin ruhsal yaşamında olduğu gibi parçanın bütün için feda edilmesi sisteminde işlemeye elverişsiz olarak.

Anneye dair bakışın bu küçük oğlanın sevildiğini babaya ilettiğini düşünelim: Gelecekteki küçük adam baba

gibi, sevgili gibi penise sahiptir. Sonrasında kendisini ve oğlunu babanın ensestinden ve kıskançlığından (öldürücü) korumak için gelecek küçük Oedipus'a bu aynı babanın adına kastre edici duvarı önermek, anneye düşecektir.

Peki ya küçük kız? Baba-sevgiliyi ve *cinsel organını* kuşattığı aynı bakışla, kadın-anne kızını yatırım yapıcı bir bakışla kuşatır ve her zaman bilir ki aşkın ve cinsel birleşmenin dışında kadın cinsel organı -kendisinin olduğu gibi kızının cinsel organı da- kastrasyon kaygısını uyandırmamak için erkeklerden gizlenmelidir...

Bu kuruluşu takip edelim ve böyle donatılmış (küçük oğlan gibi) ve yoksun bırakılmış küçük kızın, anneye değin bakım tarafından kışkırtılan uyarılarla nasıl yolunu bulduğunu araştıralım.

Kızların gizil dönemi

Freud bunu bize cinsellikten arınma ve gizil döneme giriş olarak söyler. "İyi vakalarda" bu küçük kızın kadınlığını, bütünüyle fallik, babanın gururu olarak ve annesiyle eğlenceli bir suç ortaklığı yakalayarak onayladığını gördük. Gizil dönemdeyse oğlanlardan daha az "anal" olacaktır, özellikle babasının "göz bebeğidir" (baba tarafından küçük kızına yapılan fallik yatırımdan daha iyi nasıl bahsedilebilir?) Usludur ve kaba, pis erkekleri küçümser, aynı zamanda da kendisinin de özdeşleştiği bu gizil saldırganları az çok kıskanır.

İçe girme kaygısı

Sonra? Neden hepsi olmamak ama aynı zamanda *hepsi* olmak: Kız *ve* erkek. Bu, ön-ergenlikte ve ergenlik sırasında ılımlı ya da fazla gürültülü olsun, kendisinde hep tehlike olarak taşıdığı *içe girme kaygısına* karşı bulunan bir çözümdür. Henüz vajina değil, mümkün olduğunca az anüs, penis değil ama yine de erkekler gibi ve *dahası* kız, tam ve kaygan.

Çoğu zaman ıstıraplı ya da gizli düşsel bir eşcinsellik dönemi araya girer, sonra bir rüyada, düşlemde, sevilen kadın kılık değiştirmiş bir adam olarak ortaya çıkar (Marivaux, *La Léonore de Fidelio*, *Hofmannsthal'ın Le Chevalier à la rose*).

Böylece edilgen amaçlı dürtü hiç kuşkusuz ergen kızın yerine geçtiği "aynada", baştan çıkarıcı anneden penis taşıyıcısı erkeğe kadar yolunu bulur.

Kızdaki bu içe girme kaygısına erkek ergende kastrasyon kaygısı cevap verir. İkisi de bir süreliğine âşıklar oyununda çıkarlarını bulabilirler ve karşılıklı olarak farklılığı evcilleştirerek, aldatıcı biçimdeki benzerlikle baştan çıkarılırlar. Arkaik kaygıları uyandıran Oedipus'a değin sorunsal, her iki başkahraman için de cinsel birleşmenin sınavına çok çabuk itaat etmemekle yetinir (nesneye aşırı değer vermeyi narsisistik bir kazançla telafi eden, kısmen cinsellikten arındırılmış sevdalı şefkat).

Kökensel düşlemler ve çocuksu cinsellik kuramları

Çocuksu cinsellik kuramlarının hazinesine dâhil olan ve yetişkin cinselliğinin beslenmek için tükettiği cinsel birleşmenin sadist sahnesi, düşünce yoluyla oyuna ve egemenliğe izin veren şiddet içeriğini düşlemde bulur.

Burada betimlenen, küçük kızın bütünüyle fallik olmasının penis kıskançlığından sakınmasına yol açmasıdır. Anneye sahip olma-içeri girme özlemi olarak sakınılamaz penis kıskançlığı, fazla pişmanlık olmaksızın terk edilir. Böylece bütünüyle fallik *olmak*, (penise) *sahip olmanın* yerine geçer.

"Parkta kitap okumak için oturduğunda..."

Freud erkek torununun oynadığı makarayla ilgilendiğinde, nesneye kaybında olduğu gibi yeniden belirişinde de hâkim olan çocuk oyunu, ruhsal çalışmanın gerçek bir anlamını kazanır.

Freud için uzun bir süre boyunca bilinçli fanteziler, düş kurma ya da gündüz düşleri *neurotica* ile olan ilk gizli anlaşmalarını korumuşlardır. Neurotica'ya gelince, 1897'de terk edilmemiş ama ruhsal gerçekliği gerçeklikten ayırmayı sağlayarak, Freud için bütün bir ruhsal alanın psikanalitik araştırmaya daha da fazla açılmasıyla yeniden düşünülmüştür. Patolojik olanın tarafında damgalanmış fantezi de o zamanlar daha az şüpheli bir üne sahip değildi. Böylece histeriklerin, paranoyakların düşlemleri onların semptomlarından itibaren yeniden kurulmuştur. Çok sonraları 1919'da, "Bir çocuk dövülüyor" histeriklerin ve ob-

sesyonel nevrozluların analizleri sırasında yeniden bulunmuş ve yeniden oluşturulmuştur.

Freud, 1908 ve 1909'da, kastrasyon karmaşasını yerine yerleştirdiği büyük kuramsal anın iki makalesinde kadınsı düşlemleri anlatır. İşte birincisi: "Düşlemlerine dikkatli kıldığım kadın hastalarımdan biri, bir gün bana birden kendisini sokakta gözyaşları içinde bulduğunu anlatır ve ağlamalarının nedeni üzerindeki ani düşünceyle şu düşlemin farkına varır: İyi tanınan virtüöz (ama onun tarafından kişisel olarak tanınmayan) bir piyanistle bir aşk ilişkisi kurmuş, ondan bir çocuk sahibi olmuştu (çocuğu yoktu), sonra onun tarafından bu çocukla birlikte sefalet içinde terk edilmişti. Hikâyenin bu yerinde gözyaşları fışkırmıştı". İkinci düşlem şöyle anlatılır: "Parkta okumak için oturduğunda, elbise ayağını gösterecek şekilde kaldırılmış, bir adam ona yaklaşır ve yanaşır ve sonra onu sevişmek için başka bir yere götürür". Freud tanık olduğu histerik ataktan, bu kadın hastanın "baştan çıkarma düşlemi" diye adlandırdığı şeyin sonucunu çıkarmıştır.

Bilinçdışı düşlemin hazırlanması olarak gündüz düşü

1908–1909 sıralarında Freud histerik hastaların bu düşlemlerini ya da fantezilerini belirttiğinde, histerik semptomdan ya da bilinçli düşlemden, işlemekte olan bilinçdışı düşlemi çıkarmayı sağlayan yorumsal yolculuk üzerinde ısrar eder.

Birinci gündüz düşünün dramatik olarak sonuçlandığını imlemek ilginçtir: Oedipus karmaşası - kastrasyon karmaşasının eklemlenmesine tamamıyla uygun bir yapıyı yeniden buluyoruz: Virtüöz ona bir çocuk yapar, arzunun gerçekleşmesi ve sonra cezanın gelişi: Çocuğuyla beraber terk eder: Aşk kaybı burada kastrasyonun yerine geçer.

Fallik evrede kastrasyon düşlemi erkeksi düzenlenişi oluşturuyorsa da, baştan çıkarma hatta tecavüz düşlemi neredeyse süreğen biçimde kadınlığın özümsenmesinin altında uzanan düşlemlerdir.

Önce mastürbasyona değin yasağın dile getirilişini, sonra ergen fantezisini kapsayan klinik bir örnek anlatacağım.

"Dokunma ufaklık"

Değineceğim bir kadın hasta için babasal ikaz, divanda yeniden bulunan bir anıyla dile getirilmişti. Yasaklama? İlginçtir ki bu hasta bunu o zaman böyle hissetmemiş, elle dokunmalarını artık insanların içinde yapmamaya özen gösterse bile hiçbir zaman kesmemişti. Daha ziyade babaya değin ikazda duyulan *endişeli bir ihtimamın niteliğini* belli belirsiz hatırlıyordu ve bununla din adamı ayine geldiği zaman tapınma aletlerine dokunma yasağı arasında bir çağrışım kuruyordu: Onlar kutsaldılar, kirletmemek gerekiyordu. Ve babaya değin cümlede kendisinin dokunmaması gereken bölgesi ona böylelikle *kutsal* olarak belirmişti. Sesteki bu endişenin

derecesi ona her zaman, şüphesiz onu ilgilendiren bir konuda olsa da, dikkate alınacak bir şey değilmişçesine babasının kendisini ilgilendiriyormuş gibi gelmişti. Üstelik yasaklama işe yaramış olmalıydı, çünkü eğer bedeni onu ilgilendiriyorsa da "arkanın arkası ve önün arkasının" uzun bir dönem boyunca gerçekten *ona ait değilmiş gibi geldiğini* anımsıyordu. Gizli bir anoreksi ve yıkanma takıntısı gizil dönem boyunca ilk otoerotizin dalgasının duruşunu takip etmişlerdi.

Ergenliğinde yeniden cinsel hazzı keşfetmişti. Onu uyaran ve zevklendiren gündüz düşlerinin içeriğiydi. Öyleyse gerçekten de kendisine anlattığı bir hikâyeyi değişik şekillerde yeniden buluyordu. Divanda bunları düşünürken, hazzı başlatanın ortak tema üzerindeki bu değişiklikler olduğu hissiyatındaydı. Analizde bu hazzı çok sonraları müzikal bir parçada çeşitli makamlar etrafında yeniden bulduğu bir temadan aldığı hazla çağrıştıracaktı.

Düşlemlerinin ana çekirdeği şuydu: Bir grup atlı adam başka güzel kızların arasında kendisinin de bulunduğu bir şatonun içine giriyorlardı. Bu hep eski bir dönemde ya da dahası adamların uzaklardan gelen yabancılar olduğu ya da yabancı bir ülkede geçiyordu. Süvariler, değişmeksizin, eşlerinin üzerlerine çullanıp çığlıklarına rağmen onları soyuyorlardı. Kendine ayırdığı değişen şey yazgısıydı. Bazen kendisi ve barbarların şefi arasında aracılık eden yardımcıları tarafından korunuyordu, sonra barbarların şefi onun önünde eğiliyordu ya da aynı şef eşlerine uyguladıkları şiddeti affetmesi için

ona yalvarıyordu. Sonuçta, şef de hassas ve incelikli bir adam olarak hatta ona aşkını ilan eden bir adam olarak beliriyordu.

Uzun zaman bastırılmış bir değişken, daha zor olarak analizde yüzeye çıkacaktı: Şef onu şiddetli biçimde herkesin önünde soyar, içine girer, sonra buna rağmen affetmesi için ona yalvarır.

Yeniden hatırlanan bu düşlem, bu hastaya mastürbasyona değin yasağın, çocuksu cinsel kuramları aşarak da olsa onları erinliğin dürtüsel dalgasıyla taşmış halde yeniden ele aldığı anı yeniden bulmasına izin vermişti. Tecavüz düşlemi, edilgen olarak içine girilmiş olmak cinsel birleşmenin sadist kuramını *düşüncenin etkinliği* biçiminde yeniden ele alıyordu.

"Pis"in anti-tezi olarak "kutsal" kendisini düşlemin neredeyse bütün değişkenlerinde öncelikle onun için saygınlıkla dolu olan (babasının da öyle olmasını arzu ettiği gibi) ama Oedipus'a değin kişilikten yeterince uzaklaşmış bir adama esinlediği *saygıda* yeniden buluyordu. Bu adam ne babası ne de iki kardeşinden biriydi, bir yabancıydı...

Diğer kızları yardımcıları rolüne indirgemek tabii ki de büyük kız kardeş karşısındaki rekabet dileklerini gerçekleştiriyordu. Anneye gelince, o var olmuyordu bile. Düşlemde kraliçe, prenses olan ve her durumda "saygınlığa layık" olan hastanın kendisiydi. Böylece bir zamanlar yalnızca diğerleri arasında biri olmanın ve hiçbir zaman ailede en önemli olmamanın, uzun zaman çok küçük olduğundan büyük kardeşlerinin ebeveynleriyle

paylaştıkları değerli hazlardan yoksun olmanın hissedilen kırgınlığına bir onarım buluyordu.

- Soyulan ben değilim ama diğerleri. Böylelikle teşhirci arzuya mesafe konulmuştu.

Suçluluğa gelince, düşlemde affedilmek için ona yalvaran adamın üzerine yansıtılmıştı. Sahnenin bütün kişiliklerine bilinçdışı olarak özdeşleştiği bir rüyada olduğu gibi. Ayaklarına kapanan savaşçı yalnızca Oedipus'a dair dilekleri tatmin etmiyor, aynı zamanda çocukluğu sırasında erkek kardeşlerine karşı duyduğu rekabetin hoşa giden bir çıkış yolunu da gerçekleştiriyordu. Onlar gibi annesini baştan çıkarabilecek bir adam olmak.

Mastürbasyona değin böylesi bir düşlem kadınların analizinde sıklıkla belirdiği şekliyle temel bir işlevi doldurur gibi gözükür. Gündüz düşünün bu kendiliğinden hazırlanışı *edilgen* amaçlı otoerotizmi etken bir egemenliğin göstergesi altına yerleştirir. Böylelikle böylesi bir düşlem, Benlik tarafından hoş görülemez takıntılı bir düşünce olarak hissedilmediğinde, edilgen amaçlı dürtünün özümsenmesinde önemli bir rol oynar.

Yer değiştirme sayesinde (bu artık anne değildir, baba değildir, bir yabancıdır) içe girmeyi evcilleştiren *tecavüz düşlemini* yeniden ele aldığımızda, bu zevk verici ve zorlanmış edilgenliğin otoerotik imgeleminin, cinsel birleşmenin alıcı etkinliğinin yolunu hazırladığını görürüz. Bu sayede yeni imkânlar ama aynı zamanda da yeni zorluklar belirir.

Orgazm ve "kendiliğin kaybı"

Arjantin Psikanaliz Derneği'nden Alcia Mariam Alizade'nin bir makalesi[2], kısmi ve hazırlık niteliğindeki dürtülerin özümsenmesinin, klitorise dair uyarılmanın (erkeksi?) eril orgazmdan epeyce farklı olan bir orgazmın dalgalarını harekete geçirici değişik zamanlarını açıkça betimliyor. Beden ve ruhsallık bütünüyle kayba, tam da kontrolü bırakmanın tehlikesine ve gerçek bir kişilik/kişiselleştirme kaybıyla birlikte sınırların kaybına sürüklenirler. Zorluklardan bahsetmiştim. Zorluklar tabiî ki sınırların bu kaybında, Benliğin sınırlarını aşabilecek kişilik kaybının yaşantısındadır. Zevklenmek o halde erkeksi orgazmın göreceli hâkimiyetinden ziyade memeye doymuş çocuğun zevkini çağrıştıran bir zevk âlemi olarak hissedilmiştir. Erkeksi türdeki zevk talep edildiğinde, bu tam da Benlik için hoş görülemez olanı, kendiliğin kaybını hatta *çocuksu* duruma korkunç bir geri dönüşü, *annesiyle beraber* yoksun bırakılma olarak yaşanan kadınsı zevkin tehlikesini önlemeye gelebilir.

Anneye değin "zamandan kopma" olarak aybaşı

Bedensel akışın gizli zevkinin kadınsı fırsatlarının ilklerinden biri aybaşına değin akıştır. Aybaşının endişe verici, iğrenç görünüşünden bahseden onca yazıyı ve de gizemli olarak değer verici, değerli görünüşünden bahseden yazıların azlığının şaşırtıcılığını hatırlatmamak

---

[2] The Erogenous feminine body, its taboos ans its orgasms (Erojen kadınsı bedenin tabuları ve orgazmları) (yayınlanmamış makale).

elde değil. Bunun sebebi acaba aybaşı halinin erkekte çoğu kez kastrasyon endişesini çağrıştırmasından mıdır?

Hayatın umudu, doğurganlığı, yaşamın gizemiyle yakınlığı olarak yaşanan kırmızı bolluğu, kan. Aynı zamanda anneyle olan eşzamanlılıktan ilk arınmayı belirten aybaşı. Annesel düzene itaat eden (ya da ayaklanan, aynı yere çıkar) anal ya da sidiksel bağışıklıktan kesinlikle farklılaşıp, *kendi* ritmine göre aybaşı olmak.

"Aybaşı olan büyüklerin" gururunu ve kendilerini "gecikenler" olarak hissedenlerin kaygılarını da unutmamalı.

Ailede yeni bir kadın

Şurası gerçektir ki aybaşı hallerinin bu belirişi erinliğe ermiş kızın etrafındaki çevrenin karmaşık tepkilerini harekete geçirir. Kimileri yerleşik dengeyi ansızın durdurabilirler. Ailedeki bu yeni kadın, cinsiyetli ama cinsel olmayan kız çocuğu konumundan yani bastırmanın bu zamana kadar izin verdiği konumdan artık yararlanamaz. Her iki cinsiyetteki "kadınsının reddi" öyleyse az çok ağır basarak, bu yeni şeklin kıza sağlayacağı konum üzerinde -haz ya da utanç- etkili olacaktır. Bu zamana kadar başkalarının ve kendisinin bakış oyununda fallik olan bedeni artık her ay kanamaktadır: Ya tiksindirici bir *yara* gibi ya da hoşa giden otoerotik bir *kaynak* gibi.

Ötekiye özdeşim

Aşk, sanat eserine benzer. Eş ya da sanatçı, öteki yoluyla kendi ilk otoerotik gamının karışık bir karmasında ötekinin gamıyla zenginleşerek zevklenir: Narsisizm *ve* nesne.

Konusu batma, kıyım, yamyamlık sahnesi olan bir film, bir tablo ya da bir heykel seyrederken neden zevklenebildiğimizi anlamamıza yardımcı olabilecek şey.

"Ötekinin" estetiği o halde kısmi dürtülerin, izlemeci kısmi dürtünün üstünlüğüne kaçamak geçişini dayanılabilir (izin verilmiş) kılar. Korkuyu harekete geçirecek korku filmiyle, izleyicinin zevkini kışkırtacak korku filmi arasındaki ince farklılık: Peter Greenaway'in *Drowning by numbers* filminin ardı ardına gelen cinayetleri, izleyici için eğer sıkılmayı "tercih etmediyse" zevklendiricidir. Marco Ferreri'in *La Grande Bouffe*'unun seyri haz, estetik, komedi, korku ve alışıldık oburluk arasında ritmik olarak zevklendirici, bilgiç bir denge oyununu kışkırtır. Sadece yemeklerden bahsetmiyorum, bedenlerden, diğerleri gibi insanlardan da bahsediyorum; aylak ölümı. Estetik bunu böyle önerdiği için mi seyircinin zevki bu şekilde "kışkırtılmıştır"?

*O'nun Hikâyesi*ne bakalım: İçeriği "giydiren" düzyazı, erkek ya da kadın okuyucuda cinsel uyarılmaya neden olur. Sunulmuş, kullanılmış, alaya alınmış bir kadının hikâyesi. İşte Freud'un hakkında hiçbir şey bilmediğini söylediği (?) kadınsı zevkin ve de hiç şüphesiz erkeksi zevkin yanındayız.

"bittiğinde, her şey yeniden başlar..."
(Aragon)

Zevk güzel geçen bir rüya gibi mi olacaktır? Eğer rüya uykuyu koruyorsa, ruhsal yaşamı da zevk mi koruyacaktır? Yazgısının en güzeli, bir sonraki sefere kadar unutuş mu olacaktır?

AYNI VE ÖTEKİ:
ERGEN KIZDA EŞCİNSEL DEVİNİMLER

Bir Acil Karşılama Merkezi'ndeki psiko-eğitim ekibinde her iki cinsiyetten 18 yaş altındakilerle çalıştığım beş seneye değinirken notlarımı inceledim. Baskılanmış ya da etkin, bilinçli ya da bilinçdışı eşcinselliğin ortaya konulan sorunun ya da çevrelerine sorun yaratanın ön sıralarında olduğu bir düzine erkek ergen saptadım.

Kızlarda benzer hiçbir şey yok. Yalnızca iki ergen kız, biri bir kadın öğretmen için, diğeri de yaşça daha büyük bir kız arkadaş için bağlanmaktan söz etmişlerdi. Her iki vakada ergenlik krizi doruk noktasındaydı. Cinsel gelecekleriyle ilgili hiçbir şey önceden yargılanabilir durumda değildi. Bu tür bir sevgi yatırımı üzerine tekrar değineceğim.

İlk açıklamam öyleyse ergendeki eşcinsellik sorunsalının erkektekinden çok kızdaki gizli, cinsel olarak daha az etkin niteliğine bağlanacak.

Bu Karşılama Merkezi'nde babanın kızının düşlemlenen ya da gerçek cinselliğine olan tahammülsüzlüğü çoğunlukla şiddetli görünüşler alıyordu. Bu kızların hiçbiri, belki de naif olarak kurgulayabileceğimiz gibi, karşıcinsel nesne seçiminden babanın sadist ve değersiz imgesi yüzünden sapmıyorlardı. Tam tersine, ebeveynlerde ergen kızın cinselliği tarafından kışkırtılan Oedipus'a dair yeniden canlanış, kızı sanki dışsal nesne onu ebeveynlerin ensestüel yakınlığından koruyormuşçasına olabildiğince hızlı karşıcinsel etkinliğe yönlendirir. Böylelikle ergen kız, ailevi düzenlenişte eksiksiz olarak yerini alan gerilemeci sadomazoşist bir ilişkinin yinelemesinden -çoğunlukla başaramaksızın- kaçmayı dener gibidir.

Kendimi çoğunlukla psikanalist pratiğimde belirenle sınırlayarak, etkin hatta istenen eşcinsellikten söz etmeyeceğim. Ergenlikteki bu etkin eşcinselliğin daha ziyade seyrek olduğunu ve çoğunlukla derin bir depresyonla savaşan narsisistik bir düzenleniş, anneye yönelik susturulamaz bir aşk talebi olduğunu düşünüyorum.

Burada ergen kızların eşcinsel düşlemlerine, olası şefkat işaretinden başka bir şeyin yani eylemin eşlik etmediği düşlemlere bağlı kalacağım. Sadece ergen kızların terapilerinde değil, aynı zamanda yetişkin kadın hastaların analizinde de karşılaşılan düşlemlere değineceğim. Ve bahsimi daha iyi konumlandırabilmek için her şeyden önce ergen kızların ve erkeklerin cinselliğe dair tutum farklılıklarını hatırlatacağım. Erinlik öncesindeki ya da erin erkeklerin birbirlerine erillerin avundurucu

camiasında cinsel organ hikâyeleri anlattıklarını biliyoruz, bunu dobra, açık saçık kelimelerle yaptıklarını da. Penislerinin cinsel ilişkilere yönelmiş bir organ olduğunu bilirler. Kızlar içinse bu daha farklı geçer ve söylenir.

Liselerin karma olmadığı zamanlarda, sınıftaki diğer kızlardan daha gelişmiş ve her ikisi de erinliklerinde daha önde olan güzel ve kadınsı iki ergen kız birbirlerine karşılıklı olarak "kuyruğunu" diye sesleniyorlardı. Ne düşünmeli? Freud'un bize öğrettiği gibi penis isteğini mi? Ya da her birinin erkekler ve kadınlar için baştan çıkarıcı *ve* baştan çıkarılan nesne olmaktan zevkleridiği karşılıklı narsisistik yansıtmayı mı? Anal olmayan, delinmemiş bir nesne. Ebeveynlerden her birinin kendi Oedipuslarının yeniden canlanmasında, ergen kızlarını küçük kızlarını gördükleri şekliyle görmeye devam etmekte anlaştıklarını düşünebileceğimiz anlamda fallik bir nesne: Bütünüyle güzel ve çekici, vajina-penis dolaşımının *dışında* ama annenin ve babanın bedensel narsisizmine ödünç verdikleri parıltıya bürünmüş olarak. Babanın gözünde annenin bedensel narsisizmine, annenin gözünde babanın fallik narsisizmine ödünç verilmiş ışıltı olarak...

Denise Braunschweig ve Michel Fain'in "Vajinanın birincil bastırılması" üzerindeki kuramsallaştırmasına dâhil olabilecek bu hipotez, kızın psiko-cinsel gelişimiyle ilgili iyi bir açıklama sunar: Her biri için bedenin bütününde ötekinin narsisizmini yansıtarak, iki ebeveynin ara-bakışında yatırım yapılmış olmak. Kadının narsisizmi onu tamamen örten bir narsisizmdir; erkeğin

narsisizmiyse her zaman en kuvvetli biçimde yatırım yapılmış olarak penis-fallus etrafında odaklanmıştır.

Yukarıda bahsettiğim Karşılama Merkezi'nde kabul edilen bir ergen kızın annesi bana oğlu ve kızının kendisi için temsil ettikleri şey arasındaki farklılığı anlatmayı deniyordu: "Bir oğlan, diyordu bana, bir oğlandır, bir kız her şeydir". Her şey ne demek? Söz konusu olan büyük olasılıkla ebeveynlerin ve kızın bilinçdışındaki bedenin *bütünü*dür. Penis taşıyıcısı olan oğlan içinse sorunsalın oldukça farklı olduğunu, parçanın bütün için pazarlığının gerilemesi-saplanmada az çok mevcut ve her zaman öncelikli olduğunu biliyoruz.

Kastrasyon karmaşasından bahsetmenin diğer bir tarzı: Birbirlerine "kuyruğum" diye seslenen iki ergen kızın kendi aralarında, her birinin öteki olan aynının bakışında yansıdığı –şüphesiz amaç bakımından baskılanmış– eşcinsel bir ilişki. Bu baskılanmış eşcinsellik belki de nesne değişimine ya da daha ziyade benzerin aşkından ötekinin aşkına geçişe izin verecek, daha kolaylıkla demir atılmış ve daha az masraflı bir gelişim olacaktır.

Anais, histero-fobik hasta, analizde bütün bir okul senesi boyunca (on iki-on üç yaşlarındayken) kendisinden biraz daha büyük olan sınıf arkadaşına adadığı gizli tutkuyu yeniden bulur ve bu aşkın bütün düşüncelerini meşgul ettiğini hatırlar. İkisinin de ait olduğu gençlik grubunun bir kutlaması sırasında her ergen kız bir hediye hazırlamak zorundaymış. Anais, yazgının ona kalbinin seçilmişini seçtirmesi için bir ayarlama yapar ve

bu kıza Ronsard'ın şiirini sunar: "Sen iyice yaşlanınca, mumlu gecede".

Senelerce sonra analiz Anais'e sınıf arkadaşı için duyduğu aşkın, o dönemde çok kötü bir ilişkisi olduğu annesine karşı duyduğu aşkın bir yer değiştirmesi olduğunu keşfetmesine izin verir. Anais gerçeklikte annesine saldırıyor ve itiyorsa da, bu yer değiştirmiş aşk etrafında annesinin yerine geçene -pişmanlıkla düşünmenin fazla çift-görünümlü şekliyle- gelecekteki yaşlılığında kızının ona yöneltmiş olduğu aşkı öneriyordu.

Bu aşırı sevgi yatırımını takip eden senede Anais gençlik hareketini değiştirir ve erkeklerle karşılaşır. Sınıf arkadaşı için duyduğu ilgi biraz silikleşir ve bu sınıf arkadaşının kendisine yaklaştığı, onu sevdiğini söylediği ve aslında bir erkek olduğunu açıkladığı bir rüya görür. Uyandığında, ergen kızını daha sonra yetişkinliğinde divanda yeniden oluşturacağı bir duygusu vardır: "Kendindeki şeyler birbiriyle birleşmişlerdir". Takip eden dönemde bu sınıf arkadaşının kendisine bir hayli sıradan ve farksız davrandığını hissettiğine şaşırmıştır.

Yetişkin bir kadının analizinde yeniden bulunan ergenlikteki bu an, tutkulu ve amaç bakımından baskılanmış eşcinsel yatırımın, karşıcinsel yatırımı hazırlayabileceği bir tarzını işaret eder. Rüyanın dileği, sevilen kızı âşık bir erkekle yer değiştirerek, kadınsı nesneyi birini diğerine dönüştürerek erkeksi nesne için terk etmeye izin verir. Rüya Oedipus'a dair bir suçluluğun uyanışını sakındırmayı

deneyerek ve her ikisini tek bir nesnede koruyarak, annenin baba için terkini önlemiş oluyordu.

Başka bir an, yetişkin bir kadın hastanın analizindeki aynı sorunsalı yeniden bulmaya izin verir.

Béatrice olarak adlandıracağım bu hasta, tüm çocukluğunu soğuk ve mesafeli bir anne tarafından hiç doyurulmamış bir aşkın arayışında yaşamıştır. Erken yaşta yatılı okula yerleştirilen Béatrice, gizlice onunla meşgul olan din kadınlarından birini tutkulu olarak sevmiş, aynı zamanda küçük kilisedeki sunağın üzerinde masmavi ve bembeyaz yükselen Sulpice tarzı bakire heykelinin önünde diz çökerek uzun saatler geçirmiş. Betimlemesinde dil sürçmesi yaparak "Bakire"nin yerine "kamış" kelimesini telaffuz etti[3]. Çocuğun ve daha sonra ergenin sevdiği anne cinsel hayatı olmayan, ideal ve koruyucu bir anneydi ama aynı zamanda ereksiyon halindeki penis de bilinçdışı olarak oradaydı. Böylelikle bakire-kamış'ın hayranlığı, Béatrice'in anlamını kabul etmekte Anais'den daha fazla zorlandığı bir uzlaşmayı gerçekleştiriyordu.

Bunu daha iyi anlayabilmek için Béatrice'in henüz erinlikteki bir perde-anısını anlatacağım. Bir doktor tarafından çıplak olarak muayene edilmiş, daha sonra doktor annesiyle uzun süre baş başa kalmış ve Béatrice buna büyük bir öfke duymuş. Analiz, doktorun önünde kendisinin hissettiği uya-

---

[3] (Fr.) Verge « kamış », Vierge « bakire » anlamlarına geliyor (ç.n.)

rılmayı annesinin de hissettiğini imgeleyerek, duyduğu kıskançlığı yeniden kurdu. Béatrice için annesini uyaran erkek olmamanın kıskançlığı, onu erkeklere karşı nefretsi bir rekabet durumunda tutuyordu. Bu rekabet, cinsel şeylere ilgi duymak için fazlaca mükemmel olan babayı dışlıyordu. Eşcinsellik yalnızca düşlemlerde gerçekleştirilmiş olsa bile, ideal imgesel ilişki gibi görünüyordu.

Böylelikle Béatrice Freud'un betimlediği anlamda penis isteğine yani -bunu duymanın kesinlikle temel olduğuna inanıyorum- anneyi tatmin etmek için organ olarak penis olma isteğine uygun olacaktır.

Belki de Béatrice'in hissettiği uyarılmın, ona vajinasını ve annesinin vajinasını oldukça erken açımladığı savını ileri sürebiliriz.

Gerçekten de ergen kızdaki (ve hatta bazen daha sonra yetişkin yaşamında) vajina ve penis genital organlarının histerik tanırımazlığının göreceli ısrarının sıklığına şaşırıp, bunun içe girme kaygısından olası bir edilgen alıcı yatırıma geçiş zamanını barındırdığını düşünebiliriz. Bu durumda çoğunlukla karşılıklı narsisistik bakıştan başka cinsel temas olmaksızın, aynadaki eşcinsel yatırın zamanı bir süre boyunca ergen kızın ne anal ne de vajinal olarak delinmemiş, parıltıyla donatılmış bir yüzey ve sahip olmak anlamında değil ama olmak anlamında kadınsı ve fallik olarak güven verici imgesine uyar.

Babası Julie'ye "sen benim çiçeğimsin" diyordu. Çiçek: narsisistik kılınmış babaya değin cinsel organ. Julie, on dörtlü yaşlarında genital organların dolaşım dışı olması koşuluyla, erkeklerin olduğu kadar kızların da hoşuna gitmekle meşguldü.

Julie ayrıca kasabanın kutlamasında en yakın arkadaşlarıyla silahşör kılığına bürünse de erkeklerin hayranlığını harekete geçirmekten mutluydu. Bu babaya özdeşimdir ama belki de Julie'nin bu kılık değiştirmede aradığı daha çok babanın kendinde narsisistik olan penis-fallusuna özdeşimidir.

Ergen kızdaki bu erkeksi kılık değiştirme tarzının bazen de kadınsı baştan çıkarmanın doruk noktası olduğunu eklemek gerekli mi? Söz konusu olan kadınsı olmamak değil ama vajinal olmamak, delinmemiş olmaktır. Böylelikle küçük kızın kadınlığı belki de kendisi ve diğerleri için bir korunma olarak anlaşılacaktır: Hoş görülmek için henüz fazla kaygı verici olan arkaik düşlemlerin taşıyıcısı genital organların içerdikleri içe girme ve erkeği iğdiş etme korkularının uzaklaştırılmasıyla tatmin bulan ergenliğin yeniden gündeme gelen korunması.

Genç erkek ergen de bir zaman genç kızla aynadaki az farklılaşmış, kastrasyon kaygısını ve yıkıcı olarak hissedilen olası bir sadizmin serpilmesini gizilleştiren ilişkiden yararına düşeni bulmuştur.

Bu baskılanmış eşcinselliğin gündemde olmadığı ya da daha farklı gündeme geldiği vakalar da vardır. Ergen kızın

annesinin şu düşüncesinden yola çıkacağım: "Bir erkek bir erkektir, bir kız her şeydir". Anne için her şey. Bana öyle geliyor ki bazen parçalara ayrılma ve terk edilmişlik yaşantısının etkin karşıcinsel zamanından sonra ikincil olarak yerleşen ve salt kadınsı eşcinsel seçime götürebilen sorunsal tam da orada yer almaktadır.

Penis, dışkı, çocuk simgesel denkliklerinin oyunu, özellikle ergenlerde gördüğümüz şekliyle ebeveynlerle birlikte etkileşim içinde hareket etmeyi sağlar ve önemli olan da bu oyunun donup kalmamasıdır. Ebeveynler de ergenin ruhsal yaşamındaki tersine döndürülebilir bu oyunda sırasıyla penis, dışkı, çocuk olmak üzere kısmi nesnelerin yerlerini alabilirler.

Kızın anne tarafından babanın fallik parıltısı olarak adlandırdığım şekliyle yatırım yapılmamış olması, dışkının oyuna dâhil olabilmesi için analliğin yeteri kadar esnek olmadığı, depresyon ve birbirine karışma arasında az çok mevcut bir kaygı etrafında salınan bir sabitlenme tehlikesini taşır.

Baba, kızıyla olan ilişkisinden ziyade anne tarafından yapılan yatırımda namevcuttur.

Tüm-güçlü veya zarar verilmiş olarak hissedilen anne, telkin edilesi ve devamlı doldurulasıdır. Dışkı varsa bile söz konusu olan ölmüş olmanın korkunç dışkısıdır.

Sözünü ettiğim Karşılama Merkezi'nde neredeyse hiç konuşmayan, depresyondaki genç bir ergen kızla karşılaşmıştım. Onunla iletişim kurmakta epeyce zorlanmıştım. Bunu ancak ona annesinden bahsederek başarmış-

tımı. Bana böylelikle küçüklüğünden bu yana bakıcıya, sonra yurda bırakılmalarını ama bırakıldığı anda da annesinin onu tekrar geri getirdiğini ve evde birkaç saat kaldıktan sonra tekrar geri gönderdiğini açıklamıştı... Öykü boyunca genç kız kelimenin tam anlamıyla sarsılmış, annesinden konuşmayı bıraktığı anda da çırpınırcasına yaptığı hareketler durmuştu.

Freud, *Traumdeutung*'un [Rüyaların Yorumu] sonunda "annesinden ve kendisinden habersiz, hiç kuşkusuz cinsel birleşmenin taklidini yapan" küçük bir kızın histeri krizine tanık olduğu bir görüşmeden bahseder.

Bu ergen kız ebeveynlere dair bir cinsel birleşmenin "yeri" değildi ama annesinin bedeninin içine aldığı, sürekli sallanan bir hacıyatmaz gibi olduğunu ve ancak böylelikle onu koruduğundan az çok emin olabildiğini söyleyebilirim.

Göz alıcı motor hareketler her zaman görünürde olmasa bile kimi eşcinsel kadınlar ne terk edebildikleri ne de doldurabildikleri bir anne tarafından yerleşilmişlerdir. Belki de ilkel sahne annenin üstü kapalı mesajıyla –en azından mesajı böyle aldıklarına inanmışlardır- öylesine değersiz hissedilmiştir ki cinsel organ olarak penis oyun dışı, iğrenç ve yıpranmış olarak kalmıştır. Baba, bilinçli ya da değil, idealleştirilir ve söz konusu olan belki de annenin tamamlayıcı nesnesi olma tuzağına yakalanmış olmaktır: Babaya değin penisle donanmış olmak değil ama anneye değin eksik olan penisi somutlaştırma gerekliliğine itaat

etmek. Çünkü belki de bunun dışındaki tek başka seçenek, ölmüş dışkı ya da öldürücü dışkı olmaktır.

Anneyi doldurmanın, onarmanın tek trajik kader gibi olduğu kadın eşcinselliği imgesi üzerinde sonlandırmak istemem. Tam tersine ergen kızdaki eşcinsel anların sıklığı ve hareketliliği, baba ve anne için fallik çocuk olmaktan erkek için kadın olmaya geçişte önem teşkil eder. Eşcinsellik aynasının zorunlu olarak ne etkin ne de hazsız olmayan zamanı, uzatılmış bir göreceli gizil dönemi hazırlayabilir. İçene girilebilir bir vajina görmek istemeyen bir erkek ve her ikisinden de cinsel organını saklayan fallik örtüyü, alıcı edilgen arzunun etkinliğiyle değiştirmek için acele etmeyen ve evcilleşen bir kızın birlikte kandıkları bir ayna.

Böylelikle ergenlikten önce ve ergenlik sırasındaki eşcinsel yatırını, ilkel sahneye özdeşimin görünümlerinden birinin temsilcisi olduğundan temeldir. Dahası, böylesi bir dayanakla güvence altına alınmamış ve zenginleştirilmemiş bir karşıcinsellik öngörmek mümkün müdür?

KAYNAKÇA

D. BRAUNSCHWEIG et M.FAIN, *Eros et Antéros*, Payot, PBP, 1971.

- La nuit, le jour, P.U.F, 1975.

CHASSAGUET-SMIRGEL (J.), et co-auteurs, *La sexualité féminine*, Paris, Payot, 1964.

COSNIER (J.). *Destins de la féminité*, Paris, P.U.F, 1987.

J. COURNUT, " L'inconcevable perte du Moi", RFP, 1/1989.

FREUD (S.) (1917), "Sur les transpositions des pulsions plus particulièrement dans l'érotisme anal", in *La vie sexuelle*, Paris, P.U.F, 1969, 106–112.

J.GUILLAUMIN, "L'objet de la perte dans la pensée de Freud", RFP, 1/1989.

KESTEMBERG (E.), Astrid" ou Homosexualité, Identité, Adolescence", *Les Cahiers du Centre de Psychanalyse et de Psychothérapie*, 1984, 8, 1–30.

KLEIN (M.), *Envie et gratitude*, Paris, Gallimard, 1957.

Bölüm III
HİKÂYELER

KADINSI EŞCİNSELLİK. DİŞİL NARSİS

Kadınsı eşcinselliğe nazaran erkeksi eşcinselliği kuramsallaştırmak daha kolay ve de üstelik çok biçimli görünür. Belki de kadınsı eşcinsellik*ler* demek daha doğru olurdu.

Erkeksi eşcinsellikte, kastrasyon karmaşası kaygı üretici yer olan dişil cinsel organdan kaçınmayla birlikte merkezi olarak belirir.

Pazarlıksız Bütün

Kadınsı eşcinsellikte kastrasyondan sakınmaktan ziyade söz konusu olan cinsiyet farklılıklarıyla karşılaşmadan önceki efsanevi bir zamana *gerileme* gibidir. Çoğu kez şefkat hâkimdir, cinsel organsa dışta bırakılmış ya da en azından ağza ve deriye göre ikincil konumdadır. Bu durumda her şey, nesnenin en küçük yanlışlığına karşılık yaşamını tehlikeye atacak ve bunu isteyecek derecede bir bebeği çağrıştırır. Eşcinsel erkeğin de bu kadarını yapabileceği doğrudur. İnsan var olduğunu ancak ötekinin bakışında hissettiğinde, bu yansımanın her kaybı kimliğin kaybına denk gelir. Dahası nesneye mesafe almak eşcinsel

kadın için çoğu kez daha trajik görünür ve kadınsı nesne yatırımının alışıldık tarzını yansıtır. Başkasıyla kolayca değiştirilebilir olmayan birinin bütününe bağlanmıştır. Oysaki eşcinsel erkek, bütünüyle yatırım yapılmış bir eşin kaybında bile, flört esnasında kişiyle değil ama her şeyden önce *cinsel organla* karşılaşmada yeniden belli bir güvence bulacaktır; kadında ise böyle gelişmez.

Mideye indirmek ya da parçalayarak yutmak

Freud'un *Metapsikoloji*'de betimlediği şekliyle dürtü şemasını yeniden ele alalım: "Özne-Benlik dış uyarılar karşısında edilgen, kendi dürtüleri bakımından etkendir. Aşk, Benliğin organdan haz alma yoluyla oto-erotik biçimde dürtüsel devinimlerinin bir kısmını tatmin etmek konusunda sahip olduğu kapasiteden kaynaklanır... Cinsel dürtüler karmaşık gelişimlerini tamamlarken, aşkın ön evreleri kendilerini geçici cinsel hedefler olarak gösterirler. *Bildiğimiz ilk hedef, mideye indirmek ya da parçalayarak yutmaktır*".

Diğer taraftan, *Çocuk cinselliği kuramları*'nda Freud, küçük erkek çocukla ilgili olarak penisten "temel erojen bölge, ilk oto-erotik nesne" olarak bahseder. Peki, kız için durum nedir? Onun penisi yoktur, kuşkusuz uyarılabilir bir klitorisle erojen bölgeye sahiptir ama Freud'la birlikte bunu "temel erojen bölge" olarak düşünebilir miyiz? Zira küçük kız çocuk da *ağız* gibi bir deliğe yani, ağız gibi tam da mideye indirme eğilimi olan bir deliğe sahiptir. Bu *görülmez*, (Lou Andréas Salomé'nin yazdığı gibi) "anüse ki-

ralanmış" ağız uyarılma yeridir ama bu ağız belli bir temsile açılmaz. Yetişkin kadınların analizlerinde çoğu kez "karından" ayırt edilmeyen kadın cinsel organının bir yoğunlaşmasını buluruz. Olduğu haliyle simgeselleştirilmemiş bir vajina kimi feministlere nahoş gelir.

Dürtüsel kaynak olarak vajinanın açık bir temsili yoktur, oysa penisin böyle bir temsili vardır.

Eşcinsel nesne seçimi

Eşcinsel nesne seçiminin tercihi ya da kesinlikli biçimi altında geçici olarak ya da uzun dönemde örgütlenen şeyi kavramaya çalışmak için kadınsı ruhsal-cinselliğin bazı temel noktalarını ele alalım. Freud bu konuda nesne seçiminden bahsetse de kız çocuğunda Oedipus öncesi aşamanın önemini vurguladığını unutmayalım. Babaya yönelen nesne seçimi birleşmemiş ya da olgunlaşmamış olma tehlikesini taşıyan koşullara tabi görünür. Kısacası, bu çocuğun kendisi için engellenmemiş bir erişkin cinselliğinin yatırım yapılmış meyvesini temsil ettiği ödipal bir anne ve bu kız çocuğunu hem eşinin çocuğu hem de kendi genital kapasitesinin ispatı olarak görmeye hazır bir baba "gerekir"... İdeal şema.

Anneyle erken ilişki

Analizdeki bu hastalar ya da karşılaşılan ergenler çoğu kez idealleştirilen bir anne sunarlar ve bazen de anne kurban olarak sunulur. İlk el (primitif) sahneye dair düşlem yoktur ya da değerden düşürülmüş veya çoğu kez kaba

olarak hissedilen bir babayla salt sadist bir görünüm almıştır. Bir şeyler her koşulda, kendisi için bir erkeğin karısı olmanın iğrenmeyi ya da utancı değil, zevki belirttiği bir anneyle olası bir özdeşimin tersine işlemiştir. Elbette, çeşitliliklerle karşılaşmak mümkündür.

Kadınsı kastrasyon mesajı

Anne tarafından kızına yöneltilen ve kastrasyon mesajı olabilecek şeye dair bir oluşum önermiştik. Kastrasyon karmaşasının erkeksi bilinçdışında uyanmaya daima ne denli hazır olduğunu çok iyi biliyoruz. Öte yandan annelik, kadını kendi çocuk cinselliğinin ödipal dilekleriyle birlikte merkezi bir hareketle istenilen ve anne tarafından tutulan –başta babanın penisi olmak üzere- nesnelere sahip olma eski arzusuna bağlı arkaik korkularını harekete geçirerek, bir krizle karşı karşıya getirir. Buna aşkın kaybı korkusunu da ekleyelim. Freud bu konuda yanılmamıştır. Kadındaki bu korku erkeksi kastrasyon kaygısının eşdeğerlisi olarak görünür. Böylece oğluna onu ve kendisini fazlasıyla arzu edilebilen ama tehlikeli bir yakınlığa karşı uyarmak için yönelteceği kastrasyon tehdidi yerine anne, kızını bilinçdışı olduğu kadar üstü örtülü mesajlarla da babada kastrasyon kaygısını uyandırmaya, dolayısıyla *her ikisinden* babanın sevgisini uzaklaştırmaya eğilimli cinsel organını devre dışı, yatırım dışı bırakmaya teşvik eder. Bu şöyle ifade edilebilir: "*Babanı baştan çıkart, ama cinsel organınla değil* ".

Hem erkeksi kastrasyon kaygısını uyandırmama şeklindeki bu kadınsı uyanıklık üzerine ısrarın hem de bu uyanıklığın kıza yöneltilmiş kastrasyon mesajı üzerindeki etkisinin garip görünebileceği durumlarda, kız çocuğu doğurmanın annenin inkâr edilmesine yol açan kültürel alanları hatırlatmak yeterlidir.

Her iki cinsiyetin ruhsalcinselliği erkeksi kastrasyon kaygısına göre düzenlenir.

Engeller

Kadınsı kastrasyon mesajı bahsettiğimiz ergen kızlarda ve kadınlarda böyle işlemeyecek midir? Onların vajinası fazla erken keşfedilmiş ya da fazla mı erken işin içine karışmıştır? Hastalarımdan birçoğu için durumun böyle olduğu görülüyor. Biri babası tarafından yinelenen bir ensestin nesnesi olmuştu, diğerininse babasını kız kardeşlerinden birinin psikotik telafisinin sorumlusu yapmak için haklı sebepleri vardı. Ötekiler içinse babaları üstbenliğe dair geçerli bir içe yansıtma nesnesi olamamıştı.

Ama bu tip ruhsal nedenselliğin olmadığı vakalar da vardır. Bu durumda incelikli olarak anneye değin mesajda bir çatlak var sayabiliriz. Mesaj "babanı baştan çıkart" şeklindeki ilk bölümü kapsamayacak ve anne tarafından aktarılan ya da kız çocuğun algıladığı mesajdaki bu eksikliğin onun *kadınlığ*ının ahenkli bütünleşmesine zarar verici olduğu ortaya çıkacaktır. Bu bütünleşme gerçekte, cinsel organ dışta bırakılmak koşuluyla, kız çocuğun süslenme ve güzellik arayışı oyunuyla an-

neyle özdeşleştiğini hissedebildiği ve annenin izniyle babayı baştan çıkarma *arzusunu* kapsar. Sadist olarak sabitlenmiş ilkel sahneye dair düşlemde ezilmiş olarak algılanan bir anne (anneye dair bir imago) bu imkânı pek tanımaz. Bu durumda içe girme ve tecavüz kaygıları olumsuz gelişerek, anne ve kız arasında sadece şefkat ilişkisinin hüküm sürdüğü, erkeksiz, ikili bir bütünleşme efsanevi zamanına gerilenir ve bu durum yukarıda belirtmiş olduğum gibi "süt çocuğu" tipinde bir eşcinselliğe sürükleyebilir. Ama bu açıklamanın kendisi yeterli değildir. Buna bir de kızının geleceğini korumamış olmaktan yani sınırsız, yasaksız bir uyarılmaya şimdi olunanla ancak gelecekte olabileceğimizin olası bir tasarımı olmaksızın maruz bırakmış, suçlu bir anneye duyulan nefreti de eklemek gerekir. Gerileme bu nefretin bastırılmış olarak kalmasına yardım eder ve bu nefrete bazen *yegâne nesne* olarak yaşanılan bir anne için asla doymayan, yutucu bir tutku eklenir.

Mastürbasyona değin yasak

Mastürbasyona değin bir anı keşfedildiği zaman, anne karşısındaki bütünsel bir utanma duygusu, annenin beklentisini, mastürbasyon yoluyla (bir kadın hastanın dediği gibi) annenin bedeni üzerindeki "buyruğunu" elinden alıp, hayal kırıklığına uğrattığı suçluluğun rengini alır. Klitoris bilinmiyor değildir, hatta bozukluğa yol açan hata olarak, anneyi baştan çıkarmayı umut ettirebilecek küçük bir penis değil de rahatsız edici ve gülünç bir "fazlalık" olarak

hissedilir; çünkü büyük olasılıkla babaya özdeşimi kabul edilebilir değildir. Kısacası, kadınsı ruhsalcinselliğin alışıldık seyrinin bir parçasını oluşturan şey, mastürbasyona değin yasakta bölünmelerin ya da derin bastırmaların sorumlusu olabilen güçlü travmatik vurgular kazanır.

Olaysalın tarafında

Bazen bir olay, örneğin anahtar niteliğindeki bir zamanda erkek ya da kız kardeşin doğumu, daha sonraları sadece gerilemenin anlaşılmasına olanak tanıyacağı aşk nefrete şiddetli bir dönüşümünü tetikler. Çocukluğun anlesiyle bir paylaşım olmaksızın, bütünsel ilişki eşin aracılığıyla yeniden tesis edilmiş olacaktır. Yine burada da, büyük psikoz tabloları hariç, babaya yönelik rekabetin de rol oynadığını hesaba katmak gerekir. Öyleyse erkek ya da dişi bir rakibin ortaya çıkışının tetikleyebildiği şeyi analizde anneye ve aynı zamanda babaya karşı kızgınlık altında yeniden bulabilme ihtimalimiz vardır. Ve bu sorunsal bir kez analiz edildiğinde bu bebeğe babadan sahip olanın kendisi olamamasının hayal kırıklığıyla karşılaşılabilir.

Başka olaylar kimi saplanmaları işaretleyebilir. Hastalık ya da bedensel imge düzeyinde bir yaralanma, "yeterince iyi" koşullarda nesne değişimine ya da nesneyi fazlaca kırılganlaştırmaya olanak tanıyabilecek düzeneklerin karmaşıklığını eğreti kılma tehlikesini taşır.

Fallikten anala kendilik imgesi. Babaya değin imagoya dair olasılıklar

Olga, vaftiz edilişinin hikâyesinin anlatıldığını çok duymuştu. Egzama kaplı yüzü kimsenin bakmaması için bir örtüyle örtülmüştü. O zamanlar kendisine dair imgesi sakladığımız birinin –anal nesnenin- reddedilmiş tedirgin edici imgesiydi.

Ötekinin bakışı üzerine ve hatta mümkünse biri aynı cinsiyetten ve diğeri karşı cinsiyetten iki kişinin bakışı üzerine dayanan kendilik imgesinin oluşumu, aynı zamanda ebeveynlerin karşılıklı bakışmalarının niteliğine de dayanır.

Kimi hastalar için söz konusu olan kendilerinin anal tasarımıdır. Kendiliğin bir dışkıya özdeşimi, istenilen fallik nesne konumundan düştüğümüzde doğrudan doğruya pekiştirilen bir gerileme düzeyi olabilir.

Loïse çok küçükken annesi onu yatağına almış, sonra da yatağa çiş yaptığı için onu şiddetli bir biçimde kovalamıştı. Kendisinden çıkmış olan şey *demek ki* bir "hediye" değerinde değildi, kendisi ve ürettikleri demek ki iğrençti. Başka türlü salgılamalar yapabilen rakip babaya duyduğu nefrete, kendi ve başkalarının bedenlerinde akan şeylerden (bilhassa adet kanamaları) yatırımını kaldırma girişimi eşlik etmişti.

Bahsettiğim vakaların da ötesinde, birincil eşcinsel ilişkideki canlı hayal kırıklığıyla nesne değişiminin zorluğu arasında bağlantı olduğunu saptayabiliriz. Gönderme yaptığım kadınların, erkeğin değerden düştüğü ya

da erkeğe karşı mesafeli olunduğu bir anneleri olduğu görülüyordu. Ve bu anneler kızlarına esas eşlerinin kendileri olduğuna inanmaları için sebepler vermişlerdi. Kendisini itilmiş hissetmek yaraların en çok sızlayanı olsa da kendisini itilmiş hissetmenin çeşitli biçimleri vardır... Anneyi baştan çıkarmak için gereken şeye sahip olmamanın yarattığı hayal kırıklığı zorunluysa da, diğer nesnenin "gösterilmesi" gerektiği düşünülebilir. Anneyi cinsel olarak baştan çıkarmak için gereken cinsel organa sahip olunmadığı için itilmek yaralayıcıdır, ama nesne değişimi için çıkış yolu mevcuttur. Bu çıkış yolunun da kapalı olduğu ortaya çıktığında, ilk nesneye bağlılığın amansızca sabitlendiği görülebilir.

İlk hayal kırıklığı derin bir biçimde yaşanıp, kabul edilemediğinde, anne ve çocuğu ayıran ilk kastrasyonun inkârı ikincisine doğru giden yolu da tıkar: Babanın diğerleri arasındaki seçilmiş nesnesi de olamamak.

Ergenlik

Bazen ergenlikte aynı cinsiyetten sınıf arkadaşları ya da öğretmenler için duyulan sıradan aşk, diğer birçoklarını babalarıyla aynı cinsiyetten olan nesneyle karşılaşmaya götüren güzergâhta durur ve sabitler. Kırılgan narsisistik imgenin güvenilmezliğiyle birleşen anneye duydukları bilinçdışı nefret ve hınç, olası erkeksi bir eşi kendisine çekebilecek (ve endişelendirmeyecek) baştan çıkarma oyununa girmeyi zorlaştırmıştır. Kendi cinsel belirsizlikleri bir bilmeceye bağlı kalır: Bir zamanlar hangi sıfatla anneyi

baştan çıkarabilmişlerdir? Nesne karşısında bu durumda ya erkeksi konumda ya da matruşka sistemine kapılmış çocuk konumunda konumlanırlar. Bunun tehlikelerine değinmiştik. En azından kişilik kaybı deneyimleri, en kötüsünden de intihar nöbetleri. Böylesi görünüşlerde, üçüncünün olmadığı ikili bir eşcinsellikle karşı karşıya bulunduğumuz hissiyatı vardır.

Ergenlikteki eşcinsel geçiş, tam tersine, etkin olarak gerçekleşsin ya da gerçekleşmesin ödipal üçüncüye – dışlanmış da olsa- yatırım yapıldığı üçlü bir eşcinselliği belirtir. Öyleyse bu, kimlik arayışının *çift* imge üzerine dayandığı yapılandırıcı bir zamandır: Öteki ötekidir ve üstelik aynı cinsiyetten. İkincil olarak nitelendirebileceğimiz bu eşcinsellik, birincil eşcinsel ilişkiye mesafe almaya yardım eder ve aynı zamanda gerçeklikte ebeveynlere dair nesneleri uzaklaştırarak, öteki cinsiyet karşısındaki yalnızlığın bazen uzun süre aşılamaz anını geciktirir.

Her durumda erinliğin sonra da ergenliğin çeşitli biçimlerde gerilediklerini söyleyebiliriz. Kimileri için (sadece kızlardan bahsedersek) anneye ya da kız kardeşlere ya da bambaşka bir kadına özdeşim *arka planda* rol oynar. Yüzey oyunları, yapmacık süs oyunları, "bütünüyle fallik" diye isimlendirmeyi önerdiğim tipteki oyunlar öteki cinsiyetteki ergenlerle olan ilişkide narsistik bir yardım sağlarlar, ayrıca bir zaman tehlikeli kalan vajinanın *keşfinin* çok fazla şiddetli ve keskin olmamasına yardım ederler (belki de fallik sıkıntının kışkırtıcısı kadınsı cinsel organın *bilinçli* olarak *sürekli*

uzaklaştırıldığını düşünebiliriz). *Kastrasyonun çağrışımsal yeri olarak görülen kadınsı cinsel organı hiçbir şey "daha fazladan" daha iyi saklayamaz.*

Her ikisi de fallik örtü olan fetiş ve kadınlık, kendi değişik tarzlarında bu rolü oynarlar.

Ayrıca babalar da evde "henüz tam olarak kadın olmayanlarla" yüzleştiklerinde, gizil dönemin neşesi yavaşça değişip silikleştiğinde, onlar da kendi hesaplarına düşeni bulurlar. Küçük bir kız çocuğunun, onların kızının kadın olduğunun "keşfi" her zaman bir "çalışma" gerektirir.

Diğer ergen kızlar için kadınsının ve kadınlığın bu çift düzlemi iyi düzenlenmemiştir ya da hiç düzenlenemez. Fallik talep bambaşka bir düzende ve ağırlıktadır. Anneyle rekabet amansız, mesafesiz ve oyunsuz bir savaş olabilir. Öyleyse en azından bir kurban olacaktır. Kadınsı bu durumda yalnızca kimi sırlarda, kadınsı suç ortaklığında, yeterince yüceltilmiş sevecen eşcinsellikte, kadınlığın örtüsü altında rahatça düzenlenebilecektir.

Özümsenememiş olan her durumda sadece davranışta ortaya çıkabilir.

Kurt adam ve kadının (kadın) sevgilisi

Freud, *Kurt adam*'la[1] ilgili olarak ruhsal yaşamın aynı zamanda farklı düzeylerde işleyebilme yeteneğini algılamıştı. Bu durum kadın eşcinseller için de çoğunlukla

---

[1] S. Freud, (1918) "Kurt adam", *Olgu Öyküleri II*, İstanbul, Payel, 1996, çev. Doç.Dr. Ayhan Eğrilmez.

geçerlidir: Hem oldukça değişken bir tarzda fallustan pisliğe geçerek annenin kısmi nesnesi olan, hem de ilkel sahnede muhtemelen babanın yerini alan eş.

Eşcinselliğin olası öç alıcı değerine gelince, *Kadın eşcinselliği vakası*'nın[2] genç kızını hatırlıyoruz! Freud bu konuda "şimdi babasına meydan okumak için eşcinsel kalıyordu" ve daha ilerde "babayı aldatma ve babanın hoşuna gitme niyetlerinin ikisi de aynı karmaşadan ileri gelirler", diye yazıyordu.

Analizin tarafında

Nesne seçiminin açıkça eşcinsel olduğu bu kadınlarla yapılan tedaviden ne bekleyebiliriz? Ve her şeyden önce onları analiste getiren nedir?

Talebi başlatan çoğunlukla hoş görülemez bir ıstırap ve yıkılma korkusuyla birlikte tahammül edilememiş bir kopma bağlamıdır. Analizin nesne seçiminin değişmesiyle sonuçlandığı vakalar hariç, iki ruhsal açılım meydana gelebilir:

— Kendisiyle aynı cinsiyetten olsa bile, ötekinin *ondan daha az öteki* olmadığının keşfi. Bunu bu şekilde, birçok analiz senesinin bitiminde birincil nesneyle olan ayrılığını değerlendirirken bir kadın hasta dile getirmişti. Sonradan da onayladığı gibi belki de artık geçmişin terk edilmişlik duygusunu sakındırabilecek içsel bir nesneye sahipti. Belirtmeliyim ki söz konusu olan kişi için yaşa-

---

[2] S.Freud, (1920) "Bir kadın eşcinsellik olgusunun ruhsal kaynakları", *Olgu Öyküleri II.*

mın diğer tüm yanları yeterince esnek ve otantik bağlarla birlikte zengin gerçekleşimlere sahipti.

— O zamana kadar dürtüsel çıkarlarını sınırlandırmış ve mazoşist bir erotikleşme ve mazoşist bir ahlakı elverişli hale getirmiş olan kendinin, *anal nesneye* özdeşimini yerinden oynatabilme olasılığı. Bu, analizin çerçevesinin ödeme gibi bazı görünümleri dolayısıyla o zamana kadar donmuş ve karşı-yatırılmış anal erotizmini harekete geçirir. Rüyaların bu tipteki malzemelerle belirmesi, yoğunlaşmanın-çözülümü çalışmasına doğru ilerlemeyi temsil eder. Böylesi vakalarda vajina tanınmadan kalmışsa da, bu onun yalnızca anneye ait olması gerektiğinden ileri gelmez ama aynı zamanda yeterince otonomi kazandığımız Benlik çalışmasının gerçekleşememesinden kaynaklanır. Anal nesne, bu evrede nesnenin oluşumunun tüm görünüşlerine göre imgelediği, deneyimlediği, saklayabildiği ya da verebildiği şekliyle kendi içindeki bir üretim değil, bu kadın hastanın kendisidir.

Gerçekten de küçük erkek çocuğunun sindirim borusunun giriş-çıkışıyla karıştırma tehlikesinin bulunmadığı merkezkaç yönelimli bir penise sahip olmakla, küçük kız çocuğunun "rektuma kiralanmış" olarak kurulan bir genital organa sahip olması birbirinden oldukça farklıdır. Belki de burada küçük kızın bir kimlik oluşturmak için anallığından anneyle olan oyunda yararlanmakta zorluk çektiğini görmek gerekir: Anneyle karışma tehlikesi olmadan anne gibi olmak *ve* onu sevmek.

Babanın ve penisinin bilinçdışı temsilleri yeterince yatırım yapıldıkları takdirde bu ilk ayrılığı gerçekleştirmede kız çocuğuna yardımcı olacaklardır. Erkekte kastrasyon kaygısı, görevini yerine getirir. Kız için söz konusu olan bir *parçasının* kaybı değil ama düşlemlerinde *bütünüyle kendisinin* kaybına bürünebilecek tehlikeyi çağrıştıran çok temel bir kayıptır: Artık var değilmişçesine hissedilen annenin sevgisini kaybetmektense, onunla bir olmanın gerileyici yoluna çekebilecek olan da budur.

Eşcinselliğin kuramsal kavramlaştırması, kastrasyonun inkârını ve model olarak fetişin öneminin altını çizmekle yapısal yaklaşıma erişimimizi sağlamaktadır. Bununla birlikte klinik uygulama, ruhsal düzensizliklerin ölümcül edilgenlikleriyle her iki cinsiyetteki karmaşık özdeşim oyununu birbirine karıştırmamalıdır. Dahası analiz özel olarak etken ve edilgen amaçlı dürtüsel hareketlerin anal nesnenin değişik süreçlerince yeteri kadar esnek biçimde özümsenmemesine izin verebilir.

Freud için kadınsı ve erkeksi sadece fallik evrenin ardından algılanabilirler. Bu önerme, bilinçdışında fallik-kastre edilmiş karşıtlığının mevcut kaldığını unutturmadığı sürece önemini korumaktadır.

Aslında düzenleyici olan bütün kuramsallaştırmalar, ister kadın ister erkek analistin mürekkebinden çıksın, falliği hatta iğdiş edilmişi yükseltme ve yalnızca anal dolaşımın "düşünmeye" izin verdiği yaklaşımı benimseyip, bilinçdışına açılmış ağzı, tanınmayan ilk kadınsıyı "unutma" tehlikesiyle karşı karşıya bulunurlar.

Ve tasarımlanamaz olanı, vajinayı saklamak için her zaman iğdiş edilmiş bir penis buluruz.

OLDUM OLASI KAYBEDİLMİŞ, HİÇ KAYBEDİLMEMİŞ NESNE(LER)

Psikanalizin başlangıcı aşk hikâyeleriyle yankılanıyordu: Martha, Fliess, Dora.

Her şeyden önce Martha'ya yazan tutkulu âşık, sahiplenici, kıskanç ve genç Freud'u nasıl anımsamamalı? Yani her insan gibi tehlike temelinde, kaybetmenin tehlikesiyle seven Freud'u. Martha'yı sever, evlenmek ister ve onu kaybetmek istemediğinden ağır şartlarda çalışır. Onunla birlikte yaşamak, ondan doğmuş çocuklarını büyütmek uğruna laboratuvar adamı, araştırmacı Freud, yaşamını kazanmak için ıstıraplı insanları tedavi etme, tıpta ağrıyla karşılaşma yazgısına boyun eğer. İlkin tıpta organik hastalıklara, anatomik ve fizyolojik zararlara indirgenebilir olarak algılanan bu ağrı, günlük çalışmanın seyrinde fiziksel tedavilere karşı geldiğini gösterir. Freud dinler ve fiziksel ıstırap aynı zamanda ruhsal ıstırap haline gelir.

Freud'un ilk hastalarının hikâyeleri, Fliess'a mektuplar ya da *Histeri üzerine çalışmalar*'da[3] okunanlar, aykırı, hayal kırıklığına uğramış, "uyuşmaz" aşk hikâyeleri gibidirler. Yasaklamanın ya da imkânsızlığın türü ve derecesi ne

---

[3] S. Freud ve J. Breuer, (1895) *Histeri üzerine çalışmalar*, İstanbul, Payel. 2001, çev. Dr. Emre Kapkın.

olursa olsun sevmememiz gereken, sevemeyeceğimiz birini sevmek... Freud'un yavaş yavaş açımlayacağı budur.

Dora'ya gelince, aktarımı kuramsallaştırdığı zaman engel değil ama yararlı hale gelecek olanı geliştirir: Tedavinin motoru olarak aktarım aşkı. Böylelikle yasaklanmış tutkular ve aktarım aşkı çalışılmış ve kuramsallaştırılmışlardır. Freud'un yapıtında erken olan Jensen'in *Gradiva*sı, terapist imgesini seven ve sevilen kadın imgesiyle üst üste getirir. Zoe, hayatın saf habercisi rüyaların ve gizlinin, geçmişin ve hafıza oyunlarının dolayımıyla, aşk sayesinde Hanold'u iyileştirir.

Yine daha önceleri Breuer'in hikâyesi ve Anna O.'nun tutku-aşkından kaçışı, Freud'a dokusunu yeniden kurabildiği ve tekrarını öngörebildiği bir bilmecenin öğelerini vermiştir: Psikanalist konumundaki için aktarım kuramı aşka karşı en emin korumadır. Yorum aracılığıyla bu aşktan vazgeçmekse aktarımın nesnesini korumak için tek yoldur. Kaybetme ve vazgeçiş tehlikesi burada da söz konusudur: Haz ilkesinin hizmetinde olan gerçeklik ilkesi, analitik çerçevenin kendisinde yerine yerleştirilir. Freud, Dora vakasının önsözünden (1905) sonra yöntem yazılarında[4] (*Aktarım dinamiği*-1912, *Aktarım aşkı üzerine gözlemler*-1915) aktarımın iyi kullanımının serüvenlerine işaret eder. Aşk, aşkın kaybı ya da nesnenin kaybı temaları, Freud'un yazılarında paralel giden ya da çakışan temalardır.

---

[4] S. Freud, *La Technique Psychanalytique*, P.U.F.

Bazı yazılar temel kuramsal etkinliklere göndermede bulunurlar: Örneğin 1914'teki *Narsisizme giriş*'te[5] çocukluğun ebeveynlerinden başka bir aşk nesnesi ortaya çıkar: Kendilik. Nesne kaybı, dört sene sonra *Yas ve Melankoli*'de[6] yalnızca Benlikten nesneye ve nesneden Benliğe yapılan yatırım hareketlerinin dinamiğinin ve enerjisinin neden olduğu kazanılmış ya da kaybedilmiş çalışmada anlaşılabilir. Benlik, "libidonun büyük deposu" haline gelir.

1923'te[7] bir düzenek, ebeveynlere dair yasakların ve gerekliliklerin içselleştirilmesi olan Üstbenlik yerine yerleşir. Ebeveynler tarafından onaylanma ve sevilme ihtiyacı yerini Üstbenlik tarafından onaylanma ve sevilme ihtiyacına bırakır.

1929'da[8], *Uygarlığın Huzursuzluğu*'nda, aşk nesnesinin kaybına karşı nasıl korunulabileceği sorusu sorulur. Eğer tatminden vazgeçme aşkı kaybetmemeyi sağlıyorsa, aynı zamanda "sıradan nesneleri değil ama tüm insanlığı" severek de bu kayba karşı korunmak mümkündür. "Böylelikle (onlar) genital aşkı cinsel amaçlarından saptırarak ve içgüdüyü baskılanmış amaçlı dürtüye dönüştürerek genital

---

[5] S. Freud, (1914) "Narsisizm üzerine: Bir tanıtım", *Metapsikoloji*, İstanbul, Payel, 2002, çev. Emre Kapkın & Ayşe Tekşen Kapkın.

[6] S. Freud, (1915) *Yas ve Melankoli*, *Metapsikoloji*, İstanbul, Payel, 2002, çev. Emre Kapkın & Ayşe Tekşen Kapkın.

[7] S. Freud, *Essais de Psychanalyse*, Payot

[8] S. Freud, (1930) *Uygarlığın Huzursuzluğu*, Metis "Ötekini dinlemek", 2009, 3.bs., çev. Haluk Barışcan.

aşkın hayal kırıklıklarından ve belirsizliklerinden kaçınırlar".

Tüm kötülükler cinsellikten ve cinselliğin çocuksul demirlenişinden ileri gelir! Robert sözlüğü "Aşk" kelimesi için açıklıkla bağlılığı, beğeniyi, şefkati, ötekinin, Tanrı'nın, insanlığın, yanındakinin iyiliğini isteme durumunu ve aynı ailedeki fertler arasındaki aşkın bütün biçimlerini sıralarken yanılmamış, "öteki cinsiyetten birisine eğilim" için de "değişken davranışlara yol açan çoğunlukla tutkulu niteliği" bu tanımlamadan ayırmıştır.

Hiç kuşku yok ki karmaşıklıklar cinsiyetle beraber gelirler...

> "Cinsel içgüdünün tüm bu sayısız bileşenlerini aşk terimi altında birleştirirsek..."
>
> S.F.

Divandaki bir adam iç çekiyordu: "Eğer sadece benimle dalga geçen güzel ve aptal kadınlar seçmiş olmasaydım, böylesine enayice mutsuz olmazdım".

Ve bir başka gün: "Eğer gençliğimde bu kadına bağlanmayı kabul etseydim, bugün çalışmaya yetenekli, kendimden daha memnun olurdum".

Çeşitli biçimler altındaki bu erkeksi şikâyet, aşk nesnesinin eksik olduğu ya da başarısızlığa uğradığı yerde yetkesizlik, yetersizlik, güçsüzlük duygusu bırakır. Karşılığında kadınsı şikâyet: "Burada olmadığından beri benı hiçbir şeyim, artık var olmuyorum". Daha az olmak ya da artık olmamak aynı sorunsalın sadece niceliksel farklılıkları gibi belirmiyorlar. Söz konusu olan bambaşka bir dildir: Daha

az olmak, eksilmek, kastrasyon sorunsalına gönderir. Artık sevilmemekse, narsisistik bir yok oluşa.

Aşk kaybı ve nesne kaybı, nesne oluşumunun ve sevme yeteneğinin eş-tözsel deneyimleridir. Çocuk, yoluna koymaya çalıştığı ayrılığın acısını oynar ve bunu birçok senaryoyla kendisine mal eder. Bu aşk oyunlarının biçimlerinde ötekiyi fethetme ve ayrılık tehlikelerine maruz kalma ilişkisinin izleri barınacak ve yeniden bulunacaktır.

Yasın eskiliği, özelliği ya da yinelemesi nasıl olursa olsun analize tutulmamış bir yas için gelenler olduğu gibi, daha sıklıkla bir zamanlar sevgi yitiminin, nesne yitiminin olası bir düzensizliğin bir daha belirişine karşın bütün ruhsal yaşamı sakındırıp tuttuğu sevme yetersizliğinden gelenler de vardır. Analiz böyle durumlarda karakterin şu ya da bu düzenlenişine göre çoğunlukla uzun sürer ve bu henüz böylesi bir ruhsal deneyimin yaşanabileceğinin sezinlenmesinden de öncedir.

Fazla "tuzu kuru" Myriam

Myriam analize kaygılar hissettiği için geldi. Yaşamının ahlaki yolunu nerede saptaması gerektiğinden tereddüt ediyordu, kendi karakterinden pek az memnun olup bununla birlikte yeteneklerinden oldukça emindi. Kendisini değerlendirdiğinde, her durumda entelektüel ve ahlaki hırsların üstesinden gelebilecek yetenekte olabilmeyi umuyordu. Duygusal olarak kendisinden çok az emindi, çoğunlukla iyi anlayamadığı kendi tepkileri tarafından

şaşırtılıyordu. Analizde Myriam'ın hem istila eden hem de var oluşunda ona iyi gelen annesel imgeye mesafe almasını sağlamak uzun sürdü... Aynı zamanda fazla donatılmış, fazla tuzu kuru, annenin gözdesi, sınıfın en parlağı olmasından duyulan yoğun bir suçluluk belirdi. Birçok senenin bitiminde bu iyi ve istilacı anne daha da istilacı oldu ama artık hiç de iyi değildi; müdahaleci, bütün özgürlüğünden, otonomisinden yoksun bırakan bir anneydi. Bu uzun analitik sekans boyunca mesleki yaşantısında olduğu kadar aşk yaşantısında da engellenmiş, kontrol altına alınmış olmanın paniği daha iyi algılandı. Çok küçük bir kız çocukken, bütün enerjisini bir daha asla tekrar yaşamamaya yatırdığı terk edilmişlik yaşantısının izlerini yeniden bulma imkânının belirmesi, analizde çok uzunca bir süreyi gerektirdi. "Çok sevilen, çok tuzu kuru olan", dayanılmaz terk edilmişlik ve yalnızlık duygusuna saldırmayı mümkün kılan ruhsal bir oluşumdu.

Anneye dair nüfuz ve egemenlikten şikâyet ediyordu. Aslında ıstırap çektiği kendi üzerinde kurduğu nüfuz ve egemenlikti.

Birinci görüşmeden bu yana kendisini analitik çerçevede "uysal" olarak tanıtıyordu ama ben hakkında hiçbir şey bilmediği ve baştan her şeyi kabul ettiği psikanalizin onun için öncelikle yavaş ve tedbirli bir yaklaşma çalışması olacağı bir maceraya doğru ilerleyeceğini sezebiliyordum.

Uzak bir yer değiştirmenin güven altında belirebilmesi için zaman gerekir ve önceleri tedavi edenlere gü-

vensizlik duyulabilir. Bu güvensizlik bana bilinçli olarak gönderimde bulunmaktan oldukça uzaktı ki ben bu doğrultuda söze girmeden önce uzunca bir süre bekledim. Büyük olasılıkla Myriam için çok kırılgandım, bundan şüphe etmiyordu, benim için beni bütün dış saldırılardan ve benimle iletişim kurduğu şeyden koruyacak bir "baloncuk" düzenlemişti. Myriam için bağışıklık direnci olmadan doğmuş, bu direnç aşılanıncaya dek de bir plastiğin altında büyümeleri gereken çocuklardan biri olma düşlemiydim.

Ondan gelebilecek saldırıların çok büyük şiddeti, söyleyecek olduğu şeyde belirmese de tahmin ediliyordu: Çağrışım kuramıyordu ve bana öyle geliyordu ki bu her şeyi, onu ve beni yıkmaya elverişli bir kısa devreyi önlemek içindi.

Böylelikle onu ilgilendiren şeylerden bahsediyordu, kulağa tamamıyla otantik geliyordu ama buna yalnızca ikincileştirilmiş ve entelektüelleştirilmiş bir düşünce dolayımıyla yatırım yapılmıştı. Ve ben her seferinde, şeytan müdahale etmemi fısıldadığında şunu "duyuyordum": "Lütfen, bana biraz daha zaman verin...". Ona zaman vermek gerektiği doğruydu ve bu kaybedilmiş bir zaman değildi. Dahası, psikanalizin verimlilik ölçütleri ötekinden tamamen bilinçli olmaktan uzakta, kısmi olarak bilinçdışı tuhaf bir sözleşme üzerine dayanıyordu. Seçeneğimiz yoktu: Bu zamanı kat etmek ya da henüz aktarımsal olarak bile ele alamadığı alanın yaralarının yinelenmesinde başarısızlığa uğrayanı kaydetmek gerekiyordu.

Çok küçükken babası sanatoryuma gitmek için işini terk etmişti. Annesi o zaman ailenin ayakta kalabilmesi için öncekinden daha fazla çalışmak zorunda kalmıştı. Myriam divanda "bütün gün annesinin ona bakmadığı, belki de yemek bile vermediği günleri" hatırlıyordu. Bu anne analizde ancak Myriam *beni* korunmuş hissettiği sırada belirebildi. Sanki ıstırap çeken çocuk benmişim gibi.

Ekonomik terimlerle ifade edersek, bu kadında terk edilmişlik konusunda söz konusu olan şey bastırılmış, karşı-yatırınıa uğramıştır. Hayatta kalabilmek için benimsediği ve onu hiç terk etmemiş olan şey kıskacını biraz gevşetebildiğinde yerini güçlü bir şiddete, fırtınaya bırakıyordu. Bu da gerçek ve dayanıklı olan yatırımlarını değil, bunların aldıkları biçimleri küçük parçalara indirgiyordu -kişilik kaybı, zaman ve nıekânda belirlenişin yitimi deneyimleri. Bu durumda ancak babası için duyduğu koşulsuz aşk aracılığıyla, Oedipus'a dair bariz olarak beliren sorunsal, kontrol edilmiş bir terk edilmişliğe "bağlanabilmiştir". Kendisiyle ilgili düşünce ve düşlemlerinden mükemmelen uzaklaştırdığı kıskançlık da sevmeye cesaret ederse onu yok etme tehlikesi olan, içindeki bir canavar gibi beliriyordu. Bu, sürekli olarak analizde bir kırılma tehlikesini hissettiğim –bununla ilgili bir şey söylenmemesine rağmen- zor bir andı. Sonunda aktarımın dikkate alınmaya başlanıp, analiz edildiği dönem geldi. Sanki birbirimize dokunmadan entelektüel ve yaşamsal bir oyunla seneler geçirmişiz gibi

anlam ve duygu birkaç ayda birbirine daha önce kat edilmiş yolun izleri üzerinde tedbirlice bağlanabildiler.

Lia ya da yasaklanmış düşünce

Lia, terk edilmişliğin çocuğuydu, *bir* terk edilmişliğin değil ama analizin biri diğerine dolanmış olarak algılanmalarını sağladığı çeşitli terklerin çocuğu.

Lia'yı ilk gördüğümde felaketimsi bir yaralanma yaşıyordu. Genç güzel bir bayandı, derisinin rengi onun bahsetmediği bozuk bir Fransızcanın kökenini çağrıştırıyordu. İlk görüşme bana o zamana kadarki bütün zorluklarının, meşgul olduğu ve kendisinden çok şey verdiği işinde tanındığı ve beğenildiğinin içsel eminliği sayesinde dizginlendiğini anlamamı sağlamıştı. İş yerinde kendisine hemen bir yer edinen başka bir genç kadının gelişi Lia'da nefret duyguları ve tam bir terk edilmişlik yaşantısı uyandırmıştı. Artık, yerine geçilemez olmadığı korkusu öne geçmişti ve o zamana kadar almaya yetenekli olduğu öncelikleri almaya cesaret edemiyordu. Yavaş yavaş ve muhtemelen haklı olarak ona "kapının yolu" olarak beliren bir işe sürülmüştü. İntihar girişiminden sonra birkaç yakını psikanaliste danışması için ısrar etmişlerdi.

Böylelikle, başkalarının talebiyle yüklenmiş olarak benim büroma geldi ve hâlâ karışıklığının yoğunluğunu, gözlerinde okunan paniği ve oto-yıkımın oldukça öngörülebilir, mevcut olduğu bir hikâyeye güdülendiğim,

çalışmaya başlayabilmek için tehlikeyi tamamıyla kabul etmemim gerektiği duygusunu hatırlıyorum.

Lia'nın her zaman ıstırabını çektiği gerçek terk edilmişlik; onun kendisinin, kendi düşünme olanağının, cinsel merakının, kısacası merakının terkidir. Doğumundan hemen sonra kopmuş bir birleşmenin çocuğu olan Lia, ebeveynlerini birleştiren sonra da ayıran hikâyeyle ilgilenme yasağına bilmeden itaat etmişti. Onu küçükken büyüten anneanne ve dedesinin arasında hüküm süren nefrete şahitti ve onları tekrar görmesini yasaklayan bir annesi vardı. Kopuş nedenlerini aramayı kendisine izin vermeden, birini diğerlerinden nefret etmeden sevememenin ne de sevmeyi bilememenin korkusu ve utancıyla yerleşmişti. Görüldüğü kadarıyla babasından iz yoktu, yokluğundan bile.

Analizde, "diğerleri gibi olmama", ilgisiz, terk edilmiş olma duygusu önce onun yetersizliğine, haysiyetsizliğine bağlandı: Böylelikle nesnelerinin hepsini koruyordu. Farklılık yaşantısının derisinin renginden geçebileceğini düşünmemek gerekiyordu. Ayrıca bu rengi anneanne ve dedesinin, annesinin rengiyle karşılaştırmamalıydı. Daha sonra, üçlü bisiklette oturduğu gidonun üzerinde babaya dair ellerin olduğu karmaşık ve uzak bir anıyı yeniden buldu. Bu eller düşmesini engelliyordu. Bu heyecanlı anı, sanki babasını hatırlamak bir yanılışmış gibi bir ihlali de çağrıştırıyordu.

Ve sonra, ikinci bir zamanda, bu anı renklendi... Babasının elleri siyahtı ve üstteydi ve ilginçtir ki onları şimdi içeride ve pembe hatırlıyordu.

Derisinin renginden konuşmak annesinin ve onun ebeveynlerinin arasındaki dramın anahtarını elinde bulundurmak demekti. Annesinin ebeveynleri kızlarının bu "karma" birleşimini hiç kabul etmemişlerdi.

Lia, oldum olası aşk, cinsellik gibi insanları bağlayan ve ayıran herhangi bir şey üzerinde düşünme yasağıyla birlikte yaşıyordu.

Annesi cinsiyetsiz, sofu ve katı bir kadın haline gelmişti. Renklenmenin ya da aşkın nicelikselliği, cinsiyet farklılığının niteliğini saklıyordu. Erkek, Kadın? Siyah erkek, beyaz kadın ve annesinin ebeveynleri tarafından yasaklanmış ve tabii ki de karşı cinsten iki ebeveynin birleşimine gönderen melez bir birleşim.

Kızda ve torunda ebeveynlerin birbirinin içine geçmiş yasakları.

Lia'nın histerik olduğunu söyleyebiliriz ama bu kelimenin çağrıştırdığının da ötesinde Lia'nın ruhsal düzenlemesinde göze çarpan şey, kendisini ruhsal yaşantısının tam merkezine yerleşmiş anneye dair kişilikten bir saniyeliğine de olsa soyutlamanın imkânsızlığıdır *ve* orada *ve* onu terk ederek, gece uyandırarak gözyaşları içinde "Anne, Anne..." diye çağırarak. Lia dürtüsel olarak, ona aynada kendi kendisine yaptığı sitemleri gönderen, uzun zamandır Lia'yı kendi ebeveynlerinin eziyetinin yedeği-

ne atamış bir anneye her zaman bir mucize beklentisiyle ve her zaman hayal kırıklığına uğramış olarak telefon etmeye oldum olası yetenekliydi.

Lia vakasında çocukluğunun babasından çocuk sahibi olma ödipal ilişkisi, kökenlerine yaptığı özdeşimsel dalıştan daha az önemdeydi. Lia, annesiyle arasında geçmiş olan şeyi yaşamaya ve hissetmeye çalışan, kendisine hamile olan annesiydi. Gizemli, her zaman baştan çıkarmayı istediği bir anne için delicesine bir aşk.

Lia'nın yaşadığı ve tekrar yaşadığı şey, Freud'un bahsettiği küçük enerji niceelikleri üzerinde çalışmaya yer bırakabilmek için çok şiddetliydi. Lou Andréas-Salomé'nin *Anal und Sexual*'da betimlediği şekilde, Lia'da anneye dair arzuyu yeniden ele alma imkânsızlığı akla geliyordu.

Annesi, sanki gerçek bir içe yansıtma hiç yapılamamış, sanki Lia'nın kendisi henüz içe yansıtılmamış ama diğerlerinden gizlenmiş kısmi nesnelerin bir mozaiğiymiş gibi Lia'da parazit gibi yaşıyordu. Kendisine ait olma duygusu Lia'da yoktu ve oldum olası ölüm arayışı tarafından kollanıyor, büyüleniyordu.

Bir zamanlar ya da şimdi cinsel dürtünün öne sürdüğü yaşam eylemleri bunların kendisinden geldiği duygusunu asla uyandırmamıştı. Kendisini hep bir oyuncak, nesne gibi yaşantılıyordu, özne olarak değil. Başka herhangi biri tarafından yakalanmış ya da itilmiş, biçim verilmiş dışkısal ya da cinsel bir nesne ya da ya tahammül edilemeyen ya da içi olmayan bir kap gibiydi ve

annesi söz konusu olduğunda her ikisiydi. Anneyi geri almak için mesafeli bir anneye özdeşim kurarak kendisini ikincil olarak böyle düzenleyip düzenlemediği tartışma konusudur. Bu varsayımdan yana ola şey, Lia'nın psikotik gibi değil, histerik gibi görünmesiydi. Kısmi, bölünebilir ve ayrılabilir olan hiçbir şey araya karışmamıştı. Kendisinde hissedilenin ya da dışarıdan gelenin "tümden kötü" ya da "tümden iyi" ve hiç kaybedilmemiş olduğu ya da yine şartlı geçmişte özlemle iyi olarak "şöyle bir anneye sahip olmayı çok isterdim..." şeklinde umut edilen yerindeydik.

Narsisistik yapılarda yas çalışması Benlik için iyi olarak tanınan bir nesne zemini üzerinde yapılmıyorsa, bu çalışmanın gerçek bir içe yansıtma zorluğuna takılıp kaldığını varsayabiliriz. Lia'nın erkeklerle yaşamış olduğu ilişkiler, bunlara bağlı hatıralar onun için asla eminlik mertebesine ulaşmamıştı. Belki de ayrıntının, anın ve duygunun artarak yeniden yaşanmasıyla birlikte onlardan yavaşça ayrılmasını sağlayacak ait olma mertebesi demek daha iyi olur. Analizde yeniden hatırlama çalışmasının olabilecek yararı her seferinde kendisini var hissetmemenin derin fayına çarpıyordu. "Bana her zaman eksik gelmiş bir şey eksik geliyor" yinelemeli ve üzüntülü cümlesi seansın kırılgan çalışmasını çoğunlukla kumdan kaleler gibi yıkmaya gelen cümleydi.

"Bana her zaman eksik gelen bir şey eksik geliyor" cümlesinde eksik gelebilecek *olana* gönderimde bulunma girişiminde anne, aşk, bu annenin mevcudiyeti, meme, bu

babanın aşkı ya da tanıması, isim, babanın penisi hiçbir zaman tutunamamışlardı. Sadece üçlü bisikletin gidonu üzerindeki ellerin anısı süreğen narsisistik kanamasında bir durak noktası kaydetmişti. Onu annesinden ve anne-annesinden-dedesinden farklı olarak kendi "rengine" gönderen bu babaya değin ellerin yeniden ve tamamen görsel olarak ele alınmasıyla birlikte, babaya değin imagonun ilk içe yansıtmalı özdeşimine demir atılmıştı. Böylelikle babaya olan benzerliği dolayımıyla annesinden *başka* biri, kendi var oluşu olan biri haline geliyordu.

Lia ve Myriam

Eğer Lia'yı, benden üstü kapalı olarak uzunca bir süre beklemeyi "talep eden" "fazla tuzu kuru" Myriam'la karşılaştırırsak, zamanın değeri oldukça farklı belirir.

Lia'nın zamanı özellikli olarak az bir çizgisellik gösteriyordu. Sesinin gerçekten gizil dönemdeki çocuk kelimelerini kullanan küçük bir kızın sesine büründüğü, katı yetişkinler duymasın diye yavaş konuştuğu oluyordu. Onu benimle kendisi için önemini bildiği bir çalışma yapmaya gelen bir kadın yapan gerçek, ussal zaman sadece seansın başında ve sonunda –çerçevenin mucizesi- el sıkıştığımız zaman var oluyordu. Bu iki kıyı arasında, bu iki parmaklık arasında Lia bütün yaşamsal çıkış şanslarını inkâr etmek için gerçek yaşını bahane eden bir kadın olduğu kadar çok küçük bir kız çocuğuydu da.

Myriam tam tersine divanda zaman akışını kaybetmemişti. Bütün geriye dönüşlerin, bütün yeniden hatır-

lamaların her zaman söyleminin içine yerleştiği zaman *öncelikli olarak* şimdiki zamandı. Analisti olarak *benim* bütün açıklığıyla, saydamlığıyla yerleşmem *gereken* gerçekliğin zamanı.

Lia aktarımın delilik olduğunu biliyordu ve bunun hazlarını ve tehlikelerini engellemek için ona hiçbir şekilde güvenmemem gerekiyordu. Myriam ise hiçbir zaman, hiç kimseye hatta uzun bir süre analistine dahi güvenmemişti ve her saniye analistinin, kendisinin ve geri kalan ruhsal ve gerçek hayatının yerli yerinde olduğuna inanmak istiyordu. Kendisini bırakması söz konusu değildi. Git gide uzun bir süredir yanına sadece sağlam önlemlerle yaklaşabildiğimiz, onu çok yakından tehdit eden bir deliliğin olduğunu hissediyordu.

Lia bana üzerinde güç sahibi olmadığı pasif, süreğen istilanın bu kapsayanı olduğum hissini verdiyse de, Myriam kendisini nöbet tutan, egemenlik kuran kapsayan olarak düzenlemişti. Bu kapsayan bir zamanlar çok güçlü ve çok kırılgandı; güçlü *çünkü* muhtemelen kırılgan ki her şeyi, anneye dair terki, kız ve erkek kardeşlerin ve özellikle de kendisinin kaygısını ya da şiddetini kapsayıp kontrol etmişti.

Belirtelim ki bu egemenlik, Myriam'ın kendi içine yerleştirdiği bir egemenlikti, dışarıyı kontrol etmeyi hiçbir zaman denememe konusunda ihtimam gösteriyordu. Dışsal nesneye egemenlik kurmayı, onu kontrol etmeyi denemek açıkça bunu başaramama riskine atılmak olurdu, bu da çok fazla tehlikeliydi. Gerçekleşmesi

imkânsız olan nesneyi elinde tutma arzusu sırasında hissedilen birkaç ıstırap deneyimi, onu terk edilmelerin ve kıskançlığın korkunçluklarına daldırıyordu. Ayrıca Myriam kendi bağımsızlığını ve yakınlarının kendisine olan bağımsızlıklarını korumakla çok meşguldü.

Myriam için analitik çalışma bir yeniden hatırlama-yeniden kurma çalışmasıydı –bu birbirine eklemlenmiş iki kelime benim açımdan kuramsal bir kolaylık değil ama onun vakasında oldukça gerçek bir birleşmeydi. Uzun zaman gayet yetişkin olan ama kendi gözünde mükemmelen yetişkin olamamaktan her zaman doyumsuz Myriam'ın tedavisinde söz konusu olan şey, çocukluğun imkânlarının keşfiydi.

Fazlasıyla kontrollü –oto-kontrollü– bir çocuk olan Myriam, insanlarla, şeylerle, heyecanlarla yakın teması sadece aşamalı olarak keşfediyordu. Ve tabii ki bu durumda bile bu yeni fiziksel ve ruhsal yakınlığa tedbirlice "yaklaşıyordu".

Analizden önce Myriam asla en ufak bir hastalığa ve muhtemelen bedeninin çok canlı, çok sıcak, acılı ya da hoşa giden algısına izin vermemişti.

Onu edilgence alınmış bir bakımın, yinelemeli olarak yinelenen bir bakımın dayanılmazlığıyla karşı karşıya bırakan bedensel bir sorun, kendi bedeninden gelen mesajları ilgilendiren bir dinleyişi keşfettirmişti.

Bu uyanış, erojen bölgelerden, bedenin deliklerinden geçen, dünyaya getirme ya da öldürme düşlemlerinin uyanışından ziyade duyumsamanın, devinimin, sınır

heyecanların olası uyanışıydı. Myriam'ın yavaş yavaş keşfettikleri bunlardı.

Sanatsal mesleğinde, kullanılan araçla samimi bir temas içeren ve o zamana kadar dayanılmaz olan yeni bir tekniğe yaklaşıma cesaret edebilmişti: Yeni duyumların ve hazzın zengin keşfi. Sonuç itibariyle yetenekliydi ve artık suçlu değildi.

Bireyin aşk nesneleriyle birlikte giden hikâyesi bizi özellikle kadınlık üzerine gecikmiş yazılardaki Freudcu iddialara yaklaştırabilir:

Bütün öngenital ilişkiler, ruhsal yaşamların tamamının zeminine hem tamamlayıcı ve yoksun bırakıcı, hem de saldırılan ve saldırgan bir anneyi yerleştirirler.

Mükemmelen ya da tam tersi şekilde patlayan Oedipus karmaşası, gizil dönemden sonra yeni bir nesne yatırımına yer bırakır. Sonrasında sevilen kadınla anne arasında -üçüncü kişiler için aşikâr olan- benzerliğin saptandığı olur. Bir kere yatırım yapılmış ve hazza bağlı olan şey yeniden aranmış, sonraki nesne seçiminde yeniden bulunmuştur. Bununla birlikte tam tersi durumların yani benzerlik açısından aradaki uzaklığın büyük olduğu vakalar da vardır. Oedipus sonrası nesnenin yatırım yapılmasını sağlayan şey, kökensel nesneye olabildiğince benzememek olacaktır.

Mısırlılar kişisel nesneleriyle, hayattaki rollerini ve özgünlüklerini belirten nesnelerle gömülürlerdi. Öngenital anneye dair bu korkunç imgeyi gömüyoruz ya da gömmeye

çalışıyoruz. Oedipus macerası dayanılabilir narsisistik ve nesnel yeniden düzenlemelere yeteri kadar izin vermediğinde, genital nesne seçiminin ilk nesneye ait bütün niteliklerden kaçınarak düzenlendiğini saptayabiliriz.

Ruhsal yaşamın derinliklerine gömülmüş bu çift değerli nesnenin, ilk nesneye bağlı nitelikleri uzakta tutmak koşuluyla, başka yatırımlara yer bırakabildiği olur. Bunlar bazı kişilik özelliklerine, engellenme ya da semptom görünümlerine bürünseler bile, gerçekliğin bir bölgesi yatırım yapılan yerin dışında kalmalıdır. Betonlaşmış bu dış yerler analizde daha kolay hareket edebilen Oedipus'a dair sakınımlardan çok daha değişiktir. Belirmeleriyle divanda başlayan panik, derin ve başka türlü bir üzüntüye işaret eder.

Kadınların heteroseksüel genital ilişkilerinin hikâyesinde, erkeğin penisi öncelikle nesneyi ve anneyi farklılaştıran gösterge değerini alır (analizde anneler her zaman nüfuz edici, müdahaleci olarak beliriyorlarsa da, kadınların düşlemlerinde sanıldığı kadar penisle donatılmış değillerdir).

Başka bir şekilde de olsa, penis taşıyıcısı erkeklerde bile sonuç olarak anneye dair arkaik bir ilişki, onları annelerinden farklılaştıran şeyin çalışmasında aşılabilir.

Böylece erkek, kendisini her iki cinsiyette muhtemelen oldukça yatırım yapılmaktan kırılganlaşan bir göstergenin taşıyıcısı olarak bulur. Bu sadece erotik işlevi için değil ama anneyle ilgili bir yan anlamı barındıran

farksızlığın çağrıştırdığı korkunçluğu ve nesneyle öngenital ilişkilerin arkaik şiddetini uzaklaştırdığı içindir de.

Kastrasyon karmaşasının temel olarak erkekteki işleyiş biçimiyle sağladığı düzenlemeyi bu görüş açısından yeniden ele aldığımızda, kastrasyonun işlenmesinde parçanın bütün için kullanımını yeniden buluruz. Kısmi nesne olarak penis, anal dönemin ayrılabilir nesne niteliklerini yeniden bulur. Böylelikle kendisini sevilen nesne olarak korumak, öyleyse nesne aşkını korumak mümkündür.

Nesneyle pazarlığın fallik ele alınışı, erkeksi düzenlenişte büyük bir yer tutar. Bazı kadınlar böylesi bir işlem için gerekli aracı babanın kastrasyon karmaşasından "ödünç alırlar": Sevilen babanın bedeninde öyleyse onun penisinden bir vazgeçiş söz konusudur. Bu penis için tehlikeli ve penisten korunan vajinaya gelince, o var olmamalıdır bile.

Kısmi nesnenin feda edilişinin yer değiştirmesinin zorluğunun trajik olan bir başka biçimi, kimi kadınlarda terkin ya da kaybın " hiçbir değerim yok, öyleyse iğdiş edilmişim (öyleyse varım diye belirtilmeli) diye değil ama yalnızca" terk edildim öyleyse hiçbir şeyim" diye düzenlenmesidir.

Kadındaki kastrasyon sorunsalının fallik kolaylığının yetersizliği ve ruhsallık-içi arkaik savaşların şiddeti nesneyi korumaktansa, ondan bazen *kendisi* kötü, değersiz, dışkı nesnesi olarak ayrılmaktan başka bir şans bırakmıyor. "Hiçbir şeyim", "ben bir bokum"a çok yakın-

dır. Bu ikinci formülleştirme söz konusu olduğunda, uzun zamandır erojen bölgelerin yatırımından ve işleyişlerinden ayrılmış olan kendiliğin terki, analize pek fazla şans bırakmayacaktır.

Lia, nesneyi korumak için kendisini dışkılamanın, öldürmenin yanından sıklıkla geçiyordu.

Myriam, sürekli egemenliğindeki nesneyi bırakma ya da kendisini bırakma zorluğundan ıstırap çekiyordu. Onu korkutansa daha çok nesneyi öldürmekti.

Histerik, güzel, dokunaklı ve yoksun bırakılmış Lia, psikanalistine zaten her zaman kaybetmiş olduğu için *kaybedecek hiçbir şeyi olmayan*, tamamıyla edilgen "kadınsı" yapının uç bir örneğini sunuyordu.

Kaybedecek her şeyi olan Myriam ise nesneyle edilgen bir zevk içeren "kadınsı" ilişkiyi bin bir tedbirle ele alıyordu.

Her gün, her biri, sevmenin hiç kuşkusuz hikâyesiz bir iş olmadığına psikanalistlerini ikna ediyordu.

EURIPIDES'İN "MEDEASI" ÜZERİNE ÇEŞİTLEMELER

Euripides'in *Medeası* Peloponez Savaşı'ndan önce, henüz barış içindeki Atina'da yazılmış bir trajedidir. Medea, Yunanlılar arasında bir barbar, bir büyücü, şirret, cinayetlerden cinayet beğenen, kendi çocuklarını öldüren bir kadın. Korkunç...

Odeon, 80'li yıllarda sahnenin bulunduğu yerden localara kadar doluydu. Ben de bir kez daha yeni bir tiyatro keşfetmenin umudu içinde gelmiştim, hayal kırıklığına uğramadım. Jean Gillibert'in sahneye koyuşu ve oyuncuların oyunu, şiddetin kırmızılısı ve gürültülüsünden duyulmaz olanına, şarkı söylenip, dans edilenine kadar izleyiciye sadece orada olmaktan zevk almanın değil ama uyumun en geniş oyununu algılama şansını yaşamanın işitsel ve görsel duyum gamını sunuyorlardı.

Dekor Medea'nın evinin en yüksek kısmında bulunan, ulaşılmaz ağladığı, bağırdığı bir odadır. Oyun Christine Fresen'in Medea'nın kişiliğine çifte bir derinlik veren çift perdedeki sesinden şatafatlıca ilerler. Medea, sadık olmadığı kadar nankör de olan Jason tarafından bırakılmış bir kadın olmanın öcünü daha iyi alabilmek için ıstırap çeker, hile yapar, boyun eğmiş gibi davranır. Jason için ülkesini ve ailesini terk edip, kardeşinin hayatını feda etmemiş midir? Yabancı olduğu, yarı şüphelenildiği, yarı saygı duyulduğu bu şehirde ona iki oğul vermeden önce ona Altın Postu fethetmemiş midir? Medea öcünü alır, kendi oğullarının elleriyle babalarının yeni karısına şatafatlı bir örtü ve öldürücü bir zehrin içine işlediği bir kadın tacı giydirerek Jason'ın kuşkularını boşa çıkarır. Creon'un kızı, Jason'ın yeni karısı Creüse, kıvılcımlardan kızarmış bedeniyle canlı bir meşaleye dönüşmüş şekilde binlerce yanığın ortasında ölür. Kızını kurtarmak için üzerine atılan Creon da oracıkta son nefesini verir. Medea'nın ne Jason için nefreti ne de

tam bir intikam ihtiyacı bununla kalmaz. Jason'dan olma oğullarını kendi elleriyle deşerek öldürür. Jason'a hiçbir şey kalmayacaktır; ne eş, ne soy ne de umut. Çocuklarının kadavralarıyla çevrelenmiş korkunç ve kutsal Medea, büyükbabasının arabasıyla gözden kaybolur. Güneş...

Gördüğünüz gibi tüm bunlarda izleyicinin en şiddetli duygularını talep eden hiçbir şey yok. İzleyici ya en canlı korkuyu ya da aşağılanmış ve terkedilmiş bir eş için en derin acıma duygusunun bu korkuya karışmasını deneyimler.

Oyunun kışkırtması beklenen karanlık ve şiddetli duyguları hissetmemiş olmaktan şaşırmıştım. Oğulların sahneye gelişleriyle izleyici için heyecanlıca hazırlanmış ölüm sahnesi bile beni kayıtsız bırakmasa da sarsmıyordu. Bu oyuncuların oyununun zayıf olmasıyla ya da sahneye konuş şekliyle açıklanamazdı. Oyunun ilerleyişinden en canlı hazzı alıyordum ama aynı zamanda bilincime bundan uzak, münasebetsiz bir başka haz daha geliyordu. Bütün bu gürültüler, bu şiddet, otantik ve üstelik ara renklerden oluşan zengin bir başka metin olarak beliriyorlardı. Şaşkınlığım, bir şeyleri daha açık duyabilmek için kaynağı hazzın bu yeniden dönüşünde arıyordu. Bu seansa psikanalist olarak gelmemiştim ama yine de orada kendimi yeniden psikanalist olarak bulmaya zorlandım.

Arayışımda dikkatimi çeken ilk kelimeler sütanne tarafından söylenilenler ve Medea'nın Jason'u takip etmek için terk ettiklerinden, hainlik ettiklerinden, öl-

dürdüklerinden bahsedenlerdi[9]. İşte, bir rüyadaki ya da gündüz düşlerindeki gibi metaforik olarak duyulabilen bir dil, birincil süreçlerin damgasıyla damgalanmış bir dil! Anneye dair birincil nesnenin ve sevgili için babaya değin nesnenin terki sıradan ve gündelik anlam bakımından hayli zengin olmakla birlikte her zaman esas değil midir? Çocuk Medea, kadın olur. Bir kadını, anneyi, çocuk katilini bir oda dekorunda sahneleyen devamı hakkında ne demeli?

Divanın ve koltuğun gündelik deneyimine geri dönelim. Divandaki en kötü ıstırap, yeniden buluş ve oluşum, gündüz düşü ve gerileme, kendiliğin sınırlarının kaybı, aynı zamanda hem narsisistik hem de erotik yitim nedir? Erkek ya da kadın, büzüşmüş, donmuş ya da tam tersine fazlaca hareketli yetişkin, sonsuza dek kaybedilmiş, her zaman güncel olan ve sonsuza dek acı veren bir dramı bulurlar, yeniden bulurlar, ondan acı çekerler. "İlksel sahne" diye adlandırmanın aslında ne kadar da yüzeysel olduğu bir sahneyle tanışırlar: Bütün zevk ve ölüm düşlemlerinin, bedenin her yerinin kaygı tarafından çağrıldığı bir sahne. Euripides'in mevcut bir temada bundan uyum içinde bahsedişi, belki de senfonideki bir müzik temasında olduğu gibi birçok çeşitlemeye uyan bir tarzda olurdu[10].

---

[9] Sütannenin monologu oyuna giriştir. Bunun gizli bir metnin aranışındaki dikkate alınışı tabiî ki de sonradanlığı kullanan kurulumdur.

[10] *Medea*'dan duyabildiğimiz ilkel sahnenin çeşitlemeleri tabii ki de hiçbir şekilde Euripides'in istediği ya da bildiği bir şeyi çıkarsa-

Yoğunlaşmanın simetriği olan, rüyalarda sık görülen biçimiyle birincil süreçlerin bir başka "çalışma" biçimini daha tanımak gerekir. Kişiliğin iki kişilikte ikiye bölünmesinden, her birinin ortak niteliklerinin bir parçasını barındırmasından bahsedebiliriz. Birbirinden ayrılmış bu nitelikler, sansür için birleşmiş olmaları durumuna kıyasla şok edici olmaktan çıkarlar. Medea ve Creon'un kızı Creüse tek ve aynı kadındır. Bu savımın takip edilmesinde okuyucudan Medea'nın yaptıklarıyla, Creüse'ün başına gelenleri inceleyerek sabırlı olmasını diliyorum. Jason'ın karısı ateşler içinde tutuşur, babası da ona katılır ve o da tutuşur. Evlenme töreni söz konusu olduğu halde bu ateş metaforu dikkatinizi çekmedi mi? Euripides'in[11] bize bahsettiği ve Jean Gillibert'in gözlerimize sunduğu şey mahrem, sonsuz ve gündelik bir sahne değil midir? Anne-kadında ikiye katlanmış âşık-kadın, bir adamla "tutuşur" (bastırılanın geri dönüşü, babasıyla birlikte daha uzak, idealleştirilmiş bir büyükbabayı, Güneşi yeniden bulması) ve bunun için çocuklarını öldürür.

Sonsuz düşler ve her şeyden önce etkili bir rüya, kanın kırmızı sahnesinin arkasında belirirler, tabii eğer uyanmayı kışkırtmıyorlarsa. Babadan öcünü alan bir çocuğun düşü, terk edilmiş, alaya alınmış olarak düşle-

---

maz ki bu durumun kendisi de aynı zamanda onun oyununun içinde yer alır. Onun sahip olduğu şey sadece bir bilinçdışı değildi ama aynı zamanda dehaydı da.

[11] Bir önceki nota bakınız.

diği düş... Karısına karşı çok özenli bir baba ve Oedipus'a dair aynı arzuların isteğince şüphesiz onu delip geçen ama onu kendisiyle birlikte Güneşin arabasına da taşıyan bir anne isteyen bir baba.

İki ağzı keskin kılıçla delinmiş çocuğa yeniden dönüp, kâbusa kadar giden başka rüyaları ve ayrıca hiçbir korunmanın olmayışını tasarlayacağız, ebeveynler arasındaki "savaşın" (düşlemlenen) uyanışını, belki de ilkel sahnenin divandaki en sık tasarımını.

Ama biraz daha ilerleyelim. Söz konusu olan bir annenin işlediği cinayet midir? Apsisin sonsuzluğunda unutmanın ölümle temsil edildiği sıfır noktasına yerleşen bir cinayet. Geometrik bir karşılaştırmanın seçimi her ne kadar çetin olursa olsun, aynı çizgi üzerinde kayan, unutmadan gerçeğe tüm başarısızlıklardan hiçbir ruhsal değerlendirme payı olmaksızın geçen olası sonsuz değişkenlerin ingelenmesiyle haklılık kazanacaktır. Medea'nın kullandığı iki ağızlı öldürücü keskin kılıç, "fallik annenin" tipik düşlemsel tasarımıdır. Kavramsal bir sınırlama karşılığında olası bir anlam belirleyen böylesi bir kuramsal yorumdansa, "iki ağzı keskin kılıç" tasarımının çocuksu ruhsallığın imgesel cinselliğinin sayısız karmaşıklığında kendi tuvalini ördüğü dalgalanmayı tercih ederim. Girilen-sokan, sırılan-sıran, düzülen-düzen oyunundaki –ki bunlar sadece büyük şemalardır- imgeler, şey tasarımları ve özellikle de kelime tasarımları, yaşamanın, çocuğun çaresizce parçalara ayırdığı cinsel zevkin yetişkin tara-

fından olası karşılanışları ve yetişkin kaderinin yaratıcı ortaya konuluşları anlamına gelirler.

O halde cinsel olduğu kadar da öldürücü olan kan, düşlemin bu kanı; kim kanıyor ve ne sebeple kanıyor? Kanayan cinsel ilişki, kimin ölümü, neyin ölümü? Burada bile gerektiğinde kuramdan konuşmak ve anlaşmak için alışıldık kavramlar kullanmak, başka bir yerde fallik kastrasyonun yarası olarak düzenlenen ve oluşan şeye öncelik verir. Böylelikle de kesilmiş memenin, delinip geçilmiş kadının, kanların karışımının, ölümün yaşlı arkaik şeytanlarını ve onların yeniden ele alınışlarını kısasa kısasın kaçınılmaz yasasıyla bütünleştirerek, üstlerini örterler ve uyur ya da uyanık halde rüya görenin kendi bedeni üzerinde sustururlar.

Trajedi korkuyu anlatırken, *Medea* "ilkel sahnenin"[12] bin bir yüzünü barındırır: Ebeveynlerinin kendi "ilkel sahnelerinin" felaketinden kendileri için koruyabilmiş oldukları şeylerin, yani başkalarının, ebeveynlerin, çocukların düşlemsel müdahalesiyle az çok bozulmuş ya da bozulmamış cinsel yaşamın ve aşk yaşamının çocukta yeniden ele alınışını.

Oedipus'un Sofokles vari hikâyesinin altında gizli olan trajediyi, Euripides'in *Medeası* en merkezi şekilde kadın-anne etrafında düzenler ve bir babanın sahnedeki yani anneye dair bilinçdışındaki mevcudiyetinin– na-

---

[12] Bu terim, bu yazının tamamında düşlemin kuruluşuna gönderiyor, herhangi bir gerçekliğe değil.

mevcudiyetinin olası yelpazelerini ışıklarla parıldatır. Ilımlı yorum: Medea aşkını-kocasını yeniden bulmak, babasına duyduğu ödipal aşka yeniden kavuşarak onunla birlikte aşkından yanıp tutuşmak için çocuklarını terk eder. Kâbus yorum: Babaya yatırım yapılmasıyla ilgili bir yas, bir kayıp – kendi babasının yerine geçen çocuklarının babası– Medea'yı yaralar; bu yarayı da ancak aşk hayatında ve anne erotizminde[13] yansıtabilir. Belki de Medea çocuklarını artık kendi oğulları olmadıklarından, demirinden, özellikle de ateşinden, aşk olduğu kadar nefret ateşinden de geçirilen sevgilinin yerine koyduğundan korumuyordu.

Medea için kaybın yırtığı, kadın cinsel organının sırrının katlanılamaz açığa çıkışı gibidir. Erkekleri ve kadınları üstü sırla örtülmemiş cinsel organdan koruyanın metaforu olan bu girdapta, *hiçbir şey*den *tam*a dönüşecek Medea'nın dayanılmaz, kontrol edilemez şeytanları tam bir narsisistik kanama içindeki kendi kendisinin tamamen öldürülmesinde acele ediyorlardı.

---

[13] Zira burada da söz konusu olan erotizmdir. Bu belirgin tema hakkında M. Fain ve D.Braunschweig *Eros et Antéros*'da (Payot "PBP", 1971) ve *La nuit, la jour'da* (PUF, 1976) bazı kuramsal savlar oluşturmuşlardır. Vajinanın birincil bastırılması aynı kadınsı ruhsal yaşamda biri sevgili, biri de çocuk için olan iki erotizmin birlikte var olabilme sorusuna mümkün bir cevap getirir.

Bölüm IV
ÖTEKİ

ENSESTÜEL DÜŞLEMDEN KÖKENSEL CİNAYETE

1913'de Freud *Totem ve Tabu*'yu[1] şöyle bitirir: "Başlangıçta eylem vardı". Bu cümleyi, düşünce ve eylem arasındaki ayrımın ilkel insanda olduğu gibi nevrotik tarafından da tanınmadığı açıklaması önceler.

Freud'un bu metnin sonunda başlangıca kaydettiği şey, kabilenin babasının oğulları tarafından öldürülmesidir. Böylece Freud'un iki ödipal yasaktan temele yerleştirdiği, yasayı ihlal etme anlamına gelen öldürme yasağıdır. Buradan totemik sistem ve dinler doğar ve kökensel bastırma kavramı antropolojik temelle desteklenir. Diğer yasak olan kötülük eğilimi şeklindeki ensest yasağı, potansiyel nedensellik ya da kaçınılacak sonuçlar bakımından ikincil konumdadır. Ortaya konulan eylem öldürmedir, ensest değil.

Totem ve Tabu'nun yazılışına yakın bir zamanda, 1912'de Freud *Bilinçdışı üzerine not*'ta Bernheim'ın gerçekleştirip sunduğu hipnotik deneyim aracılığıyla *etkin*

---

[1] S. Freud, (1912-1913) *Totem ve Tabu*, İstanbul, Say, 2012, çev. Kamuran Şipal.

bir bilinçdışının varlığından bahseder. Özne, hipnoz durumunda, uyanışından bir zaman sonra gerçekleştirmek üzere bir emir almıştır. Gerçekten de uyanır ve bilinçlice fakat neden olduğunu bilmeksizin eylemi gerçekleştirir. Freud bize hipnoz eden tarafından verilen emrin özne için bilinçdışı kaldığını, yalnızca uygulanacak eylemin temsilinin bilince çıktığını söyler. Bununla birlikte hipnoz edileni eylemini açıklamaya teşvik etseydik, kuşkusuz, hali hazırdaki çağrışımsal zincirin yardımıyla, rüyadakine benzeyen ve böylece sansürü örten akılcı bir nedensellik bulmaktan geri kalmazdık.

Bu yanlış ilişkilerin hikâyesidir, her analitik tedavide söz konusu olduğu gibi görünen metnin hikâyesidir.

Freud'un bu gösteriyi bir gün sergileyip, hastasının dayandığı şemsiyeye kızgınlık duyduğunu hatırlayabiliriz. Söz konusu olan, (hikâye bize *Histeri üzerine çalışmalar*'da Emma hakkındaki bir notta anlatılıyor) devinim bozuklukları Freud tarafından denenen telkin ve hipnoz sırasında dahi düzelmeyen bir genç kızdır. "Bir gün, diyor bize Freud, sabırsızlanıyordum (...) ve hipnoz sırasında ona bağırıyordum: "Yeter artık! Yarın sabahtan önce şemsiyeniz elinizde kırılacak ve evinize şemsiyeniz olmadan dönmek zorunda kalacaksınız. Bundan böyle ona ihtiyacınız olmayacak". Hikâyenin ilginç tarafı, hastanın Freud'un dileğini gerçekleştirmek için kendisini gayet güzel ayarlamasıdır: Şemsiyesini kırmış, bunu yaparken de Freud'a, verilen emrin etkileyiciliğinin doğrulanabilmesi için bilinçdışı olarak izin vermiştir.

Buna karşılık, Freud'un sadece şöyle bir görmesine müsaade ettiği şey, babaya değin bir baştan çıkarma sahnesidir.

İşte Freud tarafından keşfedilen bilinçdışının ilk zamanlarına geri döndük. Daha o zamandan söz konusu olan eylemdir ama Freud'a histerik semptomların kökenini doğuranın bilinçdışı arzular ve çatışmalar olduğunu ortaya koyabilmesine olanak sağlayan, çocuğun yetişkin tarafından baştan çıkarılma eyleminin gerçekliğinden vazgeçmesidir. Bu güzergâhı eylemlere göre özetleyelim.

1897'de hastalarını semptomlarından kurtarmak için Freud'un *etken olmayı* denediği (telkin, hipnoz) dönemde, Freud histerik bozuklukların kökeninde *baştan çıkarıcı* eyleme ihtiyaç olmadığını, bilinen tüm etkileriyle bastırmanın düzenlenmesi için düşlemin yeterli olduğunu keşfetmişti.

"Neurotica"nın terk edilmesi ve seansta etken oluşun sınırlanışından, söze geçiş hemen hemen aynı zamana denk gelirler. Hatırlatalım ki zemindeki tuvalde söz konusu olan şey, her şeyden önce baba-kız ensestiyle, histerik genç kızların ve kadınların hikâyeleridir.

Böylece bilinçdışının keşfinin ve dolayısıyla bastırmanın temelinde, *eylem* konumunu kaybetmiş *baştan çıkarma* olarak *düşlem* vardır.

1897 ve 1912 arası Freud'un oto-analizinin devamı, hastalarıyla olan çalışmaları ve bazı modelleri korumanın kuramsal seçimiyle ilgili gelişim dönemidir.

Öyleyse, iki düzenleyici zamanın salınışını saptayabiliriz:

-Birinci zaman 1897: *Artık* baştan çıkarma eylemi yoktur, bilinçdışının ve bastırmanın etkileri yavaş yavaş ortaya atılır.

- İkinci zaman 1912: *Eylem*, tarihsel zamanın en uzağında, ilkellerde tanındığı şekliyle babanın öldürülmesi olarak, nevrotiklerdeyse dinler aracılığıyla yer alır.

Öyleyse yansıtma, koruma ve suçluluk birinci plandadırlar.

Tuhaf bir biçimde bu baştan çıkarmanın eylem olmayışıyla kökensel cinayetin eylemi birleşerek, ödipal yasağın iki yüzü az biraz şekillenir: Erotik ve öldürücü.

Genelde *Totem ve Tabu*'daki cinsel eylemden sınırlı ve çekimser bahsediyoruz. Öldürmenin, totemik yemeğin kurban etme biçimindeki yer değiştirmesi daha fazla ses getiriyor.

Divan üzerindeki ses, er ya da geç *Ur-Szene* düşlemidir: Kendiliğin efsanevi kökeni olarak düşünülebilecek olan ilkel sahne. Düşlem bin bir şekilde kurulabilir; *öldürme*, kan dökme, parçalama, şiddet sahneleri yerlerini zorlukla olası bir *aşk* eylemine bırakırlar.

Oğlan için anneyle aşk ya da babanın öldürülmesi, bu kökensel ekran-anının serüvenlerinden beslenen ilkel sahne düşlemleridir.

Psikanaliz, hiç gerçekleşmemiş ama etkileri sanki olmuş gibi duyumsanan bir cinsel baştan çıkarma ve etkilerinin nevrotik bozukluklar olarak ama ayrıca *sosyal*

bağ olarak da kendisini göstereceği bir baba cinayetinin meydana gelişi üzerinde kurulmuştur.

Freud, baba-kız baştan çıkarmasını histerik yaşama bağlayarak, bireysel düşlem olarak çalışmıştır ve söz konusu olan da analizin histeriği bu yabancılaşmadan kurtarmasıdır.

Şüphesiz ki babanın öldürülmesi bir düşlem olarak çalışılmıştır, ama özellikle de tek seferlik bir öntarihsel eylem olarak konulmuştur. İşlenmiş bir cinayet olduğundan tekrarına karşı korur. Bu, ihlal edici arzunun gerçekleşmesi (bu bir seferliğine olduğundan cinayet eylemi gerçekleşmiştir) ve de bundan vazgeçişin herkes için verimli olan düzenlenişidir: Kardeşler arasındaki cinayet-bağı.

Daha önce hiç olmadığı kadar tanınan ölmüş babanın etrafında örülen *sosyal bağın* erkeklerin tarafında olduğunu saptayabiliriz.

Kadınsı tarafta hiçbir benzerlik, hiçbir "kabile anası" yoktur. Kadınlar, yakınlıkları ve özellikleri iyi belirlenmediği takdirde, aşırı arzunun erkeklerin birbirlerini öldürmelerine yol açtığı nesnelerdir.

Freud, Oedipus karmaşasının aşamalı olarak yerini alışında baştan çıkarılan kız ve baştan çıkaran baba, kaybedilen kadın ve bakire anne –ki bu anne hiçbir zaman ölen oğuldan uzak değildir- ve ölen babanın idealleştirilmiş imgesinin birbirini takip eden, tamamlayıcı figürlerinden yararlanmıştır.

Bu Freud'un Oedipus karmaşasının sırasıyla bir yüzü ya da öteki yüzünden, birçok yönlülüğüne, her birinin bir başoyuncuyu maruz bıraktığı "dramın" dönüşümlerinde gözler önüne serdiği şeydir.

Aşk ve ölüm daha sonradan yeniden -Freud'un bir daha üzerine geri dönmeyeceği- "saf" metapsikolojik biçim altında 1897'nin oğullarını 1917'nin oğullarına bağlayan içgüdülerin son kuramı olarak belireceklerdir (bkz. Musa).

Böylelikle yalnızca metapsikoloji -belki de bir kuram olduğundan- Eros ve Thanatos'u aynı anda düşünebilir.

Belki de yalnızca metapsikoloji, psikanalistin ruhsal işleyişinde devamlı harekette olan bastırmanın her zaman çift görünümlü olan dürtüselliğinden kaçabilir. Bu her psikanalist için bastırma ve düşünsel kuram arasındaki kaçınılmaz ilişki sorusunun ortaya konulmasıdır.

ÇİFTCİNSELLİK: DÜŞLEMİN DÖNÜŞÜMLERİ VE ALDATMACANIN DOĞURGANLIĞI

Çiftcinsellik dünya tarihi kadar eski bir konudur. Peki, bu neden psikanalistleri ilgilendirir?

-Bazı erkek ya da kadın hastalar her iki cinsiyetle de cinsel ilişkiye girerler. Bu çiftcinsellik midir ya da söz konusu olan nesnenin bir çifte seçimi midir?

-Düşlemin ruhsal görevi, her iki cinsiyetteki ebeveynlere, ilkel sahnenin eşlerine olan özdeşimi işleyişe geçirmektir.

Kendimize çiftcinselliğin her iki cinsiyetteki bireylerde "aynı" olup olmadığını sorduğumda aldığımız cevap hayırdır.

Sonuç olarak özel bir sorunsal, düşlemde ya da eylemde olsun, bu ikisini birbirinden ayırmak koşuluyla ergenlikte neler olup bittiğiyle ilişkilidir: O yaşta sıklıkla düşlemde çiftcinselizdir ama... az çok bilinçlice.

Sözlük tarafında

Littré'de "çiftcinsel"in (çiftcinselliğin değil) sadece şu tanımını buluyoruz: "Erkek organına (etamin) ve dişil organa aynı çiçekte ya da gövdede birleşmiş halde sahip olan". Bitkisel anımsatmanın ötesinde biyolojinin düzeninde bir hatırlatma. Bu hatırlatma bir şeyi yeniden belirlemek şartıyla Freud'un hoşuna giderdi: Ondan sonra insanoğlunun cinselliğinin her durumda dürtüsel sistem tarafından yönetilen ve her birey için özel bir tarzda düzenlenen ruhsalcinsellik olduğu.

Efsanelerin tarafında

Hermafrodit, Hermes ve Afrodit'in oğluydu. Narsis gibi o da bir su perisinin aşkını reddetti. Bu tanrıların hoşuna gitmediğinden Hermafrodit'i su perisiyle birleştirdiler. Artık tek bir beden oluşturuyorlardı. Hikâye bize

Hermafrodit'in "yarısını" affedip affetmediğini söylemesese de bu mecburi birlikteliği Freud'un çok sonraları "biyolojik kaya" olarak nitelendireceği sıkıntıya benzetebiliriz. Bireyin hazzı ve türün sonları için diğer ötekilerin başlangıcı olan *öteki*den nefretin ilkini dağıtmayı hedefleyen ve evcilleştirmeyi deneyen ruhsal süreç şeklinde betimlediğimiz şeyin yoluna koyulması hariç, oto-tamamlanmaya can atan her insan varlığı için dayanılmaz olan şey, kendisindeki bu kadınsı bölüm olacaktır.

Halkayı fazlasıyla kendisine yeten, tamamlanmış bir varlığın Platoncu efsanesiyle kapatalım. Onu erkek ve dişi olarak ikiye bölen (kuşkusuz oldukça hoşgörüsüz) Tanrıların hoşuna gitmek için yeniden birbirlerine kavuşmayı bekleyeceklerdir.

Ve üstelik ikinin biri, ikisi birde: İşte psikanalistlerin divanında *de facto* bir üçüncüyü içeren, efsanelerin hatta dinlerin tanrı ya da tanrılar olarak kişiselleştirdiği söylem. Yine de bir çelişki vardır: Söz konusu olan iki cinsiyete *sahip olmanın* yaşanmışlığı mı yoksa *iki cinsiyet olmak mıdır*? Ya da her ikisi birden mi?

Temel bir düşlem?

Ruhsal çiftcinsellik ilkel sahne düşleminin bir değişkeni olabilir mi?

Freud'un söylediği gibi ruhsal yaşamın başında özdeşim ve yatırım birbirinden ayırt edilemiyorlarsa ve eğer annesel nesnenin *ötekisi* ruhsal olarak zaten mevcutsa, nesne aşkı ve özdeşim arasındaki çeşitli olasılıkların

oyunu kendisini büyük bir karmaşıklıkta sunacaktır. Böylelikle, eğer ruhsal gelişim yeterliyse, çiftcinselliğin bilinçdışı düşlemi temellenir. Böylece bu düşlem kendi tüm güçlülüğü içinde cinsiyetlerin ve kuşakların farklılığının açtığı yarayı sağaltmayı deneyebilir: *Yalnızca kendisine ilkel sahne olmak.*

Düşlemin çeşitli biçimlerde "oluşmasına" önkoşul olarak hatırlayalım ki, psikanalist için anne-çocuk ikilisinin birliği olduğu haliyle var olmaz, olumsuz olsa bile üçüncü mevcuttur.

Anne ve çocuk

Yazarlar bu ikisinin arasında neler geçtiğini farklı şekillerde kuramsallaştırdılar. Bu çeşitli yaklaşımlardan çocuğun ruhsal yaşamı için annesinden ayrılabilmesinin önemi, daha doğrusu annesinin ruhsal yaşamından ayrılabilmesinin önemi ortaya çıkar. Söz konusu süreç karmaşıktır: Çocuğun hem yeniden buluşların hatta kaynaşmaların peşinde olmayı geliştirdiği hem de nesneye göre bağımsızlığı öğrendiği makara oyunu buna bir model sunar. Hatırlayalım ki bu oyun Freud tarafından erkek torununu gözlemlerken yazılırken, gözlemlediğinin içinde heyecanlı bir şekilde yer alan bir büyükbaba tarafından yazılmıştır. Orada da çocuğun varlığını kuşkusuz tanımazlıktan gelmediği bir üçüncü vardır: Michel Fain ve Denise Braunschweig'in "gündüz annesi" ve "gece annesi" olarak adlandırdıkları arasındaki almaşa, bu iki zamanın bir kavramsallaştırmasını önerir. Bir yandan anne-çocuk

bakımının, bedeninin ve ruhsallığının erotik paylaşım zamanından temasa, diğer yandan "sevgilinin sansürüyle" korunan kendi haline bırakılmış çocuğun ruhsal bedenini gerçeklikte ve düşlemde dokunarak bulduğu (Winnicott'la beraber yarattığı diyebiliriz) zamana. Burada bile çocuğu eğleyen annenin ruhsallığında mevcut olan baba, çocuğun ruhsal hareketliliğine düşen bir üçüncünün zaten ruhsal olarak mevcut olduğu, kurucu ve ayırıcı değere sahip bir cinselliğin özelliğini verir.

Kısmi nesnelerin önemi ve karşıt çiftlerin oyunu üzerine

Kimlik duygusunun yaşamın sonralarında duyumsanan kalitesi, bu çeşitli oral, anal, fallik nesnelerin ruhsal oluşumlarına ve tatminkâr bir şekilde özümsenmelerine bağlıdır. Böylece anal nesnenin oluşumuyla ilgili benlik çalışması henüz çiftcinselliğin deneyimlenmesine değilse de, içerisi ve dışarısının, aynı zamanda kendiliğin ve ötekinin tasarımlandığı *etken-edilgen çifte hareketinin* deneyimlenmesine izin verir.

Birbirlerini kaplayan bütün bu zamanlarda anne yerini alarak, kendi öznesine ait bu programın çocuğunu damgalar. Bu yansıtılacak olanın güçlü, belirli oluşuna ya da olmayışına, babanın annenin ruhsallığındaki ve gerçeklikteki mevcudiyetinin kalitesine göre az ya da çok zorlayıcı olacak bir damgalamadır. Her ruhsal yaşamın kalbinde hareketli ve kaçınılmaz olarak var olan bir yarık bulunur. Öznel *olanla*, öznel *olamamış* arasındaki bu yarık en iyi ihtimalle ruhsal yaşamda simgeselleşti-

rilmek için ısrar edecek, en kötü ihtimalle de az çok bedel ödeyerek düzenlenmeyi isteyecektir.

Ruhsal çiftcinselliğin en azından uyanık yaşamda ve gece rüyaları sayesinde esnek bir bütünleşmeyle belirebilmesi için dürtüselliğin (çevrenin yanıtlarıyla beraber) etken-edilgen, iğdiş edilmiş-iğdiş edilmemiş çiftlerinin hareketini kabul ettirmiş ve bunun içselleştirilmiş olması gereklidir. Freud tarafından betimlenen bu çiftlere René Roussillon "kuşatılan-kapsayan" çiftini eklemiştir. Bu çiftin dikkate alınması, gerek kız gerekse erkek çocuğun ruhsalcinselliğinin gelişiminin biraz daha farklı bir kavramsallaştırmasına ve çiftcinsellik sorunsalının başka türlü ortaya konulmasına imkân tanır.

Fallik-iğdiş edilmiş çifti "erkeksi" taraftadır (bu sadece erkekleri ilgilendirdiği anlamına gelmez) ve bu çift fallik olmasıyla ruhsal olarak değerli kılınmıştır. "Kuşatılan-kapsayan" çiftinin kadınsı tarafta yer aldığını ve aynı zamanda Benlik-bedene içeride sahiplenmenin aktif dürtüsüne, dolayısıyla da istila olarak ortaya çıkabilecek olana karşı savunmaya gönderdiğini söyleyebiliriz.

Benliğin ilk biçimlerinin dayandığı beslenme ilişkisinin, besinin içe alınmasının ama ayrıca ağız tarafından mideye indirilmesinin tuttuğu yeri düşünürsek, bu ilk biçimler, küçük kızın bilinçöncesinin anal-genital bölgenin yakınında hissedebileceğine çok benzerdirler. Henüz söz konusu olan içeriye almaktır ve bu onda erkek çocuğunda olduğu gibi cinsel organıyla "delmeye, delik açmaya" iten dürtüsel atılımlar tarafından bütünüyle telafi edilip, karşı

konulur değildir. Küçük penis olarak klitorisin Freudcu efsanesi, kadından çok erkeksi imgeleme aittir: Kız çocuğu oğlanın cinsel organını istediği zaman, o denli düşündüğü şey klitorisinin büyüyeceği değildir. Belki de kız çocuğundaki nüfuz edici bu cinsel organın "eksikliğini", ondaki bedensel-erotik uyarılmanın çok daha fazla yayılmacı olmasına bağlayabiliriz.

Otoerotizm

Otoerotizm, her iki cinsiyette de özellikle etken organ olan elden yararlanır. Bu el kız çocuğunda keşiflerinde ve mastürbasyona değin hazda erkek cinsel organını bilinçdışı temsil ederek, çiftcinsel bir otoerotizmin yerleşmesini sağlar. Kız çocuğu tarafından sıklıkla ikinci durumda uygulanan böylesi bir erotik etkinlik, ruhsal-somatik bir demirleme noktası işlevi görerek, tecavüz düşleminin hazırlanmasına yarayabilir. Bu sonuncusu, kabul edilebilmek için kaçınılmaz olan travmatik faktörü hazırlayabilmek zorunluluğundaki bir cinselliği evcilleştirmeye izin verecektir.

Cins

Burada sadece kendilerinin olmayan bir cinsel organa atanmış transseksüellere değineceğim. Onların sorunu ruhsal çiftcinselliği üstlenmek ya da üstlenmemek değil, yalnızca *birinin* "izin verildiği" çoklu özdeşimlerde dolaşım yapamamaktır. Burada bizi ilgilendiren konu daha sıradan olmakla birlikte, bundan en vurgulu şekilde bah-

setmiş olan Winnicott'tur:[2] "Biliyorum ki siz bir erkeksiniz ama ben bir kız çocuğunu dinliyorum". Söz konusu olan tabiî ki de bastırmayı ve özellikle de bölünmeyi içeren düzeneklere gönderen çiftcinselliktir. Bilincin dışında tutulan, analizde sadece tıkanmış bir sürecin etkileri etrafında beliren cinsel kimliklerin mekanizması, analiste divanda cinsinin cinsel organı tanınamayan bir hasta olduğu tuhaf yaşanmışlığına sürükler. Kadındaki penis kıskançlığını defetmek zaten zordur ama ondaki yabancı bir erkeğin kadın cinsel organını istemesi tamamıyla gerçek üstü gibi görünse de belki de bu türdeki bir varsayım, arızalı psikanalitik sürecin yeniden canlanmasına izin verebilir.

Vazgeçme Üzerine

Her durumda, her zaman bir sonradanlıkla karşılaşıyoruz. Oedipus, Benliğin itaat ettiği ya da kaçamak aradığı zorlanmalarla bu yoldan geçmiştir. Cinsiyet ve kuşak farklılığını tanımak ne kolay ne de sevimlidir. Bu iki cinsiyetin birinden vazgeçmek ve kuşak farklılığıyla birlikte zamanın okunu ve ölümün kaçınılmazlığını tanımak anlamına gelir. Ayrıca da kastrasyonu hem tanıyan hem de tanımayan fetişist örneğindeki gibi, bölünmüş bir sistemde bilinçdışı olarak çiftcinsel kimliği korumak çekicidir. Bilinçdışı düşlem olarak çiftcinsellik, öyleyse ne cinsiyet ne de kuşak farklılıklarını kabul etmeye olanak tanır.

---

[2] D.W. Winnicott, (1971) *Oyun ve Gerçeklik*, İstanbul, Metis "Ötekini Dinlemek", 2007, 2.bs.,çev.Tuncay Birkan.

André Green'le birlikte yaşanı narsisizminden belirenle, ölüın narsisiziniden belireni ayırmamız gerekecektir[3]. Çiftcinsellik düşlemi, gerçekten ölümcül olabilen inkâr görünümlerinin de ötesinde bireyin, hatta türün hayatta kalması için başlıca düzenlenıelerin umudunu taşıyabilir...

Özdeşimsel çalışma

Biraz önce özdeşimsel yaratımda söz konusu olan şeyin karmaşıklığına değindik. Özde çift olan birincil nesne ve hem bilinçdışı kısmi nesnelerin her biri *hem de* bütüncül nesne gibi esnek biçimde yatırım yapılan çocuğa nesneyle ve nesnenin ötekisiyle oynamanın imkânını sağlar: Mutlak bir belirleniş olmaksızın, gibi olmak, sevmek ya da nefret etmek.

Freud, *Yeni Konferanslar*'da özdeşimi nesnenin yanıyanısı bir şekilde mideye indirilmesiyle karşılaştırır. Mideye indirme yas çalışmasını işaret etse de, temel ruhsal düzenek olan yitirilmiş nesneye özdeşim, saldırgana özdeşimle karışabilir: Terk edilmek Benlik için bir saldırıdır.

Birkaç satır sonra Freud, çoğunlukla kadınsı durumun niteliği olacak olan şeyi yani kadınların benliğinin özel olarak cinsel nesne tarafından etkilendiğini açıklar. Anneyle birincil eşcinsellik ve buna bağlı olarak anneye

---

[3] André Green: Narcissisme de vie, narcissisme de mort, Ed. de Minuit, décembre 1982, coll. «Critique».

özdeşim dikkate alındığında, küçük kız çocuğundaki erkeksi sorusu birçok şekilde anlaşılabilir. Şüphesiz, penis kıskançlığı her kadın analizinde yeniden bulunmuştur. Bu her şeyden önce anneye sahip olma isteğinden doğar. Bu durum analize direndiğinde, yazarların çoğu bunun nedeninin anneyle rekabetten her ne pahasına olursa olsun kaçınmak olduğunu düşünmüşleridir.

Kadınsı kastrasyon mesajı

Anne tarafından iletilen "kadınlığın" kaderinde, küçük kız çocuğu için başka bir özdeşim biçiminin daha olduğunu düşünüyorum. Aslında "babanı baştan çıkar, ama *cinsel organınla değil*" şeklinde biçimlendirmeye çalıştığım, anneden kıza iletilen kastrasyon mesajına gönderimde bulunuyorum. Bu "mesaj" hem kız hem de anne için aşkın kaybı tehlikesiyle karşı karşıya kalmamak için erkeksi kastrasyon kaygısını uyandırmaktan kaçınma işleviyle (bunun kadın cinsel organının *görsel algısıyla* olan bağını biliyoruz) sahiptir.

Eğer kimlikten bahsederken sadece cinsel kimlikten bahsediyorsak ve bu da diğerleri gibi *bakışların* alış-verişinde oluşuyorsa, her bir ebeveyn, kız çocuğunun bedeninin tamamını fallik değeri olan ama *cinsel organı dışlanmış* şekilde "sarmalar". Oysaki küçük erkek çocuğuna anında penis taşıyıcısı olarak yatırım yapılır. "*Bütünüyle fallik*", böylece bir yatırım şeklini belirtebilir ya da belki de buna kız çocuğu *ve* ebeveynleri tarafından paylaşılan bilinçdışı bir düşlem demeliyiz.

İlk çocuk cinselliği kuramı

Her iki cinsiyetin genital organlarının temsilleri ve ruhsal yatırımları arasında temel bir asimetri vardır.

Freud için -bu "çocuk cinselliği kuramlarının" ilkidir- sadece erkek cinsel organın ruhsal bir konumu olacaktır. Her iki cinsiyetin çocukları yetişkinlerin erotik ve doğurgan yaşamında neler olduğunu bilmek ve de *bilmemek* için kendilerini durdurulamaz bir arayışa bırakırlar. Vardıkları sonuç şu olacaktır: Mevcut ya da namevcut, yani fallik ya da iğdiş edilmiş tek bir cinsel organ vardır. Bu inanış her iki cinsiyetin ruhsalcinselliğinin düzenlenişini derinden damgalayarak, bilinçdışında varlığını sürdürür. Eğer yetişkin erkek ve kadınlar bilinçli olarak kadınların *da* bir cinsel organı, birleşmedeki zevkin ayrıcalıklı yeri olduğunu biliyorlarsa da, vajinanın tanınması, daha doğrusu *temsilinin* tanınması, inkâra ya da daha alışıldık biçimde bastırmaya maruz kalır. "Fallik ya da iğdiş edilmiş" sorunsalı, uyku ve düşsel etkinlik sürecinde olduğu gibi, her zaman gizil olarak aktif bir sabitlenme düzeyini temsil eder.

Simgesel olarak babanın penisi anneyi çocuktan ayıran şeyi temsil eder. Baba, kastrasyon mesajının anne tarafından kendisi adına iletildiği, özel bir biçim altında kız ya da erkek çocuğu soy zincirindeki yerine yerleştirendir. Geriye bireylere göre çeşitlilik gösteren bir hikâyenin destanını, nesnelerle karşılaşmanın, birincil nesneye karışmış, bedeni ve ruhu az çok ayrılmış ya da birleşmiş olarak kendisiyle karşılaşmanın hikâyesini

üreten imgesel kalır. Ayrıca imgeselde penis, annenin bedeniyle efsanevi karşılaşmanın yeniden bulunuşuna izin verebilendir.

İmgeselden bahsetmek erkek çocuğunda olduğu gibi kız çocuğu için de, en küçük koşulların birleşmesi durumunda, kendi bedeninin keşfinde canlananı kuşatmayı denemektir.

Gizilgüç olarak bulunan bir cinsel organa dair

Kız çocuk için cinsel organı ne kolayca adlandırılabilen ne de bütünüyle görülebilendir. "Gizilgüç" halinde olacak, üstelik de yer-sizlik yargısına uğrayacaktır (*Uyuyan Güzel* sadece gizilliği değil ama ayrıca erkek için hiçbir zaman söz konusu olmamış olanı, kendisini *belirgin bir cinsel organla* donatılmış olarak tanımanın bu uyku zamanını da temsil eder). Ve "kız" yine de bakışlara sunulmuş gibi kendisini okşar... Ama Balthus'un resmettiği küçük kız çocukları, olmayan bakışlarının etrafında, düşlerinin derinliğinden, kendilerince tanınmayan cinsel çukurun oyuğunun dibine tanıklık ederler. Histeri? Şüphesiz. Bu bastırma zamanı olmaksızın anlaşabilir olmayan kadınsı mıdır?

Parmaklarla ilkel sahneyle oynamak

Bununla birlikte kız çocuğunun mastürbasyonunun düşün yardımıyla onu uyaranın keşfinde araştırıcı kılan ve *kendisini* zevklendirme kapasite*sinin* temel özümsen-

mesi olmadığını düşünmek yanlış olacaktır. Öyleyse eliyle etken ve gizil olarak babaya özdeşleşmiş, aynı zamanda da kabul edici ve de bilinçdışı olarak anneyle özdeşim kurmuştur. Bu deneyim sırasında, kendi cinsiyetine aidiyetin de ötesinde, öteki cinsiyetin bilinçdışı temsili ya da bunun işleyişi yeşerebilir. Bu kız çocuğu için birinde "ikisi" olmanın bir diğer biçimidir. Böylece, kız çocuğu için ruhsal çiftcinsellik her durumda bilinçdışının en derinliklerine gömülmüş olarak gelişim sürecinde varlığını sürdürür. Başka bir portede (eğer bu müzikal metaforu kabul edersek) kendisinin bütün olarak babanın penis-fallusuna özdeşimi, gizil olarak annenin kadınsılığına özdeşim sürecine daha rahatça zaman bırakabilir.

Ergen kız

Bu hazırlığın sonucunda ergenlik öncesinde kendisini kız, kadınsı *ve* "bütünüyle fallik" olarak (bu fallik annenin imagosundan bütünüyle başkadır) algılayabilmesidir. Bu dış görünüşün cinsel organ dışlanarak üretilmesinin herkesin işine geldiğini söyleyebiliriz. Böylelikle anne-kız rekabeti bir süreliğine yatışabilir ve baba ne yasak bir kadınla karşılaştırılır ne de diğer erkekler tarafından arzulanan bir kıza özdeşimin dayanılmaz tehlikesinin korkunç tuzaklarına yakalanır. Eski zamanların tersine çevrilmiş Oedipus'unun canlanmış özdeşimi kastrasyon korkusunu içerir ve baba böyle bir durumda, artık kızına narsisistik olarak kendi fallik yatırımının bir

parçası olarak değil de atılası bir pislik gibi yatırım yapacağı savunmacı bir gerilemeye itilebilir.

Ergen kız için her halükarda hakikatin saati gelip çatar ve Freud'un *Bekâret tabusu*nda tarif ettiği kadın haline gelirken sökülüp yerinden edildiği şey, androjen olarak adlandırabileceğimiz duruma denk düşer. Şüphesiz, içine girilme korkusu fazla canlı kaldığında kadınsı özdeşim çalışmasının hareketi tehlikeye girer. Kendisine yeterliliğin çiftcinsel narsisizmi sürebilseydi, çapraz özdeşimlerin dengesinin başarısızlığına ve dahası ebeveynler arasındaki cinsel bağın reddine sebep olurdu.

Gençkızın içindeki zehir, Freud tarafından alıntılanan bir tiyatro oyunudur. "Oyunun başlığı bize yılan oynatıcılarının onları sonrasında tehlike olmaksızın idare edebilmek için zehirli yılanları bir örtü içinde birbirlerine ısırttıklarını hatırlatıyor". Bu metaforun gücünde erkeksi korkuyu olduğu kadar kadınsı korkuyu da duyabiliriz. Kendi vajinasını *tanımamaya* izin veren çiftcinsel durumdan zorunlu vazgeçiş, kız çocuğu için oldukça zordur. Tecavüz düşlemini ve bu düşlemin hazırlanmasını kadınsının hazırlanışında temel bir an olarak düşünmeyi önermekle birlikte, şurası açıktır ki tecavüzün bütün *gerçekliği* ya da dayatılan cinsel ilişki (kültürel olarak "kabul edilmiş" olsa bile) *travmatiktir*.

Erkek çocuk tarafında

Kadınsının reddi, anneye özdeşimin, anne gibi babadan zevklenebilmenin ve onun çocuklarını taşıyabilme-

nin (Hans bunu kaçamaksız söylüyordu) bilinçdışı isteğini engellemez. Fallik narsisizme karşıt olan bu dürtüsel davranışları nasıl anlamalıyız? Herkes Schreber değildir... Ve etkin çiftcinselliğe gelince, sanki özel bir ruhsal düzenlenmeye cevap verir gibidir. Üstelik kaçınılmaz olarak baştan çıkarıcı ve içe işleyen bir anne karşısındaki edilgen durumdan, baba karşısında kadınsı duruma geçişi sağlayan da bu kadınsı özdeşimdir. Bu geçişin başarısızlığı daha sonra etkin erkeksi duruma geçişi tehlikeye düşürebilir. Erkekte olduğu gibi kızda cinsel organının keşfiyle ve bu elle yapılan işlemin ona esinlediği düşlemlerle kışkırtılan ruhsal çalışma, ruhsal çiftcinselliğin özümsenmesine de yol açılabilir.

Öyle görünüyor ki psikanalizin buraya kadar izin verdiği, kız çocuğu için erkek cinsel organına sahip olma isteğinin serüvenlerini anlamaktır. Erkekteki kadın olma isteğini, hatta kadın cinsel organına sahip olma isteğini daha az aydınlığa kavuşturmuştur. Kültürel olarak kabul edilmiş imgenin aksine, bu isteğin daha çok saklı olarak var olduğunu söylemeliyiz. Sadece kimi eşcinseller kendilerinde böylesi bir arzuyu tanıyabilirler. Böylesi bir arzuyu nevrotiğin analizinde yeniden bulmak sorunsuz değildir. Bu Freud'un bahsettiği biyolojik kaya olmasa da, söz konusu olan her zaman imkânsız kadınsı ve ona sahip olunamadığı için kadınsı olmaktır.

Ruhsal çiftcinsellik ayrıca çapraz özdeşimlerin bir zenginliğidir. Örneğin bir kadın için babasında kadınsı olarak hissettiğine özdeşimdir.

Toplum içinde mutlak bir yabancılığın istilasından koruyan bu öteki cinsiyete en ufak bir özdeşim olmaksızın yaşamak mümkün müdür? Bu nokta tekrar üzerinde durulmayı hak ediyor.

Mastürbasyon

Kendi bedenini öğrenme dönemi erojen bölgelerin keşfinden, derinin duyumsal hazlarından ve hareketin hazzından geçer. Paul Denis, dürtüsel hareketin haz tarafından olduğu kadar nüfuz ediciliğinden de bahsediyordu. Ama bizim için önemli olan mastürbasyonun el ve beden arasındaki özdeşimi ilkel sahnenin her iki oyuncusuyla gerçekleştirmesidir: İşte çiftcinsellik buradadır. Tabii yasak ağırlığını fazla hissettirmediği sürece.

Irkçılık tarafında

Freud, "Yahudi"nin kolektif imgeselde sünnetin de yardımıyla iğdiş edilmiş "kadını" temsil edebileceğini yazmıştı. Onun sözlerini izleyerek, farklılığa tahammülsüzlük olarak ırkçılığın ötekine daima henı bir aşağılık ("iğdiş edilmiş") *hem de* taşkın bir cinsellik "yüklediğini" saptamak kolaydır (bu ötekine yansıttığımız, kendimizde tanımayı reddettiğimizdir). Öyleyse ırkçı ruhsal harekette en arkaik biçimiyle bilinçdışı olarak çiftcinsellik vardır. Öylesine arkaiktir ki orada fallik ve iğdiş edilmişin de berisinde, kendimizde umutsuzca eşitlemeye ve de yıkmaya girişeceğimiz fallik bir annenin imagosunun çift yüzlü imgesini bile göremeyiz.

Sahip olmadığımız cinsel organa özdeşimin yeterince ahenkli özümsenmesinin cinsiyet farklılıklarının da ötesinde, *ötekiden korkuyu-nefreti* azaltmasını tasarlanıak ütopik midir?

Ruhsal çiftcinsellik o halde bu zamana kadar reddedilmiş bilinçdışı özdeşimler arasındaki bağ, 1937'nin "kaya"sını aşma girişimi ve gerekli bir içselleştirme olarak düşünülebilir. Bu içselleştirme, rollerin kültürel olarak öneminin giderek kaybolma eğilimi gösterdiği toplumlarda daha yaşamsal görünür. Her koşulda kendisinden farklı olan *öteki*nin kimliği (kendimizde onu nasıl temsil ediyorsak), *doğrudan* süreğen bir özümseme çalışmasıyla karşılaştırılır. Tedavi sırasında karşılaşılan zorluklar ve başka bir düzeyde günlük gazetelerin okunuşu, psikanalistlere sadece Freud'un öncelediği bir karamsarlık esinleyebilir. Ve sonrasında yanılsaına olmaksızın çalışma isteğini...

Diğerleri arasında bir ruhsallık

Birinci kuramsal zaman olan katı Freudyen zaman, içsel ve dışsal nesnelerle ve son topik olan, ebeveynlerin üstbenliğinden miras kalmış, Oedipus karmaşasının mirasçısı Üstbenlikle ilişkili bireysel ruhsallığın tasarımının zamanıydı. Onu takip eden kuşaktaki psikanalistler, çocuk ruhsallığının oluşumunda annenin ruhsallığına ve çatışmalarına belirleyici bir rol vererek kuramsal çalışmayı sürdürdüler. Daha yakın zamanlarda, zor vakaların analiz edilebilirliği konusunda çalışmayı dene-

yen bütün üretimler, değişik şekillerde soyların psikopatolojisinin etkisi üzerinde durdular. Sonuçta bu çalışmaların hepsi, bireysel ruhsallığı aile ve sosyal grubun ruhsal gerçekliğine yazılmış olarak düşündüler.

Çiftcinsellik konusunda burada bizi ilgilendiren yaklaşım için ailevi sorunsallar belirleyici bir rol oynayacaktır. Kız çocuk beklenen bir ailede doğan herhangi bir erkek, kendisini bir kız gibi programlanmış görecektir. Biliyoruz ki bununla birlikte kaderi kapanmış değildir, bir o kadar da var oluşunun kilit anlarında yeniden gündeme gelen çeşitli etkenlere bağlıdır. Her bir ebeveynin Oedipus'a dair ama ayrıca narsisistik düzenlenişi, aralarındaki ikili iletişim vs. bu gelişimi öngörülemez kılacaktır. Öyleyse bir önceki kuşağın herhangi bir hikâyesinin etkisi muhtemelen yalnızca analitik çalışmanın sonrasında, bireyin özdeşimsel oyunlarında yeniden bulunabilir.

Çiftcinsel özdeşimlerin bazen bölünmüş olarak en saf Freudyen seyirde belirdiklerini ve özellikle de Üstbenlik düzeyinde (Florence Guignard) belirdiklerini söyleyebiliriz. Gerçekten de, eğer çiftcinsellik karşı cinsteki ebeveyne özdeşimden ileri geliyorsa ve bu karşı cinsteki ebeveynin kendisi de çiftcinsel özdeşimlerin taşıyıcısıysa, özdeşim kız ya da erkek çocuk olsun - dölleme sırasında genlerin dağılımına benzer bir tarzda- babanın kadınsılığına yapılabilir. Sadece "babanın kadınsılığını" tanımlamaya kalkışmak bile nasıl bir karmaşıklığa ulaştığımızı göstermek için basit ve görece sıradan bir örnektir.

"Bu öğleden sonra X'lere gittim. Yeni bebekleri kız mı erkek mi?" diye sorduğumuz küçük erkek çocuğu "Bilmiyorum, onu giyinik görmedim..." diye cevap vermiştir.

Küçük çocuk için başlangıçta cinsiyet farklılığı yok mudur? Ya da sadece dil tarafından aktarılan tür farklılığı, tözün anatomik farklılıkla ilişkili olmadığı bir tür farklılığı mıdır? Aslında söz konusu olan Freud'un zaten 1908'deki *Çocuk cinselliği kuramları* yazısında tasarladığı gibi kaybedilmiş, bastırılmış bir tanıma değil midir?

Stoller'in *tür* sorunu üzerindeki çalışmaları bu soruları aydınlatmayı sağlamıştır. Alıntılıyorum: "Anatomi gerçekten kader değildir. Kader, insanların anatomiyle ne yaptıklarından ileri gelir".

Freud'un hemen hemen kuramının tamamı, her iki cinsiyetteki insanların ruhsal yaşamının anlamını yalnızca penisin mevcudiyetinin ya da namevcudiyetinin *ötekinin bedeni üzerindeki görsel* keşfinden alan kastrasyon kaygısı etrafında düzenlendiği bu temeller üzerine dayanır.

Çocuk ona atfedilen cinsin kimliğine bulanır ve onu çevreleyenlerin hangi cinse ait olduklarını algılar.

Stoller'den bu yana biliyoruz ki bu cins ebeveynlerin kafasında açıksa, çocuk için de kazanılmış olacaktır. Böylece söz konusu olan sadece söyleme değildir ama söylemenin berisinde ve ötesinde ebeveynler tarafından yapılan atamalardır.

Anne, çocukla iletişimde olan, ruhsal yaşamın iyi ya da kötü çeşitli gelişim aşamalarının üstesinden gelen bir bireydir. Oedipus'a dair meselelerle karşılaşmış ve do-

ğum krizi, gebelik aylarından sonra kendisi ve bebeği için kendi ruhsal somatik düzenlenişini yeniden şekillendirip, tekrar dolaşıma sokmuştur. Her koşulda, dünyaya getirdiği çocuk kendi zihninde ve babanın zihninde karmaşık bir düşlem oyununda yer alır. Oedipus çocuğunun, narsisistik çocuğun, oral, anal çocuğun başına gelebilecek en iyi şey, üçüncüye olan gönderime ve bu yatırımların hareketliliğine bağlıdır.

İlksel sahneye geri dönüş

Çiftcinselliğin özümsenmesi, genital cinsellik tarafından olası canlanışı, ötekine ve ötekinin zevkine özdeşim, ilkel sahneye olan özdeşimi gerçekleştirirler.

Başarısızlıklar

Vajinanın çok fazla işaret edildiği yani içe girmenin ruhsalcinsel şemasına erken saplanmanın bulunduğu durumlarda uyarıların birikimsel yoğunluğu, temsillerin ve bastırılabilir duyguların yeri olan ruhsal yeterliliği aşarak, bedenin tamamına yapılan fallik yatırımı dışlamış gözükür. Mastürbasyon sıklıkla kompulsif bir biçim almış, utanç, dahası suçluluk olarak hissedilmiştir. Birbirine bağlanmayan uyarılar, kendi bedeninin düşlemsel oyunuyla birlikte her role özdeşime izin veren keşif olmak yerine, saf bir boşaltım ve hazsızlıktır. Burada kestirme yoldan yapılsa da bedenin tümünün fallik yatırımı, vajinal uyarılabilirliğin yeniden keşfine ve ergenlik son-

rası etkin olan alıcı dürtüsel hareketlere en rahat ulaştıran yollardan biridir.

Eş ve yansıtma

Dürtüsel hareketler, yetişkin yaşantısında diğerleriyle kurduğumuz ilişkide sahip olmadığımız cinsel organa uygun düşen eşe yansıtılabilir. Schreber'in telafisi olmayan psikotikliği üzerine çok yazıldı ama kendisini kadın olarak, ona sayısız çocuklar vermeye hazır Tanrı'nın karısı olarak hissedişi, karısının ona bir çocuk verecek durumda olmadığının ortaya çıktığı sıradadır.

Freud, cinsel yönelimlerin yaşam boyunca değişebileceğini açıkça belirtmiştir: Bilinçdışı çiftcinsellikten beslenen nesne değişimi. Gerçekten de eril-dişil çiftinin berisinde, şüphesiz etken-edilgen ama ayrıca içe giren-girilen çiftini buluruz. Kökensel anneyle olan eski ilişki ruhsal yaşamın en derinliklerinde ve cinsimizin organı her ne olursa olsun hepimizde bu dürtüsel amacın çifte gizliliğini kaydeder: Etken, edilgen, içe giren, girilen.

Böylelikle her iki ebeveynin iki cinsiyetine olan özdeşimlerin özümsenmesi, kadın ya da erkek olsun insan varlığı için olgunluğun koşuludur. Bununla birlikte, kesinleşmiş bir kazanç söz konusu değildir. Yaşamın rastlantıları, karşı cinsle ya da hemcinsle yaşanan hayal kırıklıkları erotik ya da yıkıcı yönelimleri uyandırma tehlikesine her zaman sahiptir ve Oedipus'un ya da Oedipus öncesinin uyanışı kökensel imagoların tersi yönünde olabilir. Ve işte kendinden olana fazlaca benze-

yenin hoş görülemediği ötekinden nefretin değişik şekilleri, iç ya da dış ruhsallık biçimi altında aşırı öfke yapabilirler. Bu demektir ki geriye bütün bir yaşam boyunca her zaman benzeri, ötekini ve hangi sıfatla olursa olsun benzer olmayanı kabul etmenin, tahammül etmenin olanağını sağlayan şeyin yeniden ve yeniden özenle hazırlanması kalır.

Bu çiftcinsellik düşlemi öyleyse ruhsal yaşamın işleyişinde verimli bir aldatmaca gibidir.

ANALİZ EDİLEN NEVROZ MELANKOLİK BİR ÇEKİRDEĞİ AÇIĞA ÇIKARDIĞI ZAMAN

Bu bölümde analizin sonunu ya da bir kesitini ve o zamana kadar nevrotik bir havada yol alan tedavide karşılaşılan zorlukları konu edeceğim.

Bildiğimiz gibi Freud 1937'de bu tarz sorunlara verilebilecek cevaplar üzerinde çalışmıştır: Sonlanan analiz ya da *biyolojinin kayasına* varıp dayanan analiz. Freud'a göre "kaya", her iki cinsiyet için de "kadınlığın reddi"dir. Bununla birlikte Freud sözlerini sadece yazının sonunda böyle tamamlar. Önceki paragraflarda klinik aydınlatmalarda bulunur ve aralarda Ferenczi ile karşılaştığı zorluklardan bahseder. Analizinden sonra Ferenczi, Freud'un kendi olumsuz aktarımını analiz etmeyi bilmediğinden bahsetmiştir. Freud'un yazısında kendisini nasıl savunduğunu biliyoruz: Olumsuz aktarım eğer divanda belirmişse ve Freud dahi bunu duymuşsa, bu

durumda geriye kalanın olumsuz aktarımın muhtemelen hayal kırıklığına uğramış tutkulu eşcinsel itaat kapsamı altında anneye değin imagoyu yeniden bulmayı sağladığını tasarımlayabiliriz. Ama burada doğrulanamaz bir varsayım söz konudur.

Benim önerdiğim şey Freud'un önermesini sürdürmeyi deniyor. Bazı tedavilerde sonlanmalarına yakın sırada annesel kökenli melankolik bir çekirdeğin keşfiyle karşılaşırız.

Bunu bir düşmanlıkla, psikanalisti ve de analizanı (söz konusu olan çoğunlukla kadınlardır) duyguların ham şiddeti ve temsillerin yoksulluğuyla yoldan çıkaran bir olumsuz aktarımla düşünmeye teşvik ediliriz. O zamana kadar yapılmış bir çalışmadaki bölünmenin etkisi kendisini hissettir. Oedipus'a değin malzeme artık güvenilir değil gibidir. O zamana değin sessiz kalmış bir Oedipus öncesinde mi buluruz kendimizi? Belki sonrasında bununla ilgili bir açıklama yapmak mümkün olacaktır.

Öyleyse sonlanmaya yakın nevrotik gidişattaki bir psikanalizde, ruhsal bir ele geçirme olarak beliren şeyin beklenmedik korkusu ortaya çıkar. Söz konusu olan, pek söylenemeyen, divanda ya da seanslar arasında patlayan taşkın duyumlar, heyecanlar ve duygulardır. Kaygı verici yaşanmışlık, düşünülebilir olanın ardındadır. Bu kadınsı ama erkekte de olabilen ruhsallık, belki de ruhsallığın kadınsılığı demek daha doğru, böylesi bir kuşatılmışlığın önünde sadece kaçış manevralarına kalkışabilir. Kastrasyon sorunsalının burada etkisiz olduğu ortaya çıkar.

Kendimizi analitik durumda Benliğin kendisine korkunç derecede yabancı olarak hissettiği bir görünüşün uyanışının önünde buluruz. Bahsettiğim hastalar gerçekten de ne analistlerini ne de kendilerini tarzın bu kökten değişimine hazırlamışlardır.

Şimdi seanslarda yelkenleri açan şey, iyi bir şekilde farklılaştırılmamış ve baskılanamazmış gibi hissedilen duygularla birlikte, algı ve duyumsaldan gelendir. Belki de bu özellik yani duygulara egemen olmanın imkânsızlığı, en tahammül edilemez olanıdır.

Kabul edilemez boğucu sıkıntılarla karşı karşıya bulunduğumuz aşikârdır. Çünkü nesneye olan özel, tutkulu bir aşk-nefret bu zamana kadar tanınmamıştır. Bu nesne derin, kuşatıcı, iç içe geçmiş narsisistik bir özdeşim biçiminde Benlik tarafından ele geçirilir. Bu eski imagonun ele geçirilişi bu zamana kadar iyi düzenlenmiş ve hazırlanmış ruhsal savunma araçları sayesinde savunulan ikincil narsisizmi yeniden masaya yatırır.

Fallik, korkunç, kimi kez içe giren ve kuşatıcı, kısaca türü güçlü bir annesel imagoyu çağrıştıran bu zalim tabloyu tanıyabiliriz. Sadece bu tip tedavilerde bu annesel imagonun üstü sağlam bir şekilde örtülmüş ve ödipal bir imago tarafından saklanmıştır. Şüphesiz ki tehlike geçmiş değildir ama başka bir dokudandır...

Belleksel izler, kırıntılarla hatta yıkıntılarla belirirler. Gerileme, şüphesiz topik düzlemdedir ama aynı zamanda zamansaldır da. Analist kendisini ayakta kalmaya çalışan çocuksu, üzüntülü bir Benlik tarafından saldırıya

uğramış gibi hisseder. Hiçbir şey ne analisti ne de analizanı boşalımın aciliyetinin kendisini dayattığı bu tarz bir işleyişe hazırlamamıştır.

"Ölmüş anne"nin imagosu André Green tarafından yalıtılmıştır. Bu imago, kendisi de kendi annesinden kopamamış bir anneyle olan ilişkide kurulacaktır. Böylesi bir annenin ruhsallığı, çocuğunun ruhsallığına yalnızca erkeksi "nesnenin ötekisi"ni değil ama ayrıca tutkuyla yatırım yapılmış bir kadınsı "nesnenin ötekisi"ni de sunar. Annenin zamanın ve kuşakların akışında saplanıp kaldığı annesinin bu karşıt görünümlü ve tutkulu imagosu, nesnenin bu öteki kadınsı tarafına denk düşer. Yeniden yapılanına, bilinçli nefretsi tutkunun taşıyıcısı olan bu imagonun aslında bir o kadar da bilinçdışı tutkulu bir aşkla yüklü olduğunu anlamımızı sağlar. Çocuk, özel olarak da kız çocuğu, kendi annesinin birincil eşcinsel çatışmalarına kapılır. Annenin annesi, annedeki kötü ve zalim bir "matruşka" gibi görev görmüştür. Özellikle kız çocuğu kendisini annedeki bu imagoya göre tayin edilmiş hisseder. Söz konusu olan, kuşak farklılığının çiğnenmesi sonucunda birbiriyle çelişkili iki yere yerleşmiş bir kız çocuğudur.

Bu hastaların kendilerini adlandırılamaz duygularla değil de sözcüklerle ifade edebildikleri zaman yeniden oluşturdukları şey, bulunmamaları gereken bir yerde, annelerinin anneleri yerinde ama rolün zaten yazıldığı daha önce oynanmış bir piyeste oldukları izlenimidir.

Divandaki bir kadın hastanın sözcüklerin ardındaki bir ıstırapta yeniden bulduğu şey, annesinin onu kucaklayan kollarının sıcak, fiziksel izinin hoyrat ve öngörülemez itilmişlikler tarafından bozulmasıydı. Divandaki konumu neredeyse imkânsız kılan fiziksel, algısal bir anımsayışın acılı klinik deneyimi. Layık olmayış duygusu narsisistik ıstıraba işaret eder ve suçluluk bilinçli olsa bile bilinçdışı suçluluk duygusundan daha fazlasını ortaya çıkarır. Ama bilinçdışı suçluluk duygusunun bir önceki kuşaktan ödünç alındığını söyleyebiliriz, bir önceki kuşakta bu duygu yer değiştirmiş bir biçim altında bile çoğunlukla belirmemesine rağmen bir kuşağın yansıttığını sonraki bir kuşak narsisistik utanç ve suçluluk karmaşası yumağında bir araya getirir. Bu en azından iki kuşağın kimliğin öteki tarafından tanınmasına kadar dokunan anneye dair en gömülü, en derin eksikliği onarmamış olmaktan dolayı biriken yükünü yansıtır. Yalnızca kendisine, gerçekten kendisine ait bir kimliğe ve eğer mümkünse cinsel bir kimliğe sahip olmak.

Bir diğer kadın hasta, melankolik türdeki endişeli, depresif düşüş döneminin azar azar sona ermesinden sonra bir bireyleşme arayışını yeniden buluyordu. Annesine karışmadan ama ondan ayrılmaktan da artık suçlu olmadan kendisi olmak. Akşamları Virginia Woolf'un *Kendine ait bir oda*'sını okumaya dalıyordu. Orada kendisine ait olabilecek bir bedenin metaforunu bulduğunu söylüyordu.

Freud, *Benlik ve İd*'de melankoli düzeneğini yeniden ele alır: "Biz, diye yazar, melankolinin acılı duygulanımının kayıp nesnenin Benlikte yeniden yükseltildiği, öyleyse özdeşimin nesne yatırımının yerine geçtiği savıyla açıklamayı başarmıştık... Böylesi bir yer değiştirmenin Benliğin oluşmasında önemli bir payı olduğunu ve esasen niteliği olarak adlandırdığımız şeyi üretmeye katkıda bulunduğunu anlamıştık". İlkel oral aşamada özdeşim ve nesne ilişkisi birbirinden ayırt edilemiyorlarsa, özdeşim genel olarak *id*'in nesnelerini terk etmesinin bir koşuludur. Belirtelim ki burada analistle ayrılma gündemdedir.

Bu kadınlar için nesnede özel olarak hissedilmiş çift görünüm, bu özdeşimsel sürece zorlu, belki de sonuçlanmamış bir nitelik mi veriyordu? Yaşanılabilir bir yapılanmanın arayışında doğmak üzere olan, yansıtan, içe yansıtan Benlik, onu bu aktarılmış imagoyu bölmeye, kistleştirmeye yönelten yükselen ayrıştırıcı güçlerle yüzleşmek durumunda mı kalacaktır?

Senelerden bu yana ilinili olan ve oturmuş aktarımsal tarz bu hastaları analistin karşısında ne böylesi zorluklara ne de böylesi narsisistik sarsılmalara alıştırmıştır. O halde onlar için duygulanımların bu tür taşkınlıklarına bir kaçış bulma eğilimi büyüktür.

Bu "sağaltım" biçimi altında düşünülen ve ruhsallığın yeteri kadar uyum yeteneği bulmasını sağlayan bir analizden kaçış olabilir. Diğer bir uçta, aktarıma karşı sığınma zamansal, aşırı belleksel bir gerileme yoluna başvurabilir:

Analist bu durumda seansta -ve sadece seansta- çok eski bir geçmişin algılarına bağlı duyumların yeniden canlanmasının güçlü etkisi tarafından uzaklaştırılır. İlk ayların salıneye koyduğu nesneler ya da bedensel duyumlar neredeyse sanrısal olarak anımsansa da, aşırı belleksel durumun her koşulda anneyle olan tüm insani ilişkilerin anımsanışını dışladığını belirtelim. Çünkü çift görünümlü şiddetli duygular açıktır ki anneye bağlıdırlar.

Bedenin sahnenin önüne geçişi, hastalık hastalığı biçiminde olabilir: Ama burada bile mademki analistin bedeninin çağrışımından ve bu çağrışımla özellikle annenin bedeninin yeniden bulunmasından kaçınılmalıdır, bedensel duyumların neredeyse inkâr edilmesinin altında aktarıma karşı bir savunma, bir bedene sahip olmama söz konusudur. Analistle gerçek bir karşılaşma, gerçekten de hastanın Benliğinin gerçeklikten çıkarıcı ve yıkıcı bileşimini reddettiği, birbirinden farklılaşmamış bedenlerin erotik-ölümcül bağını öngörür. Ama bedensel gerçeklikten çıkmanın ve kendiliğin olumsuz sanrıları gibi yaşanmışlıklarının sıklığı, divanda Cottard'ın organ yadsıma sendromunu ya da daha edebi ve daha az psikiyatrik olan Alice'in bedeninin aynanın da ötesinde yediklerine göre maruz kaldığı biçim değişikliklerini çağrıştırmaya kadar gidebilir. Çünkü söz konusu olan, oral ilişki, mideye indirme, yutulmuş olanın ruhsallık ve beden üzerindeki tüm-güçlülüğüdür.

Anlattıklarımın aşırının biçimini almasına dikkat çekilebilirse de analist için bu nicel söze dökme, tutkuyu işaret edebilmenin bir gerekliliğidir.

Ve sanrısal türdeki temsil sahnenin önünde olduğu sürece söz konusu olabilecek şey, anneannenin imagosunu yeniden bulup adlandırma ve özdeşimlerin karmaşıklığıdır...

Melankolik bir çekirdekten bahsedebilir miyiz?

Oedipus karmaşasının mirasçısı Üstbenlik yani içsel hafıza, zamanın seyrinde geriye giderek önceki kuşakların içselleştirmelerini özümser. Böylelikle kız çocuğu annesinin kendi annesiyle ilişkisinin etkilerinin ayrıcalıklı olarak utanç ve suçluluk oyununda sürüp gittiği bir mirasın taşıyıcısıdır. Ve aslen söz konusu olan ödünç alınmış şekliyle suçluluğun bilinçdışı duygusudur.

Bu kızın annesinin bilinçdışı doyumsuzluğu, daha sonra kendi kızının kendi sırası geldiğinde hissedeceği tarz üzerinde etkili olacaktır. Böylece kuşaklarüstü olarak beliren şeyle karşılaşabiliriz: Anneleri tarafından bilinçdışı olarak atılmış, bilinçdışı olarak kendi kızlarını atan bir kızlar soyu. Buradaki bilinçdışı boyut üzerinde ısrar ediyorum. Sıradan fallik mantıkla bunlar kız çocuğu oldukları için bir atmanın söz konusu olduğuna inanabilirdik fakat bu açıklama analistin yolunu şaşırtabilir. Zira burada beni meşgul eden durum, temel olarak kız çocuğuna yansıtılmış tatminsiz *annesel* imagoyla olan bir çatışmanın karşısında bulunmamız. Öyleyse çoğunlukla hem bir fırlatma ve hem de tam tersine bu kız çocuğunu

idealleştirecek tepkisel bir oluşum vardır. Kız çocuğu olarak annesi tarafından kendi annesi karşısında az çok bilinçli bir öç alma sorunsalında şiddetle arzu edilmiştir. Anneanne bilinçdışı olarak sarsılmaz bir şekilde idealleştirilmiş çift görünümlü tutku nesnesi olarak kalmıştır. Erotik olarak oldukça şiddetli olan annenin baskısı öyleyse kızını kendisi için ödüllendirici bir anne olmakla yüklemiş ve bunu eğitimci akılsallaştırmaların, yoğun öngenital ikramiyelerin kılıfı altındaki katılıkla yapmıştır. Bu çok açıkça söylenebilir. Bir kadın hasta annesinin ona kendi kadın yaşantısından çok onu beslemekten zevk aldığını sıklıkla tekrarladığını aktarmıştı... Bu kadın için annesinin kendisiyle birlikte memedeyken alabileceği orgazmın aldatmacalığını yapılandırmaması zordur, babasının annesine hiçbir zaman sağlayamadığı orgazmı. Bu analizlerin başka bir zorluğu da diğerlerine nazaran bu kadın hastalar için annelerinin yaşamının en önemli hikâyesi olmuş oldukları inancından vazgeçmenin sıkıntısında yatar; cinsiyet farklılığını olduğu gibi kuşak farklılığını da inkâr etmeyi deneyerek. Bu çift görünümlü oldukça acı verici tutkunun sadece annesinin kendi annesine duyduğu tutkunun yer değiştirmiş bir yansıması olduğunu söyleyebilmek ve babaya değin üçüncünün bu anneye farklı ve daha az nefretsi bir haz sağlayabilmiş olduğunu kabul etmek zor bir vazgeçiştir.

Tedavinin sonundaki bu düzenlenişlerin ve telafisizliklerin sorunu, anneye olan arkaik yapışmanın çekirde-

ğini yeterince uzun süredir gizlemek için hangi savunmaların harekete geçtiğini anlamayı denemektir.

İlk olarak otoerotizmin oluşması sorusunu, sonra da özel bir biçim altında belirdiğini düşündüğüm babanın rolüne değineceğim.

Bizi ilgilendiren bu kadın hastalar için anneleriyle sahip oldukları ilk ilişkinin başlangıçta ikisi tarafından da olumlu hissedildiğini varsayabiliriz: Mevcudiyetinin ve namevcudiyetinin *Hiflosigkeit* türündeki ciddi yaşanmışlıkları önleyici bir anne. Bu narsisistik dolgunun belki de paylaşılmış ilk zamanı sayesinde -içerideki çocuk, içerideki çocuğun uzantısı olarak memedeki çocuk- özne kendisine yeterli dürtüsel çıkışlar sunmuş ve doğmak üzere olan Benliğini anneye dair tutkunun bütüncül etkisinden korumaya yetenekli otoerotik bir ilişki kurabilmiştir. Freud, *Engelleme, Semptom ve Kaygı*'da şöyle yazar: "Deneyim sevilen nesnenin var olmaya devam edebileceğini ama çocuğa karşı kötü niyetli hale gelebileceğini öğretir ve bu durumda sevilen nesne tarafındaki aşkın kaybı bir tehlike ve kaygının koşulu olarak belirir". Ayrılığı çağrıştıran ilk işaretlerin anlarında, annenin çift görünümü güçlü karşı-yatırım düzeneklerinin karıştığı bilinçdışı fırlatışın şiddetine doğru yuvarlanır. Freud'un bahsettiği tehlike ve kaygı öyleyse buradadır ve analizin bazen yeniden yapılandırdığı anneye dair tutum, daha sonra tekrar değineceğim gerçek bir *double bind* içerir. Henüz oluşmuş otoerotizm, analizde sıklıkla yeniden bulduğumuz gibi şiddetle suçlanır ve de anneden çalın-

mış olarak belirir. Ona borçlu olarak hissedilen her bir özerk yaşam eğilimi onun elinden alınmıştır.

Ve ruhsal uyumun bağlı olabildiği şey, bu sahte kendiliğin işleyişi olarak hissedilenin kürün sonradanlığında inşa edilmesi olabilir. Temel olarak anneye göre hissedilmiş, bilince oldukça yakın –bilincin kendisi de şiddetle suçlanır- sahte kendilik. Tedavinin bu anlarında o zamana kadar çok derin bir bastırmayla üstü örtülmüş olan anneye dair aşkın –annenin kendi arzusuna yeterince uygun olarak- ilanını yeniden buluruz. Bu bilinçdışı olarak aranılan özerkliğe izin vermek içindir. Anneliğinin ve kızının olumlu-olumsuz idealleştirmesine yerleştirilmiş böylesi bir anne ne *gerçek* ne fiziksel ne de ruhsal bir temas arar. Çünkü bu, kendi annesinde kendisinin hissettiği çift görünümü yeniden çok fazla yakından bulmak olacaktır. Her iki taraftan da sahte-kendilikte ilişki?

Gerçek babaya gelince, imkânsız bir aşkın peşindeki bu iki başoyuncuyu yatıştırmakla yüklü gibidir. Kız için hem bir baba hem de annenin yerine geçen olacaktır. Geriye kızın derince gömülmüş ruhsallığında, tutkuda paylaşılan birinci yatırımın izinin bütün nesne ilişkilerine damgasını vurması kalır. Erkeklerle olan güçlükle kabul edilmiş ilişki sürekli bir ihtiyaç, ilişkinin kısmi olarak annesel kökenini belirten duygusal bağımlılık; kadınlarla olan ilişkiyse birincil eşcinsellik özellikle derinlere saklanmış olduğundan, güvensizlik ve ikincil eşcinselliğin karşı-yatırım biçimi altındadır.

Baba ayrıca bu kadınlar için hiç olmadığı kadar Freud'un bahsettiği liman olmuştur, görece yanılışsız ve bütün bir zaman boyunca duygusal, cinsel ve mesleki güzergâh sağlayan bir liman.

Kadınlığı bedenin narsisistik yatırımının ve süsün bir şekli, aynada seslenen erkeksi bakışta baştan çıkarmanın tanınmasında cinsel organın anlık olarak dışlanması, eril kastrasyon kaygısını uyandırma riskine karşı bilinçdışı bir gösteriş olarak adlandırmayı önermiştim. Ayrıca kadınlığı, kız çocuğu için anneyle çok hızlı bir rekabetin içine girmemesinde bir araç olarak görüyordum.

Bahsettiğim bu kadın hastalar için kadından kadına iletilen, babanın kadınlığının kolaylaştırabildiği bu kadınlık, paradoksal olarak burada da rol oynayabilir. Gerçekten de birini diğerinden söken tutkunun alanı dışında, babaya dair üçüncüye sesleniş ve terk edilmemek için gösterilen ortak özen onları kaynaştırabilir: Bölünmüş işleyiş.

Analizin seyri sırasında, geç olduğu kadar beklenmedik de olan gediğin belirmesinden önceki savunma araçları ruhsaldır ve karakterle ilgilidir. Obsesyonel türdeki mükemmeliyet arayışı, entelektüel etkinliklerin düzenindeki sonuçlardan bağımsız değildir ve belki sıklıkla tüm biçimleri altında fobiye başvurur. Tedavide fobi, birincil eşcinsel imagoyla iç içe geçmiş, bilinçdışı olarak şiddetle arzulandığı kadar korkulan temasla karşılaşmanın fobik durumla yer değiştirmiş terörü olarak ortaya çıkar.

Kadınlarda bazen analize indirgenemez, hatta analiz sırasında beliren fobinin sıklığı, zalim annesel imagoya karşı son bir yansıtmaya başvurmayı deneyebilir. Fobide, fobik nesne halen dışarıda tutulmuştur. Melankolide artık dışsal bir temsil yoktur. Bu, tedavide dürtüsel hareketi yeniden özümleyerek ve yeniden içsel nesneye göndermeye teşvik eden, analizanı analistini korumaya sürükleyen fobik temsilin yerinden oynattığı yıkıcı güç olabilir mi?

Öyleyse niteliklerini aşağıdaki gibi özetleyebileceğimiz klinik bir tablodan söz edebiliriz

- Analizin sonuna doğru ya da bir kesitinde belirmesi.
- Niceliksel taşkınlık.
- En az üç kuşağı ilgilendiren annesel imagoyla tutkusal ilişkinin yeniden yapılandırılması.
- Anneye değin ilişkiyle sınırlı, olgunlaşmamış sahte kendiliğe başvuru.
- Yalnızca eril rolün değil ama aynı zamanda kızla ilişkili olarak anneye ve de babaya düşen annelik rolünün önemi.
- Fobinin sıklığı.

Sonuçlandırmak için Freud'un 1931 ve 1932'de belirttiği kadınsı Oedipus öncesinin düzenindeki arkaik aktarımın, analizin zorluğu üzerindeki öneminden bahsetmek gerekiyor. Analistin karşı aktarımı, cinsiyeti ne olursa olsun, adeta Winnicott'un birincil can çekişmele-

rini çağrıştıran bu taşkın duygu ve algı dünyasında sert bir sınava tabi tutulmuştur.

Eğer melankolik çekirdek üzerindeki bu çalışma bir yas çalışması gibi yapılabilseydi, çok derin bir yeniden düzenlenişi içerecek ama en sıradan haliyle her iki ebeveyn için düşlemde ve gerçeklikte haset tarafından zorunlu kılınan geçitleri ödünç almak zorunda bırakacaktı. (Burada belirttiğim şey Kleinyen terimi doğrulamak için yeterince arkaiktir). İlksel sahnenin tanınmasına götürecek olan şeylerden biri de -söz konusu olanın uzun analizlerin yolculukları ve dolambaçları olduğunu hatırlarsak- analiz edildiğine inanmış olduğumuz şeyin analizin tüm zamanlarında artık daha güçlü, daha dirençli olarak geri gelebileceğidir. Bu ne layık olmadığımız, ne de suçlu olmadığımız ama yalnızca trajik olarak henüz orada olmadığınız ilkel sahnenin yaralayıcı tanınışıdır. Kürün sonundaki bu ortaya çıkış, hastanın ilgili imagodan gerçek bir ayrılışı imgeleyemediğini, kürde bundan kaçınmayı yeniden üretmeyi denediğini gösterir.

Bu klinik tabloların (bazı kürlerin derinleştirilmesine ve uzatılmasına denk düşen) görece sıklığı karşısında, kendimize melankolik olarak nitelendirdiğim bu derin çekirdeğin her kadınsının merkezinde yer alıp alınadığını sorabiliriz. Kadınlardaki fobinin sıklığı ve klasik kastrasyon kaygısından farklı olarak babaya dair gönderim, bunun kadınlar için yaşamsal önemini doğrulayacaktır.

Tedavinin ilerlemiş bir anındaki çalışmanın sonu olarak beliren şeydeki dönüşümün yerini nefretin, utan-

cın ve düzenlenmiş olanların bozulmaları tehlikesinin alması karşısında analistin tahmin edebileceğimiz gibi zor bir görevi vardır. Eğer bu bir kadın analistse kendisini eşcinsel bir karşı aktarımın en arkaik düzeyine kışkırtılmış bulabilir. Üstelik bu karşı aktarım ona ayrılma kaygısının terörünü kendisine zarar verici, varlıklar arasındaki bağlara olduğu gibi fikirler ya da sözcükler arasındaki bağlara da dokunan bu taşkınlık etrafında algılamayı sağlayacaktır. Melankolik çekirdek üzerindeki çalışmanın yapılabilmesi için analiste gerekecek olan (Catherine Parat'yı alıntılarsak) etkin olarak alıcı bir dinleyişin sabrıdır. Böylelikle bu bölünmüş ve gerilemiş Benlik, anneye değin imagonun daha kolaylıkla pazarlık edilebilen ödipal tarafındaki imagosal bağları yeniden özümleyip, bağlayabilecektir.

Sonuç
DİRENMEK, İŞBİRLİĞİ YAPMAK

Sonlandırmak için psikanalizin paradokslarından birini, seansların bir gün bir sonu olması gerekse de önceden bildirilen bir zamanla sınırlandırılmış bir süreç belirlemediğini hatırlatacağım.

Bu satırları yazarken bir ses dikkatimi çekti: Çok yakındaki bir kilisenin çanı ıvedi bulutların canlandırdığı gökyüzünde yankılanıyordu. Görüş ve işitiş zamanını kesilmesini hatırlatıyor. Hastaların ve ben bu saatleri ya da seansların zamansal çerçevesine ritim veren bu ayinleri duyuyoruz – ya da duymuyoruz -.

Birincil süreçlerin zaman dışında olmak ve bilinçdışını dinleyebilmek için özen gösterdiğimiz çerçeve, kopuşu belirtiyor, gerçekliği yeniden kuruyor ve iki başoyuncuyu da "uyandırıyor". Şüphesiz seans bir rüya değildir ama gerek analist gerekse hasta için rüyanın bazı özelliklerini paylaşır. Sıklıkla kötü karşılanan bu hasta terimi, zihnimde beni dinlemedeki analist "sabırma" gönderdiği kadarıyla bana uyuyor[1]. Zaman hastaya verilmiştir, bütün zaman onundur ama seansların ritmi tarafından kesilmiştir. İngiliz meslektaşlarımız bu kesikliğin daha sık olmasını isterler; bizlerin çoğu haftada üç seansa göre "yetiştirildiğimiz"

---

[1] Frs. "patienter" yani sabretmek fiilinden gelen "patient/e" kelimesi sabreden anlamına gelen hasta kelimesi için kullanılmaktadır (ç.n.).

halde onlar haftada beş seansa uygun olarak yetiştirilmişlerdir. Burada başka bir farklılığa cevap verebilecek olan bir kültürel farklılık vardır. Onlara kulak verdiğimizde her şeyden önce annenin ve çocuğun kökensel ayrılığı üzerinde çalıştıklarını duyarız. Bana öyle geliyor ki biz merkezi tarzda Oedipus'a, kastrasyona göndermede bulunuyoruz. Her gün olmayan bu ritimle, hafta sonları da dâhil seanssız günlerin olduğu bu mecburiyetle acaba bizler hastalarımızı iğdiş mi ediyoruz? Onları rüyaların gündüz kalıntıları gibi –ki rüyaların muhakkak bir seans günü olması gerekmez- düşüncelerinin gizil uzanışına mı zorluyoruz?

Bu durumda bizim ve onların tekniklerinin olası "kalıntısı" ne olacaktır? Daha "ağır" vakalarla yeteri kadar iyi meşgul olmuyor muyuz? Sonuçta sınır vakalar ve sınır durumlar için artan ilgi en arkaik olanın analizinden geri çekildiğini savunmayacaktır. Ama bu arkaik olanı biz hep Oedipus ve kastrasyon aracılığıyla görüş açımıza alıyoruz. Yoksa gerilemenin asli erdemine inanmayıp, bunun yerine topik bir gerilemenin almaşasını, yaşam olarak adlandırılması gereken almaşayı mı tercih ediyoruz? Kendi adıma benim eğilimimin bu olduğunu söyleyebilirim.

Daha az "anaç" daha mı fazla üstbenlikvariyiz? Ama yeterince iyi bir anne çocuğunu terk eder ve onu kendi mevcudiyetinin dışında oynamaya ve düşünmeye gönderir.

Artık ilkel sahneye inanmıyor muyuz?

İngilizlerle belki de karşılıklı olarak farklılıklarımızı zenginleştirmeyi sağlayacak ortak bir çalışma kaçınılmaz hale gelir.

Bir ada üzerinde yaşayan İngilizler savaş sırasında bombardımana tutuldular ve o ne bombardımandı! Düşmanın yapıp ettiği yıkımları gördüler: Söz konusu olan dışarıdaki bir düşmandı. Başka bir yerden gelmiş Melanie Klein ise temel olarak içerideki düşman üzerinde çalıştı...

Bu sürede Fransızlar "İşgali" yani yabancıyı, kendisindeki düşmanı ve bunu takiben şiddeti ve gizli anlaşmaları yaşadılar. Bu "oradaki-zaman" hafızalara yazılmamış olamaz... Almanların ya da onların kurbanlarının yaşadıklarından daha az olduğu iddia edilebilir ama iyi ve kötü arasındaki içsel bölünmenin aileleri daha az etkilediğini sanmıyorum. Yasa yoktu ya da daha çok iki tane yasa vardı diyebiliriz: İşbirliğinin resmi yasası ve Direnişin gizli yasası.

Direniş ve İşbirliği: Ruhsal işleyişin tam da sınırındaki iki biçimi söz konusu değil mi?

İki buçuk yaşındaki, konuşması henüz belirginleşmemiş küçük kız çocuğu "direnir". Hemen her şeye hayır der ve daha sonra bazı anlarda itaatkâr bir zevk tonuyla bir evet gelir... Direnir... Ve işbirliği yapar.

Bundan elli sene önce bütün ülke direniyordu ve/ya da işbirliği yapıyordu. Bu iki düzlem başlarda çocukların şahit olduğu yetişkinlerin düzlemiydi. İkinci ya da üçüncü kuşaktakiler, analizanlarımız ve bizler de ruhsallığımızda az ya da çok yazılmış bu tarihe sahibiz. Bu çocuğun kendi ruhsal hareketinde yabancıyı olası, yapıcı bir özdeşimle özümlediği bir anda yani onu çevreleyen yetişkinlerin, güvensiz yaşamlarının darbesiyle daha

ilkel biçimdeki düşünceye gerilemelerinin yeniden başladığı anda gerçekleşebilir.

Bu gri yıllardan güncelde yeniden beliren şeyden yola çıkarak, o zamanlarda insanın kendisini konumlandırmasının ne kadar zor olduğunu bulabiliriz: Kim yönetiyordu ve hangi yönetici yasaldı? De Gaulle ya da Petain? Yaşam için olan korkunun yüküyle ve propaganda yağmurunun altında gerçeğin, iyinin, kötünün doğru değerlendirmesini nasıl ve hangi ilkeyi takip ederek düzenlemeli? Kendiliğin ve onların öncelikli koruyuculuk ilkesini mi (Benliğin içgüdüleri) ya da çelişkinin, paradoksun aşılmasına zorlayan ve Almanlar rehineleri idam edecekleriyle tehdit ettiklerinden tehlikenin birinci kaynağı gibi görünen Direnişçilerin özgürlük idealinin ilkesini mi? Direnişin ve işgalin bu iki kutbu arasında kaç tanesi günah keçisi olmanın çekiciliğine "direnmeyi" başardılar? Yabancı, Yahudi, frank-mason, dişleri arasında bıçak olan kırmızı adamı?

Uygun bir şekilde gerçeğin -terimin alışıldık anlamıyla- analiz edilmesi çoğunluğun tekelinde olmadı ve özgürlüğün büyük sevinci daha sonrasında şüphenin, gizli anlaşmaların, sözlerdeki ya da eylemlerdeki alçaklığın ve en küçük bir uyumsuzluğun bile çabuk unutuluşunu sağladı... Sanki o zamanın çocuğunda tüm koşullar, cinsel kuramlarının ve sosyal tutumların ve ebeveynlerin kuramsallaştırıcı doğrulanıalarının arasında şiddet ve çelişkilerle yüklü bir ağın örülmesi için birleşmişlerdi.

Pierre Male "şereflice savaşta ölmüş, öldürülenin oğlu" olmanın zorluğundan ve "sadece" yaşayan olmanın

suçluluğundan bahsediyordu. Öyle görünüyor ki işgal zamanı daha ziyade bölünmüş hatta kistleşmiş utanç duyguları doğurdu. Ve ancak sonraları bazen bir psikoterapide ya da analizde, ebeveynin entelektüel ve ahlaki kesinliğinin eksikliğinin anısı bunu ifade eden erkek ya da kadının çoğunlukla düşünsel bulanıklığında belirdi. Zira bu vakalarda söz konusu olan her zaman bir alçaklık ya da sınırları iyi çizilebilen, açıkça betimlenebilen bir hata olmaktan çok, yetişkindeki bir güçsüzlüğün çocuk tarafından "sağır" algısıdır.

Ebeveynlere dair engellenmiş ya da kistleşmiş hatanın şüphesi ya da erninliği kastrasyon sorunsalını ağır biçimde yaralar, zalim Üstbenliği gevşekliğe denk süzerek ebeveynlerin iyi ve kötünün görüşü olarak önerdiklerinin trajik algılanışıyla idealleştirmeye ve sınırsız bir onarmaya mecbur bırakır. Bu kuşaklarüstünün dinlenmesi, her şeyin analiz edilmesi değilse bile, en azından bazen ikili dili yeniden bulmayı ve keşfedilmemiş bir alana açılıp ruhsal yaşamın yeniden yapılandırılmasını sağlayabilir. Böylelikle kökensel düşlemlerin işlenmesiyle, bilinçdışı bir suçluluk, bastırılmış ya da inkâr edilmiş tarihsel bir yaşanmışlığı bireysel bir sorunsala yeniden bağlayabilir.

Ve eğer soydan soya aktarılanlara değil de ruhsaldan ruhsala birçok kuşak boyunca yapılan iletilere inanıyorsak, psikanalist koruyucu tedavinin yaralı bir çalışmasını yapacaktır. Neden olmasın?

Arkaik olan, ödipal bir sahneye bağlanamıyorsa hem bireysel ve hem de kolektif düzlemde özellikle zehirli

hale gelir. Bu iki kuşak öncesinin içsel bölünmüşlüğünün kesinlikle zararlı izini kenarda bırakmamak da analitik bir gereklilik olacaktır. Bu "her şeyi analiz etmeye" kalkışmaktan ziyade daha mütevazı olarak yalnızca Yahudilerin ve Almanların değil, işgal edilmiş bütün Avrupa'nın "işbirliği yapıp-direndiğini" akılda tutmaktır. Ve o zamanın çocukları ve torunları için özgürce düşünmek, işbirliği yapmak-direnmek olan bu ikili bağın psikanalitik olarak yeniden ele alınmasından geçebilir.

Analitik uygulama bize İkinci Dünya Savaşı'nda sistematik uygulanan soykırımların sağ kalanlarda ve onların çocuklarında bilinçdışındaki zehirli izlerden nasıl da çok daha fazla zehirli izler bıraktığını öğretti. Dünyadaki bu son yılların olaylarıysa böylesi zulümlerin Freud'un uygarlaşmış olarak niteleyip nitelendiremeyeceğimizden çabucak şüphelendiği bir dünyadan yok olmasına çok az umut bırakıyor. Bireyler, aileler ve halklar kendi tarihlerinde şu ya da bu soykırımı, cinayeti ya da alçaklığı göz önüne almak zorunda olmamak için ruhsal işleyişin en arkaik düzeneklerine sarılmışlardır.

Bireysel düzenleniş bu durumda Freudyen ikinci topiğe göre yalnızca bozulabilir. Şefin ya da hazır-yapılmış bir ideolojinin yararına Üstbenliğin yeniden cinselleştirilmesi, bu bireyi ya da grubu hedefi olmayan ayrıştırıcı güçlerin egemenliği altında aynının neredeyse mekanik bir yinelemesine sürükleme tehlikesine atar.

Ayrıca bizim sıklıkla karşılaştığımız düzenlemeler, inkâr ve bölünme üzerine inşa edilmiş olanlardır. O halde

uzun bir hazırlık çalışması ruhsalın dışında tutulmuş ve hâlâ yaşayan izleri yeniden bulabilmek için gereklidir.

Gerilemeler ya da Oedipus öncesi düzeydeki saplanmalar arasındaki en arkaik kavgıların yansıtılabileceği ötekinden nefretin, ne kadar da temel bir düzenek olduğunu tanımak bize düşer.

Kadınsı çoğunlukla nefretin ve yıkıcılığın zincirinden boşalabileceği bu karanlık kısmı temsil eder gibidir. Dünyadaki birçok ülkede kadınlara tayin edilen kader sorusunun sorulması bunu doğrular. Her iki cinsiyetin çocuğu da annenin doğurganlığını kıskanmaktan ve bundan korkmaktan kaçınamamıştır. Belki de bundan, politik bir kitlenin şefin önünde edilgen eşcinsel düzeydeki gerileme anlarında kadınsıyı, onun bulaşmasından duyulan korkuyu yıkmaya iten bir iz, muhtemel bir saplanma noktası kalmıştır. Söz konusu olan *annenin* kadınsısıdır da. Aksi takdirde utanç "ırkının" kadınlarını cellâtları üreyebilsinler diye zorla gebe bırakmaktan ibaret olan bu tuhaf soykırım şeklini nasıl anlayabiliriz? Kadına özdeşimin korkusu adeta onun artığa dönüştürülmesinden geçmektedir.

Bununla birlikte küçük insanda gizil dönemde sevecen yatırımlarla yaşayabilmiş şey sayesinde, ayrıca her iki cinsiyetten ebeveyne çapraz özdeşimler sayesinde birey farklı olan her şeyden korku-nefrete karşı *direnme* şansını ve her dönemde ve her yerde bu nefretin kolektif olarak tüketimini sunanlarla *işbirliği* yapmama şansını bulabilir mi?

Bu metinlerin çoğu daha önce yayınlanmış makaleleri bir araya getirmektedir. Bu makaleler bu kitabın yayımı için az çok yeniden elden geçirilip, düzeltilmişlerdir.

De l'autre coté du sexe, (Cinsiyetin öteki tarafına dair) Rev. Française de Psychanalyse, 1/1978)

Sur le corps de l'autre, (Ötekinin bedeni üzerine) Bulletin de la Société Psychanalytiaue de Paris n°7 3/1985)

"Cache ce papier à ta femme", ("Bu kağıdı karından sakla") Rev. Française de Psychanalyse, 4/1997)

La boîte et son secret, (Kutu ve Sırrı) Rev. Française de Psychanalyse, 1/1994)

Sous couvert de féminité, (Kadınlığın örtüsü altında) Rev. Française de Psychanalyse, 2/1997)

Le premier rouge à lèvres, (İlk ruj) Psychiatrie de l'enfant, 2/1998)

On viole une infante, (Bir kız çocuğa tecavüz ediliyor) Rev. Française de Psychanalyse, 1/1990)

La même et l'autre, (Aynı ve öteki) Adolescence, n°1, 1989)

Objet (s) perdu(s) depuis toujours, depuis jamais, (Oldum olası kaybedilmiş, hiç kaybedilmemiş nesne(ler)) Rev. Française de Psychanalyse, 2/1986)

Variations sur la "Médée" d'Euripide, Rev. Française de Psychanalyse, 4/1982 (Euripides'in "Medeası" üzerine çeşitlemeler, Rev. Française de Psychanalyse, 4/1982)

D'un fantasme incestueux à un meurtre originaire, Rev. Française de Psychanalyse, Rev. Française de Psychanalyse, 1/1986 (Ensestüel düşlemden kökensel cinayete, Rev. Française de Psychanalyse, 1/1986)

Quand la névrose analysée laisse apparaître un noyeau mélancolique: bu metin 1997'de S. S. P.'de verilen bir konferanstan hareketle yeniden ele alınmıştır. (Analiz edilen nevroz melankolik bir çekirdeği açığa çıkardığı zaman: 1997'de Paris Psikanaliz Kurumu'nda verilen bir konferansın yeniden ele alındığı yazı)

Résister, collaborer, Rev. Française de Psychanalyse, 4/1994 Direnmek, işbirliği yapmak, Rev. Française de Psychanalyse, 4/1994)

KADINSI VE KADINLIK

MONIQUE COURNUT-JANIN

Kadınlık, erkeklerde kastrasyon kaygısını uyandırmamak için kadınların kendilerini donattıkları örtüdür. Anneden kıza iletilen bu kadınlık örtüsünün altındaki ve klasik "fallik-iğdiş edilmiş" Freudcu çiftinin berisindeki kadınsı ise erkeğin ve çocuğun karşılanmasındaki alıcılıkta gizlice örgütlenendir.

Peki, ne pahasına ve hangi risklerle?

MONIQUE COURNUT-JANIN

BAĞLAM

ISBN 978-605-5809-55-3

9 786055 809553